

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
2018-YL-012

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ TÜRK SPORU
(1950-1960)

HAZIRLAYAN
Doğın AKBETAZ

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Dilşen İNCE ERDOĞAN

AYDIN- 2018

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Doğan AKBEYAZ tarafından hazırlanan “Demokrat Parti Dönemi Türk Sporu (1950-1960)”başlıklı tez, 19/01/2018tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan: Doç. Dr. Dilşen İNCE ERDOĞAN	ADÜ	
Üye : Prof. Dr. Mehmet KARAYAMAN	Uşak Üniversitesi	
Üye : Prof. Dr. Kürşat KARACABEY	ADÜ	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun tarihsayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet Can BAKKALCI
Enstitü Müdürü

T.C
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

... / ... / 2018

Doğın AKBETAZ

ÖZET

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ TÜRK SPORU (1950-1960)

Doğan AKBEYAZ

Yüksek Lisans Tezi, Tarih Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Dilşen İNCE ERDOĞAN

2018, XVI + 151 sayfa

II. Dünya Savaş'ının sona ermesinden sonra dünya genelinde 1929 ekonomik buhranı ile başlayan sıkıntılı bir dönem geride kalmış oluyordu. Bu dünya geneline toplumsal ve ekonomik boyutta ciddi bir rahatlama dönemini başlatmıştı. 1950 tarihinde Demokrat Parti bu koşullar altında iktidara gelmişti. 1950-1960 Demokrat Parti iktidarı döneminde spor yönetiminin nasıl şekillendiğini ve işlediğini konu edinen tezde temel olarak dünya genelinde yaşanan bu ekonomik rahatlamanın Türkiye'deki özellikle de spor alanındaki yansımalarının ne olduğu sorusuna cevap aranmıştır. Bu soruya doğru cevap bulabilmek için tezin birinci bölümünde Demokrat Partinin devraldığı mevcut spor yapılanmasını kavramak adına Cumhuriyet Halk Partisi dönemindeki spor yönetimi işleyişine ve sportif faaliyetlerin genel durumunu incelenmiştir. Tezin ikinci bölümünde Demokrat Parti döneminde sportif faaliyetler içerisinde en çok öne çıkmış olan futbol branşının genel özellikleri, işleyişi, özellikle futbol branşında görülen profesyonelleşme ve kurumsallaşmanın niteliği incelenmiştir. Tezin son bölümü olan üçüncü bölümünde ise futbol dışında kalan önemli spor branşlarında yaşanan branşlaşma ve kurumsallaşma süreçleri değerlendirilmiştir. Sonuç olarak; Demokrat Parti iktidarı döneminde her alanda olduğu gibi spor alanında da büyük bir kurumsallaşma, mali büyüme ve yurt çapında yaygınlaşma süreci yaşandığı tespit edilmiştir. Bunun dünya genelinde yaşanan ve Türkiye'ye de yansıyan rahatlama ve özellikle Türkiye'yi doğrudan ilgilendiren NATO üyeliği gibi ülkeye ekonomik rahatlama olarak dönüşü olan diplomatik hamlelerin bir sonucu olduğu kadar Demokrat Partinin misyon ve vizyonundan kaynaklanan gayretlerinin de bir sonucu olduğuna ulaşılmıştır.

Tezde bu konular değerlendirilirken Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde özellikle spor yönetimi ile ilgili kararların bulunduğu Başbakanlık Kararlar Dairesi fonundaki belgeler incelenmiştir. Bunun yanında başta Tam Spor, Türkspor ve Türkspor Âlemi olmak üzere dönemin önemli spor dergileri ile birlikte Cumhuriyet ve Akşam gibi devrin konu

hakkında bilgi veren önemli gazeteleri de incelenmiştir. Ayrıca dönem hakkında bilgi veren hatıratlar ve konu üzerine yapılan akademik araştırmalar da değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Adnan Menderes, Spor Yönetimi, Sporda Profesyonelleşme, Sporda Kurumsallaşma.

ABSTRACT

THE TURKISH SPORT IN DEMOCRAT PARTY PERIOD (1950-1960)

Doğan AKBEYAZ

M.Sc. Thesis, History Department of History

Supervisor: Associate Professor Dilşen İNCE ERDOĞAN

2018, XVI + 151 sayfa

After the end of the Second World War, the troubled period began with the Great Depression of 1929 was over. This situation made the world begin a period of relaxation on socio-economic scale. In 1950 Democrat Party came to power in Turkey under this situation. This thesis, which focuses on how the sports management was shaped in the period of Democrat Party in Turkey, basically deals with the process of the economic relief that was experienced throughout the world at that time and the reflections of it to the sports field in Turkey. In order to find a true answer to this question, in the first part of the thesis, so as to understand the existing sports structure which was taken over by Democrat Party, the general situation of sports management and sports activities during the Republican Peoples Party period is evaluated. In the second part of the thesis, the general characteristics, professionalization and institutionalization of football, which has been the most prominent sports activity during the Democrat Party period is examined. In the third chapter, which is at the same time the last part of the thesis, the processes of branching and institutionalization in important sports branches apart from football is evaluated. As a result, it is observed that there is a great institutionalization, financial growth and nationwide process in the sports field like observed almost in every field during the Democrat Party period. It is expressed in this study that all these developments are the production of the relaxation period just after 1945 in the world and its reflections to Turkey which was also empowered diplomatically by Turkey's NATO membership, and also the results of Democrat Party's efforts arising from its mission and vision.

In this thesis, during the research process, the documents dealing with the decisions on sports management in the Fund of Prime Ministry Decisions in Prime Ministry Republic Archives are examined. In addition to this, important sports magazines of that time, such as Tam Spor, Türkspor and Türkspor Alemi and major newspapers like Akşam and

Cumhuriyet are totally examined. Besides these, memoirs that give necessary informations about the period and also the academic researches are also examined.

Key Words: Democrat Party, Adnan Menderes, Sports Management, Professionalization in Sports, Institutionalization in Sports.

ÖNSÖZ

Her alanda kalkınma ve büyümenin görüldüğü 1950-1960 yılları arasını kapsayan Demokrat Parti iktidarı döneminde spor alanında da kaçınılmaz olarak önemli gelişmeler yaşanmıştı. Bir taraftan Türkiye’de çok partili siyasi hayata geçmenin getirdiği sivilleşme diğer yandan da dünya genelinde II. Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle oluşan refah ortamı ve uluslararası ilişkilerde yaşanan yakınlaşmalar ellili yılların Türkiye’sini önceki dönemlere göre çok daha konforlu ve özgür bir yapıya ulaştırmıştı. Toplumsal hayatın her boyutunda gözükten bu durum kaçınılmaz olarak spor alanına da yansımaktaydı.

Demokrat Parti döneminde spor alanında gerek yönetsel olarak gerekse faaliyetler açısından büyük bir gelişimin yaşandığı açık bir gerçektir. Yaşanan bu büyük gelişimin Demokrat Parti iktidarının sadece kendi gayretlerinin bir sonucu mu olduğu yoksa dünyada yaşanan II. Dünya Savaşı sonrası döneminin ve Türkiye’nin ABD ile yakınlaşması, NATO’ya üye olması gibi ülke içinde ekonomik rahatlama sağlayan diplomatik hamlelerinin bir sonucu mu olduğu tezin temel sorunsalını oluşturmaktadır. Yine Demokrat Parti döneminde sporda yaşanan gelişmelerin Cumhuriyet Halk Partisi dönemi ile ne gibi farklılıklar gösterdiği, spor alanında yaşananların Cumhuriyet Halk Partisi dönemindeki gelişmelerden bağımsız düşünülüp düşünilemeyeceği noktası tezin diğer bir önemli tartışma noktasını oluşturmaktadır. Tezde dönemin spor gazete ve dergileri, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde bulunan başta Başbakanlık Kararlar Dairesi belgeleri olmak üzere konu ile ilgili ulaşılabilen tüm resmi belgelerin verdiği bilgiler ışığında bu sorulara cevap aranmıştır. Bu esnada akademik çevrelerin konuya genel bakışını anlamak, literatür hakimiyetini sağlamak amacıyla spor üzerine yapılan araştırma eserler ve tezlerden de faydalanılmıştır.

Tez çalışması esnasında konun belirlendiği anadan bu ana kadar desteğini her zaman yanımda hissettiğim değerli danışman hocam Doç. Dr. Dilşen İNCE ERDOĞAN’a ve öğrencilik hayatım boyunca desteklerini benden esirgemeyen aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Hazırlanan tez, Adnan Menderes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında FEF – 17023 nolu Proje kodu ile desteklenmiştir.

Merhum, Babam Kadir AKBETAZ'a

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xiii
EKLER DİZİNİ	xiv
KISALTMALAR DİZİNİ	xv
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	8
1. CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA TÜRKİYE’DE SPOR KURUMLARI (1923-1950)	8
1.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Sporda Yönetim Sorunu.....	8
1.1.1. Yabancı Misyoner Örgütlerin Türk Sporunu Yönetme Arzusu.....	10
1.2. Spor Yönetiminde Milli Dönem: Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı.....	13
1.2.1. Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı’nın Yönetim Yapısı ve Federasyonların Kuruluş Süreci	18
1.2.2. Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı ve Milli Olimpiyat Komitesi	22
1.3. Türk Spor Yönetiminde Bir Geçiş Dönemi: Carl Diem ve Raporu.....	24
1.4. Türk Sporunda Kısa Süreli Partili Dönem: Türk Spor Kurumu	28
1.4.1. Türk Spor Kurumunun Yönetimsel Yapısı	31
1.5. 1938 Beden Terbiyesi Kanunu ve Türk Sporunda Devletçi Yılların Başlangıcı.....	32
1.6. 1923 - 1950 Yılları Arasında Hükümetlerin Spora Katkısı	38
2. BÖLÜM	45
2. 1950 – 1960 YILLARI ARASINDA FUTBOL VE SPORUN YÖNETİMİ	45
2.1. 1950’li Yıllarda Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü	45

2.2. Türk Sporunun Müşterek Bahis ile Tanışması (Spor-Toto)	57
2.3. Profesyonelliğin Kabulü ve Futbolda Yaşanan Gelişmeler	62
2.4. 1950’li Yıllarda Gençlik Yapılanmaları ve Spor	85
3. BÖLÜM	91
3. 1950-1960 YILLARI ARASINDA FUTBOL DIŞINDA SPORDA KURUMSALLAŞMA ÇABALARI	91
3.1. At Yarışları Kanunu ve Türkiye Jokey Kulübünün Kurulması	91
3.2. 1950’li Yıllarda Spor Oyunları Federasyonun Gelişimi ve Tek Sporlu Federasyonlar	94
3.3. Su Sporları Federasyonunda Branşlaşma	103
3.4. 1950’li Yıllarda Ata Spor Güreşin Gelişimi	106
3.5. 1950’li Yıllarda Atletizm ve Boksta Yaşanan Büyüme	113
3.6. Sporcu Sağlığı ve Spor Hekimliği Meselesi	117
4. TARTIŞMA VE SONUÇ	121
5. KAYNAKLAR	124
6. EKLER	133
ÖZGEÇMİŞ	151

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo.1.1. TİCİ Döneminde Kurulan Federasyonlar ve Uluslararası Birliklere Kabul Tarihleri	20
Tablo.1.2. 1929 Yılında TİCİ Verilerine Göre Bazı Spor Branşlarına Lisanslı Sporcu Sayısı.....	21
Tablo.1.3. TİCİ Tarafından Yıllara Göre Kurulan Spor Bölgeleri.....	21
Tablo.1.4. TİCİ Dönemi TMOK Başkan, Genel Sekreter ve IOC Temsilcileri.....	23
Tablo.1.5. 1923-1938 Yılları Arasında Bütçe’den Spora Ayrılan Pay.....	42
Tablo.1.6. 1938-1950 Yılları Arasında Bütçe’den Spora Ayrılan Pay.....	44
Tablo 2.1. 10 Yılda Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne Ayrılan Bütçe ve Bütçeden Spor Faaliyetlerine Ayrılan Pay.....	52
Tablo 2.2. Yıllara Göre Spor Faaliyetlerinden Sağlanan Gelirler	54
Tablo 2.3. 1950-1958 Yılları Arası Spora Yapılan Hazine Yardımı.....	54
Tablo 2.4. 1950 ve 1960 Yıllarındaki Kulüp ve Sporcu Sayısı.....	55
Tablo 2.5. BTGM Verilerine Göre Spor Branşlarındaki Sporcu Sayısı.....	56

EKLER DİZİNİ

Ek 1. 1950-1953 Milletler Arası Basketbol Turnuvasında Verilen Madalyalar.....	133
Ek 2. Türkiye’deki İlk Uluslararası Basketbol Organizasyonu - İstanbul Milletlerarası Basketbol Turnuvasının Spor ve Sergi Sarayındaki Açılışı - 1950 Nisan.....	134
Ek 3. Türkspor Âlemi Dergisinde 6 Ocak 1952’de Profesyonel Lig Açılışı Haberi.....	135
Ek 4. Burhan Felek’in Başbakan Adnan Menderes’e Yeni Spor Teşkilatı Kanun Tasarısı Çalışmaları Konusundaki Mektubu	136
Ek 5. Demokrat Parti Konya Milletvekili Saffet Gürol’un Yeni Spor Teşkilatı kanun tasarısı hakkında Burhan Felek ile birlikte Başbakan Adnan Menderes’le görüşme talebini içeren mektubu.....	138
Ek 6. 1950-1960 Kulüpleşme Çabalarına Örnek Olarak Yeni Kurulan – İsmi Değişen – Gençlik Kulübü Statüsünden Çıkarılıp Dernekleşen Kulüplerin Gösterildiği Cetvel.....	139
Ek 7. İstanbul Teknik Üniversitesi’nin Kurulduğu İlk Sezonunda İkinci Kümeden Birinci Kümeye Yükselen Basketbol Takımını Kadrosu. Ayakta Soldan Birinci Takımın Kaptanı Muammer Tunçman	141
Ek 8. Tarhan Üniversitesinin İsteği ve Talebe Birliğinin Girişimleriyle Düzenlenecek Spor Müسابakaları İçin Başbakan Adnan Menderes’e Gönderilen Mektup	142
Ek 9. Su Sporları Federasyonun Ayrılarak Bağımsız Üç Federasyona Dönüşmesinin Gazetedeği Haberleri	143
Ek 10. 11 Kasım 1958’de İzmir Bayraklı Gençlik Kulübü tarafından Adnan Menderes’e Verilen Fahri Başkanlık Mazbatası	144
Ek 11. 10 Şubat 1959’da Milli Lig Fikstürü – Spor Oyunları Federasyonunun Ayrılarak Yeni Basketbol ve Voleybol Federasyonları Aynı Gün Kuruluyor.....	145
Ek 12. Türkiye Futbolda Asya Grubu Yerine Avrupa Grubuna Alınmasının Gazetedeği Haberi.	146
Ek 13. 23 Mayıs’ta Yapılan Mısır Milli Maçında Adnan Menderes (Ortada) Seremonide.	147
Ek 14. 9 Şubat 1960 Tarihinde Müşterek Bahis’in Kabul Edilmesi İle İlgili Kanun Hükmüne Kararname.....	148
Ek 15. Türkiye Talebe Spor Teşkilatı’na “Milli” Unvanının Verilmesi İle İlgili Kanun Hükmünde Kararname.....	149
Ek 16. 1959 Avrupa Basketbol Şampiyonasının Gazetede İç ve Dış Basın Tanıtımı.....	150

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
ABCFM	: Amerikan Board of Commissioners for Foreign Missions
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BTGM	: Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü
BTK	: Beden Terbiyesi Kanunu
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
FIBA	: Uluslararası Basketbol Federasyonu
FIFA	: Uluslararası Futbol Federasyonu
FISU	: Uluslararası Üniversiteler Spor Federasyonu
FK	: Fon Kodu
GGB	: Gazi Gençlik Birliği
IAAF	: Uluslararası Atletizm Federasyonu
IOC	: Uluslararası Olimpiyat Komitesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MTTB	: Milli Türk Talebe Birliği
NATO	: Kuzey Atlantik Paktı
OMOC	: Osmanlı Milli Olimpiyat Cemiyeti
PTT	: Posta ve Telgraf Teşkilatı
s.s.	: Sayfa Sayısı
SOF	: Spor Oyunları Federasyonu
SSF	: Su Sporları Federasyonu

TBF	: Türkiye Basketbol Federasyonu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TFF	: Türkiye Futbol Federasyonu
TİCİ	: Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı
TMOK	: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi
TSK	: Türk Spor Kurumu
TTSB	: Türk Talebe Spor Birliği
TVF	: Türkiye Voleybol Federasyonu
UEFA	: Avrupa Futbol Federasyonları Birliği
YMCA	: Genç Erkekler Hristiyan Birliği
YN	: Yer Numarası
YWCA	: Genç Kadınlar Hristiyan Birliği

GİRİŞ

Gündelik hayatın ayrılmaz bir parçası olan spor, siyasi, ekonomik ve toplumsal yapılardan etkilendiği gibi kendisi de bu yapıları etkileyen bir özelliğe sahiptir. Bu yönüyle sporu sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmelerden bağımsız olarak düşünmek mümkün değildir.¹ Bu nedenle spor, sosyal bilimlerin farklı dallarında toplumu tanımanın temel faktörlerinden biri olarak görülmüş ve spor üzerine çalışmalar yaygınlaşmıştır. Son zamanlarda sosyoloji, psikoloji ve tarih gibi bilim dallarının çalışma konusu olmaya başlamış ve spor sosyolojisi, spor psikolojisi, spor tarihi gibi çalışma alanları oluşmaya başlamıştır.

Spor tarihi, yeni bir alt çalışma alanı olarak Batılı üniversitelerde kabul edilmesi kolay olmamıştı. Bunun nedeni beden terbiyesi ve spor hareketinin toplumsal modernleşmenin bir göstergesi olarak ele alınmamış olmasıdır.² Fakat bu durum spor tarihçiliğinin gelişmesine engel olamamış ve başta Avrupa üniversiteleri ardından da tüm Dünya üniversitelerinden yaygın bir çalışma konusu haline gelmiştir. Spor tarihçiliği, Dünya’da yaşanan bu gelişmelerin çok sonrasında Türkiye’de de kendine bir çalışma alanı yaratmıştır.

Türkiye’de spor tarihinin birkaç istisna dışında bilimsel bir çalışma alanı olarak görülmemiştir. Yiğit Akın bunun sebebini “*Orijinal kaynak sıkıntısı, dünyadaki akademik gelişmeleri takip edememek.*”olarak ifade etmiştir. Türkiye’deki spor tarihçiliğinin tatmin edici bir seviyeden uzak olmasının içerik ve yöntem açısından iki sebebi olduğunu ifade etmektedir. İçerik açısından bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de spor tarihçileri mevcut kaynakların çeşitliliği bakımından iktisat ya da siyasi tarih uzmanları kadar şanslı değildir. Düzenli kulüp arşivlerinin oluşmamış olması, spor müzelerinin yetersizliği spor tarihçiliğinin kaynaklarını sadece gazete ve dergiler muhtaç etmiştir. Türkiye’de spor kulüplerinin ve yerel yönetimlerin sistemli bir arşivcilik anlayışına sahip olmaması ile birlikte devletin resmi arşivlerinin de bu konudaki verilerinin yetersiz olması spor tarihi

¹ Akın, Y. (2014). “*Gürbüz ve Yavuz Evlatlar*” *Erken Cumhuriyet’te Beden Terbiyesi ve Spor* (İkinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları, s. 16.

² Akın, Y. (2014). *a.g.e.*, s. 23.

araştırmacıları için ciddi problem teşkil etmektedir.³Bu durumu Kurthan Fişek spor olgusunun bütünüyle arşivlerde saklanmaya değer bulunmaması olarak açıklamıştır.⁴

Yöntem açısından ise asıl sorun birinci el kaynakların oldukça az olması ve bu kaynakların her çalışmada tekrar tekrar kullanılmak zorunda kalmasıdır. Bu durum çalışmaların derinleştirilmesinin önündeki en büyük engeldir. Bunun yanında bu kısıtlı arşiv belgelerine dayanarak ortaya konulmuş ilk eserler başyapıt eserler olarak kabul edildiği gibi kaynak yetersizliğinden dolayı kendilerinden sonraki çalışmalara söylenecek çok fazla söz bırakmamışlardır.⁵Günümüze gelindiğinde ciddi bir akademik çalışma alanı olarak ortaya çıkan “*spor tarihçiliği*” bilimsel yayınların ortaya konduğu süreli yayınlara kavuşmuş, üniversitelerde lisans ve yüksek lisans seviyesinde dersler üretilmiş ve akademik pek çok etkinliğe konu olmuştur.⁶

Türkiye’deki spor yönetiminin gelişimine bakılacak olursa,1922-1936 yılları arasında Türkiye İdman Cemiyeti İttifak’ının (TİCİ) özel kişilerin yönettiği ya da “yarı-resmi” olarak adlandırılmış federatif yapıda bir spor federasyonu şeklinde kurulduğu görülmektedir. Sonrasında ise 1936-1938 tarihleri arasını kapsayan Türk Spor Kurumu (TSK) dönemi ile birlikte özellikle Halkevlerinin de örgütlü yapısından faydalanılarak geçici süre için sporun yönetimini partinin bir “*yan-örgüt*”ü şeklindeki bir yapının üstlendiği görülmektedir. Devamında ise 1938 yılından itibaren başlayan “*Milli Şef Dönemi*”⁷ile değişen siyasal, sosyal ve ekonomik şartlar nedeniyle “sporda devletçilik yılları” olarak adlandırılan bir evreye girilmiş oluyordu. 1938 yılında Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün (BTGM) kurulmasıyla başlayan bu süreç 1985 yılına kadar devam etmişti.⁸

Her alanda yenileşme ve modernleşmenin başladığı dönem olan 1923 yılından itibaren spor alanında da önemli gelişmelerin yaşandığı görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti siyasal, toplumsal, askeri alanlarda hedefleri bulunduğu gibi sportif alanlarda da hedefleri vardı. Genç Türkiye Cumhuriyetinin, beden eğitimi ve sporun gelişmesinde

³ Akın, Y. (2014). *a.g.e.*, s. 20-22.

⁴ Fişek, K. (1980).*Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Dünyada ve Türkiye’de Spor Yönetimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, s. 1.

⁵ Akın, Y. (2014). *a.g.e.*, s. 22.

⁶ Akın, Y. (2014). *a.g.e.*, s. 17.

⁷ Türkiye’de Milli Şef dönemi Atatürk’ün ölümünden sonra İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanlığının ilk yılı ile başlayıp Tek Parti döneminin bittiği Demokrat Parti’nin kurulduğu yıl arasını (1938-1945) içeren döneme denir. Kaynak için bkz: Koçak, C. (2012). *Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945)* (Altıncı Baskı). 2 Cilt. İstanbul: İletişim Yayınları.

⁸ Fişek, K. (1980). *a.g.e.*, s. 248.

gözetdiği hedef hem diğer modern toplumlarda görüldüğü gibi; gençliğin, fiziksel, psikolojik, kültürel gelişimlerine katkı sağlamak ve bu gençleri askere hazırlamak hem de bu gençlere spor aracılığıyla ulus bilinci aşlamak son olarak da sporu bir milli propaganda yolu olarak kullanarak ülke tanınırlığını artırmaktır.⁹ Mustafa Kemal Atatürk, ülkenin siyasi ve toplumsal olarak zor dönemden geçmesine karşın sporun yalnız sadece bir müsabakadan ibaret olmadığını, spora çok yönlü bir önemin verilmesi gerektiğini anlamıştı. Bunun en net göstergelerinden biri de Mustafa Kemal Atatürk'ün bu dönemde okuduğu kitaplar arasında Danimarkalı atlet ve jimnastik eğitmeni Jorgen Peter Müller'in "*Sistemim*" adlı eserini derinlemesine incelemiştir.¹⁰

Cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk'ün öncülüğünde kurulan ve sportif faaliyetlerin örgütlenmesini amaçlayan TİCİ içerisinde oluşan ulusal spor federasyonlarının uluslararası federasyonlara bağlanmaya başladığı görülmektedir.¹¹ Bu genç Cumhuriyetin spor alanında gösterdiği önemli bir başarı olarak değerlendirilmelidir. I. ve II. Dünya Savaşı arasındaki özel dönemde Türkiye'de siyasetin spor ile yakından ilgilenmesi ve bu dönemde görülen milliyetçi ve devletçi tutum nedeniyle sporun siyasette propaganda için bir araç olarak görülmesi sporun yönetim yapısını doğrudan etkilemiştir.¹² Fakat yaşanan pek çok olumlu gelişmeye rağmen sportif faaliyetlerin ülke geneline yayılmasında pek başarılı olunamaması TİCİ'nin sonunu hazırlayan en önemli faktörlerden biri olmuştur. TİCİ'nin yerini Türk Spor Kurumu almıştır. 1936 yılında TSK ile Türk sporunda yeni bir değişikliğe gidilmiş "*seçimli-gönüllü*" yapısı kâğıt üzerinde korunmuş, partinin 29 Mayıs 1935 tarihinde yapılan dördüncü kurultayında Cumhuriyet Halk Partisi'ne (CHP) bağlanması noktasında girişimler başlamış ve bunun sonucunda yarı resmi konuma geçmiştir. 1938 yılına gelindiğinde ise 3530 Sayılı Beden Terbiyesi Kanunu (BTK) ile spor, devletin doğrudan müdahale edebildiği bir yapıya kavuşmuştu. 1939-1945 yılları arasında ise dönemin şartları gereği tüm vatandaşları kapsayan "*Beden eğitimi, spor yapma ve spor kulüplerine girme*

⁹ Özmaden, H. (1999). *Cumhuriyet Dönemi İlk Spor Teşkilatı Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (1922-1936)'nın Yapılanma Sürecinde Beden Eğitimi ve Sporun Fonksiyonları, Fonksiyonlardaki Değişimler ve Toplumsal Hayata Etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, İstanbul, s. 3.

¹⁰ Tümerdem, Y. C. (2016). *Türk Sporunun Usta Mimarı Atatürk*. İstanbul: Cevahir Yayınları, s. 16-17.

¹¹ Fişek, K. (1983). "Türkiye'de Spor". *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. (8). İstanbul: İletişim Yayınları, s. 2183.

¹² Tokathioğlu, A. E. (2012). *İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Türkiye'de Spor ve Siyaset İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, s. 1.

mükellefiyeti.”uygulanması getirilmişti.¹³ Bu uygulamanın getirilmesinin temel nedeni savaş yılları içerisinde nüfusu etkili biçimde savaşa hazırlamaktı. Bu dönemde, sportif faaliyetleri ülke genelinde resmi bir kurum haline getirmek sportif faaliyetler üzerinden gençlik örgütleri oluşturarak toplum üzerinde hâkimiyeti sağlamak temel devlet politikası haline gelmişti.Bu politikanın gerçekleştirilmesi için birçok batılı ülkenin spor örgütlenmeleri incelenmiş uygulamada özellikle Almanya sürekli örnek alınarak öne çıkmıştır.¹⁴

1946 yılından itibaren ise Türk siyaseti çok partili hayata geçmiş ve savaşın sona ermesiyle birlikte kitlesel jimnastiğin ve savaşa hazırlık için yapılan sportif uygulamaların sona erdiği bir dönem başlamıştır. Anayasa’da “*Beden Terbiyesi Mükellefiyeti*” hükümlüğünü getiren maddelerin yürürlükte olmasına rağmen 1946’dan sonra Recep Peker ile başlayan tüm hükümetler bu uygulamalara programlarında yer vermemişlerdir.¹⁵

Demokrat Parti’nin (DP) kurulmasını sağlayan olaylar zinciri olan parti içi muhalefet ve yeni demokrasi akımı bu dönemde gerçekleşmiştir. Siyasi olarak ilk muhalif ayırım 21 Mayıs 1945’te yapılan bütçe görüşmelerinde görülmüştür. Bütçe görüşmelerinde Adnan Menderes, Feridun Fikri Düşünsel, Hikmet Bayur ve Emin Sazak gibi milletvekilleri hükümete karşı büyük bir muhalefet başlatmışlardır. Bu isimler hükümete karşı olan eleştirilerini genel olarak artık yeni bir hayat görüşünün idareye egemen olması gerektiği konusunda birleşmişleridir. 29 Mayıs 1945’te TBMM’de yapılan bütçe oylamasında üç yüz altmış sekiz kabul oyuna karşı, beş ret oyu çıkmıştır. Bu beş ret oyundan dördü DP kurucularıdır.¹⁶ Bütçe görüşmelerinde ortaya çıkan muhalefet daha sonra “*Çiftçiye Topraklandırma Kanunu Tasarısı*” ile çok daha güçlü hale gelmiştir. Kanuna getirilen eleştirilen eleştirilerin öncülüğünü Aydın Milletvekili Adnan Menderes ve İçel Milletvekili Refik Koraltan yürütmüştür. Çiftçiye Topraklandırma Kanununun TBMM’de yasalaştığı günlerde dört milletvekili parti grubuna önerge vermiş ve Türk siyasi tarihine “*Dörtlü Takrir*” olarak geçmiştir.¹⁷ Bu önergeyi bankacı ve iktisatçı İzmir Milletvekili Celal Bayar, çiftçi ve hukukçu Aydın Milletvekili Adnan Menderes, hukukçu İçel Milletvekili Refik Koraltan ve Kars Milletvekili Profesör Doktor Fuat Köprülü hazırlanmış ve

¹³ Fişek, K. (1983). *a.g.m.*, s. 2179-2180.

¹⁴ Tokatlıoğlu, A. E. (2012). *a.g.t.*, s. 3.

¹⁵ Fişek, K. (1983). *a.g.m.*, s. 2180.

¹⁶ Eroğul, C. (1990). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi* (İkinci Baskı). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, s. 9-10.

¹⁷ Eroğul, C. (1990). *a.g.e.*, s. 11.

imzalamışlardır.¹⁸ “*Dörtlü Takrir*”in CHP tarafından reddedilmesinden sonra Adnan Menderes ve Fuat Köprülü Vatan Gazetesi’nde açık muhalefet yapmaya başlamışlardır. Burada değindikleri millet denetiminin sağlanması, insan hak ve hürriyetlerinin güvence altına alınması, anti demokratik bazı uygulamaların kaldırılması gibi liberal demokratik konular olmuştur. Bu dönemde Celal Bayar’ın da istifasının ardından Bayar’ın 1 Aralık 1945’te basına yaptığı yeni bir parti kuracaklarına ilişkin açıklama ve sonrasında Celal Bayar’ın bu konuda İsmet İnönü ile görüşmesi ile birlikte 7 Ocak 1946’da DP resmen kurulmuştur.¹⁹

Dört yıllık geçiş döneminin ardından 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan genel seçim ile Türk siyasi tarihinde önemli bir dönüm noktası yaşanmıştır. Seçimlerle birlikte CHP iktidarı sona ermiş sadece çok partili demokratik sisteme geçilmek ile kalınmamış aynı zamanda sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda önemli değişmelerin önü açılmıştır.²⁰ Türkiye Cumhuriyeti 22 Mayıs 1950’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde (TBMM) yapılan seçim ile Celal Bayar Cumhurbaşkanı seçilmiş. Cumhurbaşkanı Bayar, ilk iş olarak Aydın Milletvekili Adnan Menderes’i hükümeti kurmak için görevlendirmiş ve cumhurbaşkanlığı tezkeresi yayımlanarak Adnan Menderes Hükümetinin tayin edilmesiyle aynı zamanda “*Tek Parti Dönemi*” sona ermiştir.²¹ Bu değişimde ekonomi ve siyasal sistemin liberalleşmesini önünü açmıştır. Bu da ülkede kısa zamanda ekonomik ve sosyal alanda büyük etkiler yaratmıştır.²² Yeni başlayan bu süreç sportif alanda da yeni dönemi başlatmıştı. DP döneminde spor işlerine büyük önem verilerek on yıllık süreçte hükümetler tarafından her türlü destek verilmiştir. Bunun temel sebeplerinden biri Başbakan Adnan Menderes’in geçmişte sporcu kimliğinin olması ve cumhuriyetin ilk yıllarında TSK’da görev yapmış bir spor adamı olarak değerlendirilebilir. Adnan Menderes’in başbakanlığı öncesinde BTGM Merkez Danışma Kurulu temsilciliği yapması onun spora yaklaşmasını sağlamıştı. Adnan Menderes’in on yıllık süre içerisinde sportif faaliyetlere büyük katkılar sağlaması ve devlet bütçesinden kaynak aktarmasında bu özelliğinin etkisi olduğu açıktır. Yine bu dönemde Türk Sporü “*Futbolda Profesyonellik*” iddiası altında bazı yeniliklerle tanışmıştı. Bunların başında Spor-Toto gibi kitleleri sportif faaliyetlerin içine

¹⁸ Yücel, Serhan M. (2001). *Demokrat Parti*. İstanbul: Ülke Kitapları, s. 47.

¹⁹ Eroğul, C. (1990). *a.g.e.*, s. 12.

²⁰ Gökaçtı, M. A. (2008). “*Bizim İçin Oyna*” *Türkiye’de Futbol ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları, s. 181.

²¹ Kaynar, M. K. (2015). Türkiye’nin Ellili Yılları Üzerine Bazı Notlar. *Türkiye’nin 1950’li Yılları*. Mete Kaan Kaynar (Hazırlayan), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 19.

²² Gökaçtı, M. A. (2008). *a.g.e.*, s. 182.

dâhil edecek uygulamalar gelmekteydi. Bu gibi sporun gelir kaynaklarını artıran uygulamalar neticesinde Türkiye’de spor tesislerinin niteliği artmış ve sayısı çoğalmıştı. Spordaki bu gelişim Türkiye’de sporun daha profesyonel şekilde yapılabilmesi için sağlık alanında da bilimsel çalışmaların yapılmasını sağlamıştır. Türkiye’de başlayan bu çok partili dönemde spor içinde önemli gelişmeler yaşanmış futbol ile başlayan kalkınma hamleleri diğer sporlara da sıçramıştır.

1938’de BTGM’nin kurulmasıyla oluşturulan birleşik federasyon düzeni olan “*çok sporlu federasyon*” (birleşik federasyon modeli) yönetimlerinin terk edilerek sporda büyük kurumsallaşma hamleleri ile günümüz spor federasyonunun temelleri atılmıştı. Bu kurumsallaşma Türk sporunu; basketbol, voleybol, hentbol, güreş, halter, yüzme, yelken, kürek, tenis gibi tek sporlu federasyonlarla tanıştırmıştı. Sporda kalkınma hamleleri bununla kalmamış At Yarışları Kanunu ile yarış ve bahis uygulamaları bir düzene oturtulmuş ayrıca Binicilik Federasyonunda da sivilleşme sağlanmış at yarışları ve yetiştiriciliğinin daha profesyonel yapılmasını temin edecek olan Türkiye Jokey Kulübü kurulmuştur. Dönemin siyasal, sosyal ve ekonomik ortamından dolayı uluslararası arenada Türkiye’yi de yakından ilgilendiren pek çok olay yaşanmıştır.²³ Bunun en çarpıcı örneği 1950’li yıllarda Kıbrıs ile futbol üzerinden bir ilişki kurulmaya başlanması bu çerçevede bazı emekli futbolcuların Kıbrıs’taki Türk kulüplerinde çalışmaya başlamalarıdır. Siyasal açıdan 1950’lilerin sonlarında Kıbrıs’ta gerginliğin tırmanmasına karşın sportif ilişkiler artmıştı. Kurulan bu sportif ilişkiler siyasal problemlerin çözümüne katkı vermese de Türkiye kamuoyunun dikkatini çekmesinde az da olsa pay sahibi olmuştur.²⁴

On yıllık dönemde sporun toplumsal etkileri fark edilmiş sporcu elit kesimlerin Türkiye’de ilk defa bu dönemde siyaset ve sporda etkin olarak görev aldıkları görülmüştür. DP’deki sporcu elit grubu siyasette büyük dikkat çekmiş ve dönemin muhalefet partisi olan CHP’de parti içerisinde sporcu elit grup oluşturmak için arayışa girmiş *Burhan Felek* ve *Vefa Spor Kulübü* eski oyuncusu 1950’li yıllarda antrenörü olan *Galip Haktanır* gibi isimlere milletvekilliği teklifi yapılmıştır.²⁵ Sporda yaşanan bu gelişim Demokrat Parti’nin iktidardan uzaklaştırılmasıyla gerçekleşen 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesine kadar artarak devam etmiştir. Galip Haktanır, anılarında 27 Mayıs gününü anlatırken “*Eyüp*

²³ Atabeyoğlu, C. (1983). “Cumhuriyet Dönemi Spor Politikası”. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, (8), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 2194-2195.

²⁴ Gökaçtı, M. A. (2008). *a.g.e.*, s. 209-211.

²⁵ Aytuna, F. (2015). *Vefa’nın Galip’i Galip Haktanır’ın Anıları*. İstanbul: İletişim Yayınları, s. 97.

takımında çalıştırıcılığım devam ediyordu. Terfi maçlarına iştirak etmek üzere Adapazarı'na gittik. Çok iyi dostum eski Eyüplü Hikmet Haznedar da benimle beraber gelmişti. Otelde onunla beraber kalıyorduk. Adapazarı'nda çalışmalarımız devam ederken, bir sabah radyodan duyduğumuz marşlarla uyandık. Neler olduğunu anlamaya çalışırken radyoda bir ses, Türk Silahlı Kuvvetleri gördüğü lüzum üzerine idareye el koymuştur diyordu. Biz 27 Mayıs 1960 ihtilalini böyle öğrendik.” ifadelerini kullanır.²⁶ Kulüp başkanı Osman Özer'in DP İstanbul milletvekili olması sayesinde Eyüpspor'lu sporcuların büyük kısmına İstanbul Belediyesi'nde iş vermesi sporcuların korku ve endişeye kapılmasını sağlamış ve bütün morallerini düşürmüştü. Bu gibi olayların yurt çapında da yaşandığı görülmektedir. 27 Mayıs Askeri Müdahalesi ile ülkenin tüm alanlarında olduğu gibi sportif faaliyetlerde de sıkıntılı süreç yaşanmış sportif faaliyetler yasaklanmış ancak durumdan habersiz birçok sporcu ve yöneticiler olayları anlamakta güçlük çekmiştir.

²⁶ Aytuna, F. (2015). *a.g.e.*, s. 99.

1. BÖLÜM

1. CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA TÜRKİYE'DE SPOR KURUMLARI (1923-1950)

1923 sonrasında Türkiye’de diğer batılı ülkelerde de olduğu gibi bir ulus devlet oluşturma süreci ve bir ulus kimlik inşasının yaşandığı görülmektedir. Pek çok uygulama ve söylemde bu durum kendisini açıkça göstermektedir. Cumhuriyet’in ilk yılları İmparatorluktan ulus devlete geçiş dönemi idi. Bu durum dönemin önemi bakanlarından Recep Peker’in “*Biz Türkiye’de beraberliği bozan bütün unsurları onları doğurmuş olan devlet tipi ile birlikte attık.*” ifadelerinde kendini açıkça göstermektedir. Yine Peker bu konu çerçevesinde “*Ulus birliği denirken bunun en büyük milli cevher olan akli engelleyici ve yurttaşın düşünme, sorumluluk alma, inceleme durumunu durgunluğa mahkûm edici ve toplumu tek tipleştirilmiş bir hale getirmekten kaçınıyoruz.*” şeklinde görüş belirtmiştir.²⁷ Siyasal, sosyal alanda görülen bu ulus kimlik inşası süreci sportif faaliyetlerde de kendisini göstermekteydi. Bu dönemde yeni kurulan cumhuriyetin önemseydiği millileşme hareketiyle “*tek yürek*” ve “*tek bilek*” olma ilkesine uygun “*halkta birliği*” temelinde politikalarla uygun olarak “*herkes için ömür boyu yaşam kılavuzu*” uygulamaları dahi gündeme gelmiştir. Cumhuriyet’in ilk yıllarında devlet yöneticileri halkın her türlü farklılığını azaltmak için nüfusu tek bir model olarak gelişiminin sağlanması konusunu ele almaktaydılar.²⁸ Bu politikalar ders kitaplarında, soyadı kanunu, ticari işletmelerde mecburi Türkçe kullanılması hakkında kanun, sanat ve hizmet kanunu gibi sporda da bir ayrımın ve millileşmenin yaşanmasını kaçınılmaz kılmıştır. Türk ulusunun yüksek meziyetleri ve üstünlüğünü vurgulayan bu politikaların spordaki örneği ilk önce TİCİ, TSK ve tam karşılığı olarak devletleşme ile birlikte BTK olmuştur.²⁹

1.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Sporda Yönetim Sorunu

Cumhuriyetin ilanından sonra her alanda gerçekleştirilen reform hareketleriyle birlikte ulus olma bilincinin temelleri atılırken; spor birliği olma duygusunun kazanılmasında

²⁷ Kılıç, M. (2013). Tek Partili Dönemde Türkiye’de Modern Sporun Teşekkülü. *Tarih Okulu-The History School Dergisi*, 24, s. 28-29.

²⁸ Yıldız, A. (2016). “*Ne Mutlu Türküm Diyebilene*” *Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları (1919-1938)*. İstanbul: İletişim Yayınları, s. 227.

²⁹ Yıldız, A. (2016). *a.g.e.*, s. 234.

en önemli unsur olarak görülmekteydi. Bubağlamda Rahmi Apak, cumhuriyet öncesi Türkiye’de spor denebilecek bir hareketin olmadığını olanında sadece yirmi beş otuz yıllık tarihi olan birkaç spor veya beden terbiyesi müessesesinden ibaret olduğunu, bunların Galatasaray, Beşiktaş, Fenerbahçe ve bir iki spor kulübü olduğunu bu kulüplerin kendi aralarında ve bazen Avrupa’dan takımlar getirerek maçlar yaptığını fakat dönemin hükümetleri tarafında bu faaliyetlerin desteklenmemesi yurt dışından gelen modern sporlara (futbol, tenis vb.) karşı sempati ve heves uyanmasına mani olmuştur diyerek sporun cumhuriyet öncesinde önemsenmediğini ifade etmiştir. Apak yazısının devamında 1923-1936 yılları arasını yapısal olarak modern sporun ülkede ilk bireysel girişimlerin ve “*Sporun önemini anlama.*” dönemi adını vermiştir.³⁰

Modern ve Batılı bir anlayışa sahip olan cumhuriyet yönetimi halkçı ve liberal yönetim anlayışına rağmen tek parti güdümünde devletin etrafında merkezîyetçi bir anlayışla bütünleşmiştir.³¹ Türk spor yönetimi de cumhuriyetin kuruluşundan itibaren önemli yapısal değişimlerden geçmiştir. Spor bu dönemde devlet için artık sağlıklı, disiplinli ve üretken nesiller yetiştirme ve uluslararası ortamda ulusal birlik kazandırma işlevi gören bir faaliyet alanı olarak değerlendirmekteydi.³² Sporun devletten bağımsız olarak merkezi bir yapıya kavuşturulması, spor dallarının federasyonları kurularak uluslararası temaslar kurulması ve ülke genelinde spor bölgeleri (mıntika) oluşturulması sporalanında cumhuriyet ile birlikte gelen yeni bir kazanımdı. Yeni yönetim anlayışıyla birlikte cumhuriyetin ilk yıllarında beden terbiyesi ve spor, siyasette sosyal politikaların en önemli parçası olarak görülmekteydi. Bu dönemde beden terbiyesi ve spor politikalarının temel amacı, nüfusun özellikle çocuk ve genç kısmının salgın hastalıklar, yoksulluk ve kötü beslenme sebebiyle bozulan sağlıklarının düzeltilmesidir. Bu temel amaç cumhuriyet yöneticilerinin sağlıklı, yetenekli yurttaş yaratmak için beden terbiyesi ve spora doğrudan müdahale etmelerine ve bu alanı yeni rejimin temel mantığı yönünde biçimlendirilmelerine yol açmıştır.³³

Türk sporu üzerinde bu bağlamda gerek Kurtuluş Savaşı döneminde gerekse Cumhuriyet’in ilanından sonra köklü kararlar almak durumunda kalınmıştır. Bu dönemde Türk sporunun yönetimine ilişkin iki farklı görüş bulunmaktaydı. Bunlardan birincisi

³⁰ Kılıç, M. (2013). *a.g.m.*, s. 29-31.

³¹ Yazar, B. (2014). Osmanlı’dan Cumhuriyete Geçiş Süreci ve Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinde Modern Sporun Kuruluşu. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 21, s. 305.

³² Yazar, B. (2014). *a.g.m.*, s. 307.

³³ Akın, Y. (2014). *a.g.e.*, s. 43-44.

Türkiye’de yönetimin Amerikan mandasına bırakılmasını savunan mandacı görüşün dillendirdiği Türkiye’deki spor yönetiminin de Young’s Men Christian Association/Genç Erkekler Hristiyan Birliği’ne (YMCA) devredilmesi yönündeki görüştür. İkincisi ise başını Ali Sami (Yen) Bey, Nasuhi (Baydar) Bey, Ali Rana (Tarhan) Bey ve Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Başkanı (TMOK) Selim Sırrı (Tarcan) Bey’in çektiği sporda milli yönetimi savunan görüştür.³⁴

1.1.1. Yabancı Misyoner Örgütlerin Türk Sporunu Yönetme Arzusu

Dünya’da olduğu gibi Osmanlı Devlet’inde de modern sporun yayılması sürecinde özellikle okullar arası müsabakaların büyük etkisi vardı. Okulun spor ile kaynaşma sürecini ilk başaran ülke Amerika Birleşik Devletleri’dir (ABD). Bu başarının arkasında YMCA gibi dinsel kökenli derneklerin çalışmalarının büyük payı olmuştu.³⁵ Örgüt başlangıçta American Board of Commissioners for Foreign Missions’ın (ABCFM) çatısı içinde faaliyette bulunmuştu. ABCFM’nin Anadolu coğrafyasındaki faaliyetleri 1820 yılında İzmir’de başlamıştı. Bölgedeki misyonerlik faaliyetlerinin başlangıcı bu adımla gerçekleşmişti. YMCA ilk örgütünü İstanbul’da XIX. yüzyılın son çeyreğinde Amerikan misyoner faaliyetlerinin bir uzantısı olarak Robert Koleji içerisinde faaliyete geçmişti. Örgüt ilk şubesini 1913’te Pera’da (Beyoğlu) açmıştır. Daha sonra şubesi sayısı İstanbul’da 1920’lerde dörde yükselmişti.³⁶ Bu dönemdeki faaliyetleri daha çok sosyal ve kültürel alanda olmuştu. Kentlerin giderek kozmopolit hale geldiği bir ortamda YMCA değişik aktivitelerle insanları bir araya getirerek toplumsallaşma ve kent kültürü yaratmaya çalışmıştı. Örgütün bu girişimlerinin başında spor faaliyetlerinin olması örgüte Türk spor tarihinde ayrı bir önem kazandırmıştı.³⁷

YMCA’nın zararlı faaliyetlerinin yanı sıra topluma katkılarının da olduğunu göz ardı etmek mümkün değildi. Örgüt düzenlediği programlarla insanları bir araya getirmişti. Bu programların başında spor etkinlikleri gelmekteydi. Amacı farklı olan ve misyonerlik faaliyetleri yürüten kuruluş 1890’lı yıllarda sporun yerleşmesini sağlamış bununla birlikte asıl faaliyetlerini yürütmek için bir araç olarak kullanmıştı. YMCA, Karadeniz sahilinde

³⁴ Fişek, K. (1985). *100 Soruda Türkiye Spor Tarihi*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, s. 93.

³⁵ Talimciler, A. (2015). *Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Spor*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, s. 30.

³⁶ Çatalbaş, R. (2014). Young Men’s Christian Association’ın Türkiye’deki Faaliyetleri. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 55(1), s. 103-106.

³⁷ Özmaden, H. (1999). *a.g.t.*, 30.

Terbiye-i Bedeniye Kampı'nı (Camp Perry) açmış ve ilk defa gençlik kampları aktivitelerini başlatarak Türkiye'deki ilk örneklerinden birini gerçekleştirmişti. Yine bu çerçevede 18 Kasım 1920'de Selim Sırrı Tarcan'ın öğretmenlik yaptığı “*Darülmualim-i Âliye*” okulunun bahçesinde, YMCA üst yönetiminden kişilerinde katıldığı çok sporlu bir aktivite düzenlenmişti. Kuruluşun doğrudan girişimiyle öğrenci ve seyircilere beyzbol, basketbol, voleybol, sutopu, Amerikan futbolu ve aletli jimnastik gibi sporlar tanıtılmıştı.³⁸ Örgüt daha sonra İzmir ve Adana'da şubeler açmış bu kentler ticari alanda olduğu kadar misyonerlik faaliyetleri konusunda da önemli bir üs olarak kullanılmıştı.³⁹

Sürdürülen misyonerlik faaliyetleri çerçevesinde pek çok sportif faaliyet'in de sürdürüldüğü görülmektedir. Örgütün özellikle basketbol ve voleybolun yayılmasına yaptıkları katkı yadsınamaz.⁴⁰ Bu dönemde modern basketbol, örgüt tarafından basketbolun doğum yeri olan Springfield⁴¹'ta eğitim almış ve örgüt içinde önemli görevler üstlenmiş Dr. C. Dilbert Diver aracılığıyla Türkiye'de de yayılması için büyük çaba gösterdiği bilinmektedir. Dönemin önemli spor misyonerlerinden olan Dr. Diver, basketbol ve voleybolu ön planda tutmuştur. Bu iki spor branşında YMCA tarafından “*okul sporu*” olarak Türkiye'ye girmiş bu konuda Robert Kolej⁴², Kabataş, Vefa ve Galatasaray liseleri öncülük yapmıştır.⁴³

Spor ve sağlık YMCA'nın en önemli gündemlerinden birini oluşturmaktaydı. YMCA, iyi bir yurttaş olmak için akıl ve beden sağlığını en önemli koşul olarak görmekteydi. Amerika'dan aldığı görev gereği Türkiye'de misyonerlik faaliyetleriyle başlayan örgüt ülkedeki dönüşümlere ayak uydurmaya başlamış cumhuriyetin kurulmasından sonra özellikle spor ve sağlık YMCA'nın laik cumhuriyet içinde temel hedeflerini oluşturmuştur. Bu mecburi dönüşüm nedeniyle örgütün dinsel görevlerinden

³⁸ Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 93.

³⁹ Çatalbaş, R. (2014). *a.g.m.*, s. 108-110.

⁴⁰ Yüce, M. (2015). *Osmanlı Melekleri Futbol Tarihimizin Kadim Devreleri Türkiye Futbol Tarihi*. 1. Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 364.

⁴¹ Basketbol, ABD'nin Massachusetts eyaletinde Springfield şehrinde Genç Erkekler Hristiyan Birliği (YMCA) Uluslararası Eğitim Okulunda beden eğitimi olan Kanadalı Dr. James Naismith 1891'de icat edilmiştir, Atabeyoğlu, C. (1970). *Türk Basketbolu*, İstanbul: İstanbul Matbaası, s. 1-2.

⁴² Robert Kolej'in kuruluşu ve ilk müdürü Cyrus Hamlin'in Türkiye'deki anıları için bkz: Hamlin, C. (2015). *Türkler Arasında Türkiye'deki Misyonerlik Faaliyetleri ve Robert Kolej*. İstanbul: Kahverengi Kitap.

⁴³ Atabeyoğlu, C. (1985). *Basketbol, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*. (6), s. 1500.

uzaklaşmış, bunun yerine gençliğin akıl ve beden terbiyesi üzerinde durulmuş ve açtığı jimnastikhaneler ile İstanbul'da halka geniş imkânlar sunmuştur.⁴⁴

YMCA'daki bu keskin dönüşümün nedeni Türkiye'de spor yönetimini kendi bünyesinde toplamak istemesi olarak düşünülebilir. Ancak 1926 başında Helsinki'de YMCA Dünya Kurultayına Türkiye'den Robert Kolej'den Hüseyin Haşim katılmıştır. Haşim'in Kurultay'da yaptığı; *"İsa Hazretleri'nin ayak dibinde Tanrı'nın yol göstericiliğine sığınan Hristiyan gençliğinin yanında Türk gençlerinin de yer alacakları günler uzak değildir."* şeklindeki konuşması örgütün devlet tarafından milli benliği tehdit eden bir unsur olarak algılanmasını sağlamış ve devletin örgüte karşı bakışını hızlı bir biçimde değiştirmiştir. Bu gelişmenin ardından 1928 tarihli 1246 sayılı *"Türkiye'de Gençlik Teşkilatının Türk Vatandaşlarına Hasrı"* hakkında kanun ile Türk sporundaki *"YMCA dönemi"* (1920-1928) hem fiilen hem de hukuken bitmiştir.⁴⁵

YMCA kadar etkili olan bir diğer misyoner örgüt ise Genç Kadınlar Hristiyan Birliği (YWCA) dir. YMCA şubelerinin yanına açılan mekânlarda çalışmalar yapan YWCA, özellikle eğitilmiş genç kızlar arasında etkinliğini artırmaktaydı. Anadolu'da YWCA ilk faaliyetleri, örgütünün Yakın Doğu sorumlusunun Margaret White'ın New York'tan İstanbul'a Mart 1919'da gönderilmesiyle başlamıştır. White, ilk olarak İzmir, Sivas ve Harput'a atamalar yapmış ve daha sonra Doğu amaçlarını yapmak üzere okullarda ve yetimhanelerde çalışmaya başlamıştır. 1920'de ise Adana, Kayseri, Merzifon ve Beyrut'ta örgütlenmiştir. Bu dönemde Batı'da ortaya çıkan ve gün geçtikçe güçlenen *"kadının hürriyeti"* fikri Anadolu'ya getirilerek Amerikan usulü hayat tarzı benimsetilmek istemiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadrolarında bu programda yetişen Türk kızları yer almış veya üst düzey kişilerin eşleri olarak batılılaşma hareketine hem destek hem de örnek olmuşlardır.⁴⁶

Bölgede rahatlıkla faaliyet gösteren YWCA'ya İstanbul Hükümeti tarafından herhangi bir yaptırım uygulanmaması eleştirilmiştir. Özellikle yetim kızların katılımıyla İstanbul'da bir gazinoda bayram kutlaması yapılması ve bu duruma Türk kadının katılmasına tepki gösterilmiştir. Yetim Yurtlarında bulunan Türk Müslüman çocuklarına ulaşabilmesi ve kullanabilmesi düşüncesi, Anadolu'daki Müslüman Türk aydınını rahatsız

⁴⁴ Özmaden, H. (1999). *a.g.t.*, s. 32.

⁴⁵ Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 94.

⁴⁶ Çatalbaş, R. (2014). *a.g.m.*, s. 115-116.

etmiş ve bu duruma son verilmesi istenmişti.YMCA şubeleri kapatılırken YWCA şubeleri faaliyetlerine devam etmekteydi. Cumhuriyet ilan edildikten sonra Amerikan Lisan ve Sanat Kursu (American School of Languagesand Commerce) yapısı içinde faaliyetlerini devam ettirmiştir. Bu yapısal değişimden sonra yeni bir yapılanma ile birlikte “*Dodge Clark Foundation*” tarafından Caddebostan’da bir köşk ve yirmi dönüm arazi alınarak hibe edilmiş ve burada Türkiye’nin ilk kız yatılı kampı açılmıştır. Yaz kampı olarak devam eden çalışmalar yüzme, tenis, el becerileri gibi değişik sportif ve sosyal aktiviteler düzenlenmiştir. 1952’de Cihangir’de bir konak yine Dodge Foundation tarafından satın alınmış ve dersane buraya taşınmıştır. Örgüt faaliyetlerine buradan devam etmiştir.⁴⁷

1.2. Spor Yönetiminde Milli Dönem:Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı

Spor tarihçileri, Türkiye’de spor yönetiminin gelişimini dört aşamaya ayırmıştır bu aşamaların ilkini 1922-1936 yılları arasını kapsayan TİCİ dönemi oluşturmaktadır. Bu dönemde spor yönetimi “*Spor Kulüpleri Federasyonu*” olarak tanımlanan bir yapı ile sağlanmakta bunun yönetimi ise gönüllü-seçimlik esasına göre belirlenmekteydi. Bu dönemin en önemli sportif başarısı ise Türk spor kulüplerinin ilk defa farklı spor branşlarında uluslararası spor müsabakalarına çıkabilmiş olmasıdır.⁴⁸ Cumhuriyet yönetiminin sporun kurumsallaştırılması konusunda attığı ilk ve önemli girişim İdman Heyet-i Muvakkatesi’dir. Bu yapı İsviçre Spor Federasyon’unun yapısı örnek alınarak oluşturulmuştur. Bu yapı yerini 1922’de tescillenen TİCİ’ye bırakmıştır.⁴⁹

TİCİ’nin önceliği Milli Mücadele döneminde geçici kurul olarak kurulan İdman İttifakı Heyeti’nin İstanbul’da faaliyette bulunan on üç kulüp tarafından futbola ilişkin çalışmaların yapılması ve bir lig kurulması olmuştur. 14 Temmuz 1920 tarihinde başlayan çalışmalar 7 Eylül 1921’de bitirilmiş ve 25 Kasım 1921 tarihinde de Cemiyetler Kanunu’na göre kurulması için İstanbul hükümetine müracaat edilmiştir. İncelemelerin sonunda 22 Mayıs 1922 tarihinde TİCİ tescil edilmiştir. Kurtuluş savaşı ve ateşkes dönemine rastlayan TİCİ’nin kuruluşu ile ilgili yayınların yapılması Anadolu’da tepkiye yol açmıştır. Bu tepkiler sonucunda TİCİ’ye karşı Ankara’da “*İdman Birliği*” adında bir spor teşkilatı kurulmuştur. Cemiyet’in kuruluşu Sakarya Muharebesi zaferinden bir ay sonrasına denk

⁴⁷ Çatalbaş, R. (2014). *a.g.m.*, s. 118-119.

⁴⁸ Fişek, K. (1983). *a.g.m.*, s. 2179.

⁴⁹ Yazar, B. (2014). *a.g.m.*, s. 307-308.

gelmişti. Anadolu halkı kendisini İstanbul Hükümetinin değil, Ankara hükümetinin temsil ettiğini, bu sebeple İstanbul Hükümeti tarafından tescil edilen TİCİ'nin hükümsüz olduğunu düşünmekteydi. Bu tepkiler nedeniyle TİCİ yöneticileri ile İdman Birliği kurucusu olan İbrahim Turgut Azizoglu bir araya gelerek aralarında anlaşma varmışlardı.⁵⁰

TİCİ, ilk merkez kurulunu belirlemek üzere 31 Temmuz 1922 cuma günü Fenerbahçe Spor Kulübü binasında, Galatasaray Kulübü Başkanı Cevdet Bey'in başkanlığında toplanmıştır. Toplantıda Altınordu, Anadolu, İdman Yurdu, Türk Gücü, Darüşşafaka, Süleymaniye, Galatasaray, Fenerbahçe, Bakırköy, Nişantaşı, Vefa, Hilal Kulüpleri delegeleri ve daha önce uzman olarak seçilen isimlerden Doktor Hikmet Hamdi, Ali Rana (Tarhan), Ali Seyfi ve Cevdet Rüştü beyler katılmışlardır. Yapılan seçim sonucunda Ali Sami (Yen) bey başkan, Ali Seyfi ve Burhan (Felek) beyler ikinci başkan, Nasuhi (Baydar) bey müfettiş, Fethi (Başaran) bey genel sekreter, Nuri bey muhasebeci ve Talip Servet, Hamdi (Emin Çap), Yusuf Ziya (Öniş), Cevdet Kalpakçioğlu, Orhan (Öktem), Cemal Fariz, Dr.Hikmet Hamdi, Cevdet Rüştü beyler de üye olarak seçilmişlerdir. Böylece 1922 ve 1923 de toplanan kongrelerde yapılan yönetmelik değişiklikleriyle birlik gerçek şekil ve görünümüne kavuşmuştur.⁵¹

TİCİ ve TMOK içerisinde Türk sporunun yönetim sorununu çözmek için kendini adanmış Ali Sami Yen'e kısaca değinmek gerekirse Türk sporunun en önemli isimlerinin başında gelir. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuna, cumhuriyetin onuncu yılına ve ülkenin sıkıntılı süreçlerine tanıklık etmiş birisidir. Meşrutiyet öncesi Galatasaray Sultanisi (Lise) öğrencisi, Meşrutiyet döneminde hukuk öğrencisi, I. Dünya Savaş'ında bahriyeli olarak askerde, Kurtuluş Savaşı sürecinde Kuva-yı Milliye içersinde bir nefer, cumhuriyetin kuruluş sürecinde spor örgütlenmesini ve yabancı kurumlara bırakılmaması için çaba harcayan yönetici olarak Türkiye'nin en önemli simalarından birisidir. Türk Futbol Tarihinin ilk milli maçı olan 26 Ekim 1923 yılında cumhuriyetin ilanından sadece üç gün önce oynan Türkiye-Romanya müsabakasında milli takımın antrenörü olarak sahaya çıkmıştır.⁵²Galatasaray kurucusu olan Ali Sami Yen sadece Galatasaray Spor Kulübünün değil Türk Spor Tarihinin en önemli isimlerinden birisidir. Kendisinin Türk sporuna hizmet ettiği dönemde yanında pek çok önemli spor adamı yetişti. TİCİ başkanı olduğu dönemde

⁵⁰ Özmaden, H. (1999). *a.g.t.*, s. 53.

⁵¹ Hiçyılmaz, E. (1974). *Türk Spor Tarihi*. İstanbul: Demet Ofset, s. 30.

⁵² Özgentürk, N. (2017). *Galatasaray Tarihi ve Efsaneleri*. İstanbul: Doğan Kitap, s. 61-63.

bu isimlerden Yusuf Ziya Öniş, TİCİ’de futbolun başına geçmiştir. Öniş, sadece Galatasaray’da değil 1950’li yılların ortalarına kadar Türk sporunun önemli bir ismi olarak Türkiye’de spora büyük hizmetlerde bulunmuştur.⁵³

TİCİ’nin yeni yönetim kurulu aynı toplantıda 1924 yılında Paris’te yapılacak olimpiyat oyunlarına resmi olarak çağırılmalarından dolayı hiç zaman kaybetmeden futbol, güreş ve atletizm federasyonlarının kurulması kararını vermiştir. Olimpiyatlara katılabilmek için katılacak spor branşlarında federasyon kurulması ve bu federasyonların uluslararası federasyonlara üye olmaları gerekmektedir. Bu nedenle TİCİ yönetim kurulu 15 Ağustos 1922’de tekrar toplanarak Olimpiyat Oyunlarına katılım kuralı gereğince uluslararası federasyonlara üye olmaları için futbol, güreş ve atletizm federasyonlarını “*Heyet-i Müttehide*” adıyla kurmuştur. Yusuf Ziya Bey (Öniş) futbol, Burhan Bey (Felek) güreş ve Ali Seyfi Bey atletizm başkanı seçilmiştir.⁵⁴ Bütün çaba 1924 Paris Olimpiyat Oyunlarına katılmak için harcanmakta ve en önemli nokta ise katılmak için en az üç federasyonun faaliyette bulunuyor olmasıydı. Kuruluş aşaması tamamlandıktan sonra TİCİ, kurumsallaşma adına birçok adım atmış ve örgüt şeması oluşturularak taşra ve merkez olarak iki yapılı sistem belirlenmiştir.⁵⁵

Kurumun durumu Ankara Hükümetinin 16 Ocak 1923 tarihli toplantıda görüşülmüştür. Bakanlar Kurulunun 170 sayılı kararıyla TİCİ’nin “*Türk gençliğinin terakki ve tealisine hadim ve kayd-ı menfaatten tamamen azade olduğu ve her memlekette idman cemiyetlerinin bu surette telakki edilerek her türlü himayeye mazhar bulundukları.*” tanımıyla “*kamu yararına çalışan dernek.*” olarak kabul edilmiştir. Bu karardan sonra Başvekil İsmet Paşa (İnönü) TİCİ başkanı Ali Sami Bey’e (Yen), “*Hükümete güvenin, bütçeye spor için tahsisat konulacaktır.*” güvencesini de vermiştir.⁵⁶

Yine 2 Ocak 1924 tarihli 173 sayılı başka bir hükümet kararnamesiyle Türkiye’yi yurtdışında temsil etme yetkisi verilmiş ve hükümet tarafından 17.000 lira ödenek ayrılmıştır.⁵⁷ Hükümet kararlarının altında Bakanlar Kurulu olarak şu imzalar yer almıştır;

⁵³ Hasdemir, H. (2011). *İstanbul’un 100 Sporcusu*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A. Ş. Yayınları, s. 18.

⁵⁴ Özmaden, H. (1999). *a.g.t.*, s. 54.

⁵⁵ Kılıç, B. (2011). *İstanbul’un 100 Spor Olayı*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A. Ş. Yayınları, s. 83.

⁵⁶ Atabeyoğlu, C. (1983). *a.g.m.*, s. 2188.

⁵⁷ Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 107.

Reisicumhur Mustafa Kemal (Atatürk), Başvekil ve Hariciye Vekili İsmet (İnönü), Müdafaa-i Milliye (Milli Savunma) Vekili Kazım (Özalp), Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye (Sağlık ve Sosyal Yardım) Vekili Dr. Refik (Saydam), Dâhiliye (İçişleri) Vekili Ferit (Tek), Maliye Vekili Abdülhalik (Renda), Şer'îye (Dinayet) Vekili M. Fevzi (Sarhan), Nafia (Bayındırlık) Vekili Hasan Hüsnü (Ataç), Adliye Vekili Mehmet Seyit Bey, Mübadele İmar ve İskân Vekili Mustafa Necati (Uğural), Maarif (Eğitim) Vekili İsmail Sefa (Özler) yer alması yeni kurulan cumhuriyetin spora verdiği önemin büyük bir göstergesi olmuştur.⁵⁸ Verilen ilk ödenek ile Avrupa'dan üç uzman çalıştırıcı getirilmiştir. Futbolda Billy Hunter, güreşte Raol Peter ve atletizmde Mr. Tobin'dir. Türk sporcular ilk kez modern antrenman ile tanışmışlardır. Bu hocaların yönetimi altında on dokuz futbolcu, on bir atlet, beş güreşçi, üç halterci, bir eskrimci, üç bisikletçi, altı yönetici ve üç yabancı çalıştırıcıdan oluşan kırk beş kişilik bir ekip ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti ilk defa olimpiyatlarda temsil edilmiştir.⁵⁹ Dönem göz önüne alındığında cumhuriyet ve yöneticileri için sporun ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Bazı spor tarihçileri TİCİ'nin kuruluşunu ve gelişmesini 1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresi'nden 1929 yılındaki Büyük Ekonomik Burhan'a kadar devam eden ekonomik liberalizm hamlesinin spora yansıyan bir modelinin uygulanması olarak algılamışlardır. TİCİ, Türkiye Cumhuriyeti ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ile aynı yılda kurulmuştur. CHP'nin sporla ilişkisi aynı zamanda hükümetin spora olan ilgisini artırmıştır. Özellikle İzmir İktisat Kongre'sinde (1923) alınan liberal ekonomi yönetimi kararları ile özel girişimciliğin temel alındığı ve bu konuda devletin çabalarıyla İş Bankası (1924), Sanayi ve Maden Bankası (1925), kurulmuştur. Ayrıca Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun çıkarılmasıyla (1927) madencilik, petrol, benzin, petrol arama, alanlarında özel girişimcilere geniş imkânların sunulduğu (1926) dönemim sporda karşılığı TİCİ ile gerçekleşmiştir.⁶⁰ Spordaki bu çaba ile Mustafa Kemal Atatürk TİCİ'nin ülkede düzensiz bir yapıda olan spor faaliyetlerinin tek bir çatı altında yönetilebileceğini beyan etmiştir.⁶¹

TİCİ'nin yapısı gönüllü ve ücretsiz çalışan spor yöneticileriyle sporcuların ve kulüplerin oluşturdukları üst kuruluşları vasıtasıyla yönetilmeleri şeklinde oluşmuştur. Bu

⁵⁸ Atabeyoğlu, C. (2001). *Sporda Devlet Mi? Devlette Spor Mu?*. İstanbul: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları, s. 12.

⁵⁹ Atabeyoğlu, C. (2001). *a.g.e.*, s. 12.

⁶⁰ Özmaden, H. (1999). *a.g.t.*, s. 138.

⁶¹ Tümerdem, Y. C. (2016). *a.g.e.*, s. 19.

yapıya bakıldığında TİCİ, sporda demokratik ilkelerin yeşerdiği ve yerinden yönetim esaslarının benimsendiği bir örgüt olarak bir bakanlığa bağlı olmaması ile federatif yapıda bir kurum olduğunu göstermiştir.⁶² 1922 yılında “*özel hukuk tüzelkişiliğe*” sahip bir spor örgütü olarak kurulan ve faaliyete geçen TİCİ, on dört yıl Türkiye’de sporun yönetiminde yer alarak bütün yetkileri kullanmıştır.

1923 yılında 387 sayılı yasayla dernekleri kesin olarak hükümetin denetimi altına almış bir yasal düzenleme yapılmıştır. Cumhuriyet yönetimi, bu yasa ile birlikte sporda üst yönetimi olmasa bile bir alt kurum olarak sporun kendi denetiminde olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte özerk bir kuruluş olan TİCİ’nin devlete bağımlılığı tamamlanmıştır.⁶³ Bu süre içinde ittifak tarafından sekiz kongre gerçekleştirilmiştir. Dönemin spor yönetimindeki tek yetkili örgütü TİCİ, 13-18 Şubat 1936 tarihlerinde yapılan sekizinci ve son kongrede yerini Türk Spor Kurumu adında yeni bir yapılanmaya bırakmıştır.⁶⁴

Spor gerçek anlamda zevk ve eğlence amacıyla yapılan bir uğraş olsa da bu dönemdeki siyasi, sosyal ve ekonomik duruma uygun olarak gençliğin yetenek, disiplin ve itaat seviyesini gösteren bir değer haline gelmişti. Ulus devlet modeliyle yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti yaptığı yenilikleri, yeni yarattığı medeni Türk kimliği modelini bütün dünyaya tanıtmak ve ilişkiler kurmak için sporu bir tür propaganda aracı olarak görmüş ve bu nedenle sportif faaliyetleri ön planda tutmuştur. Bu yeni anlayışla birlikte TİCİ’nin de kuruluş amaçlarından biri “*Türklük için harici propaganda vasıtası.*”⁶⁵ olarak görülmüştür. Hatta bu dönemde sporun propaganda aracı olarak kullanılması meselesi yeni kurulan cumhuriyetin dünya ülkeleri seviyesinde bir propaganda için yalnız uluslararası karşılaşmalara katılımın yeterli olmadığı bu karşılaşmalarda kesinlikle başarılı olunması gerektiği düşüncesi benimsenmiştir. Sporun üstelendiği bu sorumluluk ile birlikte TİCİ döneminde başarı getirmeyen spor branşlarında uluslararası karşılaşmalara katılmamanın gerektiği düşüncesi bile tartışılmıştır. Bu anlayışa göre Türk milletinin yapısına ve geleneklerine uygun güreş, atletizm, boks, eskrim ve bisiklet gibi sporlara önem verilmesi

⁶² Özelçi, M. A. (2007). *Türk Spor Yönetiminde Kendine Özgü Yapılanma: Türkiye Futbol Federasyonu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s. 30.

⁶³ Özmaden, H. (1999). *a.g.t.*, s. 138.

⁶⁴ Özelçi, M. A. (2007). *a.g.t.*, s. 30.

⁶⁵ Özmaden, M. (2010). Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı (TİCİ) Dönemi Milli Ruh ve Milli, Siyasi ve Milli Propaganda ile Ülkeyi Tanıma-Tanıtma Çabaları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(7), s. 1442-1445. (erişim 13.03.2017).

düşüncesi öncelik kazanmıştır.⁶⁶ Ayrıca bu dönemde yapılan en önemli işlerden biri de Milli Eğitim Bakanlığı aracılığıyla yurt dışına eğitim için gidecek isimler arasında beden eğitimi öğretmenliği için giden Galatasaray Lisesi'nden Vildan Aşır Savaşır, Nizamettin Kırşan ve İstanbul Erkek Lisesi'nden Suat Hayri Ürgüplü'nün gönderilmesi ile Türk sporunun gelişimi için en önemli adım atılmış olur. Bu isimler daha sonra Türk sporunun yönetiminde önemli sorumluluklar alacaktır.⁶⁷

1.2.1. Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı'nın Yönetim Yapısı ve Federasyonların Kuruluş Süreci

Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı 22 Mayıs 1922 tarihli yirmi yedi maddelik bir yönetmelikle resmen kurularak tüzel bir kişilik kazanmıştır. Sonrasında 14 Temmuz 1922 tarihinde ise iki yüz kırk iki maddelik bir tüzük ile kulüp, birlik ve federasyon ilişkilerinin düzenlendiği daha kurumsal bir yapıya kavuşmuştur.⁶⁸ Bu bağlamda TİCİ örgütlenme biçimi olarak merkez ve taşra şeklinde ikiye ayrılmıştır. TİCİ merkez örgütü tüzüğünün dördüncü maddesinde Genel Merkez (Umumi Merkez) ve İdman Bölgeleri (İdari Teşkilat), Federasyonlar ve Bölge İdman Heyetleri (Fenni Teşkilat) altında toplanmıştır. İdari Merkez; Türkiye spor teşkilat ve faaliyetlerinin düzenlenmesinde en yüksek yetkili merci sayılmıştır. Kongre tarafından seçilen başkan, başkan yardımcısı, genel sekreter, muhasebeci ve dört üyeden olmak üzere yedi kişiden oluşturulmuştur. Herhangi bir spor dalının, teşkilat tüzüğünün dördüncü maddesi gereği, federasyonun kurulabilmesi için o spor dalıyla ilgili üç bölge bulunması ve bu bölgelerin her birinde tüzüğün dokuzuncu maddesi gereği sporu dalının resmi heyetinin oluşmuş olması şart koşulmuştur. Bu madde gereğince federasyonların kuruluşunun veya faaliyetlerinin sona erdirilmesi idari merkezin teklifiyle kongreye ait olduğu belirtilmiştir.⁶⁹

Federasyon üyeleri; başkan ve iki üyeden oluşmuştur. Bu heyet kongre üyelerinin arasından genel sekreter ve muhasebeci seçerek yönetim kurulu belirlenmiştir. Federasyonların görevleri; meşgul spor branşı ile ilgili uluslararası son tüzüğün yayımlanması, ilgilendiği spor branşının Türkiye birinciliğini belirlemek, Türkiye rekorlarını belirlemek ve kayıt altına almak, amatörlük (Heveskârlık) kurallarını

⁶⁶ Özmaden, M. (2010). *a.g.m.*, s. 1447. (erişim 13.03.2017).

⁶⁷ Tümerdem, Y. C. (2016). *a.g.e.*, s. 23.

⁶⁸ Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 105.

⁶⁹ Özmaden, H. (1999). *a.g.t.*, s. 59.

uygulamak,yayımlamak ve spor mevsimini belirlemek gibi birçok sorumluluk belirlemek ve bu gibi konuları kapsamaktaydı. TİCİ tüzüğüne göre kongre her sene Eylül ayında toplanır İdari Merkez adına bir delege, federasyonların her birinden bir delege, her bölgeden kulüp sayısı kadar o kulüpler tarafından seçilecek birer delege seçilirdi.Ayrıca yalnızca askeri sporlarla doğrudan ilgili konularda oy hakları bulunan “*Ordu Spor Teşkilat-ı Merkezîyesi*”adına üç subay ve federasyon sayısını aşmayacak kadar delegeden meydana getirilmiştir.⁷⁰

TİCİ’nin 1924 Eylül ayındaki ilk kongresine Seyhan (Adana), Ankara, Antalya, Bursa, Canik (Samsun), Edirne, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Karesi (Balıkesir), Kocaeli, Konya ve Trabzon gibi merkezlerden temsilciler dâhil edilmiştir.⁷¹İdman Mıntıkaları (spor bölgeleri) üzerine kurulan TİCİ’nin 1923 teşkilat tüzüğüne göre idman bölgeleri, coğrafi şartlar, iklim ve ulaşım bakımından belirlenmiş sınırlar içinde üyelik şartlarına uyan kulüplerin bir araya gelerek oluşturulmuştur.TİCİ’nin taşra örgütü bölge merkezi, Bölge (mıntika) idman heyetleri, Bölge kongresi, kulüpler ve birlik kümelerinden meydana gelmiştir..⁷²Kulüpler TİCİ örgütünün tabanını teşkil etmişti. Buna göre; amatör olan, kanun gereğince kurulan, profesyonellik, kumar, içki ve siyasetle ilişkisi olmayan, üyesinin onda biri ayrılmamış, üç yıldır faaliyet gösteren kulüpler örgütün tüzel üyesi sayılmıştır.⁷³

Merkezi hükümet, sporun gelişmesinin bir yolunun da spor alanlarından geçtiğini kavrayarak TİCİ’ye talimat verilerek ve bölgelerdeki spor alanlarının durumunu bilgilendiren bir rapor hazırlanmasını istenmiştir. Bu konuda kurum tarafından valiliklerden ve bölge örgütlerinden gelen raporlara dayanılarak hazırlanan üst rapor CHP Genel Sekreteri Recep Peker’e verilmiştir. Bu raporda Türkiye’de dönemin idari taksimatına göre sayıları elli yedi olan şehirlerde, yüz doksan yedisi normal, on dördü normal olmayan kategoride olmak üzere iki yüz on bir spor sahası bulunduğu tespit edilmiştir. Bu rapor sonucunda hükümet mevcut spor sahalarının iyileştirilmesi ve yeni sahaların açılması için çalışma başlatmış dönemin ünlü İtalyan mimarlarında Paolo Vietti Violi⁷⁴ ile iletişime geçilmiştir.⁷⁵

⁷⁰ Özmaden, H. (1999). *a.g.t.*, s. 60-61.

⁷¹ Akın, Y. (2014). *a.g.e.*, s. 57.

⁷² Özmaden, H. (1999). *a.g.t.*, s. 62.

⁷³ Kurthan Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 105.

⁷⁴ 20 Haziran 1882 doğumlu mimar, kariyerinde daha çok hipodrom, stadyumlar ve çeşitli spor tesisleri tasarlamıştır. Türkiye’de birçok spor tesisinin mimarı olan İtalyan mimar Beşiktaş İnönü Stadyumu, İstanbul

Federasyonların görevi dünyanın her yerinde olduğu gibi uluslararası federasyonun koyduğu teknik kuralları ülkesinde uygulanmasını sağlamak ve kendi ulusal üst kuruluşuna sorumlu olarak ülkede kendi sportif faaliyetlerini yaygınlaştırmaktır. TİCİ, “*Futbol ve Atletik Sporlar*” başlığı altında da atletizm, bisiklet, eskrim, tenis, yüzme, atıcılık-binicilik ve güreş (güreş-halter-boks) olarak iki ana dalda uzmanlaşmaya gitmiştir. TİCİ, Türkiye’nin 1924 Paris Olimpiyatlarına katılmak için gerekli ön koşul için 1922’de uluslararası federasyonlara üyelik için başvuru yapmış Atletizm Federasyonu, Uluslararası Atletizm Federasyonları Birliği’ne (IAAF⁷⁶) Futbol Federasyonu da Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği FIFA⁷⁷’dan 15 Ocak 1923’te geçici, 21 Mayıs 1923’te kesin olarak kabul edilmişlerdir. Ancak yeni kurulan cumhuriyetin siyasal ve sosyal ve ekonomik şartlarından dolayı güreş ve atletizm federasyonları kuruluşlarını tamamlamalarına rağmen uzun süre faaliyete geçememişlerdir. Bundan dolayı futbol, güreş ve atletizm federasyonları yapılarını yeniden örgütlemek durumunda kalmışlardır.⁷⁸

Tablo.1.1. TİCİ Döneminde Kurulan Federasyonlar ve Uluslararası Birliklere Kabul Tarihleri

Federasyonlar	Kuruluş	Uluslararası Federasyona Kabul
Atletizm	1922	1923
Boks	1924	1947
Bisiklet	1923	1923
Binicilik	1926	1930
Eskrim	1923	1923
Futbol	1922	1923
Kürek	1924	1950
Atıcılık	1926	1953
Yüzme	1924	1931
Halter	1923	1923
Güreş	1922	1923
Yelken	1924	1931
Kış Sporları	1934	1935

Spor ve Sergi Sarayı ve Ankara 19 Mayıs Stadyumlar gibi ünlü yapıların mimarıdır. Paolo Vietti Violi 25 Aralık 1965’te İtalya’nın Vogogna kentinde vefat etmiştir, Alemdar, K. (2015). “*Yeni Zamanların Sıhhat ve Kuvvet Mebdei*” Olarak Stadyum, Ankara 19 Mayıs Stadi’nin Açılış Hikâyesi. *Futbol ve Kültürü, Takımlar, Taraftarlar, Endüstri, Efsaneler*, Roman Horak, Wolfgang Reiter, Tanıl Bora (Derleyenler), (Sekizinci Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 119-122.

⁷⁵ As, E. (2016). İktidar-Spor Kurumları İlişkileri Bağlamında İki Dünya Savaşı Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nin Katıldığı Olimpiyatlar (1924 Paris, 1928 Amsterdam, 1936 Berlin). *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi CTAD*, 24, s. 182-183.

⁷⁶ IAAF: International Association of Athletics Federations. Uluslararası atletizm yarışmalarını düzenleyen en üst kuruluştur. 1912 yılında Stokholm’de on yedi ülke tarafından Uluslararası Amatör Atletizm Federasyonu adıyla kurulmuştur.

⁷⁷ FIFA: “Federations International Football Association”. Futbol ve futsalın dünya çapında en üst yönetim organıdır. Kurucu 7 ülkenin katılımıyla 21 Mayıs 1904 yılında Paris’te kurulmuştur.

⁷⁸ Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 107.

Kaynak: Fişek, K. (1983). *a.g.m.*, s. 2180.

Kulüpler, cumhuriyetin ilanından sonra 1923 yılında çıkan 387 sayılı yasa ile ilk kez tamamen devlet denetimine alınmışlardır. 1935 yılında yapılan tespitlere göre TİCİ'ye dâhil yüz doksan ve birçok şehirde ittifaka girmemiş iki yüz on bir kulüp ile beraber toplamda kulüp sayısının dört yüz bir olduğu belirtilmiştir.⁷⁹ İttifak kurulduktan sonra kulüplerin çoğalmasıyla mntıkalar (bölgeler) kurulmuştur.

Tablo.1.2. 1929 Yılında TİCİ Verilerine Göre Bazı Spor Branşlarına Lisanslı Sporcu Sayısı

Spor Branşı	Kayıtlı Sporcu Sayısı
Futbol	10.000
Güreş	200
Boks	100
Bisiklet	100
Eskrim	50

Kaynak: Özmaden, M. (2010). *a.g.m.*, s. 1447

Tabloya bakıldığında futbol haricinde diğer spor branşları dışında aktif olarak spora katılımın azlığı göze çarpmaktadır. Bunun en temel nedenlerinden birisi bu dönemde sporun bir siyasi propaganda aracı olarak görülmesi, toplumsal koşullar gereği daha izlenilebilir görülmesi ve fazla heyecan verici olarak görülmesi değerlendirilebilir.

Tablo.1.3. TİCİ Tarafından Yıllara Göre Kurulan Spor Bölgeleri

Yıl	Bölgeler
1924	İstanbul, Ankara, Adana, Antalya, Balıkesir, Bursa, Edirne, Eskişehir, İzmir, Kocaeli, Konya, Trabzon, Samsun
1925	Denizli, Uşak
1926	Giresun
1927	Bilecik, Mersin, Kütahya, Amasya
1928	Diyarbakır
1929	Bandırma
1930	Isparta
1931	Manisa
1932	Aydın, Çanakkale
1933	Ordu, Afyon, Muğla

Kaynak: Özmaden, H. (1999). *a.g.t.*, s. 75

Tabloda yıllara göre TİCİ tarafından kurulan bölgeler verilmiştir. Bu bölgelerden sadece Bilecik, Mersin ve Amasya sonradan kapatılarak bu bölgelere ait olan kulüpler Eskişehir, Adana ve Samsun bölgelerine bağlanmıştır.

⁷⁹ Özmaden, H. (1999). *a.g.t.*, s. 75.

Kulüp kuruluşlarının kolaylaşması ile birlikte TİCİ döneminde kulüp sayısında ciddi artış yaşanmış ve bu artış bazı semtlerin bir kulübü zor barındıracak durumdayken beş altı kulüp birden açmalarına yol açmıştır. Bu durum kulüplerin zayıf ve faaliyetlerinin çok sınırlı kalmasına neden olmuştur. Bunun sebebi ise kulüplerin ayakta durması için gerekli maddi kaynakların bir kısmının ittifak, daha büyük bir kısmının ise semt sakinleri tarafından karşılanması durumunda olmasıdır. Bir semtte birçok kulübün olması kulüplerin büyümesini engellenmiş, bu nedenle dönemin spor adamları ve spor dergileri tarafından kulüplere birleşme çağrıları yapmıştır. Bu şekilde kulüplerin büyümeleri etkilerini artırmalarının mümkün olacağı vurgulanmıştır. Bu çağrılara ilk olarak İzmir kulüpleri cevap vermiş ve birkaç kulüp bir araya gelerek bir kulüp çatısı altında birleşmeye başlamışlardır. İttifakın kurulmasından sonra birçok kulübün örgütten bağımsız hareket etmesi önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır.

Kulüplerin TİCİ'den bağımsız hareket ediyor olması ülke çıkarlarına aykırı faaliyet göstermesini beraberinde getirmiştir. Bu nedenle dönemin bazı spor adamları kulüplerin kapatılmasının bile gerektiğini savunmuştur. Ancak bazıları da tam tersi kulüplerin kapatılmasının yerine onları keyfi ve bağımsız faaliyet gösteren yerler olmaktan kurtarıp spor faaliyetlerinin yanı sıra haftanın belirli günlerinde toplumsal, ekonomik, kültürel konularda konuşmaların yapıldığı, derslerin verildiği, milli bilincin uyandırıldığı çalışmaların yapıldığı “*milli bir okul*” haline dönüştürülmesi gerektiğini savunmuşlardır.⁸⁰

1.2.2. Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı ve Milli Olimpiyat Komitesi

1914-1918 yılları arasında savaş koşulları nedeniyle faaliyetleri durdurulan Osmanlı Milli Olimpiyat Cemiyet'inin (OMOC) 1921 yılında tekrar kurulmuştur. Ali Sami Yen ve Burhan Felek'in çabalarıyla kurumun tüzüğü hazırlanmış ve 29 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyet'inin ilan edilmesiyle ismi Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (TMOK) olarak değiştirilmiştir.⁸¹ TMOK tüzüğüne göre Başbakan İsmet İnönü'nün fahri başkanlığında Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC⁸²) Türkiye temsilcisi Selim Sırrı Tarcan⁸³ başkan

⁸⁰ Özmaden, H. (1999). *a.g.t.*, s. 76-77.

⁸¹ Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (1997). *TMOK Tarihi*, İstanbul: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları, s. 8-9.

⁸² IOC: 23 Haziran 1894'te Pierre de Coubertin'in başkanlığında Olimpiyat Oyunlarını düzenlemek için kurulmuş uluslararası en yetkili organizasyondur. Organizasyon yaz ve kış olimpiyatlarını düzenlemektedir. Merkezi İsviçre'nin Lozan kentindedir, TMOK Tarihi (1997), s. 89-90.

olarak seçilmiştir. Hasip Bey, Ali Sami Yen, Burhan Felek, Taip Servet Bey, Refik İsmail Bey, Sudi Bey, Yusuf Ziya Öniş ve Menemelizade Muvaffak Beylerin de üyeliği idaresinde 2 Ekim 1926'da yeniden örgütlenmiştir.⁸⁴ Olimpiyat Komitesinin kurucusu ve cumhuriyetin ilanı sonrasında başkanlığını yapan Selim Sırrı Tarcan'ın Türkiye'de olimpiik ve amatör sporun ilk savunucusu olduğunu söylemek yanlış olmaz. Selim Sırrı Tarcan, sporun etnik ve bedensel bir nitelik veren bir araç olduğunu belirtilmiştir. Ayrıca sosyal hayatın iyileştirilmesi için çok önemli olduğunu söylemesi cumhuriyetin ilk yıllarında olimpizim ve amatörlük ruhunun ön plana çıkmasında önemli bir etken olmuştur. Bu TMOK'un da temel felsefesi olarak benimsenmiştir.⁸⁵

Tablo.1.4. TİCİ Dönemi TMOK Başkan, Genel Sekreter ve IOC Temsilcileri

Başkanlar	Genel Sekreterler	IOC Temsilcileri
Selim Sırrı Tarcan (1923-1927) seçimle	Ali Sami Yen (1923-1930) seçimle	Selim Sırrı Tarcan (1908-1930)
Ali Sami Yen (1927-1930) vekâleten	Ekrem Rüştü Akömer (1930-1936) seçimle	Kemalettin Sami Paşa (1930-1933)
Kemalettin Sami Paşa ⁸⁶ (1930-1933) seçimle		Reşid Saffet Atabinen (1933-1955)
Reşid Saffet Atabinen ⁸⁷ (1933-1936) seçimle		

Kaynak: TMOK Tarihi (1997), s. 23-25

TMOK'un yeni nizamnamesinde yönetim kurulunun bütün yönetsel işlerini denetleme görevi başkan aitti. Ayrıca yönetim kurulunun sekiz üyesinin belirlenmesi için yalnız başkan isim önerebilme yetkisi olduğu tüzükte belirtilmiştir. Bu yapı IOC'de olduğu gibi TMOK tarafından da korunmuş merkeziyetçi, otoriter ve devamlılığı olan bir örgütlenme anlayışı oluşturulmuştur. Tüzükte bazı özel düzenlemeler yapılarak Türkiye'yi olimpiyatlara

⁸³ Milli Olimpiyat Komitesinin kurucusu, Türkiye'nin ilk IOC temsilcisi ve TMOK'un üçüncü başkanıdır. 25 Mart 1874'te Yunanistan'ın Mora yarım adasında doğmuştur. Daha sonra İstanbul'a gelip Galatasaray'da öğrenim gördüğü sırada Faik (Üstünidman) ile tanışmış ve hocanın yönlendirmesiyle jimnastiğe başlamıştır. Uzun yıllar sporun içinde kalmış olan Tarcan, Türk spor yönetiminde reformların yapıldığı hemen her dönemde katkısı bulunmuştur. Bir dönem milletvekili olarak parlamentoda yer almıştır, Detaylı bilgi için bkz: Atabeyoğlu, C. (2000). *Kurucumuz Selim Sırrı Tarcan*. İstanbul: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları.

⁸⁴ Özmaden, H. (1999). *a.g.t.*, s. 92-93.

⁸⁵ Çapan, Ş. M. (1999). *Türk Sporunda Selim Sırrı Tarcan (1874-1957)*, Muğla: Ünyay Basımevi, s. 122.

⁸⁶ 1884 Sinop doğumludur. Topçu subayı olarak Milli Mücadelenin sonuna kadar çeşitli savaşlarda yer almıştır. Cumhuriyet'in İlanından sonra hem asker hem milletvekili olarak mecliste yer almıştır. 1924 yılında Berlin Büyükelçiliği görevine getirilmiştir. 1930 yılında TMOK üyesi olan Kemalettin Sami Paşa yine aynı yıl kurumun başkanlığına seçilmiş üç yıl bu görevi yürütmüştür, TMOK Tarihi (1997), s. 29-30.

⁸⁷ 1884 İstanbul doğumlu olan yazar ve diplomat Atabinen Paris'te siyasi bilgiler eğitimi aldıktan sonra Bükreş, Washington, Madrid ve Tarhan büyükelçiliklerinde kâtip olarak çalışmıştır. Lozan Konferansına katılan heyette yer almış ve 1932-1936 yılları arasında Kocaeli milletvekili olarak mecliste bulunmuştur. Bir dönem Türk Tarih Kurumunda çalışan Atabinen, bir süre Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu başkanlığı da yapmıştır, TMOK Tarihi (1997), s. 30.

hazırlama görev ve sorumluluğu gibi sporla ilgili tüm konularda TİCİ tam yetkili bırakılmış ve genel kuruldan aday gösterilecek sekiz adaydan dördünün TİCİ arasından belirlenmesi gibi maddeler tüzükte yer almıştır.⁸⁸ Böylece TMOK-TİCİ arasında yapısal bir bütünleşme gerçekleşmiş ve kurumsal yapının temel sorumlulukları tamamen ittifaka geçmiştir.

1.3. Türk Spor Yönetiminde Bir Geçiş Dönemi: Carl Diem ve Raporu

TİCİ, kulüplerle ilgili bütün kararlarını üçte iki çoğunlukla almaktaydı. Bu durum TİCİ'nin kulüplerle ilgili kararları doğrudan kendisinin alamamasına yol açmıştır. TİCİ'nin değişen güç dengelerine göre aldığı kararların kulüplere kabul ettirememesi ile birlikte uzun süre Türkiye'nin ulusal spor kurumu olarak kalamayacağı, 1930'lu yılların başlarından itibaren anlaşılmıştır. 1923 yılında başlatılan liberal ekonomi ve özel girişimcilik 1929 ekonomik buhranı nedeni ile başarısız olmuş aynı yıl devletin önlem olarak başlattığı ekonomik müdahalecilik anlayışı (devletçilik) 1932 yılında kalıcı yönetim anlayışına dönüşmüştür.⁸⁹ Vala Somalı bu konu hakkında; “*Özel girişimciliğin ekonomide uğradığı başarısızlığın bir benzeri sporda da yaşanmıştır.*” şeklinde ifade etmiştir. Somalı, spor açısından bir takım sıkıntıların yaşandığını 1935-1936 sezonu İstanbul lig maçlarının iki devreli olarak ve ancak takım sayısının on ikiye çıkarılması şeklinde organize edildiğini belirtmiştir. Ayrıca 1924'ten beri uzun bir zaman geçmiş olmasına rağmen İstanbul ligi için bile bir düzen sağlanamamış ve birinci lig takım sayısı üzerinde kesin rakam belirlenememiş olması TİCİ'nin birinci önceliğine aldığı yönetsel istikrar anlayışını sağlayamadığının göstergesi olarak değerlendirilmiştir.⁹⁰ Tüm bunlar yaşanırken partinin de spora müdahil olmak istemesi ile birlikte yeni bir yönetim biçimine geçilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bunlara ek olarak TİCİ'nin içerisinde başlayan eski-yeni kulüp tartışmaları ile eski kulüplerin yeni kulüpleri ittifaka üye olmasını engellemesi federatif ve demokratik yapısının bozulmasına neden olmuştur. Özellikle “*Takrir-i Sükûn*” kanununun çıkarılmasıyla birlikte sporda yaşanan bu olumsuzluklar devlet yöneticileri tarafından müdahale edilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştı. Bu gelişmelerin üzerine bir de 1928 Olimpiyatlarının ardından TİCİ'de yaşanan yolsuzluk soruşturması hem ülkenin tek partisi konumunda olan CHP'yi hem de devlet yönetimini spora müdahale konusunda harekete geçirmiştir.⁹¹

⁸⁸ Özmaden, H. (1999). *a.g.t.*, s. 96.

⁸⁹ Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 113.

⁹⁰ Somalı, V. (1978). *Türk Sporunda 75 Yıl Beşiktaş Tarihi 1903-1978*. İstanbul: Be-Ka Basımevi, s. 45.

⁹¹ Sümer, R. (1989). *Sporda Demokrasi Belgeler/Yorumlar*. Ankara: Şafak Matbaası, s. 30.

Partinin spora yakınlaşmasının ilk göstergesi İstanbul bölgesinin 1929 Ekim'in de 30'dan fazla kulüp delegesinin toplanarak yeni heyet seçimini yaptığı toplantıda, parti ilk defa spor işlerinde ağırlığını hissettirmiştir. Partinin toplantıdaki ağırlığı sonucunda kulüp delegeleri, partinin güdümünde faaliyet göstermeyi kabul etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca CHP 1931'de Recep Peker'in önerisiyle gerçekleşen illere verilen ödeneğin bir kısmının spor kulüplerine verilmesi uygulamasına başladığı görülmüştür. Daha sonra 5 Ağustos 1933'te kendi teşkilatlarına verdiği bir talimat ile şehirleri sekiz kısımda derecelendirerek bu dereceler içinde özel idarelerin her yıl spora yardım yapmalarını istemiş ve bu bağlamda birinci derece şehirlere beş bin lira, ikinci derece şehirlere beş yüz lira ödenek verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu gelişmeler ile birlikte aynı dönemde TİCİ'nin ülkedeki gençliğin ihtiyacına cevap vermediği ve CHP'nin bu duruma kayıtsız kalmayarak sporu himayesi altına alacağı düşüncesi hızla yaygınlaşmıştı. Bu duruma kamuoyunda gösterilen memnuniyet sebebiyle hükümet yetkilileri de TİCİ'nin CHP'ye bağlanması ile Türk gençliğinin spordan yararlanmasının sınırsız olacağını belirtmişlerdir.⁹²

Cumhuriyetin kurulmasından sonra hem siyasi iktidar hem de spor yöneticileri açısından beden terbiyesi, sporu kurumsal bir yapıya kavuşturma ve gençlik teşkilatı kurarak toplumun tümüne ulaştırma hedefi ilk zamanlarda ülkenin içinde bulunduğu siyasi, sosyal ve ekonomik durum sebebiyle pek mümkün olmamıştır. Ülkede siyasi mekanizmayı çalıştıran tek yapı konumundaki CHP, 1931 tarihli kurultayında alınan karar neticesinde Parti "*Spor ve Gençlik*" Şubesinin kurulmasıyla birlikte beden terbiyesi ve sporla işleri ile daha yakından ilgilenmeye başladığı görülmüştür.⁹³ Bu konuyla yakından ilgilenen hükümet özellikle Alman beden terbiyesi ve spor sisteminin kurulmasında öncü olan önemli isimler ile irtibata geçmiştir. İrtibata geçilen uzmanlardan Türkiye'deki spor örgütlenmesi hakkında rapor sunulması istenmiştir. Bazı durumlarda tek bir spor dalı için bazı durumlarda tüm spor sistemi için rapor istenmiştir. Tek spor dalı için istenen raporlardan en bilineni Alman uzman Dr. Goenther⁹⁴,in dağcılık eğitiminin incelenmesi ve gelişmesi raporudur. Diğer bir

⁹² Özmaden, H. (1999). *a.g.t.*, s. 139-140

⁹³ Akcan E. ve Geçikli R. M. (2016). *Cumhuriyet Dönemi Türk Spor Tarihinde Carl Diem ve Raporu*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları, s. 13-14.

⁹⁴ Dr. Goenther, Almanya'da Köln Spor Akademisinde Dağcılık ve Kış Sporları uzmanı olarak çalışmıştır. Bir dönem Nasyonal Sosyalist Partisi gençlik teşkilatlarında uzman olarak çağırılmıştır. Türkiye çağırılarak Dağcılık Talim ve Terbiyesi hakkında rapor hazırlamıştır, Akın, Y. (2014). *a.g.e.*, s. 70.

isim 1933 yılında Ankara’da bir “*Beden Terbiyesi Enstitüsü*” kurulması için Leipzig Üniversitesi’nden çağrılan Hermann Altmann⁹⁵,dur.⁹⁶

Son olarak Alman spor sisteminin en önde gelen ismi Carl Diem⁹⁷Türkiye’deki genel spor sisteminin incelenmesi için resmi olarak davet edilmiştir. Carl Diem ile parti adına ilk görüşmeleri CHP’nin “*Spor ve Gençlik*” sorumlusu Bolu milletvekili Hasan Cemil Çambel gerçekleştirmiştir. Hasan Cemil Bey 24 Mayıs 1933 tarihinde Carl Diem’ı resmi olarak davet etmiştir. Türk hükümeti, kendisinden ülkenin ekonomik ve personel şartlarına uygun bir biçimde tüm halkı kapsayacak şekilde“*beden hareketleri sahasını*” örgütlemenin uygulamalı bir planını istemiştir. Diem, bu isteği 2 Haziran 1933’te cevaplamış, geleceği tarihi kendisinin belirlemesi ve Türkiye’de özellikle Bergama, Efes, Milet, Didim gibi antik kentlerin spor sahalarını ziyaret etmek istediğini belirtmiştir. Bu görüşmeler sonunda Carl Diem 17 Eylül 1933 tarihinde İstanbul’a gelmiştir. Kendisine Türkiye’de bulunacağı süre içerisinde Galatasaray kulübünden Demir Turgut Bey eşlik etmiştir. Daha sonra sırasıyla Galatasaray, Fenerbahçe ve Beşiktaş kulüplerini gezmiş sonrasında basına yaptığı açıklamada “*Size şunu söylemeliyim ki ben bütün Dünya’yı dolaşmış eski bir sporcuyum. Fakat Galatasaray müzesi kadar zengin ve mükemmel bir müze görmedim.*” demiştir.⁹⁸

Carl Diem, İstanbul gezisinden sonra 1 Ekim 1933 tarihinde Samsun’a geçmiştir. Burada Halkevi gençlik ve spor teşkilatı olmak üzere okullardaki beden eğitimi derslerini incelemiştir. Samsun Halkevi’nde Almanya’dan getirdiği beden eğitimi ile ilgili filmler izletmiştir. Carl Diem sonrasında Eskişehir, İzmir, Amasya, Sivas, Kayseri, Adana, Mersin, Konya, Afyon gibi şehirlerinde çalışmalar yapmış ve 19 Ekim 1933 tarihinde Ankara’da çalışmalarını bitirmiştir. Diem’ın hazırladığı raporda spor yapılanmasının “*genel yaygınlaştırma*”, “*gerçek beden kültürü*” ve “*moral esasları*” olarak üç temel sorumluluğu bulunduğunu ifade etmiştir.Raporda sporun uygulanma biçimi konusunda da önerilerde bulunmuştur. Okul öncesi ve okul dönemi şeklinde iki temel gruba ayırmıştır. Okul öncesi

⁹⁵ Herman Altmann, Almanya’nın ilk spor profesörü ve beden terbiyesi uzmanlarından biridir. Aynı zamanda Avrupa’nın en önemli Kinesiyoloji uzmanlarından birisidir. Kinesiyoloji insan hareketleri üzerine çalışan bilim dalıdır. Altmann Frankfurt, Leipzig ve Almanya Ulusal Kinesiyoloji Akademisinde çalışmalar yürütmüş bir dönem Nasyonal Sosyalist partisi içinde de görev almıştır, Akın, Y. (2014). *a.g.e.*, s. 70.

⁹⁶ Akın, Y. (2014). *a.g.e.*, s. 70.

⁹⁷ Carl Diem 24 Haziran 1882 tarihinde Almanya’nın Würzburg kentinde doğmuş ve 1962’de Köln’de ölmüştür. 1913-1933 yıllarında Alman Devlet Spor Teşkilatı Genel Sekreterliği, 1936 ‘da Berlin Olimpiyat Oyunları İcra Komitesi Başkanlığı, Alman Nasyonal Sosyalist partisi uluslararası spor işleri yöneticiliği ve Köln Yüksek Spor Akademisi rektörlüğü yapmıştır, Akcan E. ve Geçikli R. M. (2016) *a.g.e.*, s. 9-12.

⁹⁸ Akcan E. ve Geçikli R. M. (2016) *a.g.e.*, s. 14-16.

dönemi annelerde dâhil olmak üzere 3-6 yaş arası çocukları kapsarken, okul dönemi kitlesi ise altı-dokuz yaş arası grubu kapsamaktadır. Okullarda uygulanan İsveç sistemi beden eğitiminin Alman ve Amerikan sistemiyle birlikte verilmesi modern spora daha iyi hizmet edeceği tavsiyesinde bulunmuştur. Diem’a göre okullarda bilimsel derslerin saatlerinin azaltılarak zihinsel eğitime uygun biçimde eşit şekilde müfredatta yer alması gerekmektedir. Ayrıca bu konuda Diem öğrencinin beden eğitimindeki başarısının sınıf yükselmede ve mezun olmasında değerlendirmeye alınması gerektiğini vurgulamıştır.⁹⁹

Diem raporunda Türk gençliğinin “*Gazi Gençlik Birliği*” (GGD) adı altında teşkilatlanmasını istemiştir. GGD’ye on-on sekiz yaş arasındaki kız ve erkek öğrenciler on-on dört, on beş-on altı ve on yedi-on sekiz yaş şeklinde üç gruba ayrılmasını birliklerin yüz öğrenciden oluşması ve birliklerin kurulması için CHP’nin ilgili yetkilisinin görevli olması gerektiğini belirtmiştir. Derneğin programında; koşu, atlama, gülle atma, jimnastik, yüzme, atıcılık, düzen ve arazi etkinlikleri, yürüyüş, yıllık kamp, kır gezileri, yurtseverlik ve temizlik bilgisi derslerinin verilmesi istenmiştir. GGD’ye üye gençler on-on altı yaş arasında ön askerlik eğitimi, on yedi-on sekiz yaş arasında temel askeri eğitimi almalarının uygun olacağını belirtmiştir.¹⁰⁰ Bu konu da Yiğit Akın sporda gençlik temsilcilerini yetiştirecek ayrı bir kurum olan GGD’nin (*Führerausbildung*) Almanya’nın oluşturduğu “*Jugendpflichtgesetz*”(Hitlerjugend-Hitler Gençliği¹⁰¹) tarzında Türkiye’de aynı model de “*Gazi-Jugend*”olarak birbiriyle benzer gençlik teşkilatının kurulması isteğini hükümet yöneticilerine önceden belirttiğini söylemiştir¹⁰².

Erol Akcan ve Murat Geçikli, Carl Diem ve raporunu konu alan eserlerinde, Diem’ın spor kulüpleri için sporun toplumun en alt katmanına kadar yaygınlaşması gönüllük esasına dayalı spor kulüplerinin kurulmasının gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Spor kulüplerinin çalışma planının fiziki şartlar gözetilerek değiştirilmesi ve içerisinde genel beden eğitimi, ağırlık kaldırma, top oyunları, eşli etkinlik, yarışlar, güreş, yüzme gibi sporların yer alması

⁹⁹ Akcan E. ve Geçikli R. M. (2016) *a.g.e.*, s. 17-19.

¹⁰⁰ Akcan E. ve Geçikli R. M. (2016) *a.g.e.*, s. 20-21.

¹⁰¹ Hitlerjugend, Alman genç erkeklerin Nazi partisi ilkelerine göre yetiştirilmek amacıyla partinin gençlik teşkilatı sorumlusu Baldur Von Schirach’ın 1922’de kurduğu örgüttür. Parti’nin alt kuruluşu olarak doğrudan Adolf Hitler’e bağlıdır. 1936’da tüm Alman gençlerinin katılması zorunlu hale getirilmiş bir devlet kurumu konumuna gelmiştir. İkinci Dünya savaşında 1943 yılında Adolf Hitler tarafından 12. SS Panzer Tümeni “*Hitlerjugend*” teşkilatından oluşturulmuştur. Teşkilata bağlı alt kuruluş şeklinde örgütlenmiş bir de “*BundDeutscherMadel*”1933-1945 yılları arasında faaliyette bulunmuş kız gençlik teşkilatı bulunmaktadır, Akın, Y. (2014). *a.g.e.*, s. 71.

¹⁰² Akın, Y. (2014). *a.g.e.*, s. 71.

gerektiği de söylenmiştir. Carl Diem ayrıca kulüplerin kendi aralarında Türk Spor Birliğini kurarak sadece genel kulüplere müsaade edilmesi gerektiği ve sadece yatçılık, kürek, binicilik, tenis, dağcılık ve kış sporları gibi istisnai kulüpler için izin verilmesinin uygun olacağını belirtmiştir. Diem, Türkiye'deki spor kulüplerinin amacının beden eğitiminin geliştirilmesi, halkın sosyal etkinliğinin artırılması ve yurtseverlik bilincinin geliştirilmesi olması gerektiğini açıklamıştır. Ayrıca bu konuda spor kulüplerinin, spor sahalarının bakımının belediyeler tarafından üstlenilerek kulüplerin altyapı tesislerinin kazanılması ve üye mesleki eğitim gibi konularda destek verilebileceğini belirtmiştir.¹⁰³ Diem, raporunda son olarak spor teşkilatı konusunda öneriler sunmuştur. Spor yönetimi konusunda devletin bütün spor örgütlenmesinin Mustafa Kemal Atatürk tarafından gözetim altında olması, başında da spor başkanının bulunduğu bakanlık düzeyinde bir Spor Müdürlüğü Kurumu modeliyle yönetilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁰⁴ Bu modelde en üst sorumlu olan spor başkanı bölge başkanlarını kendisi belirleyip taşra teşkilatları bu bölgedeki atanmışlar tarafından beş yıl içinde örgütlenmeye gidilmesi planlanmıştır. Diem, uygulanabilir on iki spor dalı belirlemiştir. Bunlar; (1) Genel Eğitim-Salon Sporları-Savuma Sporları (Askeri Eğitim), (2) Atletizm-Hentbol, (3) Güreş-Boks, (4) Futbol, (5) Yüzme, (6) Kürek, (7) Yelken, (8) Tenis, (9) Bisiklet, (10) Binicilik, (11) Planör-uçuş eğitimi, (12) Dağcılık-Kayak'tır.¹⁰⁵ Diem'in raporunu Ekrem Rüştü Akömer¹⁰⁶ Türkçeye çevirmiş ve rapor CHP'ye sunulmuştur. O dönemde Almanya dışında pek tanınmayan Carl Diem Hitler'e bağlı bir spor adamıdır. 1936 Berlin Olimpiyatları ve Olimpiyat meşalesi geleneğini başlatması dünyada ünlenmesine vesile olmuştur.¹⁰⁷

1.4. Türk Sporunda Kısa Süreli Partili Dönem: Türk Spor Kurumu

TİCİ'nin 13-18 Şubat 1936 tarihli Sekizinci Kongresinde Türk spor yönetimi yeni örgütlenmeye giderek Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı adı Türk Spor Kurumu olarak değiştirilmiştir. TSK ülkede sporun ulusal ve bilimsel ilkelere göre yayılmasını yürüten Türk sporunu yurt içinde ve dışında temsil eden özel hukuk tüzel kişiliğe sahip merkezi

¹⁰³ Akcan E. ve Geçikli R. M. (2016) *a.g.e.*, s. 21-23.

¹⁰⁴ Akcan E. ve Geçikli R. M. (2016) *a.g.e.*, s. 24.

¹⁰⁵ Akcan E. ve Geçikli R. M. (2016) *a.g.e.*, s.25.

¹⁰⁶ Ekrem Rüştü Akömer, 1930-1936 yılları arasında Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Genel Sekreterliği yapmıştır. Türk yüzme tarihinin en önemli isimlerinden biridir. 1931'de kişisel çabaları sayesinde Türkiye'de ilk yüzme havuzu İstanbul Büyükdere Yüzme Havuzu açılmıştır. TMOK Tarihi (1997), s. 37.

¹⁰⁷ Atabeyoğlu, C. (2001). *a.g.e.*, s. 15.

Ankara’da olan bir kuruluş olarak tanımlanmıştır.¹⁰⁸TİCİ’nin son kongresinde örgütün yerinden yönetim anlayışıyla sporu geliştirmenin mümkün olmayacağı üzerinde durulmuş ve örgütün isminin değiştirilmesinden sonra kurum doğrudan CHP’ye bağlanmıştır.¹⁰⁹ TSK’da emekli General Ali Hikmet Ayerdem’i kurumun ilk Başkanı olmuştur. Parti Genel Sekreteri Şükrü Kaya’nın açıklaması, “*Türk sporcusu zaten Kemalizm’in öz çocuğu ve onun ayrılmaz bir parçası idi, bu karar hiçbir şey değiştirmiş değildir. Ancak zaten mevcut olan bir bağlılığı formalite ve hukuk bakımından tamamlanmıştır.*” açıklaması yapmıştır.¹¹⁰ Fişek’e göre TSK dönemin yönetim ve tarihsel işlevler sebebiyle ekonomide özel girişimciliğin (liberalizm) yerine devlet eliyle yönetilmesi (devletçilik) anlayışının spordaki uzantısı olarak değerlendirilmiştir.¹¹¹ TSK’nın ilk yönetiminde Başkan Ayerdem ile birlikte Başkan Yardımcısı Halit Bayrak ve müfettişliğe ise Adnan Menderes seçilmiştir. Bu görevlendirmeye birlikte TSK’nın “*yarı-resmi*” yapılanması bir anlamda tamamlanmıştır.

TSK kurulması ile birlikte sporu bütün yurda yaymaya çalışmış ve CHP de TSK’yı bu çalışmalarda hem desteklemiş hem de denetlemiştir. Parti kendine bağlı diğer yan kurumlar gibi TSK’nın da mali ve idari göstergelerini denetlemiştir. Kurum döneminde sporda büyük atılımlar gerçekleştirmiş program, organizasyon şeması ve spor tesislerinin sayısında artış görülmüştür. Ülkenin mimari anlamda ilk gerçek stadyumu¹¹² yapılmış 15 Aralık 1936’da Ankara’da açılmıştır.¹¹³ Bu dönemde TSK, tarafından özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi şehirlerin yanı sıra Anadolu’nun birçok şehrinde “*Hakem Kursları*” açılmış ve ilk kez antrenör yetiştirme ve antrenörlüğü meslek haline getirmek için çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda “*Antrenör Kursları*” açılmıştır. Bu çalışmalar için ilk kez yurtdışı spor çalışmaları incelenerek birkaç ülke ile temasa geçilmiştir.¹¹⁴

TSK’nın bu dönemde en önemli sorunu dönemin siyasal, sosyal ve ekonomik koşulları parti kontrolüyle birlikte doğrudan devlet denetimine girmesi sebebiyle üç yapısal görev üstlenmek zorunda kalmış olmasıdır. Bunlardan ilki beden eğitimi ve spor yaptıracak, onları örgütleyip ülkeye yaymasıdır. İkincisi Başkent’in Ankara olmasından dolayı kurumun

¹⁰⁸ Özelçi, M. A. (2007). *a.g.t.*, s. 30.

¹⁰⁹ Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 117-118.

¹¹⁰ Akın, Y. (2014). *a.g.e.*, s. 73.

¹¹¹ Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 118.

¹¹² Ankara 19 Mayıs Stadyumu açılışı ile ilgili bkz. Alemdar K. (2015). *a.g.m.*, s. 117-124.

¹¹³ Akın, Y. (2014). *a.g.e.*, s. 74-75.

¹¹⁴ Evcin, E. (2014). Atatürk’ün Spora ve Sporculara Bakışı. *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, 55 (33), s. 313.

merkezide Ankara’da olması gerekiyordu fakat kulüplerin ve sporcuların büyük bir çoğunluğu İstanbul’daydı. Bu da spor faaliyetlerinin yönetimini Ankara’dan sağlanmasını zorlaştırmaktaydı. Üçüncüsü ise sporun yeni döneminde Türk gençliğini ve yurttaşlarını savaşlarda üstün hale getirecek Türk ordusuna çeviklik kazandıracak yürekli, kahraman ve dayanıklı elemanlar yetiştirecek eğitim aracı olarak görülmeye başlanmasıydı.¹¹⁵

TSK, örgütsel yapısı bakımından bütçe ve program gibi genel işleri ve önemli konular noktasında Parti Genel Sekreterliğinin görev ve sorumluluğu altındaydı. Vali ve Parti İl Başkanları kendi bölgelerinin spor sorumluluğunu da üstlenmiş durumdaydılar.¹¹⁶ Sporun CHP kontrolüne geçmesinin ardından ülke genelinde sporun yaygınlaştırılması görevi Halkevlerinin de sorumluluğuna verilmiştir. Halkevleri¹¹⁷, 1932 yılında Mustafa Kemal Atatürk’ün yönergesiyle yakın arkadaşı Necip Ali (Küçüküka¹¹⁸) Bey tarafından kurulmuştur. Halkevlerinin kuruluş programında (1). Dil, Edebiyat ve Tarih (2). Güzel Sanatlar (3). Temsil (4) Spor (5) Sosyal Yardım (6) Halk Kursları (7) Kütüphane ve Yayın (8) Köycülük (9) Müze ve Sergi olmak üzere dokuz madde yer almıştır. Mustafa Kemal Atatürk, Halkevleri ile sporun tüm ülkede ilgi uyandırmasını ve yayılmasını amaçlamıştır. Özellikle Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük merkezlerde ulusal ve uluslararası sportif faaliyetler Halkevleri tarafından düzenlenmiştir. Halkevleri kapatıldığı 1951 yılına kadar özellikle salon sporları olan atletizm, boks, güreş, voleybol, basketbol, masa tenisi, jimnastik ve eskrimin yaygınlaşmasına büyük katkı sağlamıştır.¹¹⁹

Bu dönemde Denizcilik Federasyonu girişimleriyle “*Kürekçiliğin Tarihi ve Terbiyesine Methal*”, TSK tarafından “*Atletizm, Basketbol Kılavuzu, Basketbol Nizamnamesi, Bisiklet Yarışları ve Tüzüğü ve Beynelmilel Yarışlar ve Rökörler*” gibi eserler bastırılıp halkevlerine dağıtılarak spor eğitiminin Halkevleri aracılığıyla geliştirilmesi hedeflenmiştir.¹²⁰

¹¹⁵ Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 120.

¹¹⁶ Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 118.

¹¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Toksoy, N. (2007). *Halkevleri Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak*. Ankara: Orion Kitapevi.

¹¹⁸ Necip Ali Küçüküka: 1893 Denizli doğumludur. Milli Mücadele döneminde Denizli ve çevresinde Kuvayı Milliye’yi kurmakla görevlendirilmiştir. Siyasetçi, Hukukçu, Gazeteci olan Küçüküka, İstanbul Hukuk Fakültesini bitirmiştir. Kadın ve Çocuk Hukuku üzerine araştırmaları ve yayımları vardır. <http://www.biyografya.com/biyografi/10844> (Erişim: 17 Nisan 2017).

¹¹⁹ Tümerdem, Y. C. (2016). *a.g.e.*, s. 50.

¹²⁰ Evcin, E. (2014). *a.g.m.*, s. 316.

Halkevleri programında sporun ve bütün beden eğitimi faaliyetlerinin, gençliğin ve milli terbiyesi için kurumun temel ve en önemli sorumluluğu olacağı belirtilmiştir. Sporun bir sistem ve plan idaresinde yapılması için TİCİ'nin tüm spor kurumlarının gelişmesine yardımcı olacağı ve tüm ülke de spor faaliyetlerinin yayılmasını sağlamaya çalışacağı yer almıştır.¹²¹ Halkevlerinin spora en büyük katkılarından birisi YMCA'nın elinde bulunan bazı spor tesislerini millileştirerek Amerikalılardan teslim almaları olmuştur. 1933 yılında Spor tarihçisi Haluk San'ın Beyoğlu Halkevi Spor Kolu sorumlusu olarak yer aldığı ve dönemin İstanbul Valisi aynı zamanda Belediye Başkanı Muhittin Üstündağ'ın talimatı ile Beyoğlu Halkevi Heyeti İstanbul Tepebaşı'nda bulunan YMCA'ya ait spor salonunu kuruma kazandırmışlardır. Halkevleri özellikle Amerikalıların getirdiği spor branşları olarak bilinen basketbol, voleybol ve aletli jimnastiğin gelişmesinde kurumun kapatıldığı 1951 yılına kadar devam etmiş on dokuz yıl boyunca sportif faaliyetlerin yapılması ve gelişmesinde önemli, katkıları olmuştur.¹²²

1.4.1. Türk Spor Kurumunun Yönetimsel Yapısı

TSK tüzüğü gereği kongresini iki yılda bir Kasım ayında toplayan ve gününü ve toplantı içeriğini genel merkez kurulu belirlediği bir kurum olmuştur. Kongreye, spor bölgeleri ve kulüpleri birer delege göndermişlerdir. Ayrıca Kültür ve Sağlık Bakanlıkları ile Genel Kurmay Başkanlığı ve CHP adına da birer delege katılmıştır. Kongrede seçilen genel merkez kurulu, genel başkanın başkanlığında asbaşkan, genel sekreter, genel müfettiş, sağlık müfettişi ve muhasebeci ile federasyon başkanlarından oluşmaktadır.¹²³

TSK'nın örgüt yapısı TİCİ'den farklıdır ve her il bir spor bölgesi şekline getirilmiştir. Her bölgenin örgütü bölge başkanı, asbaşkan ve memurlardan oluşmaktadır. Bölge üyeleri arasından bir sekreter, bir müfettiş bir sayman seçilerek bölge kurulu meydana getirmiştir.¹²⁴ TSK'nın örgütlenme biçimi olarak yapısal en önemli özelliği TİCİ'nin il temelli “*idman mıntıkası*” modeli “*spor bölgesi*” adını almış ve TİCİ'den farklı olarak dönemin idari taksimatına göre bütün illerde örgütlenmeye gidilerek bölge il başkanlıklarına valiler getirilmiştir. Bu düzenleme dönemin idari yapılanmasında önemli yer tutan “*Umumi*

¹²¹ San, H. (1981). *Belgeleri İle Türk Spor Tarihinde Atatürk*, Cilt 1, İstanbul: Türk Spor Vakfı Yayınları, s. 100-101.

¹²² San, H. (1981). *a.g.e.*, s. 103.

¹²³ Kurthan Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 121.

¹²⁴ Özelçi, M. A. (2007). *a.g.t.*, s. 34.

*Müfettişlik*¹²⁵ kurumuyla bütünleşmiş şekilde çalışacak biçimde yapılanmıştır. Bu şekilde yapılanmayla birlikte TİCİ'nin son dönemlerinde yirmi iki olan spor bölgesi kısa süre içinde altmış iki sayısına ulaşmıştır.¹²⁶ TSK döneminde sporda önemli yapısal değişiklik Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi'nin (TMOK) yeniden kurulması olmuştur. TSK döneminde TMOK başkanlıklarına sırasıyla şu isimler getirilmiştir;

- Ali Hikmet Ayerdem (1936)
- Halil Bayrak (1936-1937)
- Adnan Menderes (1937-1938).¹²⁷

Bu değişiklik için Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) konusunda tekrar başvuru yapmak gerekmemiştir.¹²⁸ TMOK için bu dönemde en önemli sorun başkanların TSK tarafından atama yoluyla belirlenmesi olmuş ve bu değişiklik kalıcı hale gelerek uzun yıllar devam etmiştir.

1.5. 1938 Beden Terbiyesi Kanunu ve Türk Sporunda Devletçi Yılların Başlangıcı

TSK, sporun ülke genelinde yaygınlaştırılmasında beklenen sonucu vermemesi ve II. Dünya Savaşı'nın yol açtığı tedirginlik verici siyasi ve sosyal ortam Türk spor yönetiminde de bazı değişimlerin zeminini hazırlamıştır.¹²⁹ Cumhuriyetin ilk yıllarında TİCİ'nin yönetimi altında spor önemli bir gelişme göstermiş ancak TİCİ'nin yapısal özellikleri sebebiyle bütün dallarını ve sporcularını kuşatıcı bir noktaya gelememiştir. TSK dönemine gelindiğinde ise spor yönetimi nispeten de olsa merkezi bir özelliğe kavuşmuştur. Bu dönemde futboldan başka özellikle askeri talimlere yarar sağlayacak kış sporları, atıcılık, yelkenli ve uçuş gibi sporlar üzerinde durulmuştur. Buna rağmen sporun ülke çapında istenilen seviyede gelişmemesi ve bu dönemin özelinde eğitim ve sağlık gibi devlet işi olarak görülmesi sebebiyle sporun devlet mekanizması içerisinde idare edilmesi durumunu ortaya çıkarmıştı. Ulusal spor yönetimdeki bu değişim kırk yıllık süre ile temel ilkeleri

¹²⁵ Umumi Müfettişlik Türkiye'de kuruldukları bölgelerde sivil, askeri ve yargı üzerinde kesin otoriteye sahip bölgesel valiliklerdir. Konu ile ilgili bkz: Koçak, C. (2016). *Umumi Müfettişlikler (1927-1952)* (Üçüncü Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

¹²⁶ Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 120.

¹²⁷ TMOK Tarihi (1997), s. 23.

¹²⁸ Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 122.

¹²⁹ Evcin, E. (2014). *a.g.m.*, s. 343.

belirleyen ve spor yönetiminin kurumlar üstü olması gerektiği noktasına varılmıştır. Buradan hareketle 16 Temmuz 1938 tarihinde 3530¹³⁰ Sayılı Beden Terbiyesi Kanununun Türkiye Büyük Millet Meclis'ine (TBMM) sunulmuştur.¹³¹ Bu kanunun kabul edilmesiyle birlikte spor yönetiminde yeni bir dönem başlamıştır.

Sporun tamamen kontrol edilmesi konusu cumhuriyetin kurulması ile birlikte milli ve inkılâplara uygun bir sistematiği benimsemesi sonucunda halkın bedensel ve moral yeteneklerinin gelişimini sağlayacak spor faaliyetlerinin bir düzene konulması gerekliliği sebebiyle BTK kabul edilmişti. Sporun milli propaganda ve bedensel gelişimi için kanun ile askeri formata uygun sportif faaliyet unsurları önem kazanmıştı. Kanun tasarısının Mecliste görüşüldüğü dönemde dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya bu kanunun milli eğitimin en temel politikası olduğunu Konya Milletvekili Dr. Osman Şevki Uludağ ise “*Yıkılmamak için kuvvetli olmağa muhtacız. Dayanıklı ve sağlam yaşamak için de bu teşkilatın mutlak suretle devletin eline geçmesi şarttır.*” diyerek kanunun önemini vurgulamışlardır.¹³²

BTK'nın birinci maddesine uyarınca; ulusun fizik ve moral yeteneklerini ulusal çıkarlara göre geliştirilmesini sağlayan spor ve jimnastik faaliyetlerinin yönetiminden sorumlu Başbakanlığa bağlı Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü (BTGM) kurulmuştur. BTK'nın ikinci maddesinde genel müdürlüğün ek bütçe ile yönetildiği ve merkezinin Ankara olduğu belirtilmiştir. BTGM hesapları gelir ve giderler “*Muhasebe-i Umumiye Kanunu*” hükümlerine bağlı değildir.¹³³ BTGM'nin en önemli özelliği bütçesinin bu madde ile belirtilen şekilde müstakil olmasıdır. Ayrıca BTK'nın üçüncü maddesinde uluslararası spor ilişkilerinde tek yetkili merci olduğu belirtilmiştir.¹³⁴

BTK ile birlikte gerçekleşen en önemli gelişme II. Dünya Savaşı nedeniyle uygulanmak istenen “*spor mükellefiyeti*” hükümlülüğünün getirilmesidir. Kanunun dördüncü maddesinde “*Gençler için kulüplere girmek ve boş zamanlarında beden terbiyesine devam etmek mecburidir. Hangi yaştaki vatandaşların ne kadar müddetle ve hangi mevsimlerde spor mükellefiyeti altında bulunacakları ve ne gibi daireler*

¹³⁰ Bkz: Kanunun bütün maddeleri için, T.C. Resmi Gazete:3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu. Sayı: 3961, 16 Temmuz 1938.

¹³¹ Fişek, K. (1980). *a.g.e.*, s. 387-388.

¹³² Yıldız, A. (2016). *a.g.e.*, s. 237-238.

¹³³ Şahin, M. Y. (2011). *Türkiye’de Spor Siyaset Etkileşimi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara, s. 189.

¹³⁴ T.C. Resmi Gazete, sayı: 3961, 16 Temmuz 1938, s. 10300.

müesseselerde beden hareketlerinin tatbiki lazım geleceği İcra Vekilleri Heyetince tayin olunur.” şeklinde düzenlenmiştir.¹³⁵

BTK’nın beş ve altıncı maddesine göre BTGM’nin yapısı merkez ve taşra teşkilatlarından oluşmuştur. Merkez teşkilatı; “ *Merkezde bir genel müdür ile genel sekreter, federasyonlar, teftiş, hesap,sağlık, saha ve tesis dairelerinden, neşriyat ve propaganda, arşiv, sicil ve lisans, müze ve kütüphane şubelerinden oluşturulmuştur. Genel sekreter, daire reisleri, federasyon başkanları ve şube müdürlerini genel müdürün seçmesiyle başvekil tayin etmektedir. Taşra teşkilatı ise her vilayet bir beden terbiyesi bölgesi kabul edilmiştir. Valiler bölgelerin başkanları olup beden terbiyesi işleri kazalarda kaymakamların, köylerde muhtarların idare ve yetkisine bırakılmıştır.*”¹³⁶ Kanunun yedinci maddesinde federasyonların kurulmasıyla ilgili hükümlere yer verilmiştir. “*Bir veya daha fazla spor dalının teknik ve idari bakımdan birer federasyona bağlanır. Federasyonların sayısı genel müdürün ve istişare heyetinin de görüşleriyle başvekil tarafından belirlenir.*”¹³⁷

3530 Sayılı Beden Terbiyesi Kanunu Uygulama şekline ilişkin nizamnamede gençler için kulüplere katılmak ve diğer boş vakitlerinde beden terbiyesi faaliyetinde bulunmak zorunlu tutulmuştur. BTK ile birlikte getirilen mükellefiyetler, kışlalarda Milli Müdafaa Vekâleti, ceza evlerinde Adliye Vekâleti, okullarda Maarif Vekâletlerinin denetimi altında BTGM’nin yetkisi dâhilinde gerçekleştirilecekti.¹³⁸ 22 Ekim 1938 tarihinde BTK uyarınca BTGM başkanlığına Tümgeneral Cemil Tahir Taner askeri ilişkisi kesilmeden atanmıştır. Kanun sekizinci maddesi gereğince bir danışma kurulu oluşturulmuş “*General Mazlum Baysal, emekli Albay Mahzar Kazancı, Aydın Milletvekili Adnan Menderes, emekli Amiral Fahri Engin ve Burhan Felek*” üye olarak atanmışlardır. Daha sonra BTK’nın yedinci maddesi gereğince bütün federasyonlar kapatılıp yeni federasyonlar kurulmuştur. Bu federasyonlar atletizm, futbol, güreş (boks – halter), su sporları bisiklet (motosiklet) , atıcılık, dağcılık ve kış sporları olarak kurulmuştur. Ayrıca tenis, hentbol, basketbol, voleybol ve diğer bütün branşları içine alan spor oyunları federasyonu açılmıştır. Mayıs 1940’da bu branşlara izcilikte dâhil olmuştur.¹³⁹ BTK, düzenlemesiyle birlikte kurulacak federasyonların içerisinde branşların her birinin başında Ajan adı verilen sportif sorumlular

¹³⁵ Şahin, M. Y. (2011). *a.g.t.*, s. 190.

¹³⁶ Şahin, M. Y. (2011). *a.g.t.*, s. 189

¹³⁷ T.C. Resmi Gazete, 16 Temmuz 1938, 10300.

¹³⁸ Şahin, M. Y. (2011). *a.g.t.*, s. 191.

¹³⁹ Akın, Y. (2014). *a.g.e.*, s. 79-80.

yer almış ayrıca federasyonların bölgelerdeki temsilciliğini üstlenmişlerdir. Ajanları valiler belirleyip, yetkilendirilmeleri BTGM tarafından yapılmıştır.¹⁴⁰

BTK'nın, genel müdürlüğünün başvekâlete bağlamasından sonra 3 Haziran 1942 tarihinde 4235 sayılı kanun ile BTGM Maarif Vekâletine bağlandığı görülmüştür. Yiğit Akın BTGM'nin Maarif Vekâletine bağlanmasının asıl nedeninin iki yıl gibi bir sürede genel müdürlüğün hedeflenen noktaya gelememesi olarak belirtmiştir.¹⁴¹ Maarif Vekâletine bağlanmasının en önemli sebebi ilçe, kasaba ve köylere kadar inen teşkilatçı yapısıdır.¹⁴² Bu değişim ile birlikte halkevlerinin spor faaliyetleri konusunda etkinliği bir kez daha artmış ve özellikle bireysel sporlarda ülke genelinde gençlerin yetişmesine olanak sağlamıştır. BTGM kuruluş yılı olan 1938'den itibaren çeşitli üst yönetim mekanizmalarına (başbakanlık – bakanlık) bağlı olarak 1986 yılına kadar varlığını sürdürdüğü görülmüştür.¹⁴³

Kanunu getirdiği en önemli değişiklik dördüncü madde ile tanımlanan “*Beden Terbiyesi Spor Mükellefiyeti*” olmuştur. Türk spor tarihinin bu önemli olgusu II. Dünya Savaşı'nın getirdiği ülkemizde uygulanan diğer mükellefiyetler (yol, maden ocaklarında çalıştırılma) ile beraber getirilmiştir.¹⁴⁴ Akın, kanunun getiriliş amaçlarından en önemlisinin genç nüfusun kısa zamanda savaşa hazırlanmasını sağlamak ve bunu devlet mekanizması içinde sıkı disiplin altında bir yapı ile yürütülme fikrinin olduğunu söylemektedir.¹⁴⁵

Beden Terbiyesi Nizamnamesine göre spor; eğitim, sağlık ve kültür işleri gibi devlet hizmeti sayılmış halka bir ödev olarak verilmek istenmiştir. Spor mükellefiyetini kırk beş yaş sınırına kadar erkek, otuz yaşına kadar kadın bütün vatandaşları kapsadığı her gün belirli zamanlar bir uzman gözetiminde beden terbiyesi yapmaları zorunlu tutulmuştur. Gençlerin kulüplere girerek boş zamanlarda beden terbiyesi yapması zorunlu tutulmuş ve yaş guruplarına göre ne kadar zamanda mevsimlere göre ne tür beden terbiyesi faaliyetlerinde bulunacakları BTGM tarafından belirlenmiştir.¹⁴⁶ Her beden terbiyesi yükümlüsü haftanın yedi günü en az dört saat beden terbiyesi faaliyetinde bulunması zorunlu tutulmuştur. İlk etapta Erzincan, Bingöl, Bitlis, Ağrı, Muş, Siirt, Tunceli, Van,

¹⁴⁰ Tümerdem, Y. C. (2016). *a.g.e.*, s. 30.

¹⁴¹ Akın, Y. (2014). *a.g.e.*, s. 82-83.

¹⁴² Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 137.

¹⁴³ Özelçi, M. A. (2007). *a.g.t.*, s.39.

¹⁴⁴ Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 130.

¹⁴⁵ Akın, Y. (2014). *a.g.e.*, s. 158.

¹⁴⁶ Şahin, M. Y. (2011). *a.g.t.*, s. 192.

Hakkâri ve Antalya şehirleri kapsam dışında tutularak bütün il, ilçe, kasaba ve öğretmen bulunan köylerde gençlerin spor mükellefiyetine alınması zorunluluğu getirilmiştir.¹⁴⁷ Bu sekiz şehrin kapsam dışında bırakılmasının nedeni sekiz merkezde mükellef sayısını karşılayacak öğretmenin var olmamasından kaynaklanmıştır.

BTK'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte klasik spor organizasyonlarının yönetimi bırakılmış ve klasik spor anlayışı yerine beden eğitimi üzerine durulmuştur. Nizamnameye göre var olan spor kulüpleri BTK'ya uyum sağlayacaklar ve isimlerini gençlik kulüpleri şeklinde değiştireceklerdir. Bütün kulüplerin askeri sınıflama ve komutanı beden terbiyesi genel müdürü olan yapı içerisinde devam edecekleri ifade edilmiştir. Ayrıca kanuna uymayan kulüplerin Cemiyetler Kanunu içinde değerlendirilip sosyal bir yapı olarak devam edecekleri beden terbiyesi ve spor faaliyetleri ile ilgilenemeyecekleri belirtilmiştir. Mayıs 1941'de BTGM verilerine göre lisanslı yüz doksan beş kulüpten yüz doksan üçü BTK'ya dâhil olmayı kabul etmiştir. Nizamnamede kulüplere girecek gençlerin sayısı iki yüz – beş yüz arası olarak belirlenmiş bu nedenle birçok yerde kulüpler kapatılmış birleştirilmiş ve yeni kulüpler kurulmuştur. Genel Müdür Cemil Taner bu konuda; *“Kulüp idareleri gençlik ordusunun birer kumandanıdır. Önce zevk için kurulmuş olan kulüpleri bundan sonra yurt için faydalı olacak bir şekle sokmak istiyoruz. Bundan sonra devlet eli ile sizlere teslim edilen arkadaşların maddi ve manevi yükselişini omuzlarınıza alacaksınız.”*¹⁴⁸ şeklinde açıklamasında bulunmuştur. Cemil Taner tarafından kulüplerin görevlerini nizamnamenin on birinci maddesi ile Beden Terbiyesi faaliyetleri mecburi ve mecburi olmayanlar şeklinde ikiye ayrılır.

Mecburi Faaliyetler

1. *Jimnastik (aletli, aletsiz, alette, alet ile)*
2. *Atletizm*
3. *Hentbol, Voleybol, Basketbol (bunlardan hiçbiri olmazsa biri)*
4. *Yüzme*
5. *İzcilik (yürüyüş ve arazi bilgisi ve yurt müdafaası talimleri)*
6. *Müsait iklimlerde dağcılık, kayakçılık ve sahillerde denizcilik.*

¹⁴⁷ Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 133.

¹⁴⁸ Akın, Y. (2014). *a.g.e.*, s. 160-163.

Mecburi Olmayan Faaliyetler

1. *Futbol*
2. *Güreş ve Boks*
3. *Bisiklet ve Motosiklet*
4. *Tenis*
5. *Eskrim*
6. *Yelken ve Kürek*
7. *Ağır aletli jimnastik*
8. *Halter*
9. *İsimleri belirtilmemiş diğer spor dalları.*¹⁴⁹

İlk gruptaki spor branşlarının uygulanmasının düşük maliyetli olması, donanım ya da tesis gerektirmemesi önemli bir ayrıntıdır. Ayrıca futbolun ikinci plana itilmesine rağmen hentbol, voleybol ve basketbol gibi takım oyunları birinci grupta kalmıştır. Bunun amacı futbol etkilendiği diğer sosyal, politik etmenlerden uzak durup diğer takım sporları sayesinde takım arkadaşlığı ve dayanışma psikolojisini güçlendirmek istenmesidir.¹⁵⁰

BTGM Nizamnamesinde yapının bir parçası olan spor kulüplerin kuruluşu belirlenmiş ve buna göre kulüp yapısında en yetkili organ Gençlik Kulübü İdare Heyet'inin olduğu görülmüştür.¹⁵¹ Ayrıca sayısı beş yüzü geçen memur ve işçi çalıştıran kurumlar spor tesisi yapmaya ve beden terbiyesi öğretmeni bulundurmaya mecbur tutulmuştur.¹⁵² Bu doğrultuda bir ilk olan Sümerbank Kayseri Tekstil Fabrikasında futbol, tenis, basketbol, voleybol, tenis sahaları, atış poligonu gibi faaliyet alanları oluşturulmuştur. Daha sonra özellikle büyük devlet işletmelerinden Sümerbank, Tekel İşletmeleri, Gaz Maskesi Fabrikası ve Ereğli Kömür Madenleri gibi kurumlar tesisleşmenin ötesine geçip kulüp kurarak sporda büyük olanaklar sağlamışlardır.¹⁵³

¹⁴⁹ Şahin, M. Y. (2011). *a.g.t.*, s. 192.

¹⁵⁰ Akın, Y. (2014). *a.g.e.*, s. 164.

¹⁵¹ Kurthan Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 136.

¹⁵² Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 132.

¹⁵³ Akın, Y. (2014). *a.g.e.*, s. 183-185.

Özellikle 1938-1946 yılları arasında devlet politikası olarak BTGM tarafından spor bir gençlik örgütlenmesi durumuna getirilmiştir. Bunun birinci sebebinin kuşkusuz II. Dünya Savaşı nedeniyle olduğu görülmüştür. Bu dönemde devlet beden terbiyesi ve spor mükellefiyeti faaliyetleri bir askeri örgütlenme içinde gerçekleştirmiştir.¹⁵⁴ Bunun temel nedenlerinden birisi olarak Tümgeneral Cemil Tahir Taner'in 22 Ekim 1938 – 23 Ekim 1945 yılları arasında asker ve sivil olarak BTGM'nin başında kalması gösterilmiştir. Sonrasında 24 Ekim 1945 tarihinde BTGM'ye Vildan Aşir Savaşır atanmıştır.¹⁵⁵ Bu yeni dönem ile birlikte BTK'nın getirdiği “*spor mükellefiyeti*” uygulamasında bir yavaşlama yaşandığı görülmüştür. II. Dünya Savaşı'nın son dönemleri olması sebebiyle ülkede “*savaş ekonomisi*” koşullarından uzaklaşılması, liberalleşme eğilimlerinin başlamadığı ve çok partili hayata geçiş dönemine rastlayan bu tarihlerde yaşanan bu genel müdür değişikliği ülke genelinde görülen değişimlerin spora yansması olarak değerlendirilmesidir. Dönemin genel durumuna bakıldığında 1946 – 1947 Recep Peker Hükümetiyle birlikte gelen liberalleşme çalışmalarının bir benzeri 1946 – 1950 yılları arasında Savaşır yönetiminde sporda da görülmüştür.¹⁵⁶

Bu konuda Cem Atabeyoğlu, BTGM'nin başına gelen ve eski bir atlet olan Vildan Aşir Savaşır'ın “*spor mükellefiyeti*” zorunluluğunu fiili olarak sonlandıran isim olarak kabul etmektedir.¹⁵⁷ Galatasaray Spor Kulübünde başarılı bir sporculuk geçmişi olan ve yurt dışında yetişmiş nitelikli ilk beden eğitimi öğretmenlerinden biri olan Vildan Aşir Savaşır'ın bu göreve atanması Kurthan Fişek'e göre spordaki liberalleşmedir. Savaşır, göreve geldikten sonra ilk iş BTGM'ye bağlı olarak savaşa hazırlık için kurulmuş kulüplerin kapatılması olmuştur.

1.6. 1923 - 1950 Yılları Arasında Hükümetlerin Spora Katkısı

Türkiye'de spor politikalarının belirlenme amacı sporun ülkede yapılanmasını, yayılmasını ve sporcu gelişiminin sağlanması olarak tanımlanmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında devlet, sporu TİCİ aracılığıyla yönetim ve denetim altına almaya çalışmış, ittifakı “*kamu yararına çalışan dernek*” statüsünde kabul etmiş ve ülkeyi yurt dışında temsil edecek tek yetkili spor kurumu olarak mali yardımlarda bulunmuştur. Bununla birlikte bağımsız ve

¹⁵⁴ Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 136.

¹⁵⁵ Atabeyoğlu, C. (2001). *a.g.e.*, s. 45.

¹⁵⁶ Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 139.

¹⁵⁷ Atabeyoğlu, C. (2001). *a.g.e.*, s. 46.

özerk yönetim sistemi Türk spor yapılanmasına TİCİ sistemini kazandırmıştır.¹⁵⁸ TİCİ, yerinde yönetim yapısına sahip Avrupa'nın tam bağımsız olarak kurduğu “çok sporlu-çok kulüplü-federatif” spor sisteminin Türkiye’de ki uzantısı olmuştur.¹⁵⁹

Sporun, özellikle 1923-1938 yılları arasında hükümet programlarında düzenli olarak yer almadığı görülür. Bunun birkaç sebebi bulunmaktadır. En önemli sebep dönemin siyasal, sosyal ve ekonomik koşullarıdır. İkinci olarak da TİCİ ve TSK dönemlerinde görülen yönetsel farklılıklardır. Ancak yine de bu dönemde hükümet belirli kararları alarak sporun idaresi ve yönlendirmesinde spor kurumlarının işini kolaylaştırma doğrultusunda bir takım kararlar almaktan geri durmamış kolaylaştırıcı politikalar izlemiştir. Ayrıca önemli noktalardan birisi de 1928 yılında Yeni Türk Alfabesinin kabulü ile birlikte belli bir dönem sporda bilimsel çalışmalar yapılması konusunda, beden eğitimi ve sporda bir boşluk oluşmasıdır.¹⁶⁰

İsmet İnönü’nün I. Hükümetinde Maarif Vekili İsmail Safa Özler’in girişimleriyle 16 Ocak 1924’te 171 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile “*Türk gençleri arasında spor kulüplerinin Avrupa sporcuları ile ilişkiler kurmaları ve spor faaliyetlerinin bilimsel normlara uygun olarak yapılması için Avrupalı uzmanlardan faydalanılmasının gereklidir.*” şeklinde sporun yönlendirilmesinde etkili olmuştur.¹⁶¹ Yine aynı Bakanlar Kurulu kararı ile TİCİ’ye Paris Olimpiyatları için kuruma 170.000 lira ödenek verilerek destek sağlanmıştır.¹⁶² Bu dönemde hükümet programında eğitimin ilk görevlerinden birincisi çocukların ikincisi de halkın eğitim ve öğretimi için yapılmasıdır.¹⁶³ Bu noktada İsmail Safa Bey’in 15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihlerinde topladığı birinci “*Heyet-i İlmiye*” kongrelerinde izcilik ve beden eğitimi konularında da komisyon oluşturulmuş bu çalışmalarda “*Terbiye-i Bedeniye Darülmuallemi*” açılması kararlaştırılmıştır.¹⁶⁴

¹⁵⁸ Aykın, A. G. (2013), Meşrutiyetten Günümüze Türkiye’de Spor Politikaları ve 1980 Sonrası Parti ve Hükümet Programları ile Kalkınma Planlarında Sporun Yeri. *Akademik Bakış Dergisi*, 38, s. 3-5.

¹⁵⁹ Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 105.

¹⁶⁰ Akdenk, M. (1986). *Türkiye’de Hükümet Programlarında ve Planlı Dönemde Beden ve Spor Eğitim Uygulamaları (1920-1985)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 21.

¹⁶¹ Akdenk, M. (1986). *a.g.t.*, s. 18.

¹⁶² Atabeyoğlu, C. (2001). *a.g.e.*, s. 11.

¹⁶³ Öztürk, K. (1968). *Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları*. İstanbul: Ak Yayınları, s. 39.

¹⁶⁴ Günay, N. (2013). Atatürk Döneminde Türkiye’de Beden Eğitiminin Gelişimi ve Gazi Beden Terbiyesi Bölümü. *Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM) Dergisi*, 85(29), s. 78.

1924 yılında Fethi Okyar Hükümeti döneminde Maarif Vekili Şükrü Saraçoğlu tarafından “*Tevhid-i Tedrisat*” Kanunu hazırlanarak kabul edilmiş ve bu kanun çerçevesinde beden terbiyesi konusunda seminerler yapıp yurt dışında incelemeler de bulunmak üzere bir heyet hazırlanmıştır. Yine Okyar Hükümeti 439 Sayılı Kanunun sekizinci maddesinde beden terbiyesi öğretmenlerinin yetiştirilmesi için bir takım düzenlemeler hazırlanmış Öğretmen Okullarının ve Yüksek İhtisas Mekteplerinin programında beden terbiyesi öğretmenliği de yer almıştır.¹⁶⁵ Maarif Vekâletine 20 Aralık 1925 tarihinde Mustafa Necati Bey getirilmiş ve ilk çalışmalarından birisi “*Terbiye-i Bedeniye Encümeni*” kurarak yurt dışından hocalar ile temansa geçilmiştir. Necati Bey Beden Terbiyesi konusuna verdiği önemi şu sözlerle; “*Beden eğitiminin sadece vücudun çeşitli hareketlerle güçlendirilmesinden ibaret olmadığını, bunun bir bilim dalı olduğunu ve bu bilimin kendine özgü metodu bulunduğunu.*” açıklamıştır.¹⁶⁶

İsmet İnönü’nün III. Hükümeti döneminde 1926’da İsveç’ten bir kadın, bir erkek uzman getirilmiş, iki erkek bir bayan öğrencide gönderilmiştir. Ayrıca Konya’daki Orta Öğretim Öğretmen Okulu 1927 yılında Ankara’ya taşınmış ve TİCİ ile ortak programlar geliştirilmesi için çalışmalar yürütülmüştür. Yine bu dönemde Maarif Vekili Hamdullah Suphi Tanrıöver tarafından vekâlete bağlı “*Halk Terbiyesi*” (Halk Eğitim Merkezi) kurulmuş burada oluşturulan faaliyetlerde spor, gezi, eğlence ve çevreyi tanıtmaya gibi aktiviteler yer almıştır¹⁶⁷. Ayrıca 7 Nisan 1927’de Terbiye-i Bedeniye Genel Müfettişi Selim Sırrı (Tarcan) Bey Ankara’da yeni kurulacak Beden Terbiyesi okulunun Stockholm Beden Terbiyesi merkezinden örnek alınarak yatılı ve iki yıllık eğitim verecek şekilde oluşturulacağını belirtmiştir. Maarif Vekili Mustafa Necati Bey, 22 Nisan 1928 tarihinde bakanlığın bütçe görüşmelerinde spora verilen ödenek konusunda yapılan eleştirilere; “*Spor işi bilimsel bir iştir. Bunun için iki tane İsveçli uzman getirilmiştir. Bunlara karışmaya hakkımız yoktu; bu yönü uzmanlara bıraktık. Spor işi ayrıca bilime bağlı olan bir iştir. İşte bu konu için iki uzman getirdik. Onların yazanakları üzerinde okul da açtık.*” şeklinde cevap vermiştir.¹⁶⁸

İsmet İnönü, 12 Aralık 1929 tarihli bir demecinde ise şunları; “*Güzel lavanta sürünmüş ince ipekler içinde Türk kızlarının cılız ve ciğeri çürümüş bir halde gelmesine izin*

¹⁶⁵ Akdenk, M. (1986). *a.g.t.*, s. 18-19.

¹⁶⁶ Günay, N. (2013). *a.g.m.*, s. 78.

¹⁶⁷ Akdenk, M. (1986). *a.g.t.*, s. 20.

¹⁶⁸ Günay, N. (2013). *a.g.m.*, s. 80.

vermeyeceğiz. Anadolu dağlarının sarı çiçeklerini başına takarak, gürbüz vücutlu cephane taşıyan anaları gibi kızlarımızın sağlam vücutlu ve yerli ipekler ile dağ çiçeği kokusunu dalgalandırarak her şeyden evvel kuvvetleri, kanaatkârlıkları, tasarrufları ile kendi yuvalarını yıkılmaz kaleler gibi sağlamlaştırmalarını isteyeceğiz.” söyleyerek beden eğitimine verilen önemi göstermiş ve bunun yeni kurulan cumhuriyet için önemini aktarmıştır.¹⁶⁹Bu dönemde en önemli gelişmelerden biri de 1926 yılı ile birlikte Uluslararası Beden Terbiyesi ve Sağlığı Kongrelerine gözlemci olarak katılan Türkiye, 1928 yılından itibaren İsveç’in Cenevre şehrinde bulunan “*Terbiye-i Jimnastik Cemiyeti*”ne başvuru yapılarak üye olmuştur. Kongrelerde, okul öncesi, okul içi, okul dışı, okul sonrası dönemlerde ayrı olarak beden terbiyesi uygulama metotları ve sistemleri hem teorik hem de pratik olarak değerlendirilmiştir.

1930 yılında 1580 Sayılı Belediyeler Kanununun ilgili maddesinde;“*Halk için kütüphane ve okuma salonları açmak, çocuk bahçeleri, oyun ve spor yerleri yapmak, belediye koroları yetiştirmek*” gibi amaçlar yer almış yine aynı kanunun farklı maddesine “*Yarış yerleri yapmak ve işletmek*” gibi konularda belediyelere hükümlülük verilmiştir. Yine hükümet tarafından 1932 yılında Cumhuriyet tarihinin ilk programlı Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu kurulmuş ve ayrıca Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü ve Gazi Orta Öğretmen Okulunda Beden Terbiyesi bölümleri açılmış ve ilk başkanlığına Nizamettin Kırşan getirilmiştir.¹⁷⁰

Gazi Terbiye Enstitüsü kurulduktan sonra Türkiye’de sosyal ve kültürel hayatın değişmesine öncülük etmiş okulun hocalarının Türk Ocağı ve Ankara Radyosu gibi kurumlarla etkileşime geçerek halka ve öğrencilere yönelik faaliyetlerin yayılmasına katkıda bulunmuşlardır. Okulun önemli isimlerinden Vildan Aşır (Savaşır) Bey, özellikle “*Sokol Teşkilatı*” ve “*Halk Terbiyesi ve Spor*” konularında bu yıllarda etkin şekilde konferanslar vermiştir.¹⁷¹Gençlik ve Spor konusunda kurumsal teşkilatlanma 1933 yılında 2287 sayılı “*Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Teşkilatı*” ilgili kanunda Beden Eğitimi ve İzcilik Müdürlüğü kurulmasıyla birlikte sporun yaygınlaştırılması, alt yapı ve ülke çapında tesisleşme konusunda ilerleme kaydedilmesi için kurulmuştur.¹⁷²1937’de bizzat Atatürk’ün

¹⁶⁹ Akdenk, M. (1986). *a.g.t.*, s. 20.

¹⁷⁰ Akdenk, M. (1986). *a.g.t.*, s. 22-23.

¹⁷¹ Günay, N. (2013). *a.g.m.*, s. 85.

¹⁷² Hacıköylü, C. (2001). *Türkiye’de Profesyonel Spor Kulüplerinin ve Sporcuların Vergilendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 22.

isteği ile II. Türk Tarih Kongresinde Halim Baki Kunter¹⁷³ tarafından “*Eski Türk Sporları Üzerine İncelemeler*” adlı bir sunum yapılmıştır. Kunter sonrasında yaptığı bu sunumu derinleştirerek 1938 yılında yayımlamıştır.¹⁷⁴

Tablo.1.5. 1923-1938 Yılları Arasında Bütçe’den Spora Ayrılan Pay

Yıl	Yıllık Devlet Bütçesi (TL)	Ödenen Miktar	Bütçedeki Payı
1924	----	17.000	% 0,06
1925	----	Ödenek ayrılmamıştır	---
1926	190.103.000	40.000	% 0,02
1927	194.454.000	33.000	% 0,01
1928	207.169.000	30.000	% 0,01
1929	220.408.000	Ödenek ayrılmamıştır	---
1930	222.646.000	10.000	% 0,004
1931	186.582.000	40.000	% 0,02
1932	169.146.000	50.000	% 0,02
1933	170.474.000	70.000	% 0,04
1934	184.075.000	80.000	% 0,04
1935	195.011.000	203.000	% 0,10
1936	212.755.000	TSK dönemi 239.000	% 0,11
1937	231.017.000	239.000	% 0,10

Kaynak: Hacıköylü, C. (2001). *a.g.t.*, s. 23

Cumhuriyetin ilk yıllarında spora ayrılan maddi destek çok az olduğu ileri sürülmektedir. Bunun en önemli nedeni savaşlardan çıkan Türkiye Cumhuriyeti’nin sağlam bir ekonomik yapısının olmayışdır.¹⁷⁵ TİCİ ve TSK döneminde devlet tarafından verilen mali destek yukarıda tabloda verilmiştir. Tablo, incelendiğinde 1924 yılından 1937 yılında kadar on üç yıllık süreçte sadece son üç yıl ciddi artış görülmektedir. Bunun dışında diğer yıllarda bütçeden spora ayrılan pay sınırlı kalmıştır.

BTGM’nin kuruluşunun habercisi olan gelişme 8 Kasım 1937 yılında kurulan Celal Bayar hükümetinin programında Bayar’ın mecliste söylediği, “*Sporu bir merkeze bağlayıp teşkilatlandırmak ve muhtelif spor teşekkül ve hareketlerini o vasıta ile idare etmek için yüksek huzurunuzla bir kanun layihasıyla geleceğiz.*”¹⁷⁶ şeklindeki sözleridir. Celal Bayar buradaki konuşmasında amaçlarının profesyonel şampiyonlar değil, yurt çapında fikir,

¹⁷³ Halim Baki Kunter: 1900 İstanbul doğumlu tarihçi, milli mücadeleye katıldıktan sonra Ankara Hukuk Fakültesini bitirmiştir. Birçok devlet kurumunda memurluk yapmış özellikle vakıflar konundaki araştırmaları ile tanınmıştır. 1971’de Ankara’da vefat etmiştir. <http://www.biyografya.com/biyografi/11967> (erişim 21 Mayıs 2017)

¹⁷⁴ Akdenk, M. (1986). *a.g.t.*, s. 30.

¹⁷⁵ Hacıköylü, C. (2001). *a.g.t.*, s. 23.

¹⁷⁶ Neziroğlu, İ. ve Yılmaz, T. (2014). *Başbakanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları*. Cilt 3, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yayınları, TBMM Basımevi, s. 30.

düşünce, sağlık bakımından güçlü kuvvetli nesiller yetiştirmek olduğunu ülkede eğitime sağlığa nasıl önem veriyorsak spora da aynı ölçüde önem vereceklerini belirtmiştir. Bayar, konuşmasını vatandaşlara yaşamları boyunca en azından bir sporu yapabilir duruma getirmek istediklerini söyleyerek bitirmiştir.¹⁷⁷ Bu konuşmanın hemen ardından BTK yürürlüğe girmiş ve “*spor mükellefiyeti*” uygulaması getirilmişti. 1939’da önemli bir gelişme yaşanmış ve yayımlanan “*Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Talimatnamesi*” ile TMOK BTGM’ye dâhil edilmiştir. Daha sonra II. Refik Saydam hükümeti döneminde 3 Haziran 1942’de 4235 Sayılı Kanun ile BTGM Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır.¹⁷⁸ Refik Saydam bu konuda Mecliste “*Türk çocuğunun ahlakı temiz, ruhça ve bedence sağlam, milletine, vatanına cumhuriyete ve inkılâbasadık yetiştirmek maarifimizin başlıca hedefidir.*” şeklinde konuşmuştur.¹⁷⁹ Özellikle 1943-1946 yılları arasında İkinci Şükrü Saraçoğlu hükümeti döneminde BTGM’nin bütün faaliyetlerinde kupa ve madalyaları Saraçoğlu bizzat kendisi vermeyi prensip haline getirdiği görülmüştür. Ayrıca aynı hükümet döneminde 18-24 Şubat 1946’da Birinci Beden Eğitimi ve Spor Şurası toplanmıştır.¹⁸⁰

Savaş sonrası ilk hükümet olan 1946-1947 Recep Peker hükümetinin programında Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer hükümetin hedefinin “*Her türlü spor faaliyetleri, okullar ve kulüpler için öğretici kadroyu yetiştirecek olan yüksek beden terbiyesi enstitüsünün açılmasına çalışacağız. Kapalı ve açık beden terbiyesi ve spor sahaları kurulması için teşebbüs alacağız.*” olduğunu belirtmiştir.¹⁸¹

Peker hükümeti döneminde önemli bir gelişme olarak 1944 yılında yapımına başlanan Ankara Yüksek Beden Terbiyesi Enstitüsü 1947 yılında açılmış ve bu okulun faaliyete geçmesiyle BTK’nın yirmi dördüncü maddesi hayata geçirilmiştir. 1948-1949 ikinci Hasan Saka Hükümeti döneminde Ankara Yüksek Beden Terbiyesi Enstitüsü 1948 Eylül ayında kapatılmıştır. Daha sonra İstanbul ve Edirne’de bulunan enstitülerde kapatılarak bütün öğrenciler Gazi Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi Bölümüne gönderilmiştir. Okulun kapatılmasının sebebi Gazi Eğitim Enstitüsü kendilerinden başka okulların açılmasını istememiş ve bu bağlamda bakanlık ile işbirliği yapmışlardır.¹⁸²

¹⁷⁷ Neziroğlu, İ. ve Yılmaz, T. (2014). *a.g.e.*, s. 30.

¹⁷⁸ Akdenk, M. (1986). *a.g.t.*, s. 33-34.

¹⁷⁹ Öztürk, K. (1968). *a.g.e.*, s. 231.

¹⁸⁰ Akdenk, M. (1986). *a.g.t.*, s. 34.

¹⁸¹ Öztürk, K. (1968). *a.g.e.*, s. 304.

¹⁸² Akdenk, M. (1986). *a.g.t.*, s. 35-36.

1938-1950 yılları arasında spora yapılan devlet desteğinin azalmasını etkileyen en önemli faktör ülkenin II. Dünya Savaşı nedeniyle “*savaş ekonomisi*” içerisinde olmasıdır. Savaş sonrası siyasi alanda görülen dalgalanmalar nedeniyle bu dönemde spora yapılan mali destek kısıtlı kalmıştır.¹⁸³

Tablo.1.6. 1938-1950 Yılları Arasında Bütçe’den Spora Ayrılan Pay

Yıllar	Yıllık Devlet Bütçesi (TL)	Ödenek Miktarı	Bütçedeki Payı
1938	249.954.000	239.000	% 0,09
1939	341.440.000	685.600	% 0,20
1940	353.408.000	786.800	% 0,22
1941	405.050.000	765.501	% 0,18
1942	527.516.000	825.405	% 0,15
1943	663.872.000	925.425	% 0,13
1944	1.180.516.000	958.937	% 0,08
1945	755.343.000	663.804	% 0,08
1946	1.252.000.000	1.137.963	% 0,09
1947	1.488.808.000	922.000	% 0,06
1948	1.673.035.000	995.006	% 0,05
1949	1.769.228.000	1.013.004	% 0,05
1950	1.901.908.000	994.002	% 0,05

Kaynak:Hacıköylü, C. (2001). a.g.t., s. 23

Tablo incelendiğinde devlet bütçesinin 1945 yılı haricinde sürekli arttığı görülmekle birlikte spor ayrılan ödenek aynı şekilde paralellik göstermemiştir. Bu dönemde spora ayrılan bütçede sürekli dalgalanmaların olmasını sebebi II. Dünya Savaşının başlamasıyla birlikte bütçenin idareli kullanılması için yapılan tasarruflar gösterilebilir. Tabloya bakıldığında özellikle 1939 yılında 1938’e oranla spora daha büyük bir bütçenin ayrılmasının sebebi de yine aynıdır. Asker yetiştirme konusunda beden terbiyesi ve spor mükellefiyetinin kullanılması bu artışı açıklamaktadır. Devlet bütçesinden spora ayrılan paya bakıldığında ise 1938-1940 arasında cumhuriyetin ilk yıllarına oranla belirgin bir artış yaşanmasına rağmen daha sonra savaşın başlamasıyla birlikte 1948 yılına kadar sürekli düşüş yaşandığı görülmüştür.¹⁸⁴

¹⁸³ Hacıköylü, C. (2001). a.g.t., s. 23.

¹⁸⁴ Hacıköylü, C. (2001). a.g.t., s. 23.

2. BÖLÜM

2. 1950 – 1960 YILLARI ARASINDA FUTBOL VE SPORUN YÖNETİMİ

14 Mayıs 1950 seçimleriyle başlayan 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesine kadar devam eden bu on yıllık süreçte Türkiye sadece siyasi ve ekonomik olarak değil hayatın bütün alanlarında köklü değişim ve dönüşümler yaşamıştır.¹⁸⁵ Tarımda hızlı bir makineleşme, toplumsal boyutta hızlı bir kentleşme, ekonomik alanda ise hızlı bir yabancı sermaye girişi görülürken bunların spor hayatına da yansımaları olmuştur. 1950’li yıllarda spor, futbol ekseninde etrafında gelişmiş ve yapılan temel değişimin büyük bir kısmı futbolla ilgili olduğu görülmüştür.¹⁸⁶ Ülkede her alanda olduğu gibi spor konusunda da Adnan Menderes’ten beklentiler yüksek olmuş eski bir sporcu ve spor yönetiminin bütün kademelerinde bulunmuş bir kişinin iktidara gelmesi spor çevrelerinde heyecan yaratmıştır.¹⁸⁷

2.1. 1950’li Yıllarda Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü

Bu yeni dönemde sosyal ve ekonomik bütün alanlarda olduğu gibi sporda da değişim için adımlar atılması kararlaştırılmış ve ilk değişim Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü’nde başlamıştır. Demokrat Parti’nin iktidara gelişinden altı ay sonra Vildan Aşır Savaşır BTGM görevinden alınarak yerine eski eğitimci, futbolcu ve dönemim Milli Eğitim Bakanlığı müfettişlerinden Danyal Akbel vekâleten getirilmiştir. Vildan Aşır Savaşır’ın Hasanoğlan Köy Enstitüsü beden terbiyesi öğretmenliğine tayini yapılmıştır. Yine bu dönemde İstanbul ve Ankara başta olmak üzere bölge müdürlüklerine müfettiş gönderilerek buradaki kadroların bir kısmı tasfiye edilmiş değişikliklerin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri tarafından üst kademelerde devam edeceği açıklanmıştır.¹⁸⁸ Tevfik İleri’nin açıklamasından sonra, uzun süre BTGM İstanbul bölge müdürlüğü görevini yürüten Vahi Oktay görevinden alınarak eski görevi Milli Eğitim Bakanlığı müfettişliğine getirilmiştir. İstanbul Bölge müdürlüğü görevine eski sporcu ve dönemin Futbol Federasyonu yönetim kurulu üyesi olan

¹⁸⁵ Kaynar, M. K. (2015). *a.g.m.*, s. 15.

¹⁸⁶ Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 144.

¹⁸⁷ Ateş, Z. *Türkspor*, 31 Temmuz 1950, Yıl: 4, Cilt: 7, Sayı: 169, s. 1.

¹⁸⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Kasım 1950, s. 1-4.

Said Selahaddin Cihanoğlu¹⁸⁹ geçmiştir.¹⁹⁰ 1950 – 1960 yılları arasında BTGM İstanbul Bölge Müdürlüğü görevini üstlenmiştir.¹⁹¹

Türk sporunun önemli ismi ve dönemin gazetecilerinden Burhan Felek'in Cumhuriyet Gazetesinde “*Beden Terbiyesi İşlerimde Tereke Taksimi Devresi*” başlıklı yazısında BTGM’de ve bağlı bulunan federasyonlarda yapılacak tasfiyeler ve değişiklikler ele alınmış ve özellikle 1950’li öncesi dönemde bir kısım memurların kendilerini nasıl kurtaracaklarının peşine düştükleri belirtilmiştir.¹⁹² Yazıda federasyonlarda akıl dışı uygulamalar yapıldığını, güç durumunda bulunan bazı spor dallarının itibarının da kaybettirildiğini aktarmıştır. Felek, örnek olarak Futbol Federasyonunun aynı gün İsrail ve Türkiye milli takımları arasında hem resmi hem de temsili iki maç organize edilmesini göstermiştir. Ayrıca Burhan Felek, yazısında BTGM’nin son üç-dört yıldır kontrolsüz bir biçimde yönetildiğini, denetimsiz bir şekilde devlet hazinesinden yüklü miktarda paralar aktarıldığını da belirtmiştir. Felek, Milli Eğitim Bakanlığının son yıllarda yurt dışına gönderilen sporcuların ve idarecilerin isimlerini ve verilen ücretlerin bir listesini yayınlamasını istemiş, BTGM’den düzenli olarak aylık aldıkları halde antrenörlük yapmak isteyen idareci ve sporcuların isimlerini bütün kamuoyunun bilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁹³

Ancak 1950 yılı ile birlikte başlayan DP döneminde spor işleri büyük önem kazanmış ve devlet tarafından da değer verilmiştir. Başbakan Menderes, BTGM’nin Danışma Kurulu üyeliğinde de bulunmuş bu da spor işlerine daha da yakın ve yatkın olmasını sağlamıştır.¹⁹⁴ DP iktidara geldikten kısa bir süre sonra bazı spor çevrelerinde sporda cumhuriyetin ilk yıllarında olduğu gibi bağımsız ve özel bir yapıya geçilmesi gerektiğini dile getirilmiştir. Ancak başta Başbakan Adnan Menderes olmak üzere dönemin önemli spor isimleri buna karşı çıkmışlardır.¹⁹⁵

¹⁸⁹ 1895’te Aydın’ın köklü ailelerinden Cihanzade ailesinin bir üyesi olarak İstanbul doğumlu olan Cihanoğlu, gençliğinde Fenerbahçe Spor Kulübüne katılarak birçok spor dalı ile beraber ilgilendi. Küçük yaştan beri avcılığa olan merakını 1925’te profesyonel düzeye taşıdı. 1925-1926 yılları arasında Afrika’da profesyonel safariye katılarak “*Aslan Avlayan İlk Türk*” unvanını aldı. 1971’de Sporculuk ve Avcılık Hatıralarım adlı kitap yayımladı. 1957 yılında vefat etti, Hasdemir, H. (2011). *a.g.e.*, s. 28.

¹⁹⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Kasım 1950, s. 3.

¹⁹¹ Hasdemir, H. (2011). *a.g.e.*, s. 29.

¹⁹² Felek B. *Beden Terbiyesi İşlerimde Tereke Taksimi Devresi*. *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 1950, s. 4.

¹⁹³ Felek, B. *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 1950, s. 4.

¹⁹⁴ Atabeyoğlu, C. (1983). *a.g.m.*, s. 2194-2195.

¹⁹⁵ Ateş, Z. *Türkspor*, 3 Haziran 1950, Yıl: 4, Cilt: 7, Sayı: 162, s. 1.

DP hükümeti kurulduktan sonra yeni bir spor teşkilatı oluşturulması düşüncesi Adnan Menderes tarafından Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'ye iletilmiş ve çalışmaların başlatılması kararlaştırılmıştır. Bu dönemde kamuoyunda da sporda yeni bir yapılanmaya gidilmesi gerektiği konuşulmuştur. Raşit Giray'ın Tam Spor Dergisinde kaleme aldığı *“Memleket Sporu Vesayet Sisteminde Kurtarılmalıdır”* başlıklı yazısında sporda genel olarak bir kalkınma hamlesinin yapılması gerektiğini kalkınmanın önündeki en büyük engeli sporcuların üzerinde renk, sınıf ve bölge baskısı kurmak isteyenlerin varlığı olarak belirtmiştir. Giray, *“Sporda Ortadoğu’da bariz üstünlüğümüz komşu ülkeler tarafından da kabul edilmektedir. Avrupa’da ise futbol, atletizm, boks, basketbol, eskrim ve diğer sporlarda gelişim göstermiş ve sesimizi duyurmaktayız.¹⁹⁶ Fakat bugün biz sporda hakkı olana yer vermiyoruz. Yakın tarihte Gabris’i nakavt eden Saim (Ankara) bölge çekişmelerinin kurbanı olarak milli olamamıştır. Bu nedenle sporumuz üzerinde kurulan bu vesayet kaldırılmalıdır.”* değerlendirmesinde bulunarak yeni bir yapılanmanın gerektiğini dile getirmiştir.¹⁹⁷

Spor çevrelerinde oluşan bu kanı ile harekete geçilmiş vebu kapsamda çalışmaları yürüten ekip olan Mehmet Mümtaz Tarhan, Nizamettin Kırşan ve Danyal Akbel tarafından yeni bir *“Beden Terbiyesi Teşkilat Kanunu”* hazırlığına başlanmıştır. Çalışmalar için kurulmuş bu komisyonda birçok önemli isim yer almıştır. Eski futbolcu, spor yöneticisi DP Rize Milletvekili Zeki Rıza Sporel, eski atlet ve Fenerbahçe kurucu üyesi dönemin önemli spor adamlarından DP İstanbul Milletvekili Firuzan Tekil, DP Samsun Milletvekili Muhittin Özkefeli, muhalefette yer almasına rağmen beden terbiyesi ve spor konusunda yayınları olan CHP Sinop Milletvekili Dr. Muhittin Tümerkan, eski Atletizm Federasyonu başkanı ve Gençlerbirliği Spor Kulübü Başkanı DP Konya milletvekili Saffet Gürol, Gazi Beden Terbiyesi Enstitüsünün ilk mezunlarından ve yurt dışına gönderilmiş ilk beden eğitimi öğretmenlerinden Mehmet Arkan heyette yer almıştır. Bu isimlerin yanında dönemin Galatasaray Spor Kulübü Başkanı ve aynı zamanda Devlet Demir Yolları Genel Müdürü Yusuf Ziya Öniş, Fenerbahçe kurucu üyesi ve eski başkanlarından Muvaffak Menemencioğlu, Türk sporunun önemli ismi Burhan Felek, Galatasaray Kulübü kurucu başkanı ve Türk sporunun ilk örgütleyicisi Ali Sami Yen. Futbol Federasyonu Başkanı Ulvi Yenil, Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı Mehmet Reşat Tardu, Suat Yurtkoru, DP Seyhan

¹⁹⁶ Giray, R. *Tam Spor*, 5 Aralık 1949, Yıl: 1, Sayı: 3, s. 2. (BCA, FK: 490.1.0.0. YN: 1310.348.2.)

¹⁹⁷ Giray, R. *Tam Spor*, 5 Aralık 1949, Yıl: 1, Sayı: 3, s. 8. (BCA, FK: 490.1.0.0. YN: 1310.348.2.)

(Adana) Milletvekili Reşat Gülcü’de komisyona katılmıştır. Ayrıca Sağlık, İçişleri ve Milli Eğitim Bakanlıklarından birer temsilci de bulunmuştur.¹⁹⁸

Burhan Felek, komisyonun İstanbul’daki çalışmalarını Adnan Menderes’e belirli dönemlerde bilgilendirmiş ve görüşleri alınmıştır. Felek’in 15 Ocak 1951 tarihli Başbakan Adnan Menderes’e gönderdiği mektubunda kanunun hazırlanması aşamasında yaşanan gecikme ile ilgili mektup göndermiştir. *“Pek Aziz Başbakanım İstanbul’da mutabık kaldığımız vechle bu cuma günü yeni spor kanun lahiyasını birlikte tetkik Ankara’ya gelecektim. Ancak hazırlanan metni İstanbul’da incelemek ve varsa ricalarını iblağ için buradaki sporcu arkadaşlar birkaç gün daha beklememek istediler. Bende bunda fayda mülahaza ederek keyfiyeti ve tehir-i azimetim müsaadesini size arza zaruret hissettim. Bu gecikme herhalde bir hafta, on günü geçmeyecektir. Emirlerinize intizâren isticlâb-ı teveccüh ederim efendim”*.¹⁹⁹ Burhan Felek, yeni kanunun nasıl olması gerektiği konusunda gazetede kaleme aldığı *“Dış Spor Temaslarında Neler Yapıyoruz”* başlıklı yazısında bir süredir dışarıya giden kulüp ve sporcuların başında bulunan yöneticilerin kişisel hesaplar neticesinde geliş güzel belirlendiğini spor işlerinin gayri ciddi şekilde günün koşullarından uzak uygulamalarla yürütüldüğünü ve bunun acilen terk edilmesi gerektiğini belirtir. Spora olan ilginin arttığı bu dönemde artık sporda savaş döneminden kalan uygulamaların bırakılarak devletçi yapının yerine bağımsız bir anlayışla yeni bir sisteme geçmenin gerekliliği siyaset ve spor çevrelerinin ortak görüşü olmuştur.²⁰⁰

Yeni teşkilat için kurulan heyette bulunan Konya Milletvekili Saffet Gürol, 3 Mart 1951’de Başbakan Adnan Menderese gönderdiği özel telgrafta Burhan Felek ile birlikte yeni *“Amatör Spor Teşkilatı”* kurulması ile ilgili kanun tasarısının hazırlandığını Başbakan’a aktarmıştır. Bu sebeple Burhan Felek ile birlikte kanun hakkında İstanbul veya Ankara’da Adnan Menderes ile görüşmek istemişlerdir.²⁰¹ Dönemin gazetelerinde de konu hakkında yazılar yazılmış, kanunun yakın zamanda hazır olacağı ve yeni spor kanununda spor kulüplerinin tüzel kişi olarak sayılacağı ve devlet denetimi dışında özerk hale getirileceği

¹⁹⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, 31 Aralık 1950, s. 6.

¹⁹⁹ BCA, FK: 030.01.00.00 YN: 18.100.3.

²⁰⁰ Felek, B. *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Mayıs 1951, s. 6.

²⁰¹ BCA, FK: 030.01.00.00. YN: 50.301.4.

açıklanmıştır. Ayrıca kanunda yerel yönetimlerin bütçelerinden spora yapılan yardımların tamamen yerel - amatör kulüplere aktarılacağı da belirtilmiştir.²⁰²

Bu konuda Türk sporunun önemli ismi, gazeteci ve o dönemde DP’de siyaset yapan Burhan Felek, “*Spor teşkilatımız maalesef hiç istemediğimiz halde kötü bir geçiş ve bekleme devresine girmiştir. Hükümet kanunu bir an önce çıkarması gerekir.*” eleştirisi getirdi.²⁰³ Ancak yeni spor teşkilatı kanun tasarısı bir neticeye varmadan 1955’te hazırlanma aşamasında hükümet tarafından geri çekildi. Geri çekilmesindeki sebebin, Türk sporunun yeniden yapılanması için parlamento içerisinde var olan eski sporcu milletvekili, parlamento dışındaki sporcu seçkinler ve spor idarecilerin fikirleri varsa projelerinden istifade ederek günün koşullarına en uygun şekilde yeni spor teşkilatı hazırlamak olduğu belirtildi.²⁰⁴

DP Hükümetlerinin sporla bu kadar ilgili olmasının sebebi Başbakan Adnan Menderes’in spora ve sporcuya verdiği destekten kaynaklanmaktadır. 1950’li yıllarda spor işleri ile ilgili sürekli çalışmaları yakından inceleyen Menderes, spor çevrelerinden de haklı olarak saygı ve takdir görmüştür. Bunun bir örneği olarak Galatasaray Spor Kulübü’nün ellinci yılı nedeniyle yapılacak çeşitli organizasyonlar için Adnan Menderes kendisi bizzat ilgilenmiş ve İngiltere’nin Arsenal kulübünün ünlü profesyonel futbolcusu Matheus’un getirilmesini sağlamıştır. Galatasaray kulübü başkanı Refik T. Selimoğlu tarafından kendisine teşekkür mektubu gönderilmiştir.²⁰⁵ Sporla sadece İstanbul özelinde ilgilenmemiş ayrıca İzmir’in Bayraklı Gençlik Spor Kulübü’nün 11 Kasım 1958 tarihinde gerçekleştirilen kongresinde de Adnan Menderes kulübün Fahri Başkanlığına getirilmiştir.²⁰⁶ BTGM, bu dönemde DP Hükümetinden aldığı destek ve güvenle on yıllık süreçte sporda önemli adımlar atmış ve sporcuların refahı için çalışmalarını hızlandırmıştır. Bu süreçte yurt dışında gidecek sporcuların genel müdürlük tarafından sigorta edilmesi kararı alınmıştır. İlk olarak Futbol Genç Milli Takım kafilesinin ve Yugoslavya’ya gidecek atletlerin her biri on bin lira ücretle sigorta edilmiştir.²⁰⁷

BTGM on yıllık yeni süreçte Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kalmıştır. DP hükümetlerinin Milli Eğitim Bakanlığında Hüseyin Avni Başman, Tevfik İleri, Rıfkı Salim

²⁰² *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Mayıs 1951, s. 6.

²⁰³ Felek, B. *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Haziran 1951, s. 6.

²⁰⁴ *Akşam Gazetesi*, 4 Ocak 1955, s. 8.

²⁰⁵ BCA, FK: 030.01.00.00. YN: 19.109.6.

²⁰⁶ BCA, FK: 030.01.00.00. YN: 10.61.10.

²⁰⁷ *Akşam Gazetesi*, 30 Mart 1955, s. 2.

Burçak, Hüseyin Cemal Yardımcı, Ahmet Özel, Mehmet Atıf Benderlioğlu bulunmuşlardır. Birinci Adnan Menderes Hükümeti döneminde yapılan en önemli işlerinden biri de, 1 Haziran 1947 Portekiz’de Avrupa Milletlerarası İkinci Beden Terbiyesi Kongresi sonucunda “*Dünya Üçüncü Beden Eğitimi Kongresi*”nin İstanbul’un 500. fethi yıl dönümü nedeniyle 1953’de İstanbul’da yapılması kabul edilmiştir. İkinci Menderes Hükümeti döneminde 1952 yılında yapılan değişiklikle Gazi Beden Terbiyesi Enstitüsü Bölümü öğretim süresi yeniden üç yıllık eğitime çıkarılmıştır. Ayrıca 2-9 Ağustos 1953’de Üçüncü Dünya Beden Eğitimi Kongresi İstanbul Yıldız Şale Köşkü’nde yapılmıştır.²⁰⁸ Uluslararası Kongre’ye Selim Sırrı Tarcan ve beden eğitimi öğretmeni Zehra Alagöz katılmıştır. Alagöz, Kongre’de “*Beden Eğitiminin Türkiye’deki Gelişimi*” isimli bir sunum yapmıştır. Ayrıca bu Kongre’de Türk sporunda çok önemli bir yeri olan Prof. Dr. Carl Diem’da yer almıştır.²⁰⁹ Diem, daha sonra Başbakan Adnan Menderes’in girişimleriyle Ocak 1957’de Türkiye’ye gelmiş ve spor tesisleri ve kulüpleri gezmiştir. Ayrıca “*Beden Terbiyesi ve Spor Tarihi*” adlı çalışmasında özellikle İstanbul, İzmir ve Denizli’deki incelemelerine yer vermiştir.²¹⁰ Prof. Dr. Carl Diem İstanbul’da bulunduğu günler içersinde BTGM İstanbul bölge müdürü Sait Selahattin Cihanoğlu ile birlikte Bayrampaşa’ya yapılması planlanan yüz bin kişilik stadyum arazisini de gezmiş ve “*Burası spor tesisleri kurmak için ideal yer. Güneş açısı çok müsait. Bu arazi üzerine çok iyi bir spor sitesi kurulabilir.*” açıklamasında bulunmuştur. Tesis için sadece yüz bin kişilik stadyum olarak değil arazinin verimli kullanılmasıyla yanına kapalı salon, atletizm pisti ve antrenman sahalarının yapılabileceğini söylemiştir.²¹¹

Özellikle spor konusunda Almaya ile olan iyi ilişkiler neticesinde *Federal Almanya Köln Spor Yüksek Okuluna* Türk öğrenciler eğitim için BTGM tarafından gönderilmiştir. Cumhuriyet döneminin ilk eğitimli spor eğitmeni ve yöneticisi olan Nizamettin Kırşan 1926-1959 yılları arasında Uluslararası Türk Spor Delegatesi olarak görev yapmıştır.²¹² Nizamettin Kırşan 1956-1957 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığının 5 Mart 1956 tarihli 28735²¹³ sayılı kararı ile BTGM müdürü olarak göreve atanmış ve 26 Mart 1956 tarihinde resmi atamasının onaylanmasıyla bir yıl boyunca bu görevi yapmıştır.²¹⁴ 1950’lilerde

²⁰⁸ Akdenk, M. (1986). *a.g.t.*, s. 38-39.

²⁰⁹ Akdenk, M. (1986). *a.g.t.*, s. 41.

²¹⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Ocak 1957, s. 6.

²¹¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Ocak 1957, s. 6.

²¹² Akdenk, M. (1986). *a.g.t.*, s. 43-44.

²¹³ BCA, FK: 030.11.1.00. YN: 257.20.2.3.

²¹⁴ BCA, FK: 030.11.1.00. YN: 257.20.2.2.

BGTM'ye eğitimci, yönetici veya eski sporcu olarak birbirinden donanımlı isimlerin göreve gelmesi ile beraber bir değişim ve gelişim süreci de yaşanmıştır. Bu BTGM'de kurumsallaşma oranını arttırmıştır. Nizamettin Kırşan'ın ardından bu göreve Şinasi Ataman vekâlet etmiş ve 10 Ocak 1958'de Milli Eğitim Bakanlığının 30258 sayılı kararı ile asaleten atanmıştır.²¹⁵

On yıllık süreçte BTGM'de sırasıyla Danyal Akbel, Cemal Alpman, Mehmet Faik Binal, Nizamettin Kırşan, Şinasi Atman, Mehmet Arkan müdür olarak görev yapmıştır. 1957'de hükümet tarafından BTGM'nin Milli Eğitim Bakanlığındaki yapısı korunarak Basın Yayın ve Turizm Bakanlığı'na bağlı bir genel müdürlük haline getirilmesi düşünülmüştür. 1942'den bu yana genel müdürlüğün Milli Eğitim Bakanlığı içerisinde yer alması Adnan Menderes tarafından uygun görülmemiştir.²¹⁶ Bu dönemin bir diğer özelliği de siyasette Başkan Adnan Menderes dışında eski deneyimli sporcu ve spor yöneticilerinin yer almasıdır. 1950 – 1960 arasında bu isimler Türk sporunun gelişmesi için önemli büyük çaba göstermişler ve faydalı olmuşlardır. 1957'de spor işlerinin düzenlenmesi için BTGM tarafından Ankara'da bir kurul oluşturulmuştur. Kurulda İstanbul Milletvekili Zeki Rıza Sporel, Rize Milletvekili Osman Kavrakoğlu, İzmir Milletvekili Sadık Giz, Çanakkale Milletvekili Nuri Togay, BTGM Müdürü Nizamettin Kırşan ve dönemin TFF başkanı Hasan Polat yer almıştır. Kurul özellikle tesisleşme ve profesyonelliğin yaygınlaşması konusunda çalışmış ve bir rapor hazırlayarak Milli Eğitim Bakanlığına sunmuşlardır. Bu isimler aynı zamanda spor kulüpleri ve kurumlarında görev almışlar ve spor-siyaset ilişkisinin en yakın örneklerinden birini vermişlerdir.²¹⁷

1959'da dönemin Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı Başkanlığında, BTGM Müdürü Mehmet Arkan, Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı, Federasyon Başkanları ve Kulüp temsilcileri ile bir toplantı yapılmış, toplantıda profesyonellik ve amatörlük işleri, futbolda transfer meselesi, spor ile okullar arasında işbirliği, tam amatör statüsünde bulunan kulüplerin istisnai durumlar dışında transferin yasaklanması ve profesyonel sporda transferi bir kurala bağlamak gibi konular üzerinde durulmuştur. Ayrıca spor ile ilgili diğer bakanlıklar ve iktisadi devlet kuruluşları, Kızılay ve Jokey Kulübü gibi kurumlarla işbirliği

²¹⁵ BCA, FK: 030.11.1.00. YN: 268.3.12.

²¹⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Aralık 1957, s. 6.

²¹⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Şubat 1957, s. 6.

içinde çalışmak için hükümet tarafından bir program hazırlanmıştır.²¹⁸ Bu durum sporun DP Hükümeti için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

DP, iktidara geldikten sonra uyguladığı liberal ekonomi politikaları ile özellikle 1951-1955 yılları arasında % 12’lik bir büyüme sağlandı. Türkiye, modern dünyaya sadece ekonominin yanında tüketimden, sosyal yaşantısına kadar ayak uydurma evresine girdiği görüldü. Özellikle bu dönemde kentleşme ile birlikte halkın gıda, eğitim, sağlık gibi alanlardaki tüketim seviyelerinde giderek artış gözlemlendi.²¹⁹Uygulanan yeni ekonomik politikalar ile hızlı bir gelişim sağlamış ve bununla birlikte bu on yıllık süreçte ekonominin gelişmesine bağlı olarak alt yapı yatırımlarına büyük önem verilmiştir. BTGM’nin Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olduğu bu dönemde eğitimin bir önceki bütçede % 3,7 olan payı, DP döneminde %7,9’a yükseldiği görülmüştü.²²⁰

Tablo2.1. 10 Yılda Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne Ayrılan Bütçe ve Bütçeden Spor Faaliyetlerine Ayrılan Pay

Yıl	BTGM’ye Ayrılan Ödenek (lira)	Spor Faaliyetlerine Ayrılan Pay (lira)
1950	895.522	326.760
1951	900.740	246.163
1952	776.878	246.163
1953	1.170.188	535.500
1954	1.535.388	940.168
1955	1.847.854	1.246.432 + ek 280.000
1956	1.629.161	350.000
1957	1.668.155	650.000
1958	1.674.498	750.000
1959	2.321.726	1.000.000
1960	5.219.281	1.104.568

Kaynak: 1950-1960 yılları arası BTGM Bütçe Kanunu Raporları²²¹

Tablo’da da belirtildiği gibi hem BTGM bütçesinde hem de bütçeden spor faaliyetlerine ayrılan pay da yıllara göre dalgalanmalar yaşanmıştır. Özellikle 1953 yılından itibaren BTGM bütçesine göre bütçe içinde spor faaliyetlerine ayrılan pay ciddi artış görülür. Bunun sebebi özellikle futbolda profesyonelleşmenin ardından kurulan liglerin ve

²¹⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, 28 Nisan 1959, s. 6.

²¹⁹ Tunç, S. (2011). *Trabzon’da Futbolun Toplumsal Tarihi Mektepliler, Münevverler, Meraklılar*. İstanbul: İletişim Yayınları, s. 114-115.

²²⁰ Öner, E. (1994). Cumhuriyet Dönemi Türk Bütçeleri (1924-1993). *İstanbul Üniversitesi Maliye Araştırmaları Merkezi Konferansları Dergisi*, 36, s. 17.

²²¹ Tutanak Dergisinde bulunan yıllık bütçe komisyon raporlarından alınan bilgiler ışığında düzenlenmiştir. Tutanak Dergisi, *Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1959 Yılı Bütçe Kanunu Lahiyası ve Bütçe Encümeni Mazbatası*, Cilt: 7, Devre: 11, s.s. 43, s. 5.

oyuncu sayısındaki artıştır. 1955 yılında toplam bütçe ve özellikle spor faaliyetleri payında görülen büyük artışın sebebi geçen yıla oranla spor faaliyetleri sayısının dört yüz yirmi bir sayısına ulaşması gösterilmiştir.²²²Yine aynı yıl federasyonların spor faaliyetleri neticesinde kış ödenekleri kalmaması ve 1956 Melbourne Olimpiyatlarına katılması için sporcu yetiştirilmesine önceden başlanması için bütçede değişikliğe gidilerek 280.000 lira ek ödenek ayrılmıştır.²²³1956 yılı hem toplam bütçede hem de spor faaliyetlerine ayrılan payda düşüş yaşanmıştır. Fakat aynı yıl bütçe de köklü bir değişikliğe gidilerek yayın ve propaganda için önemli bir pay ayrılmıştır.²²⁴Ayrıca ulusal ve uluslararası düzeyde Türkiye'deki spor ve sporcuların tanıtımı için kitap, broşür, spor filmleri ve konferanslara da önemli bir pay ayrılmıştır. Ayrıca dünya güreş şampiyonasının İstanbul'da yapılacak olması, Melbourne Olimpiyatlarının hazırlıkları bu yılın BTGM tarafından ciddi şekilde üstünde durduğu faaliyetlerdir.1957 yılı bütçesine bakıldığında en önemli hususun 1956'ya göre az da olsa sportif faaliyetlere ayrılan payda artış olmasıdır. 1957 yılı bütçesinde üzerinde durulan kalemlerden en önemlisi Ankara Bölgesine yapılacak yardımdır. Yapılan yardım ile 1934 yılında faaliyete girmiş Ankara 19 Mayıs Stadyumunun birçok sporun birlikte yapıldığı 15000 kişilik kapasitesi nüfusu 500.000'i bulan başkent'in ihtiyacını karşılayamamasından dolayı BTGM bütçesinden ve direkt hazine'den 750.000 liralık bir ödenek ayrılmış ve toplamda 1.500.000 liralık yardım yapılmış bu yardımla 19 Mayıs Stadyumunun kapasitesi o günün koşullarında 60.000 kişilik kapasiteye çıkarılmıştır.²²⁵

BTGM, 1958 yılında Maarif Vekâleti binası içerisinde dört-beş odada hizmet verirken bütçeden ödenek ayrılarak kendi binasına geçmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca BTGM bütçe kanununu hazırlayan komisyon üyeleri İzmir milletvekilleri Danyal Akbel, Behzat Bilgin ve Edirne mebusu Mükerrrem Sarol bu dönemde gelir getiren iki önemli spor faaliyetinin futbol ve güreş olduğu bilinmektedir.²²⁶

²²² Tutanak Dergisi, *Beden Terbiyesi Müdürlüğünün 1955 Yılı Mali Hesabı Katisine Ait Mutabakat Beyannamesinin Sunulduğuna Dair Divanı Muhasebat Reisliği Tezkeresi Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1955 Mali Yılı Kati Kanunu Lahiyası ve Divanı Muhasebat Encümeni Mazbatası*, Cilt: 5, Devre: 11, s.s. 260, s. 2.

²²³ Tutanak Dergisi, *Beden Terbiyesi Müdürlüğü 1955 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Lahiyası ve Bütçe Encümeni Mazbatası*, Cilt: 10, Devre: 10, s.s. 83, s. 1.

²²⁴ Tutanak Dergisi, *Beden Terbiyesi Müdürlüğü 1956 Yılı Bütçe Kanunu Lahiyası ve Bütçe Encümeni Mazbatası*, Cilt: 10, Devre: 10, s.s. 61, s. 17.

²²⁵ Tutanak Dergisi, *Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1957 Mali Yılı Bütçe Kanunu Lahiyası ve Bütçe Encümeni Mazbatası*, Cilt: 17, Devre: 10, s.s. 63, s. 5.

²²⁶ Tutanak Dergisi, *Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1958 Yılı Bütçe Lahiyası ve Bütçe Encümeni Mazbatası*, Cilt: 2, Devre: 11, s.s. 33, s. 6.

Tablo2.2. Yıllara Göre Spor Faaliyetlerinden Sağlanan Gelirler

Yıl	Miktar (lira)
1951	77.764
1952	59.032
1953	191.676
1954	395.690
1955	616.432
1956	927.604
1957	1.054.182
1958	404.266 (1.11.1958 tarihine kadar)

Kaynak: Tutanak Dergisi, *Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1959 Yılı Bütçe Kanunu Lahiyası ve Bütçe Encümeni Mazbatası*, Cilt: 7, Devre: 11, s.s. 43, s. 4.

Futbol, basketbol, güreş, boks ve atletizm gibi federasyonların yıllara göre gelirlere bakıldığında her yıl arttığı görülmektedir. On yıllık süreçte Türkiye’de yaşanan sosyal ve ekonomik değişim ve gelişmeler sayesinde spora ilgi artmıştır. Bu artışın en yüksek olduğu 1959 yılında spor faaliyetlerinde de ciddi artış yaşanmış bunun en önemli sebebi de XI. Avrupa Basketbol Şampiyonası, futbolda ulusal ligin kurulması, spor faaliyetlerinin hızla yayılması ve federasyon sayısının on beşe yükselmesi olmuştur.²²⁷ Bununla birlikte sporda DP hükümetleri döneminde bütçelerden ayrı düzenli olarak spora direk hazine yardımı şeklinde de destek verilmiştir. 1950 yılında 895.522 lira olan BTGM bütçesinin 1960 yılında 5.219.281 liraya yükselmiştir. Bu yükseliş ve kulüpleşme hareketi ile birlikte DP Hükümetlerinin gençliğe verdiği önemin bir göstergesi olmuştur.²²⁸

Tablo2.3. 1950-1958 Yılları Arası Spora Yapılan Hazine Yardımı

Bütçe Yılı	Ödenek (lira)
1950	820.000
1951	841.268
1952	712.502
1953	975.000
1954	778.975
1955	1.025.000
1956	1.500.000
1957	1.542.238
1958	1.100.000

Kaynak: Tutanak Dergisi, *Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1959 Yılı Bütçe Kanunu Lahiyası ve Bütçe Encümeni Mazbatası*, Cilt: 7, Devre: 11, s.s. 43, s. 4.

²²⁷ Tutanak Dergisi, *Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1959 Yılı Bütçe Kanunu Lahiyası ve Bütçe Encümeni Mazbatası*, Cilt: 7, Devre: 11, s.s. 43, s. 5.

²²⁸ Tutanak Dergisi, *Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1960 Yılı Bütçe Kanunu Lahiyası ve Bütçe Encümeni Mazbatası*, Cilt: 12, Devre: 11, s.s. 45, s. 15-16.

Yapılan hazine yardımları incelendiğinde yardımların neredeyse sabit bütçe ile aynı düzeyde olduğu görülmüştür. Spora yapılan katkı bu döneme kadar hiç görülmemiş seviyede artmıştır. 1950’li yıllardaki toplumsal hayatın her alanında görülen büyük gelişim sporda da görülmüş yapılan bu ciddi desteklerle kulüp ve sporcu sayısında önemli artış olmuştur.Bu döneme kadar spor faaliyetlerine bu şekilde Hazine’den direk yardım yapıldığı görülmemiş,bu yardımlar ilk kez DP Hükümetleri tarafından yapılmıştır.²²⁹

Tablo2.4. 1950 ve 1960 Yıllarındaki Kulüp ve Sporcu Sayısı

	1950	1960
Kulüp Sayısı	622	1.567
Lisanslı Sporcu Sayısı	49.486.	104.750
Profesyonel Takımı Olan Kulüp	-	50
Profesyonel Oyuncu Sayısı	-	1.826

Kaynak: Tutanak Dergisi, *Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1960 Yılı Bütçe Kanunu Lahiyası ve Bütçe Encümeni Mazbatası*, Cilt: 12, Devre: 11, s.s. 45, s. 10.

Yukarıda verilen tablo’da da görüldüğü gibi kulüp sayısı 1950 yılında altı yüz yirmi iki iken toplumsal hayatta yaşanan gelişmeler spora da yansımış ve sportif hareketliliğin sınırlarının genişlemesiyle birlikte 1959 yılında bin beş yüz altmış yedi sayısına ulaşmış ve % 151 oranında artış gözlenmiştir. Bir diğer artış lisanslı sporcu sayısında görülmüş, 1950’de 49.486 olan lisanslı sporcu sayısı 1959 yılında 104.750 kişi olmuş ve % 111 oranına ulaşmıştır. “*Profesyonellik Talimatnamesi*” DP döneminde getirilmiştir. Profesyonel oyuncuların tümü futboldan olmamakla birlikte az sayıda olsa da boks sporcuları da bulunur.²³⁰

²²⁹ Tutanak Dergisi, *Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1960 Yılı Bütçe Kanunu Lahiyası ve Bütçe Encümeni Mazbatası*, Cilt: 12, Devre: 11, s.s. 45, s. 23.

²³⁰ Tutanak Dergisi, *Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1960 Yılı Bütçe Kanunu Lahiyası ve Bütçe Encümeni Mazbatası*, Cilt: 12, Devre: 11, s.s. 45, s. 10.

Tablo2.5. BTGM Verilerine Göre Spor Branşlarındaki Sporcu Sayısı

Spor Branşı	1948	1960
Atıcılık	401	518
Atletizm	10.480	30.950
Basketbol	3.980	19.480
Binicilik	55	86
Bisiklet	370	481
Boks	953	1.050
Jimnastik	402	517
Dağcılık	-	-
Eskrim	485	971
Futbol	19.500	46.712
Güreş	12.401	18.512
Halter	182	261
Hentbol	-	-
Judo-Tekvando	-	118
Kayak	201	384
Kürek-Yelken	939	1.390
Voleybol	1.685	9.875
Yüzme	518	1.418
Toplam	52.552	132.723

Kaynak: Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 183

Yukarıda verilen tabloda görüldüğü gibi 1950’li yıllarda sporda kalkınma hamlelerinin bir sonucu olarak bütün spor branşlarında sporcu sayısında büyük bir artış görülür. Sadece lisanslı sporcu olarak dağcılık ve hentbol sporlarında gelişim kaydedilememiştir. Bunun nedeni hentbolun o dönemde okul sporu dağcılığın ise yeni bir spor branşı olarak görülmesidir. Dağcılığın gelişmesi için Uludağ ve Erzurum Palandöken’de tesisleşme hamlelerine gidilmiş ve 1 Aralık 1957’de belirli bir süre Dağcılık ve Kışsporları Federasyonu bünyesinde eğitim ve kurs çalışmaları kapsamında çalıştırılmak için BTGM tarafından Avusturyalı August Mayer Türkiye’ye getirilmiştir. Mayer, çeşitli bölgeler de incelemeler yaparak dağcılık sporunun yapılacağı alanlar konusunda çalışmalar yapmıştır.²³¹

1950’li yıllarda ülkedeki demokratik siyaset, toplumsal durum, ulusal ve uluslar arası gelişen sportif temaslar kulüpleşme hareketini hızlandırmıştır. 21 Eylül 1951’de Bakanlar Kurulu kararı ile BTGM bünyesinde kırk iki gençlik kulübünün kurulması kararlaştırılmıştır.²³² 10 Temmuz 1954 tarihli bir başka Bakanlar Kurulu Kararı ile on beş

²³¹ BCA, FK: 030.18.01.02. YN: 147.58.5.

²³² BCA, FK: 030.18.01.02. YN: 126.69.11.

gençlik kulübü kurulmuştur.²³³ Kurulan bu gençlik spor kulüpleri 1950’li yıllarda sporun Türkiye’nin bütün bölgelerine yayılmasında önemli rol oynamıştır. Kurulan kulüplerin isimleri ve kuruldukları bölgeler şöyledir; “*Balıkesir: Ayvalık Çınarspor Gençlik Kulübü, Bandırma Çelikspor Gençlik Kulübü. Bolu: Abantspor Gençlik Kulübü. Çankırı: Çerkes Gençlik Kulübü, Yapraklı Gençlik Kulübü. Çorum: Çelikspor Gençlik Kulübü. Denizli: Denizli Sümerspor Gençlik Kulübü. Edirne: Keşan Doğan Gençlik Kulübü. Elazığ: Mastar Gençlik Kulübü. Gümüşhane: Kelkit Gençlerbirliği Gençlik Kulübü. Isparta: Atabey Gençlik Kulübü. İzmir: Tekel Tütün Fabrikası Gençlik Kulübü. Kırklareli: Pehlivan köy Gençlik Kulübü. Sivas: Fener Gençlik Kulübü. Van: Yolspor Gençlik Kulübü*”.²³⁴

Aynı kararname ile isim değişikliğine giden kulüplerde görülmüş Samsun ve Giresun bölgelerinden iki kulüp yeni isimlerini BTGM’ye bildirilmiştir. Dönemin siyasi ve toplumsal dinamikleri dolayısıyla kapatılan kulüplerde olmuştur mesela Zonguldak bölgesinden Liman İnşaatı Gençlik Kulübü fesih edilmiş ve profesyonelleşme ile birlikte bazı kulüpler BTGM’nin gençlik kulübü tanımlamasından çıkarak dernek yapısına dönüşmüştür. Kocaeli bölgesinden Zirai Donatımspor ve Seyhan (Adana) bölgesinden Demirspor kulübü listeden çıkarılır.²³⁵ Kulüpleşme hareketi bununla kalmamış 27 Ağustos 1956’da alınan Bakanlar Kurulu kararı ile elli altı gençlik kulübü kurulmuş, altı gençlik kulübünün ismi değiştirilmiş ve dört gençlik kulübü listeden çıkarılır.²³⁶ Bu büyük destek Türk sporunun uluslararası alanda sportif faaliyetlerde bulunma imkânını ciddi ölçüde arttırmıştır.²³⁷ 1950’li yıllardaki spordaki gelişmeler bunlarla sınırlı kalmamış DP’nin iktidara gelmesinden sonra 1953’te At Yarışları yasası ve o dönem için devrim sayılabilecek tartışmalı “*müşterek bahis*” (Spor-Toto) Yasası 1959 yılında çıkarılarak Türk sporunda ve futbol’da bir ilke imza atılmıştır.

2.2. Türk Sporunun Müşterek Bahis ile Tanışması (Spor-Toto)

Bahis dünyada ilk olarak 1911’de İngiltere’de uygulanmış, özellikle II. Dünya Savaşı’nın sonrasında bütün dünya’ya yayılmıştır.²³⁸ Türk sporundan Spor-Toto (müşterek

²³³ BCA, FK: 030.18.01.02. YN: 136.65.15.1.

²³⁴ BCA, FK: 030.18.01.02. YN: 136.65.15.2.

²³⁵ BCA, FK: 030.18.01.02. YN: 136.65.15.2.

²³⁶ BCA, FK: 030.18.01.02. YN: 144.76.6.

²³⁷ Tutanak Dergisi, *Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1960 Yılı Bütçe Kanunu Lahiyası ve Bütçe Encümeni Mazbatası*, Cilt: 12, Devre: 11, s.s. 45, s. 9.

²³⁸ Atabeyoğlu, C. (1991). *1453-1991 Türk Spor Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul: Fotospor Yayınları, s. 286.

bahis) fikri ilk olarak 1949 yılında BTGM müdürü Vildan Aşir Savaşır, tarafından ortaya atılmıştır. Savaşır'ın, çabalarıyla İsveç Spor-Toto mevzuatı incelenilerek dönemin Futbol Federasyonu Başkanı Ulvi Yenil ile birlikte “müşterek bahis” organizasyonu çalışmaları başlatılmıştır.²³⁹ Daha sonra BTGM'nin başına geçen Danyal Akbel, Cemal Alpman ve Faik Birsil bu çalışmalara hâkim olmamalarından ve dönemin siyasal-toplumsal dinamiklerinden dolayı kamuoyunun kumar suçlamalarından çekinmeleri Spor-Toto ile ilgili çalışmaların askıya alınmasına neden olmuştur.²⁴⁰

Başbakan Menderes, iktidara geldikten sonra sporda tesisleşme konusunun çok önemli olduğunu ve İstanbul'a batılı ülkelerdeki gibi yüz bin kişilik bir stadyumun ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Yüz bin kişilik stat yapımı konusunda hükümet ve yerel yönetim üzerinde hassasiyet ile durmuş Nisan 1957'de arazi belirlenip stadyum için proje yarışması düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.²⁴¹ Dönemin İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay²⁴² stat konusunda, “Şunu memnuniyetle ifade edebilirim ki yüz bin kişilik stat meselesi halledilmiştir. Bu tesisin pek yakında temelini atacağız.” açıklamasında bulunur.²⁴³ Ayrıca yine bu dönemde İstanbul'da yapılması düşünülen çok sayıda spor tesisi için bir araya gelen İstanbul Valisi Gökay ve Beden Terbiyesi İstanbul Bölge müdürü Sait Selahattin Cihanoğlu Anadoluhisarı'nda elli yataklı kamp merkezi ve kamp merkezi içerisinde yedi bin beş yüz kişi kapasiteli stadyum olacağı tesislerin yapımı için ihale edileceği belirtilir. Ayrıca yüz bin kişilik stadın yeri Bayrampaşa olarak belirlenmiş ve kamulaştırma işi için belediye görevlendirilmiştir. İstinye'de de bir atış poligonu yapımının planlandığı bilgisi verilmiş ve tüm bu tesislerin yapılması için İstanbul'daki yerel yöneticiler “müşterek bahis” meselesinin bir önce hayata geçirilmesini beklediklerini belirtmişlerdir.²⁴⁴

Ancak bütün bu tesis hamlelerinin ödenek ile yapılamayacağı İstanbul bölgesinin ödenek durumu ile anlaşılır. Dolmabahçe Stadyumunun tadilatı ve yanında yer alan Gazhane'nin kaldırılarak stadyumun kapasitesinin kırk beş-elli bin kapasiteye çıkarılması konusu dahi 1958 yılı sonuna bırakılmıştır. Yüz bin kişilik stadın proje yarışması 1957

²³⁹ Gençlik ve Spor Bakanlığı, “Genel Müdürler/Vildan Aşir Savaşır”, (erişim 30 Ekim 2017), <http://sgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/219/110/vildan-asir-savasir.aspx>.

²⁴⁰ Gençlik ve Spor Bakanlığı, “Genel Müdürler/Mehmet Alkan”, (erişim 30 Ekim 2017), <http://sgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/216/110/mehmet-arkan.aspx>.

²⁴¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Nisan 1957: s. 6.

²⁴² 1949-1957 yılları arasında İstanbul Valisi olarak görev yapmıştır. Ord. Profesör Gökay, ruh ve sinir hastalıkları uzmanı olarak uzun yıllar İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesinde öğretim üyesi görevi yapmıştır.

²⁴³ *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Mayıs 1957: s. 6.

²⁴⁴ *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Haziran 1957: s. 6.

Aralık ayı sonunda biteceği ve yapım işinin seçim sonuna bırakıldığı haberleri gazetelerde yazılsa da böyle bir stadın BTGM bütçeleri ile yapılamayacağı açıktır.²⁴⁵ Yine de projeye büyük önem verilmiş eski sporcu ve spora her zaman yakın olmuş Mümtaz Tarhan'ın²⁴⁶ İstanbul Valiliğine getirilmesi spor camiasında heyecan yaratmıştır. Tarhan, stadyum yapım işini Emlak Kredi Bankası'nın aldığını ve hemen faaliyete geçilmemesi için bir sebep bulunmadığını açıklamıştır. Bankan genel müdürün eski sporcu ve önemli spor adamı olan Ulvi Yenal'ın bu işe büyük önem verdiğini belirtmiştir.²⁴⁷ Bu sözün yerine getirilmesi için dönemin BTGM müdürü Nizamettin Kırşan görevlendirilmiştir. Kırşan, Avrupa'da Almanya, Fransa, İngiltere, İsveç, Norveç, Yugoslavya ve Avusturya gibi ülkelerde heyetlerle birlikte incelemelerde bulunmuştur.²⁴⁸

Çalışmalar 1959 yılında Mehmet Arkan'ın BTGM'nin başına geçmesinin ardından hız kazandır. Kanun hazırlığı sırasında TBMM'de bazı vekiller Spor-Toto'nun kumar olduğunu ileri sürerken bazıları da kanuna olumlu yaklaşmışlardır. Bu organizasyonun hayata geçirilmesi için Orhan Şeref Apak, Sait Selahattin Cihanoğlu, Nizamettin Kırşan, Muslihittin Peykoğlu gibi dönemin önemli spor adamları ile genel müdür Mehmet Alkan büyük çaba harcamıştır.²⁴⁹ Müşterek bahis konusunun uzun yıllar boyunca düzenlenip yasalaşması bir takım çevreler tarafından “kumar” olarak görülmesi nedeniyle kabul edilmemiştir.²⁵⁰

Hazırlanan kanunun gerekçesinde, spor tesislerinin kurulması ve bütün ülkeye yayılması için gelir getiren yollar ve gereçler bulunması zorunlu hale gelmiştir. Bu nedenle bütün dünya'da önemli bir gelir kaynağı olarak görülen sporda “müşterek bahis” (spor-toto) ülkemizde de çok yaralı faaliyetlerde kullanılmak için bir kaynak olacağı belirtilmiştir. İstanbul ve Ankara gibi merkezlerde yapılan futbol karşılaşmalarında bir kısım kişiler tarafından maçların sonuçları hakkında paralı bahis girişiminde bulundukları bilinmektedir.

²⁴⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Ekim 1957: s. 6.

²⁴⁶ 1957-1958 yılları arasında 5 ay İstanbul Valiliği görevinde bulunmuştur. Hukuk Fakültesi mezunu olan Tarhan, devletin çeşitli alanlarında yönetici olarak görev yapmıştır. 1954 seçimlerinde DP Ankara Milletvekili seçilmiş ve 1955-1957 yılları arasında IV. Menderes Hükümetinde Çalışma Bakanı görevinde bulunmuştur. Ayrıca 1952'de kısa bir süre Türkiye Futbol Federasyonu Başkanlığı yapmıştır, <http://www.biyografya.com/biyografi/18378> (erişim: 8 Temmuz 2017).

²⁴⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Kasım 1957: s. 6.

²⁴⁸ Akdenk, M. (1986). *a.g.t.*, s. 42.

²⁴⁹ Gençlik ve Spor Bakanlığı, “Genel Müdürler/Mehmet Alkan”, (erişim 30 Ekim 2017), <http://sgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/216/110/mehmet-arkan.aspx>.

²⁵⁰ Atabeyoğlu, C. (1991) *a.g.e.*, s. 286.

Bu usulsüz bahis girişimlerinden hem kurtulmak hem de bahis işinin bir düzen ve verimli hale getirmek için gerekli görüldüğü kanunun hazırlandığı komisyonda belirtilmiştir.²⁵¹

Bu konuda dönemin spor yazarı Şazi Tezcan'ın *"Futbolda Bahsi Müşterek"* başlıklı yazısında, futbolun spor'da önemli yeri olan birçok ülkede çok daha önceden müsabakalar üzerine bahis oynanmakta ve nitelikli teşkilatları olan bu kurumlardan prim alınarak Futbol Federasyonlarının giderlerinin karşılanmakta olduğunu aktarmıştır. Tezcan, Avrupa'dan bahis işinden büyük miktarda gelir sağlayan ve zengin olanların varlığının bilindiğini bizde de bu işin kontrolsüz ve usulsüz şekilde yürüdüğü ve tahminlerin çok ötesinde bir kitleyi sarıp meşgul ettiğini belirtmiştir. Fenerbahçe – Galatasaray, Fenerbahçe – Beşiktaş ve Beşiktaş – Galatasaray maçlarında büyük iddialara girişildiğini söylemiş insanların evlerinin nafakasını bir kalemde gözden çıkararak büyük miktarda paraların usulsüz ve kontrolsüz şekilde harcandığını yazmıştır. Tezcan, yazının devamında *"Ülkemizde de Futbol'da Müşterek Bahis"* işinin kendi spor kültürümüze göre uygulama alanı bulunmalıdır. Federasyon ya da kurulacak bir cemiyet eliyle gelir elde edilebilir. Her hafta stadın etrafında tribünleri dolduran binlerce vatandaşın bir kısmı bu işi usulsüzce kendileri yapmaktadır. Hiç değilse bu iş resmi olarak oynanması sağlanıp diğer taraftan da büyük bir gelir kaynağı elde edilebilir." diyerek bahis konusunda kamuoyunun algısının değiştiğini kanıtlamıştır.²⁵²

Türkiye'de *"Müşterek Bahis"*in büyük ilgi göreceği ve bununda çok büyük gelirler sağlayacağı düşünülmüştür. Avrupa'da bu girişimden çok büyük kazançlar elde edildiği ve kazançların birçok spor tesisinin yapımında kullanıldığı dönemin yöneticileri tarafından gözlenmiş ve kamuoyuna aktarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca *"müşterek bahis"* (spor-toto) girişimi ile birlikte yeni bir iş kolunun doğması sağlanmış, sosyal faaliyetlerin artması amaçlanmış ve sportif faaliyetlerinin sürdürülmesinde yeni bir hız kazanılacağı öngörülmüştür.²⁵³ Bu konuda dönemin spor yazarlarından Adil Giray'ın Akşam gazetesinde kaleme aldığı yazısında, yüz bin kişilik stadyum yerine Dolmabahçe Stadyumunun yeniden düzenlenerek ve genişletilerek çeşitli semtlerdeki sporcu, kulüp, sporseverlerin isteklerinin karşılanabileceğini belirtmiştir. Giray, Norveç örneğini vererek bu ülkenin *"müşterek*

²⁵¹ Tutanak Dergisi, *Futbol Müsabakalarında Müşterek Bahis Tertibi Hakkında Kanun Lahiyası ve Maarif, Adliye ve Bütçe Encümenleri Mazbataları* (1/282), Cilt: 8, Devre: 11, s.s. 219, s. 1.

²⁵² Tezcan, Ş. *Akşam Gazetesi*, 18 Şubat 1955, s. 8.

²⁵³ Tutanak Dergisi, *Futbol Müsabakalarında Müşterek Bahis Tertibi Hakkında Kanun Lahiyası ve Maarif, Adliye ve Bütçe Encümenleri Mazbataları* (1/282), Cilt: 8, Devre: 11, s.s. 219, s. 1.

bahis”ile 1954 yılında Norveç parasıyla sekiz milyon kuron gelir elde ettiğini aktarmıştır. Yazısının sonunda, “*Bu gelirle 1955 yılında yapmayı planladıkları tesisleri 1956 sonuna kadar tamamlamış olacaklardır. Bu sebeple Dünya sporunda söz sahibi olabilmek için biz de aynı yoldan yürümeye mecburuz.*” değerlendirmesiyle müşterek bahis’in gerekliliğini belirtmiştir.²⁵⁴

Ekim 1958’de Amerika seyahati öncesinde Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı BTGM ve kanun hakkında “*Spor konusunda çalışmalarımız sürmektedir. Gerekli çalışmalar yürütülmekte ve seyahat dönüşünde TBMM’ye sunulacak. Müşterek bahis kanunu hazırlanıyor.*” açıklamasında bulunmuştur.²⁵⁵ Açıklamadan kısa zaman sonra kanun için TBMM’de çalışılmaya başlanmış, 7258 sayılı “*Futbolda Müşterek Bahis*” (Spor-Toto) Kanunu 29 Nisan 1959 tarihinde TBMM’de kabul edilmiş ve 9 Mayıs 1959’da resmi gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun birinci maddesinde de belirtildiği gibi “*müşterek bahis*” konusunda bütün hak ve yetkiler BTGM’ye verilmiştir. Ancak ikinci madde ile BTGM’ye bahis düzenleme ve yürütme işlerini anonim şirket, hususi ya da “*İktisadi Devlet Teşekkülü*” şeklinde bir kurum veya kuruluşa devretme yetkisi de verilmiştir.²⁵⁶

Kanunun hazırlanmasında çok önemli katkıları olan BTGM İstanbul bölge müdürü Sait Selahattin Cihanoğlu “*Bahsi müşterek Türk sporunun dönüm noktasıdır. Beş sene evvel bu hususta bir rapor hazırlamış teşkilata göndermiştim. O zaman bu işin olacağını vaat ettiler. Bugün bunun gerçekleşmesi beni ziyadesiyle memnun etti. Bu zamana kadar spor hayatımda Türk sporu için bu kadar hayırlı bir karar görmedim. Bunun semeresini pek yakında milletçe alacağımıza eminim. Saha ve kapalı salon meseleleri bu mesut karardan sonra halledilecektir.*” diyerek kanun spor konusunda Türkiye’ye yapacağı katkıyı vurgulamıştır.²⁵⁷

Dönemin BTGM müdürü Mehmet Alkan “*müşterek bahis*” hakkında “*Bizce Türk sporunun en önemli meselesi üç başlıkta toplanır tesisler, öğretici elemanlar ve malzemedir. Bunlardan en önemlisi tesistir. Bu sorunu da ancak müşterek bahis ile çözebiliriz. Bu*

²⁵⁴ *Akşam Gazetesi*, 17 Mayıs 1955: s. 8.

²⁵⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Ekim 1958, s. 6.

²⁵⁶ *T.C. Resmi Gazete*, 9 Mayıs 1959, Sayı: 10201, 1.

²⁵⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 1 Mayıs 1959: s. 6.

tasarının komisyondan sağ salim geçmesini Türk sporu için yürekten istiyorum.” açıklamasını yapmıştır.²⁵⁸

Kanunda belirtilen spor tesislerinin yapılması ve spor malzemelerinin alınması için BTGM’ye ayrılacak payın milli bankalardan birinde açılacak bir özel fonda toplanması sağlanmıştır. Bu fondaki paranın Türk sporunun gelişmesinin önünü açacak her türlü faaliyetler ile birlikte ülkenin her tarafına spor tesislerinin kazandırılması için harcanması amaçlanmıştır. Ayrıca bahisten elde edilecek gelirlerden % 5’lik kısmı 5237 sayılı Belediye Kanunu gereğince “*eğlence resmi*” ile yerel yönetimlere ayrılmıştır.²⁵⁹ Özellikle 1950’li yıllarda spor yöneticilerinin ve Başbakan Adnan Menderes’in hem fikir olduğu konu, devlet bütçesinden ayrılan ödenekler ile istenen seviyede sporda tesisleşmeye gidilemeyeceği ve gelişen şartlar nedeniyle zorunlu hale gelmiş büyük spor tesislerini kurmanın olanaksız olduğu anlaşılmıştır.²⁶⁰

On yıllık süreçte özellikle altyapı yatırımlarına önem veren DP yönetimi sporda da büyük gelişim sağlanması ve spor tesislerinin yapılması için önemli çabalar sarf etmiştir. Ancak ülkede spor tesislerin çok az olması önemli sorun oluşturmuş tesis sayılarının hızla artması için Spor-Toto yasası üzerinde önemle durulmuştur. Müşterek bahis yasanın kanunlaşmasından sonra kanunda belirtilen üçüncü ve altıncı maddelerine göre hazırlanmış ve yüksek yargı tarafından incelenmiş “*Futbol Müsabakalarında Müşterek Bahis Nizamnamesi*” 9 Şubat 1960’da Bakanlar Kurulu tarafından alınan karar ile yürürlüğe konmuştur. Bu tarih Türk Spor Tarihi açısından bir dönüm noktası olmuş ve kulüplerin gelirlerinin artması, spor tesislerinin yapımı için kaynak bulunmuştur. Özellikle futbolda bu yeni gelir kaynağı ile liberal futbol anlayışı tamamıyla Türk spor yönetimi içerisine girmiş ve bunun sonucu olarak kulüplerin sporcu transferlerine ve maaşlarına büyük ücretler verdiği görülmüştür.²⁶¹

2.3. Profesyonelliğin Kabulü ve Futbolda Yaşanan Gelişmeler

Türk futbolunda ilk profesyonellik tartışması I. Dünya Savaşı döneminde Progres (Terakki) Kulübünün savaş sırasında istedikleri oyunculara para ödenerek kulüpte faaliyette

²⁵⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ocak 1959: s. 6.

²⁵⁹ Tutanak Dergisi, *Futbol Müsabakalarında Müşterek Bahis Tertibi Hakkında Kanun Lahiyası ve Maarif, Adliye ve Bütçe Encümenleri Mazbataları* (1/282), Cilt: 8, Devre: 11, s. 2.

²⁶⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ocak 1959: s. 6.

²⁶¹ BCA, FK: 030.18.01.02. YN: 154.77.19.

bulundurulmasıyla başlamıştır. Progres Kulübünün bu başarısında İttihat ve Terrakki Partisi'nin etkisi bulunmaktadır. İttihat ve Terrakki, Progres Kulübünü 1913 hükümet darbesinden sonra partiyi, sporda da temsil edecek bir “*devlet kulübü*” himayesine almıştır. Daha sonra kulübün ismi Turancılık tartışmaları sebebiyle “*Altınordu*” olarak değiştirilmiştir.²⁶² Takımda oynayan Türk futbolunun ilk gizli profesyonel oyuncular, Hasan Basri Bey ve takım arkadaşı Dalaklı lakaplı Hüseyin Efendidir.²⁶³

Cumhuriyet döneminde profesyonellik tartışması 1933'te Galatasaray Spor Kulübünden ayrılan sporcuların kurduğu Güneş Spor Kulübü ile tekrar gündeme geldi. 1937 – 1938 sezonunda futbol, atletizm ve kürekte şampiyon olan kulüp, sporculara sağladığı ekonomik imkânlarla ön plana çıkmış ve bir “*devlet kulübü*” gibi siyasi iktidardan destek görmüştür.²⁶⁴ Kulübün başkanlığına Atatürk'ün başyaveri Cevat Abbas Gürer getirilmiş ve bu bakımdan da kulübün gelişimi çok hızlı olmuştur. Atatürk'ün ölümünden kısa bir süre sonra da aynı hızda kapanmıştır.²⁶⁵ Kulüpte profesyonelliği getirmek için uğraş veren Türk sporunun önemli isimlerinden birisi de Yusuf Ziya Öniş'dir. Avrupa'daki profesyonel sistemi getirmek için uğraşan Öniş, Türkiye'de futbolda profesyonel sisteme geçilen 1952 yılında bu sistemi oluşturan ve yürüten ekibin içinde de yer almıştır.²⁶⁶

1951 yılında profesyonelliğin kabul edilmesine kadar, bu konu farklı görüşler etrafında tartışılarak kamuoyu gündemindeki yerini korumuştur. 1949 yılında dönemin spor yazarlarından Nedim Eki, profesyonel-amatör tartışmaları arasında kaleme aldığı “*Profesyonellik ve Futbolcularımız*” başlıklı yazısında aslında hiçbir takımın tam manasıyla amatör olmadığını resmi olmasa da profesyonel bir politika izlediklerini ifade etmektedir. Bu dönemde profesyonellik meselesi etrafında iki farklı görüşün dillendirildiği görülmektedir. Birincisinde sporculara her türlü masrafların kulüpler tarafından ödenmesi savunulurken ikincisinde eğitim durumlarına göre iş veya memuriyet verilip aynı zamanda bir miktarda da tazminat verilmesi savunulmaktadır. Birinci tanımdaki kulüplere “*gençlik kulübü*” ikinci tanımlamadaki kulüplere “*müessese kulübü*” adı verilmektedir. Nedim Eki konu hakkında “*Batılı futbol ülkelerinde olduğu gibi ya profesyonelliği kabul edip*

²⁶² Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 66.

²⁶³ Yüce, M. (2016). *Romantik Yürekler Futbol Tarihimizin Yeni Devreleri: 1952 – 1992 Türkiye Futbol Tarihi*. 3. Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 25.

²⁶⁴ Kurthan Fişek, K. (1985). *a.g.e.*, s. 66-67.

²⁶⁵ Kılıç, B. (2011). *a.g.e.*, s. 104.

²⁶⁶ Yüce, M. (2016). *a.g.e.*, s. 26.

oyuncularımızı sigorta ettirerek geleceklerini garanti altına alalım ya da futbol şubelerimizi kapayalım. Çünkü mesele ülkemizin gençliğidir. Bir an önce icraat yapılmalıdır.” yorumunda bulunmuştur.²⁶⁷1950 yılında “*Tam Spor*” dergisi kapak yazısında profesyonelliğin ne şekilde getirileceği sorusunu gündeme getirmiştir. Yazıda, profesyonelliğin kabul edilmesi ile birlikte tam profesyonel kulüpler mi yoksa sınırlı sayıda profesyonel oyuncu bulunduran “*yarı amatör kulüpler*”mi oluşturulacağı sorgulanmıştır. Beklentilerin üç farklı sistem ile amatör, yarı profesyonel ve tam profesyonel olarak profesyonelliğin uygulanacağı belirtilmiştir.²⁶⁸Profesyonellik talimatnamesinin kabul edilmesi ile ülke sporunun yozlaşmaya uğramasını engellemek ve düzene oturtmak için zorunlu görülmüş özellikle kulüpler ile sporcular arasındaki maddi ilişkilerin belirlenmesi ve araştırılması konusunda ciddi problemlerin olduğu bilinmekteydi. Bu durumların önüne geçilmesi için profesyonelliği kabul edecek kulüplerin federasyonun denetimine girmesi önemli hale gelmiştir.²⁶⁹

Dönemin spor yöneticisi ve gazetecilerinden Burhan Felek, konu ile ilgili yazısında profesyonelliğin Türkiye’de file on sene önce başladığını ve gizli olarak devam ettiğini belirtmiştir. Felek, 1946 yılının şubat ayında toplanan “*Spor Şurasında*” ilk kez profesyonelliğin konuşulduğunu ve konu ile ilgili çalışmalar başlatıldığını belirtmiştir. Ancak beş senedir herhangi bir sonuç çıkmadığını da eklemiştir. Felek, yazının devamında futbolda profesyonelliğin Avrupa’nın birçok ülkesinde kabul edildiğini bu konuda İngiltere Futbol Federasyonu Başkanı Sir Stanley Rous kendisine “*birçok kez tecrübe edildi. En iyisi bizimkidir. Tereddüt etmeden bizim profesyonel sistemi kabul edin*” dediğini aktarmıştır. Bunu federasyon yetkililerine aktardığını ancak ciddiye alınmadığını söylemiştir. Son spor kongresinde profesyonellik kurallarının açıklanmaması konusunda BTGM Müdürü, “*Her şey çabuk olmuyor zamana bağlı, o zamanlar şartlar müsait değil.*” açıklamasında bulunmuştur.²⁷⁰Bu konuda spor yazarı Nuri Bosut, “*Futbolda Amatörlük ve Profesyonellik Davası*” başlıklı yazısında devam eden profesyonellik tartışmalarına değinerek “*Bütün dünyada artık amatör ve profesyonel futbolun münakaşası bırakılmıştır. Her memlekette amatör futbolcudan vardır, profesyonel de. Her çeşit satıcının alıcısı olduğu gibi, bu iki*

²⁶⁷ Eki, N. *Tam Spor*, 17 Aralık 1949, Yıl: 1, Sayı: 7, 3. (BCA, FK: 490.1.0.0. YN: 1310.348.2.).

²⁶⁸ *Tam Spor*, 9 Ocak 1950, Yıl: 1, Sayı: 8, s. 1. (BCA, FK: 490.1.0.0. YN: 1310.348.2.).

²⁶⁹ Felek, B. *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Temmuz 1951, s. 4.

²⁷⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Kasım 1950, s. 4.

zümrenin de seyircisi bulunuyor.” diyerek tartışmaların bir kenara bırakılarak bir an önce çözüme kavuşturulması gerektiğini vurgulamıştır.²⁷¹

Profesyonellik meselesi dönemin sporda çözüm bekleyen en büyük sorun haline gelmişti. Profesyonelliğin ilan edilmesiyle birlikte gizli profesyonellik olayları görünmeyecek ve kulüpler arasında planlı bir lig oluşturulabilecekti. Devlet de profesyonellik ile birlikte kulüplerden vergi tahsis edip, gelir ve giderlerini denetleyebilecekti. Bu sebeple profesyonelliğin kabulü zorunlu görülmektedir.²⁷² Bu konuda Türk sporunun en önemli isimlerinden Burhan Felek, sporcularımızın Avrupa’ya gitmesinin onların uluslararası seviyeye çıktığının bir göstergesi olduğunu belirtir. Ancak ülkemizde bu tarz oyuncu sayısının az olması bakımından hem yetiştirilmesi hem de futbol seviyesinin yükseltilmesi için profesyonelliğin kabul edilmesi gerektiğini de söyler.²⁷³ 1950’li yıllarda Türk sporunun gelişmesiyle birlikte bazı önemli futbolcuların Avrupa’ya transfer edildiği de görülmektedir. Transfer konusu karşılıklı olarak hem yurt dışından - yurt içine hem de yurt içinden - yurt dışına 1950’li yıllardaki futbolun kalkınması ile gerçekleşir. XX. yüzyılın başlarında Avrupa’ya giden ilk futbolcular Talat Erboy İngiltere’de ve Nejat Evliyazade Belçika’da bulunmuşlardır.²⁷⁴

1950’li yıllarda Beşiktaş Spor Kulübünden Şükrü Gülesin, Galatasaray Spor Kulübünden Bülent Eken ve Turgay Şeren, Fenerbahçe Spor Kulübünden Lefter Küçükandonyadis ve Adalet Spor Kulübünden Bülent Esel Avrupa’ya transfer olan futbolculardır.²⁷⁵ Lefter, TFF tarafından elli kez milli takım forması giyen sporculara verilen “*Altın Şeref Madalyası*”nı ilk alan sporcu olarak Türk futbolunun en önemli isimlerinin başında gelir.²⁷⁶ Bu sporculardan Turgay Şeren’in ünü Avrupa sınırlarını aşarak Arjantin’den yirmi bin dolarlık transfer teklifi almış ve kısa bir süre de olsa River Plate kulübünde futbol oynamıştır.²⁷⁷ Turgay Şeren’in babası Mustafa Kemal Atatürk’ün özel kalem müdür yardımcılarında Sabit Şevki Şeren’dir. Turgay Şeren’in ismini ve ailenin soyadını bizzat Atatürk kendisi vermiştir. Mustafa Kemal Atatürk Turgay Şeren’in ismini Türkay olarak

²⁷¹ Bosut, N. *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Temmuz 1953, s. 6.

²⁷² *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Aralık 1950, s. 4.

²⁷³ *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Ağustos 1951, s. 6.

²⁷⁴ Yüce, M. (2016). *a.g.e.*, s. 75.

²⁷⁵ Yüce, M. (2016). *a.g.e.*, s. 76.

²⁷⁶ Yücebulut, Z. (2004). *Türk Futbol Tarihine Adını Yazdıranlar Onların Hikâyesi Futbolun Duayenleri*, İstanbul: Tarih Düşünce Kitapları, s. 20.

²⁷⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Şubat 1959, s. 6.

vermişse de Galatasaray Lisesinde öğrenim görürken Fransız öğretmenlerin etkisiyle zamanla Turgay olarak kalmıştır. Bürokrat bir babanın oğlu olmasına karşın futbol'dan ayrı kalamamış ve özellikle 1950'li yıllara damgasını vurmuştur.²⁷⁸

1950'li yıllarında ilk yarısında Türk Futbolu, Turgay Şeren üzerinden Güney Amerika'da bile tanınır hale gelmişti. Bunu DP yönetimiyle birlikte gelişen uluslararası ilişkilerden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Kurulan iyi diplomatik ilişkiler iki ülkenin halkları arasına da tesir etmiş Arjantin Devlet Başkanı Juan Peron'un eşi Eva Peron kansere yakalandığında İstanbul Şişli Camiinde hastalıktan kurtulması için mevlit okutulmuştu. Eva Peron, bu olay sonrası teşekkür niteliğinde Türkiye'ye müsabaka için gelecek olan ülkesinin C. A. Lanus Kulübüyle bir gümüş kupa göndermişti. Kupaya her iki ülke ve sporcuları büyük önem vermişti ve C. A. Lanus, Fenerbahçe, Galatasaray ve Beşiktaş'ın katılımıyla Eva Peron adına bir turnuva düzenlenmişti.²⁷⁹ Dolmabahçe Stadyumunda yapılan müsabakaların sonucunda Fenerbahçe kupayı müzesine götürmüştü. Kupa, turnuva için gelen Arjantin Futbol Federasyonu Başkanı Andre Rotilli'nin eşi tarafından verilmiştir.²⁸⁰ Bu turnuva 1950'li yıllarda sporun nasıl bir evrensel nitelik kazandığının bir göstergesi olmuştur.

Türk spor tarihi boyunca sportif faaliyetler amatör olmasından dolayı futbolun oynanmasıyla ilgili herhangi bir kural ya da talimatname oluşmamıştı. Futbolun geniş kitlelere yayılarak popüler bir spor dalı haline gelmesiyle gizli profesyonellik durumunun ortaya çıkması amatörlüğü sonunu hazırlamıştı. Bu konuda bir yönetmelikte olmadığından münferit uygulamalarla durum idare çalışılıyordu. Fransızların "*Amateurisme Marron*" olarak isimlendirdikleri gizli profesyonelliğin artması sebebiyle BTGM 15 Ekim 1941'de durumu kontrol altına almak için "*Amatörlük Yönetmeliği*"ni yayınlanmıştır. Yönetmeliğe göre amatör sporcuların kulüplerinden aylık 30 lirayı geçen tazminat veya yolluk almaları ve profesyonel sporcular ile birlikte oynamaları yasaklanmıştır. Bu durumun tam olarak engellenememesi üzerine DP yönetimiyle başlayan yeni dönemde oluşan özgüven ile İstanbul birinci ligi kulüpleri Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş, Vefa, İstanbulspor, Beykoz, Kasımpaşa ve Emniyet Türkiye Futbol Federasyon'una (TFF) başvurarak bu

²⁷⁸ Yücebulut, Z. (2004). *a.g.e.*, s. 28-29.

²⁷⁹ Kılıç, B. (2011). *a.g.e.*, s. 127-128.

²⁸⁰ Alkan M. Ö. (2015). Evita Peron Kupası. *Türkiye'nin 1950'li Yılları*. Mete Kaan Kaynar (Hazırlayan), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 621-622.

konunun çözülmesini istemişlerdir.²⁸¹1950’li yıllardaki en büyük spor olayı 1951 yılının Temmuz ayında Türk futbolunda bir devrim niteliğinde gerçekleşti. TFF, Ulvi Yenel başkanlığında o dönem için cesurca bir karar alarak Türk futbolunda profesyonelliği ilan etmiştir. Fakat hukuki anlamda yaşanan bu radikal değişime rağmen uygulamalardaki sıkıntılar hala devam etmiştir.²⁸²

Hazırlanacak talimatname için TFF başkanı Ulvi Yenel, Beşiktaş kulübünden Sadri Usoğlu, ve Fenerbahçe kulübünden Dr. Rüştü Dağlaroğlu ve BTGM sicil müdürü Saim Seymener’den kurulu kurul 6-8 Ağustos 1951 tarihleri arasında Ankara’da Türk spor tarihinin ilk “*Futbol Profesyonel Talimatnamesi*”ni yayınlamışlardır. Talimatname yayınlanmadan önce Avrupa’daki örnekleri incelenmiş ve kapsamlı bir çalışma sonucunda yayımlanan talimatname BTGM tarafından 10 Eylül 1951’de kabul edilip 24 Eylül 1951’de yürürlüğe girmiştir.²⁸³

Altmış bir maddelik talimatname’de profesyonel takım oluşturacak takımlar için ilk dört maddede BTGM bünyesindeki her amatör kulübün “*Profesyonel futbol şubesi*” kurması ve bu durumun amatörlük niteliğini kaybetmeyeceği yer almıştır. Ancak dördüncü madde ile bir profesyonel takım kuran amatör kulüp ayrı olarak amatör futbol şubesi bulundurması ve amatör lig müsabakalarına katılması zorunlu kılınmıştır. Talimatnameyle birlikte kurulacak “*Profesyonel Futbol Ligi*” için beş ve on altı maddeler arasında hükümler yer almıştır. Bir bölge’de profesyonel lig kurulabilmesi için profesyonel takım sayısının sekiz olması zorunludur. Profesyonel lig kurulup lig dışında bırakılan takımlar kendi bölgelerinde amatör liglere dâhil olabilecektir. Profesyonel ligin idari yönetimi için lige katılan kulüplerin temsilcilerinden oluşan “*Düzenleme Kurulu*” kurulmuştur. Müsabaka programı, müsabakaların yapılacağı saha, saat, müsabaka sebebiyle çıkan anlaşmazlıkların çözülmesi “*Merkez Hakem Kurulu*” ve “*Ceza Kurulu*”nun belirlenmesi işleri kurulun sorumluluğuna bırakılmıştır. Kurulan yeni lig de müsabakalar FIFA kurallarına göre yapılacaktır. FIFA kurallarında olmayan durumlarda BTGM “*Futbol Müsabaka Talimatnamesi*” geçerli sayılacaktır.²⁸⁴Bu konuda 1950’de yayımlanan kırk dokuz maddelik “*Futbol Müsabaka*

²⁸¹ Arıpınar, E. vd. (1991). *Türk Futbol Tarihi (190 –1991)*. Cilt 1, Türkiye Futbol Federasyonu Yayınları, s.85.

²⁸² Atabeyoğlu, C. (1983). Futbol, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. (8), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 2206.

²⁸³ Arıpınar, E. vd. (1991). *a.g.e.*, s. 85.

²⁸⁴ Arıpınar, E. vd. (1991). *a.g.e.*, s. 86-87.

Talimatnamesi” geçerli sayılmıştır. Müsabaka talimatnamesinde müsabaka mevsimleri, müsabaka türleri, sonuçların tescili, müsabaka yapabilecek kulüpler, birleştirilmiş kulüpler, müsabaka yapabilecek sporcular, müsabaka düzenleme, düzenleme kurulu, düzenleme kurulunun görevleri, takımların liglere ayrılması, futbolda kültür organizasyonlarına bağlılık, okul futbol organizasyonlarına bağlılık, yurt dışı bağlılık gibi konular talimatnamenin maddelerinde yer almıştır. Ancak bu talimatnamede amatörlük – profesyonellik ayrımı yapılmış ve müsabaka hakemleri, takım kadroları, itiraz hakları, sonuçların açıklanması, ödüller, cezalar, yorumlar düzenlenmiştir. Profesyonel lig maçları ulusal ligin kurulmasına kadar bu talimatname ile yürütülmüştür.²⁸⁵ Ancak profesyonel liglerde müsabaka yönetecek hakem meselesi 1950’de hazırlanan “*Futbol Müsabaka Talimatnamesi*” ile çözülememiş ve 1955’te “*Futbol Hakem Talimatnamesi*” yayınlanmıştır. Otuz bir maddelik talimatnamede merkez hakem kurulunun görev ve yetkileri, lisans verilecek futbol hakemlerinin nitelikleri, hakem cezaları, bölge hakem komitelerinin yetki ve görevleri, müsabaka hakemleri ile hususlar açıklanmıştır. Bu talimatnamenin önemi Türk sporunda profesyonellik sonrası yayımlanmış ilk “*Futbol Hakem Talimatnamesi*”dir.²⁸⁶ Talimatname’de sözleşmeli sporcular ile ilgili on yedi ve otuz ikinci maddeler arasında hükümler yer alır. Sporcular sezon sonunda olmakla birlikte her yıl bir ay izin verilir ve izinli bulunduğu sırada sporcuların aylık ücretleri verilmeye devam edeceği belirlenmiştir. Sözleşmeli sporcuların kulüpleri tarafından sigorta yapılması zorunlu tutulmuştur. Sporcuların hastalık ve sakatlık durumlarında bütün giderler kulüpleri tarafından karşılanmıştır. Profesyonel sözleşmeli sporcular milli takımlara davet edilmesi durumunda davete katılmaları mecburi kılınmıştır. Sözleşmeli sporcular sözleşme tarihinden itibaren iki yıllık süreç içinde bir defa olmak kaydıyla amatör sporcu niteliğine geri dönebilir ve tekrar bir sözleşme imzalaması durumunda amatörlüğe dönemez hükümleri talimatname’de yer almıştır. Yine talimatnamede sözleşmeli sporcuların transfer durumları hakkında otuz üç ve kırk yedinci maddeler arası hükümlerde, temmuz ayı transfer ayı olarak belirlenmiştir. Sözleşmeleri yenilenen sporculara kulüpleri tarafından aylık ücretlerinin en

²⁸⁵ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Futbol Federasyonu (1950). *Futbol Müsabaka Talimatnamesi*, Ankara: Güven Basım, s. 3-27.

²⁸⁶ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Futbol Federasyonu (1950). *Futbol Hakem Talimatnamesi*, Ankara: Emek Basım Yayınevi, s. 1-18.

fazla üç katı kadar prim verilmesi sınırlaması getirilmiştir. Bu durum gününüzde imza parası olarak geçmektedir.²⁸⁷

Profesyonel futbolcuların alacağı ücrette talimatname ile belirlenmiş ve sporcuların en az 1.250 en fazla 5.000 lira ücret alacağı belirlenmiştir.²⁸⁸ Yurt dışına transfer durumlarında tek yetki TFF olarak bırakılmıştır. Talimatnamede kırk sekiz ve elli altıncı maddelerde mali hükümlerde yer almıştır. Profesyonel futbol takımları bulunan kulüpler profesyonellikten elde ettikleri gelirlerden % 30'unu amatör şubelere, % 70'ini profesyonel futbol takımında kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca profesyonel takımların maçlarından sağlanan gelirlerin % 1'i TFF uhdesinde bir bankaya fon olarak ayrılacaktır. Bununla birlikte talimatnamede elli yedi ve altmış birinci maddelerde ceza hükümlerine de yer verilmiştir.²⁸⁹

Burhan Felek, profesyonelliğin kabul edilmesi ile futboldaki denetimsizliğe alışkın kişilerin bu düzenlemelerden hoşnut olmayacağını belirtmiştir. Türk sporunun ilkelerini milli niteliklerini kaybetme tehlikesine karşı karşıya kaldığı bu dönemde bu köklü değişikliklerle özellikle futbolu kalkındıracak, kulüpleri kurallı bir çalışma düzenine uymalarını sağlayacağını aktarmıştır. Felek, bu düzenlemelerin katı bir şekilde uygulaması gerektiği aksi takdirde faydalı sonuçlar alınamayacağı konusunda spor kamuoyunu uyarmıştır.²⁹⁰

Talimatnamenin kabul edilmesi ile birlikte amatörlük ve profesyonellik statüleri konusunda tartışmalar futbol çevrelerinde gündeme gelmiştir. Amatör kulüplerin içerisinde profesyonel takımların yer alması amatör spor ruhunun zarar görmesine yol açacağı görüşü hâkim olmuştur. Bu noktada kulüp gelirlerinin profesyonellik için kullanılacağı amatör şubelerin varlığının tehlikeye gireceği üzerinde durulur. Bu durumun amatör sporcular üzerinde sınıfsal bir farklılık yaratacağı endişesi kamuoyunda da gündeme gelmiştir.²⁹¹

Futbol'da "*Profesyonellik Talimatnamesi*"nin yürürlüğe girmesiyle, sekiz İstanbul kulübü (Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş, Vefa, Beykoz, İstanbulspor, Emniyet ve

²⁸⁷ Arıpınar, E. vd. (1991). *a.g.e.*, s. 88-90.

²⁸⁸ Yüce, M. (2016). *a.g.e.*, s. 28.

²⁸⁹ Arıpınar, E. vd. (1991). *a.g.e.*, s. 90-92.

²⁹⁰ Felek, B. *Cumhuriyet Gazetesi*, 24 Ağustos 1951, s. 4.

²⁹¹ *Türkspor Âlemi*, 29 Ekim 1951, Yıl: 1, Cilt: 2, Sayı: 38, s. 1.

Kasımpaşa) adına Beşiktaş kulübü başkanı Sadri Usoğlu²⁹² bütün kulüpleri temsilen Ankara'ya gitmiş ve profesyonellik için başvurmuştur.²⁹³ 1952'de ilk profesyonellik sekiz takımlık İstanbul profesyonel küme ile başlamış ve denenmiştir. Lig için bir “*Profesyonel Lig Düzenleme Kurulu*” oluşturulmuş ve bu kurulda sekiz kulüp tarafından belirlenmiş Remzi Tosyahoğlu, Doğan Akagündüz, Hayrullah Güvenir, Mehmet Müteveli, Mükerrerem Güler, Cavit Altındal, Bahadır Olcayto ve Rıza Nemli yer almıştır.²⁹⁴ Profesyonel lig İstanbul'da sekiz kulübün katılımı ile 5 Ocak 1952'de Galatasaray – Kasımpaşa kulüpleri arasında oynanan maç ile başlamıştır. Bu karşılaşma Türk spor tarihine ilk profesyonel müsabaka olarak geçmiştir. Profesyonel ligin ilk golünü de Galatasaray kulübü sporcusu Hikmet Öziş atmıştır. Ayrıca 1952'de ilk profesyonel ligin şampiyonu da Beşiktaş kulübü olmuştur.²⁹⁵

Hemen ardından 1954 – 1955 sezonu İstanbul'da mücadele edecek takımların sayısı ona çıkarılmış, 1955 – 1956 sezonunda Ankara ve İzmir'de sekiz takımlı profesyonel lig kurularak Türk futbolunda 1950'li yıllardaki sosyal ve ekonomik gelişmelerle birlikte yeni bir döneme girilmiştir.²⁹⁶ 1955 – 1956 profesyonel lig sezonu gayrimüslim vatandaşlar etrafında gerçekleşen 6-7 Eylül olayları nedeniyle geç başlamıştır.²⁹⁷ Dönemin gazetelerinde “*Selanik'te Atatürk'ün doğduğu eve bomba atıldı*” başlıklı asılsız haberlerin çıkması nedeniyle İstanbul'da Rum vatandaşların yaşadığı semtlerde olaylar çıkmıştır. Çıkan olaylarda ev ve işyerlerine saldırı, yağma gibi gelişmeler olunca hükümet tarafından sıkıyönetim ilan edilmesi nedeniyle lig ancak 8 Ekim'de başlayabilmiştir. Olaylardan doğrudan etkilenen Fenerbahçe Spor Kulübünün profesyonel futbolcusu Lefter Küçükandonyadis'in de İstanbul Büyükkada'daki evi de zarar görmüştür.²⁹⁸

1958'de TFF'nin yaptığı değişiklikle İstanbul ikinci profesyonel küme takım sayısı on ikiye çıkarılır. Ayrıca birinci küme sonuncusu ile ikinci küme birincisi yer değiştireceği uygulamasına ilk kez geçilir.²⁹⁹ Profesyonel ligin kurulması ve 1950'li yıllardaki futbolun

²⁹² 1906'da doğumlu olan Usoğlu, Türk futboluna oyuncu ve antrenör olarak hizmet vermiştir. Özellikle Türk sporuna profesyonellikten sonra menajerlik konusunda büyük katkılar sağlamıştır, Yüce, M. (2016). *a.g.e.*, s. 28.

²⁹³ Yüce, M. (2016). *a.g.e.*, s. 28.

²⁹⁴ *Türkspor Âlemi*, 31 Aralık 1951, Yıl: 49, Cilt: 2, Sayı: 49, s. 5.

²⁹⁵ Yüce, M. (2016). *a.g.e.*, s. 44.

²⁹⁶ Yüce, M. (2016). *a.g.e.*, s. 63-66.

²⁹⁷ Yüce, M. (2016). *a.g.e.*, s. 103.

²⁹⁸ Hergün, H. (2012). *Lefter Futbolun Ordinaryüsü*, İstanbul: NTV Yayınları, s. 127.

²⁹⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Ocak 1958, s. 6.

gelişerek bir kurumsallaşma hareketine girmesi Türkiye’de bu sporu popüler kültür ile ayrılmaz bir noktaya getirir. Özellikle cumhuriyetin ilk yıllarına göre toplumsal hayatta futbolun çok daha fazla yer aldığı görülür. Bunun en büyük örneği önceki dönemde ortalama beş bin seyirci çeken futbol müsabakaları 1950’li yıllarda on bin seyirciyi aştığı görülmektedir. Özellikle milli maçlarda bu sayı yirmi bin seviyesine yaklaştığı görülür.³⁰⁰

1950’li yıllarda Türk futbolunda yaşanan önemli bir diğer gelişme de Türk milli Takımının Dünya Kupasına katılması olmuştur. Bu dönemde Batılı ülkelerin Sovyetler Birliği tehlikesine bir önlem olarak kurduğu Kuzey Atlantik Savunma Paketi’ne (NATO) Türkiye’nin üye olması ve ardından Kore Savaşı’na asker göndermesi gibi diplomatik gelişmeler sporda da karşılığını bulmuştur. Bu dönemde Türkiye yüzünü Avrupa ve Amerika’ya dönmüş, bunun bir sonucu olarak 1950 Dünya Kupası elemelerinde Asya eleme grubunda yer alan Türk Milli Takımı, İsviçre’de yapılacak 1954 Dünya Kupası elemeleri için Avrupa eleme grubuna alınmıştır. 1950’de Brezilya’da yapılan Dünya Kupası’na gitme hakkını elde etmesine rağmen milli takım bütçe yetersizliği ve Brezilya’nın çok uzak olmasından kaynaklanan yüksek maliyet nedeniyle kupaya gidemese de 1954 Dünya Kupası finallerine katılabilmektedir.³⁰¹

Bu dönemde TFF’de sıkıntılı bir süreç yaşanırken Orhan Şeref Apak federasyon başkanlığından istifa etmiştir. Dönemin önemli spor yazarlarından Halit Kıvanç futbola ışık tuttuğu “*Futbol Bir Aşk*” adlı eserinde futbolun bu karışık dönemden kurtulması için dönemin önemli spor yazarlarıyla toplanarak Başbakan Adnan Menderes’e telgraf çektiklerini anlatmıştır.³⁰² Bu yazarlar; “Nuri Bosur, Sedat Taylan Muvakkar Ekrem Talu, Haluk San, Sacit Öget, Adnan Akın, Tarık Bilgin, Ali Oraloğlu, Namık Sevik, Necmi Tanyolaç, Samim Var, Tevfik Ünsi, Cem Başar, Ferruh İlkünsal, Alp Zirek, Sait Nil ve Cem Atabeyoğlu”dur.³⁰³ Telgrafta futbolun bu sıkıntılı döneminden kurtulması için en kısa sürede bir başkan atanmasını istediklerini belirtmişlerdir. Başbakan bu durum ile yakından ilgilenmiş TFF Başkanlığına yeniden Ulvi Yenil’i atamıştır. Yazarların bu birlikteliği

³⁰⁰ Tunç, S. (2011). *a.g.e.*, s. 120.

³⁰¹ Talimciler, A. (2014). Toplumsal Yapı ve Değişim Ekseninde Türkiye’de Spor Futbol 1920-2012 (Üçüncü Baskı). *1920’den Günümüze Türkiye’de Toplumsal Yapı ve Değişim*, Alpkaya, F. ve Duru, B. (Hazırlayanlar) İstanbul: Phoenix Yayınevi, s. 487.

³⁰² Kıvanç, H. (2015). *Futbol! Bir Aşk!* (İkinci Baskı). İstanbul: NTV Yayınları, s. 27.

³⁰³ Atabeyoğlu, C. (1991). *a.g.e.*, s. 252.

ilerleyen dönemde “*Türk Spor Yazarları Derneği*”nin kurulmasını sağlaması açısından önemlidir.³⁰⁴

Federasyon değişikliğinin ardından 1950’li yıllarda sporun kurumsallaşma ve özellikle futboldaki gelişimin bir yansıması olarak ekonomik ve toplumsal alandaki liberalleşme spora da etki etmişti. Bunun bir sonucu olarak 1954-1955 sezonu öncesinde Ankara’daki kulüpler sivil ve askeri kulüpler arasında bir takım olaylar yaşanmıştır. Ülkede tüm alanda olduğu gibi sporunda değişen ve gelişen koşullarına bağlı olarak sivil kulüpler askeri kulüpler ile aynı ligde mücadele etmek istetmemişlerdir. TFF, bu durumu kabul etmemiş ve lig başlamasına rağmen sivil kulüpler protestolarına devam etmişlerdi. Protestoların devam etmesi ile birlikte federasyon kararı ile sivil ve askeri kulüpler iki ayrı gruba ayrılmış Beyaz Grup’ta sivil kulüpler Yeşil Grup’ta ise askeri kulüpler yer almıştır. O sezon sekiz sivil kulübün oluşturduğu Beyaz Grup’ta; “*Hacettepe, Ankaragücü, Ankara Demirspor, Gençlerbirliği, Güneş, Hilal, Yolspor, Otoyıldırım*”, altı askeri kulübün oluşturduğu Yeşil Grup’ta; “*Karagücü, Havagücü, Yedeksubay, Harpokulu, Jandarmagücü, Denizgücü*” takımları yer almıştır.³⁰⁵ Futbolda yaşanan bu sivil-asker çatışması daha sonraki dönemde daha da büyüyerek sporun sivilleşmesi gerektiği yönünde tartışmalara yol açmıştır

Profesyonelliğin kabulünden sonra profesyonel takımlar Avrupa’daki ülkelerde olduğu gibi yabancı futbolcuların getirilip oynatılması konusu 1950’li yıllarda kamuoyunda tartışılmaya başlanmıştır. Profesyonellik Talimatnamesinde sonradan yapılan değişiklikle takımlarda üç yabancı oyuncu oynamasına izin verilmiştir. Ocak 1955’te Fenerbahçe Spor Kulübü, Yugoslavya takımlarından Sarajevo kulübünün oyuncusu Şraka’ya on beş bin lira karşılığında transfer edilmesi için teklif götürülmüştür. Ayrıca yine Fenerbahçe Kulübü daha önce İsrail’in önemli oyuncularından Glazer içinde teklif yapmış ancak başarılı olamamıştır. Bu konuda dönemin önemli spor yazarlarından Şazi Tezcan “*Futbolun Kalkınması İçin Profesyonel Takımlarda Ecnebi Oyunculara Yer Vermeliyiz*” başlıklı yazısında konuya değışmiştir. Tezcan, “*Profesyonel takımlarımıza yabancı oyuncu transfer ederek futbolumuzu kalkındırabiliriz. Yabancı antrenörler gelir giderken yabancı oyuncu oynatmayı da tecrübe etmeliyiz. İtalya ve Fransa’yı örnek gösterebiliriz.*” değerlendirmesinde bulunmuştur.³⁰⁶ Türk futbolunda ilk yabancı futbolcu Kasım 1951’de

³⁰⁴ Kıvanç, H. (2015). *a.g.e.*, s. 28.

³⁰⁵ Yüce, M. (2016). *a.g.e.*, s. 85-87.

³⁰⁶ Tezcan, Ş. *Akşam Gazetesi*, 22 Ocak 1955, s. 8.

Adalet Spor Kulübünün Arjantin'den getirdiği Jose Alberto Valdi Vielso'dur. İlk röportajında İstanbul'un dünyanın en güzel şehri olduğunu ve Atatürk devrimlerinin Arjantin'de herkesin bildiğini söylemiştir.³⁰⁷ Türk sporundaki kalkınma hamlesi İstanbul, Ankara ve İzmir dışında diğer Anadolu kentlerinde de profesyonel takım kurma isteğini ortaya çıkarmıştır. Adana'da, Adana Demirspor, Milli Mencusat, Torosspor ve İdman Yurdu Kulüpleri ve Ankara'da Gençlerbirliği, Güneşspor, Ankara Demirspor, Ankaragücü, Hacettepe gibi Kulüpler 1955'te profesyonel takım kurmak için çalışmalara başlamış ve TFF'ye girişimlerde bulunmuşlardır.³⁰⁸ Konu hakkında dönemin önemli spor yazarlarından biri olan Adil Giray, *"Profesyonel Takımların Sayısı İki Misli Artıyor Mu?"* başlıklı yazısında İstanbul'daki profesyonel futbol faaliyetlerinin diğer spor bölgelerine de yayılmaya başladığını aktarır. Ankara, İzmir, Adana ve Bursa'da profesyonellik için başvuran takımların sayısı on beşi bulmuştur. En son Ankara bölgesinden Egespor Kulübü TFF'ye başvurmuştur. İzmir'de Altay, Altınordu, İzmirspor, Göztepe, Yün Mencusat ve Karşıyaka Kulüplerinin dosyaları federasyona gönderilir. Bursa'da da bir kulübün kurulacağı girişimlerde bulunulduğu bilinmektedir. Adil Giray takım sayısının artması nedeniyle *"Bu fevkalade durum futbol tarihimizde yeni bir devrenin başlangıcına işaret olacaktır. Profesyonel futbol faaliyeti yabancı memleketlerde olduğu gibi bizde de bölgeleri alakandıran geniş bir sahaya yayılmış olacaktır."* değerlendirmesinde bulunur.³⁰⁹ Bu konuda BTGM gözetiminde TFF'nin profesyonel ligin özellikle ilk olarak üç şehre yayılması ve diğer bölgelerinde profesyonel takım kurma girişimleri neticesinde *"Profesyonellik Talimatnamesi"*nin yeniden düzenlenmesi gündeme gelmiştir. Düzenleme çalışmalar için İstanbul'daki profesyonel kulüp temsilcilerinden oluşan bir kurulmuştur. Kurulda İstanbulspor kulübünden Hasan Ekin, Beşiktaş'tan Remzi Tosyalı, Fenerbahçe'den Hayrullah Güvenir ve Vefa kulübünden Sefa Bey yer almıştır.³¹⁰ 28 Ocak 1955'te TFF Başkanlığına Hasan Polat³¹¹ atanır. Federasyon Yönetim Kurulu, Başkan

³⁰⁷ Ardahan B. A. *Türkspor Âlemi*, 12 Kasım 1951, Yıl: 1, Cilt: 2, Sayı: 40, s. 3.

³⁰⁸ *Akşam Gazetesi*, 30 Ocak 1955, s. 8. *Akşam Gazetesi*, 28 Nisan 1955, s. 8.

³⁰⁹ *Akşam Gazetesi*, 29 Nisan 1955, s. 8.

³¹⁰ *Akşam Gazetesi*, 3 Mayıs 1955, s. 8.

³¹¹ 1919 yılı Trabzon doğumlu olan Polat, Gençlerbirliği, Beşiktaş, Harp Okulu gibi takımlarda futbol oynamıştır. 1957 – 1960 yılları arasında DP Trabzon Milletvekili görevi yapmıştır. 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra kısa bir süre hapis yatmıştır. 1964 – 1965'te Gençlerbirliği Spor Kulübü Başkanlığını yürütmüştür. Yine bir dönem Ankara Hipodromu müdürlüğü görevi yapmıştır. 1970 – 1976 yılları arasında tekrar TFF başkanlığı yapmıştır. Polat, 28 Ağustos 2010 tarihinde vefat etmiştir. Akar, R. ve Tunç, S. (2017). *Beşiktaş'ın Mimarları Baba Hakkı*, İstanbul: İnkılâp Kitapevi, s. 183-185.

Hasan Polat, Asbaşkan Hakkı Yeten, Genel Sekreter Eşfak Aykaç³¹², üyeler Fikret Kırca³¹³ ve Kurmay Binbaşı Cihat Alpan'dan oluşur. Hasan Polat, başkanlığı döneminde özellikle genç milli takımlar üzerinde duracağını belirtmiştir.³¹⁴ Bu konuda önemli adımlar atan Polat, TFF'de Nisan 1957'de alınan bir kararla profesyonel takımları olan spor kulüplerinin bir genç takım kurmasını zorunlu hale getirmiştir.³¹⁵ TFF, başkanı Hasan Polat döneminde İstanbul'da İkinci Profesyonel Lig de kurulur.³¹⁶

Hasan Polat'ın TFF Başkanlığı'na getirilmesi spor kamuoyunda olumlu karşılanmış ve başarılı olacağı konusunda dönemin gazetelerinde yazılar yazılmıştır. Dönemin önemli gazetecilerinden ve bu federasyonda Seleksiyon Komitesi'nde (Milli Takım Seçici Kurul) görev alan Nejdettin Erdem “*Yeni Kurulan Federasyona Dair*” başlıklı yazısında federasyon yönetim kurulunun bir milli takım veya çeşitli takımlardan kurulduğu hissine kapıldığını söylemiştir. Erdem yeni federasyon yönetim kurulu için bugüne kadar yaşamlarında ilk defa önemli idari bir görev alacak olan bu isimler futbol tarihimizde bir dönüm noktası oluşturacaktır. Daha önceki yönetimlerin üyeleri büyük oranda kendilerinden de önceki döneme ait kişilerden oluşmaktaydı. Hasan Polat ve arkadaşları ile birlikte Türk futbolunda bir nesil değişikliği yaşanacaktır değerlendirmesinde bulunur.³¹⁷ Bu genç yönetimde başkan Hasan Polat'tan sonra en önemli isim Hakkı Yeten'dir. Özellikle futbolu bıraktıktan sonra Hakkı Yeten, çeşitli kulüpleri gezerek genç futbolcuların ön plana çıkması için büyük uğraş verir. Federasyon başkanı tarafından bu işlere devam edip geliştirmesi ve bunu TFF bünyesinde yapmasını istemiştir. Asbaşkan olarak bu dönemde genç milli takım ile yakından ilgilenmiş 1955 Roma ve 1956 Budapeşte yapılmış Gençler Şampiyonasına götürmüştür. Yeten'e göre eğer profesyonel futbol geliyecekse bu altyapıya önem verip genç oyuncuların yetişmesini sağlamak ile olacağını söylemiştir.³¹⁸ Federasyonun belirlenmesinden sonra Türk sporunun önemli isimlerinden ve DP İstanbul milletvekili Füzûzan Tekil gazetedeki röportajında Türk futbolu ile ilgili değerlendirmelerde bulunur.

³¹² Spora futbolcu, yönetici, antrenör ve spor yazarı olarak altmış yıl hizmet etmiştir. Şair Fazıl Ahmet Aykaç'ın oğlu olan Eşfak Aykaç aktif spor yaşamından sonra Galatasaray Spor Kulübü yöneticiliği, 1955'de TFF Yönetim Kurulu üyeliği ve 1956'da milli takımın unutulmaz Macaristan galibiyetini aldığı ekibin antrenörü ve tek seçicisi olarak önemli bir spor adamıdır, Hasdemir, H. (2011). *a.g.e.*, s. 88-89.

³¹³ 1920 doğumlu olan Fikret Kırca Türk Futbolunun önemli isimlerinden biridir. 1956 yılına kadar aktif spor yaşantısına devam etmiş bu dönemden sonra TFF Yönetim Kurulu üyeliği ve 1968-1969 yılları arasında Fenerbahçe Spor Kulübünde antrenörlük yapmıştır.

³¹⁴ *Akşam Gazetesi*, 1 Şubat 1955, s. 8.

³¹⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Nisan 1957, s. 6.

³¹⁶ Yüce, M. (2016). *a.g.e.*, s.128.

³¹⁷ Erdem, N. *Akşam Gazetesi*, 2 Şubat 1955, s. 8.

³¹⁸ Akar, R. ve Tunç, S. (2017). *a.g.e.*, s. 184.

Tekil yeni federasyonu oluşturan isimlerin yakından tanınan arkadaşlar olduğunu ve bu isimlerin ilk önce ünlü futbolcular olduğunu belirtir. İyi bir spor idarecisinin spor ve müsabaka bilgisinin çok iyi olması gerektiğini bu federasyonun bu konuda bir sıkıntı yaşamayacak olmasının futbolumuzu pozitif etkileyeceğini söyler. Füzuran Tekil, açıklamasında sporu bir devlet işi olarak görür. Ancak kulüplerin idaresinin bu işin dışında tutulması gerektiğini savunur. Tekil, dünyada gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de spor kulüplerinin kendi kendilerini yönetmeleri ve federasyon ile ilişkilerini de resmi makamlara gerek olmadan yapılması gerektiğini savunur. Bunun sporumuza katkısını kulüplerin kendi meselelerinde kendi seçimlerini yapma olanağı bulması ve kendi seçtikleri isimleri kendileri denetleme imkânı için federasyonlarda kongre oluşturularak yönetilmesi gerektiğini fikrini ortaya atar. Bu tarz bir sistemin kulüplerin resmi makamlar üzerindeki baskıları kaldıracağını belirtir. O dönem için ilk kez Füzuran Tekil tarafından dile getirilen ve aslında günümüz spor sistemini anlatan durum 1950’li yıllardaki siyasi, sosyal ve ekonomik şartlar göz önüne alındığında mümkün olmamıştır.³¹⁹

1955’te Türk futbolunda yeni bir ilk yaşanmış ve 28 Şubat günü Türkiye – Fransa arasında Ankara’da oynanan ordu milli takımı müsabakası radyodan naklen yayınlanırken dönemin önemli spor spikeri Muvakkar Ekrem Talu³²⁰, Türkiye İş Bankası’nın geniş ölçüde reklamını yapar. Hem Türk basın hayatı hem de bankacılık için bu önemli olay Türk sporuna da olumlu yönde katkı sağlamıştır. 1950’li yıllardaki ekonomide liberalleşme politikaları yeni girişimlere yol açarak sporda da kendisini gösterir. Bu yolla radyolar önemli bir gelir kaynağı bulacaklar ve bu gelirden sporda fayda sağlayacaktır. Türkiye’de radyodan ilk futbol naklen yayını 1934 yılında Eşref Şefik Aker³²¹ tarafından yapılmıştır.³²²

Hasan Polat federasyonunun bu dönemde yapmış olduğu en önemli iş Avrupa Futbol Federasyonları Birliği’nin (UEFA) toplantısında yer alan TFF genel sekreteri Eşfak Aykaç’ın Viyana’daki girişimleriyle Türkiye artık futbolda bir doğu ülkesi sayılmayarak

³¹⁹ *Akşam Gazetesi*, 10 Şubat 1955, s. 8.

³²⁰ 1909 İstanbul doğumlu olan Talu, Türk edebiyatının ünlü ismi Recaizade Mahmut Ekrem’in torunudur. İtalya’da bankacılık eğitimi almış ve Türkiye’de futbolla ilgilenerek spor yazarlığı ve yöneticiliği yapmıştır. Türkiye’nin ilk spor spikerleri arasındadır. 1963 yılında vefat etmiştir, Kıvanç, H. (2015). *a.g.e.*, s. 24.

³²¹ 1894 doğumlu Aker, Paris’te Siyasal Bilgiler eğitimi aldı. Burada boks sporuyla ilgilendi. Türkiye’ye yerleştikten sonra 1924 – 1928 yılları arasında Boks Federasyonu Başkanlığına getirildi. Daha sonra İstanbul radyosunun kurulması için yoğun çaba harcadı ve radyonun ilk spikeri oldu. 1945’ten itibaren spor spikerliğini seçti. 1980’de vefat etti. Şarman, K. (2016). *Halit Kıvanç Ustalarını Anlatıyor*, İstanbul: Atlas Tarih Dergisi, Özel Sayı: 38, s. 102-104

³²² *Akşam Gazetesi*, 3 Mart 1955, s. 8.

UEFA'ya kabul edilmiştir. UEFA, TFF'yi kabul etmesinin hemen ardından İtalya'da yapılacak Avrupa Gençler Şampiyonasına katılması sağlanır. Türkiye'nin UEFA'ya kabulü konusunda teklif Yunanistan Futbol Federasyonu delegesi tarafından yapılır.³²³ Dönemin siyasi gelişmelerine paralel olarak iki ülkenin de Batılı ülkelerle işbirliği ve bunun sonucunda alınan yardımlar çerçevesinde aynı eksenle ilerleyen diplomatik ilişkilerin iki ülkeyi yakınlaştırmasının spordaki bir sonucudur. TFF, Yunanistan Futbol Federasyonu'na Viyana'daki işbirliğinden dolayı teşekkür mektubu gönderir.³²⁴ Bu konu 1959'da Faik Gökay'ın TFF Başkanlığı döneminde tekrar gündeme gelmiş Türkiye'nin UEFA'ya katılımının ardından FIFA icra kurulu üyesi Yugoslav Andriyeviç Türkiye'nin FIFA tarafından da Avrupalı sayıldığını açıklamıştır.³²⁵ 1950'li yıllarda uluslararası sporda da büyük gelişmeler yaşanmış kuruluş çalışmaları 1954 yılında başlayan UEFA'nın 1955 yılında Avusturya'nın başkenti Viyana'daki ilk kongre ile kurulmuştur.³²⁶ Ayrıca yine bu dönemde Türk futbolunun gelişiminin başka bir göstergesi olarak 1959 yılında FIFA hakemi olarak seçilmiş Sulhi Garan, bu dönemde birçok uluslararası milli maçlar yönetmiş ve dünya genelinde açılan hakem kurslarına eğitmen olarak gitmiştir.³²⁷

Hasan Polat yönetiminin yapmış olduğu çalışmalar DP hükümeti tarafından da takdirle karşılanmıştır. Bu gelişmeler yaşanırken Fransız spor yazarı Jacques de Ryswick'in ülkesinin en tirajlı gazetelerinden L'Equipe'de 1950 yılında Türkiye'deki futbol hakkında bir makale yayınlar. Fransız yazarların Türkiye'den bahsederken “*Türk*” yerine “*Osmanlı*” terimi kullanması 1954 Dünya kupası elemelerinde İspanya müsabakası öncesi yazılan “*Doğulu Türkler*” yazıları, Akdeniz Oyunlarında Türkiye - Fransa müsabakasında yaşanan olaylar Türk spor çevrelerinin tepkisine yol açar. Fransız yazar Jacques de Ryswick Türkiye'nin UEFA'ya katılmasının ardından bir özür yazısı kaleme almış ve Avrupa futbolundan bahsederken “*Osmanlı*” terimini kullandığım için özür dilerim ifadelerini kullanır.³²⁸

Hasan Polat döneminde görülen spordaki olumlu gelişmeler uluslararası alanda da Türk futbolunda yeni kazanımlar getirir. Eski Galatasaray futbolcularından Cemil

³²³ *Akşam Gazetesi*, 5 Mart 1955, s. 8.

³²⁴ *Akşam Gazetesi*, 5 Mart 1955, s. 8.

³²⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Kasım 1959, s. 6.

³²⁶ Somalı, V. (1989). *Teknik, Taktik Yönleriyle Futbol ve Tarihi*, İstanbul: İnkılâp Kitapevi, s. 38.

³²⁷ Somalı, V. (1989). *a.g.e.*, s. 42.

³²⁸ *Akşam Gazetesi*, 25 Mart 1955, s. 8.

Erlertürk'e Illinois Üniversitesi'nden bir antrenörlük teklif edilir. Erlertürk'e profesyonel olarak dört yüz elli dolar maaş karşılığında yapılan teklif Türk sporunun 1950'li yıllardaki yaşadığı gelişimi göstermesi açısından önemlidir.³²⁹ Bu dönemde hükümet sporda işbirliğini teşvik politikaları izlemiştir. Örneğin Fenerbahçe Spor Kulübü Başkanı ve DP Rize milletvekili Osman Kavrakoglu, kulübün kötü koşullarını düzeltmek için TFF Başkanı ile görüşmüş neticesinde federasyon üyesi Fikret Arıcan kulübe müdür olarak görevlendirilmiştir.³³⁰ DP Hükümeti önceki hükümetler gibi sporun içinde yer almış ancak DP'yi diğer hükümetlerden ayıran en önemli özelliği DP grubu içerisinde çok önemli spor elitlerinin yer almasıdır. Bunun neticesinde hükümet her zaman sporla yakından ilgilenmiş ve kulüp yöneticilerinin davetlerine katılmaya özen göstermiştir. Bunun bir örneği olarak Fenerbahçe Spor Kulübü DP Rize milletvekili Osman Kavrakoglu 11 Nisan 1955'te Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ı Beşiktaş ile yapılacak müsabakaya davet etmiş ve müsabakayı stadyumdan takip eden Cumhurbaşkanı Bayar, daha sonra iki kulübün yöneticileri ile bir görüşme yapmıştır.³³¹

Spor ve siyasetin ilişkisi içinde doğal görülen yönetsel değişim DP, dönemi ile de yaşanmış özellikle Fenerbahçe, Beşiktaş ve Galatasaray gibi büyük kulüplerde yönetim değişikliği görülmüştür. Fenerbahçe'de Zeki Rıza Sporel, Firuzan Tekil ve Osman Kavrakoglu gibi DP'li isimler yeni siyasi dönem ile birlikte yönetime devam edemeyeceğini gören kulübün en önemli isimlerinden CHP'li Şükrü Saraçoğlu'nun istifa etmesiyle kulübün yönetimini almış ve on yıllık süreçte kendileri ya da partiye yakın isimlerin gelmesinin kulüp yönetiminde kalmalarını sağlamışlardır. Bu yönetim değişikliği Beşiktaş kulübünde de devam etmiş Salih Fuat Keçeci, Danyal Akbel, Nuri Togay ve Enver Kaya gibi DP'li isimler yönetime geçmiştir. Bu dönemde üç kulüp arasında siyasetçi başkan geleneğinin görülmediği Galatasaray kulübünde istisnai bir örnek olarak DP'li Sadık Giz 1957'de kulübe başkan seçilmiştir.³³² Sadık Giz başkanlığı döneminde günümüzde Galatasaray adası olarak bilinen İstanbul Boğaz'ında Kuruçeşme Adası'nın kulübe kazandırılmasını sağlamıştır. DP, döneminde İstanbul'da başlatılan imar çalışmaları sürecinde Şirket-i Hayriye'nin Kömür Deposu olarak kullandığı ada Sadık Giz'in bizzat Adnan Menderes'e durumu iletmesi sonucu yapılan girişimlerle adanın sahibi Ermeni Balyan Ailesinin o

³²⁹ *Akşam Gazetesi*, 12 Nisan 1955, s. 8.

³³⁰ Erdem, N. *Akşam Gazetesi*, 10 Mart 1955, s. 8.

³³¹ *Akşam Gazetesi*, 11 Nisan 1955, s. 8.

³³² Gökaçtı, M. A. (2008). *Bizim İçin Oyna Türkiye'de Futbol ve Siyaset*, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 186.

dönemdeki varisi Lütufyan'dan yüz elli bin lira karşılığında satın alınmış ve kulübe kazandırılmıştır.³³³

Türkiye'de 1950'li yıllar profesyonelliğin benimsenmesi açısından bir geçiş dönemi olarak görülebilir. Yasal düzenlemeler tam olarak benimsenmemesi, her gelen yeni federasyon yönetiminin talimatnamede değişikliğe gitmesi futbol açısından büyük problemlerin olduğu bir dönem olmasını sağlar. Bu sıkıntılar arasında Başkan Hasan Polat ve Asbaşkan Hakkı Yeten liderliğinde TFF, başarılı sayılacak bir dönem geçirmiştir.³³⁴ Bu dönemde yaşanan gelişmelerden biri de UEFA'nın Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası'nı düzenlemesi olmuştur. İlk kez 1955-1956 sezonunda düzenlenen turnuvaya Türkiye'den bir temsilci katılmamış bir sonraki sezon olan 1956-1957'de bizzat TFF Başkanı Hasan Polat'ın girişimleriyle 1955-1956 sezonu İstanbul Profesyonel Ligi şampiyonu katılmıştır.³³⁵

2 Aralık 1957'de Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı tarafından TFF başkanlığına Orhan Şeref Apak atanır. Apak, TFF Başkanlığına atanması ile ilgili *“Çok müşkül şartlar altında işbaşına geliyorum. Memlekete hizmet etmeye bana gösterilen itimada layık olmaya çalışacağım.”* açıklamasında bulunur.³³⁶ Gerçekten federasyon yönetim kurulunun belirlenmesi o dönemde sıkıntılı bir süreçte meydana gelmiştir. Böylece Orhan Şeref Apak ikinci kez Türk Futbolunun başına geçmiştir. Apak, Türk futbolunun özellikle bu dönemden sonra en önemli iki ilkesinin ahlak ve disiplin olduğunu açıklar. Ayrıca Apak, 1960 yılından itibaren Profesyonel Türkiye Liginin birinci ve ikinci küme olarak kurulacağını belirtir. Tüm bölgelerde amatörlüğün korunması için profesyonel takım bulunduran kulüplerin sayısının belirlenip denetimlerin sıkı yapılacağını açıklar. Özellikle Hasan Polat döneminde önemsenen genç takım ve genç milli takım çalışmalarının hızlandırılacağını belirtmiştir. Uluslararası müsabakalar için karşılıklı hakem temaslarında bulunulması ve bir önceki dönemde getirilen tek seçicilik sisteminden vazgeçilerek tekrar seleksiyon komitesi (seçici kurul) sistemine döneleceği açıklanır. Apak özellikle diğer dönemlerde önemli bir sorun haline gelen federasyon yönetim kurulu içinde bulunan gazeteci üyelerin bulunması konusunda kesin olarak bunun olmayacağını federasyon kurullarında gazeteci bulunmayacağını belirtir.³³⁷ Ayrıca Apak genç milli takımlar ve antrenör kursu çalışmaları

³³³ Gökaçtı, M. A. (2008). *a.g.e.*, s. 206-207.

³³⁴ Akar, R. ve Tunç, S. (2017). *a.g.e.*, s. 186.

³³⁵ Yüce, M. (2016). *a.g.e.*, s. 116.

³³⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Aralık 1957, s. 6.

³³⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Aralık 1957, s. 6.

için Avrupa'nın ünlü futbol antrenörlerinden Macar Vadas Miklos'u BTGM aracılığı ve bünyesinde 11 Şubat 1957 tarihinden itibaren bir yıllık süre ile Türkiye'ye getirilmiştir.³³⁸

Orhan Şeref Apak, başkanlığında yönetim kurulu; Şinasi Osman, Niyazi Sel, Muhtar Oygur, Belig Beler'den oluşmuştur. Merkez Hakem Kurulu'na; deneyimli spor adamı Ali Rıza Ertuğ, Dr. Tarık Özerengin, Saim Kaur, Tarık Erer atanmıştır. Ayrıca bu dönemde TFF yeni bir uygulamayla bazı spor bölgelerinde birer temsilcilik kurma kararı vermiş ve ilk temsilcilik Bursa'da kurulmuş temsilciliğin başına Mithat Çağlı getirilir.³³⁹ 1958 yılında Türkiye'de yaşanan ekonomik gelişmeler sporu da etkilemiş yaşanan sıkıntılar nedeniyle BTGM tarafından TFF'ye ayrılan yüz bin liralık bütçenin bir kısmının bütçe olarak daha küçük ve sıkıntı yaşayan federasyonlara aktarılması düşünülmüş Federasyon Başkanı Orhan Şeref Apak tarafından da uygun karşılanmıştır.³⁴⁰

Yine bu dönemde "*Profesyonellik Talimatnamesi*" değiştirilmek istemiştir. Orhan Şeref Apak bu konuda profesyonel takımların kaptanlarıyla bir toplantı yapıp görüşlerini alır. Kaptanların talimatname için görüşlerini; "*Profesyonel maçlarda elde edilen hâsılâtın yalnız profesyonel şubeye verilmesi diğer branşlara ayrılmaması. Futbola başlayıp aynı takımda bırakan futbolculara federasyon ve kulüpler tarafından ikramiye verilmesi. Bir oyuncu ancak bir seneden fazla sözleşme yapılmaması. İşçi sigortalarına profesyonel futbolcularında dâhil edilmesi ve neticesinde bir sendika kurulması.*" düşüncesi dile getirilir.³⁴¹

Orhan Şeref Apak, kaptanlarla görüşme konusunda "*Profesyonel Lig Talimatnamesinde bazı değişiklikler yapmak istiyoruz. Bunun için de bu sefer futbolculara yakın olan takım kaptanlarının da görüşlerini almak istedik.*" diyerek 1951 yılından beri devam eden profesyonellik meselesini yeni bir tartışmalı boyuta getirmiştir.³⁴² Orhan Şeref Apak dönemin de yapılan olumlu işlerin en önemlisi de BTGM'nin TFF için ayrılan yüz bin liralık bütçenin yanında profesyonel maçlar ve diğer turnuvalardan elde edilen gelirlerle bütçesini yedi yüz yetmiş bin lira seviyesine çıkarmasıdır. Ayrıca yine Apak döneminde bölgelerde futbol ajanlığı yapan hakemlerin aynı bölge içerisinde hakemlik yapamaması

³³⁸ BCA, FK: 030.18.01.02. YN: 145.110.17.

³³⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Aralık 1957, s. 6.

³⁴⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Ocak 1958, s. 6.

³⁴¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Mart 1958, s. 6.

³⁴² *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Mart 1958, s. 6.

kuralı getirilir.³⁴³ Fakat bu dönemde sportif faaliyetlerin yurt dışına açılmasında en önemli yol olan federasyon kupası şampiyonun Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupa'sına katılma hakkı alma konusunda olumsuz bir olay yaşanmıştır. 1956-1957 Federasyon Kupası şampiyonu Beşiktaş TFF'nin UEFA'ya zamanında başvuru yapmaması nedeniyle turnuvaya katılamamıştır. UEFA Genel Sekreteri Pierre Delaunay yaptığı açıklamada TFF'nin şampiyona için çekilen kuradan altı gün sonra başvurduğunu belirtmiştir. Bu nedenle Beşiktaş turnuvaya gidememiş önemli bir gelirden de olmuştur.³⁴⁴

1958'de BTGM tarafından profesyonel kulüplere yeni bir yükümlülük getirilir. Yeni karar gereğince profesyonel kulüpler, profesyonellikte beş sene doldurduklarında bir futbol sahası ve bir salonu yapma zorunluluğu getirilmiştir.³⁴⁵ Bu dönemde Türk sporunda tesisleşme sorunu devam etmiştir. Bunun en çarpıcı örneği Fenerbahçe spor kulübünde yaşanmıştır. Kulüp kendi imkânlarıyla stadyumlarını modernize edememiş ve BTGM İstanbul Bölge Müdürlüğü aracılığıyla İçişleri Bakanlığı'na başvurmuşlardır. Bakanlık konu hakkında ayrıntılı bir rapor istemiştir.³⁴⁶ 1958'de yurt içinde bu gelişmeler yaşanırken uluslararası futbolda da önemli bir değişiklik yaşanmıştır. FIFA'nın almış olduğu kararlar içerisinde en önemlisi oyuncu değişikliği konusu olmuştur. Bu dönemde dünya futbolunda oyuncu değiştirilmesi milli maçlarda tarafların anlaşması neticesinde gerçekleşebiliyordu. Bunun dışında oyuncu değişikliği yapılmıyordu. FIFA'nın yeni kuralı ile birlikte milli veya kulüp resmi maçlarında oyuncu değiştirilmesi mümkün hale gelir.³⁴⁷

1959 yılında yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak sporda da karmaşık bir sürece girilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Devlet Demir Yolları Genel Müdürü Sefa Yalçuk TFF Başkanlığına getirilmiştir.³⁴⁸ Sefa Yalçuk dönemi Türk futbolu açısından tartışmalı ve spor işlerinin gelişiminin durduğu bir dönem olmuştur. Başkan Sefa Yalçuk eski federasyonun çalışmalarının aynen devam edileceğini ve Federasyon nizamname ve talimatnamelerinde herhangi bir değişikliğin yapılmayacağını belirtmiştir. Yalçuk, bununla da kalmamış federasyonun kurulmayacağını federasyon yazıcısı Fikret Altınel ve üç şehirde (İstanbul, Ankara ve İzmir) birer federasyon

³⁴³ *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Şubat 1958, s. 6.

³⁴⁴ Yüce, M. (2016). *a.g.e.*, s. 133-134.

³⁴⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Mayıs 1958, s. 6.

³⁴⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Eylül 1958, s. 6.

³⁴⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Şubat 1958, s. 6.

³⁴⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ocak 1959, s. 6.

temsilcisiyle belli bir süre idare edileceğini açıklamıştır. Kurulacak Ulusal Ligde İstanbul'dan sekiz, Ankara ve İzmir'den dörder takım katılacağı bildirilir. Son olarak Safa Yalçuk, kulüplerin şirket haline getirilerek bu şekilde yönetilmesi gerektiğini belirtmiştir.³⁴⁹ Yalçuk, kendisinin yapmak istediği en önemli işin “*Futbol Yönetmeliği*”nin yüzyılın şartlarına uygun hale getirmek olduğunu aktarmıştır. Ulusal Ligin ilerleyen yıllarda tüm yurda yayılması gerektiği üzerinde durur.³⁵⁰ Ancak tüm bu söylenenlerle birlikte TFF'nin iki kişiden oluşması ayrı bir tezat durum oluşturmuştur. Federasyon'da daha sonra yazıcı görevinde bulunan Fikret Altınal genel sekreterlik görevine getirilir. Altınal'de Safa Yalçuk gibi o dönemde başka bir devlet kurumunda daha çalışmaktadır. Makina Kimya Endüstrisi Dış Satışlar Müdürü olarak görev yapan Fikret Altınal, Spor ve Futbol konusunda Safa Yalçuk'tan daha deneyimlidir. Gençliğinde Fenerbahçe genç takımında futbol oynamış ve en önemlisi uzun yıllar Ankaragücü Spor Kulübü başkanlığı yapmıştır.³⁵¹

Bu dönem ile ilgili Safa Yalçuk'un başkanlığı konusunda kamuoyunda çok fazla şikâyet ve olumsuz düşünceler yer alır. Dönemin önemli yazar ve gazetecilerinden Erdoğan Arıpınar, “*Devlet Demir Yolları Müdürlüğü*” başlıklı yazısında bu tarz değişikliklerin bu dönemde sıklıkla görüldüğünü TFF'ye de liyakat sahibi Orhan Şeref Apak yerine bir işletmeci olan Devlet Demir Yolları Genel Müdürü Safa Yalçuk'un getirildiğini söyler. Çok partili siyasal hayata geçiş ile birlikte ülkede yaşanan gelişim ile birlikte Türk sporu ve futbol'da gelişirken bu atama ile Türk futboluna yön verilmek istendiğini aktarır. Ayrıca bu isimin üzerinde devlet kurumu müdürlüğü ve parti vazifesi bulunması eleştirileri arttırmıştır. Arıpınar, TFF Başkanlığı işinin diğer bütün işlerden üstün tutulması gerektiğini, aksi takdirde bugünkü gibi bir durumun ortaya çıkacağını belirtir.³⁵² Bu tarz sıkıntılar 1958 sonrasında dönemin siyasi ve sosyal ve ekonomik koşullarının bir sonucu olarak bu dönemde spor dışında da yaşanmıştır. Bu konu ile bağlantılı olarak Başbakan Adnan Menderes'e Deniz Bank Genel Müdürlüğü personeli Kaptan Yusuf Yağıztürk tarafından gönderilen bir şikâyet telgrafı gönderilir. Uzun bir dönem Deniz Bank Genel Müdürlüğü'nün başkanı olan Yusuf Ziya Öniş, istifa etmiş ve yerine eski bir maliyeci olan Sami Şehbenderler getirilir. Yağıztürk, Sami Şehbenderler'in müdür olarak atanmasından tüm personelin rahatsız olduğunu belirtir. Yağıztürk, Şehbenderler'e kendisinin “*kırtasiyeci ve*

³⁴⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Ocak 1959, s. 6.

³⁵⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Ocak 1959, s. 6.

³⁵¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Ocak 1959, s. 6.

³⁵² Arıpınar, E. *Cumhuriyet Gazetesi*, 1 Nisan 1959, s. 6.

şekilperest ruhlu” gibi ağır eleştirilerde bulunur.³⁵³ Ancak dönemin siyasi koşulları gereği Sami Şehbenderler üç yıl görevde kalır. Benzer baskılar altında olan Safa Yalçuk ise spor camiasındaki baskılara dayanamayarak aniden istifa etmiş Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı tarafından kabul edilerek yerine Türk sporunun önemli isimlerinden Faik Gökay’ı atamıştır.³⁵⁴

Faik Gökay’ın TFF Başkanlığına gelmesinin ardından yönetim kurulu başkan Faik Gökay, asbaşkan Hakkı Yeten, genel sekreter Fikret Altınel, uzman Hasan Erengil ve üye Nejdet Erdem den oluşturulur. Federasyonun diğer kurullarında da isimler belirlenmiştir. Merkez Hakem Kurulu, Muzaffer Ertuğ, Halim Çorbacıoğlu, Halit Galip Özgü ve İbrahim Onuktan oluşur. Seleksiyon Komitesinde de (Milli Takım Seçici Kurul) Gündüz Kılıç, Fikret Kırcan ve Vedii Tosuncuk yer alır.³⁵⁵ Faik Gökay federasyonunda eski sporcular ve önemli spor yöneticilerinin yer alması kamuoyunda Gökay’a olan güven TFF’ye karşı beklentileri arttırır. TFF bu dönemde ülkedeki futbol sistemi ile konusuna öncelik verir. Bu konuda İngiltere, Macaristan, Yugoslavya ve Almanya gibi önemli spor ülkelerinden üç antrenör getirilerek, bu isimlerle yapılacak değerlendirmeler ile bir sistem kurulması ve artık Türkiye’nin antrenör getiren değil yetiştiren ülke konuma getirilmesini hedeflenmiştir.³⁵⁶ Ayrıca profesyonellik talimatnamesi meselesi yeniden gündeme gelmiş profesyonel sporculara verilecek ücret ve transfer ücretleri konusunda da bir düzenlemeye gidilmiştir.³⁵⁷ Düzenlemede transfer mevsiminde yirmi bin ile altmış bin arasında ödenen transfer ücretleri İstanbul Defterdarlığı tarafından incelenmesine devam edilirken gelecek sezondan itibaren İzmir Defterdarlığı’nın uyguladığı gibi profesyonel sporcuların transfer ücretlerinden vergi alınmasına başlanır.³⁵⁸

Yine bu dönemde BTGM tarafından alınan ve doğrudan futbolu ilgilendiren kararlar vardır. Bu kararlarla, “*Amatörlük Talimatnamesi*”nin onuncu maddesi değiştirilerek sporcuların amatör müsabakalara katılma ve hazırlık sürecindeki bütün masrafların BTGM bölge müdürlükleri tarafından karşılanması maddesi eklenir. Gizli profesyonelliğin önüne geçilmesi için “*Profesyonellik Talimatnamesi*”nin sicil ve lisans hükümlerinin yer aldığı

³⁵³ BCA, FK: 030.01.00.00 YN: 20.118.8. 1/2.

³⁵⁴ *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Nisan 1959, s. 6.

³⁵⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, 1 Mayıs 1959, s. 6.

³⁵⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Mayıs 1959, s. 6.

³⁵⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Haziran 1959, s. 6.

³⁵⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Mayıs, 1959, s. 6.

yirmi birinci maddeye yeni bir hüküm eklenir. BTGM amatör sporcular için yönetim kurulu kararı alması şartı ile gerekli gördüğü durumlarda ve gerekli gördüğü spor branşlarında transferi üç sene kadar durdurabilir. Transferin durdurulduğu dönem esnasında sporcusu olduğu branşın amatör sporcuları profesyonel olamazlar hükmü getirilir.³⁵⁹

Ulusal bir lig kurulması isteği Türk futbolunda profesyonellik tartışmalarıyla birlikte dile getirilir. 1951’de profesyonelliğin kabul edilmesiyle birlikte Türk futbolunun kalkınması ve gelişmesi için zorunluluk olarak görülür. İlk ulusal lig kurulması için görüşler 1950’li yılların başlarında yeni siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmelere paralel olarak dile getirilir. Ulusal ligin kurulması profesyonelliğin kabul ile birlikte hemen gerçekleştirilmek istenmiş ve bu durum kamuoyunda tartışmalara yol açmıştır. Kamuoyuna Türk futbolunun ulusal lige geçmesi için birçok sorunun giderilmesi gerektiği bunun başında ülkede ulaşım ağının gelişmiş olması gerektiği üzerinde durulur. 1950’li yılların başlarında o günün şartlarında ulusal lig uygulamasını geçilmesi imkânsız görülür. Profesyonelliğin kabul edilmesinden önce kulüplerin kadrolarındaki sporcuların büyük bir kısmı öğrenci ve memur olması bu oyuncuların izin ve ulaşım konusunda sıkıntılar yaşanacağını kaçınılmaz olduğu ön görülmüştür. İlk etapta ulusal ligin üç büyük şehir olan İstanbul, Ankara ve İzmir’de yapılması düşünülse de ulaşım konusunda bu bölgelerde dahi sıkıntılar olacağı düşünülür. Ancak yinede Türkiye’de futbolun gelişmesi için Fransa, İngiltere ve diğer birçok Avrupa ülkelerindeki ulusal lig uygulamasının ülkemizde de kabul edilmesinin zorunlu olduğu görüşü hâkimdir.³⁶⁰

TFF, 1959 yılında Türkiye’de ulusal lig düzenler. Türk futbolunda ilk defa üç şehirden on altı takım iki gruba ayrılır. Beyaz grup ve Kırmızı grup olarak ayrılan takımlar; “Beyaz grup’ta: Fenerbahçe, Beşiktaş, İstanbulspor, Beykoz, Altay, İzmirspor, Ankaragücü ve Hacettepe” kulüpleri yer alır. “Kırmızı grup’ta: Galatasaray, Karagümrük, Adalet, Vefa, Karşıyaka, Göztepe, Ankara Demirspor ve Gençlerbirliği” kulüplerinden oluşur.³⁶¹ Lig şubat ayı sonunda başlayıp Mayıs ayı sonunda bitmesi planlanmış ve ligin gelirlerinin dağılımı konusunda ise Fenerbahçe ve Galatasaray Kulüplerinin % 60’lık payın üç büyük kulüp (Fenerbahçe, Beşiktaş ve Galatasaray) arasında paylaştırılması teklifi diğer kulüpler

³⁵⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Ağustos, 1959, s. 6.

³⁶⁰ Even, S. *Tam Spor*, 9 Ocak 1950, Yıl: 1, Sayı: 8, s. 2. (BCA, FK: 490.01.0.0. YN: 1310.348.2.).

³⁶¹ Atabeyoğlu, C. (1991). *a.g.e.*, s. 281.

tarafından kabul görmemiştir.³⁶²Ulusal ligin kurulmasından sonra kulüpler ligden elde edilecek gelirin paylaşılması konusunda anlaşamamış on altı takımın temsilcileri TFF Genel Sekreteri Fikret Altinel'in başkanlığında toplanır. Yapılan görüşmelerde öncelikle Fenerbahçe, Galatasaray ve Beşiktaş Kulübü temsilcileri % 60'lık payın bu üç kulüp arasında dağıtılmasını isterler. Ancak başta Karagümrük ve İstanbulspor Kulüpleri olmak üzere bazı Ankara kulüpleri de bu teklife itiraz etmiş meselenin çözümü TFF'ye bırakılmıştır.³⁶³ Federasyon konuyu kendisi çözüme kavuşturmuş gelirlerin % 60'lık payı galip takımlar arasında, % 40'lık pay ise mağlup olan takımlar arasında beraberlik halinde ise eşit şekilde dağıtılması kararlaştırılır. Grup final maçlarında taraflar gelirleri yarı yarıya bölüşeceklerdir.³⁶⁴Bu deneme sezonunun ardından 1959 – 1960sezonunda grup sistemi bitirilerek yirmi takımlı lig kurulur. Lig, 27 Ocak tarihinde başlayıp 8 Mayıs'ta sonlanması planlanır.³⁶⁵ 1959'da Ulusal Lig ile birlikte bütünüyle profesyonelliğe geçilmiş ve artık futbol daha farklı bir gelişim sürecine girmiştir. Bu uygulamalar BTGM açısından değerlendirildiğinde iki durum ortaya çıkar. Birincisi devlet kontrolünün kaybedilmemesi, ikincisi ise amatörlüğün tamamen devre dışı kalmasını engellemek olmuştur.³⁶⁶

On yıllık süreçte özellikle Ulvi Yenal, Orhan Şeref Apak ve Hasan Polat'ın TFF Başkanlığı döneminde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Eski bir futbolcu olan Ulvi Yenal, döneminde ilk defa programlı ve metodik çalışmalar yapılır. Bir günde iki ayrı milli takım ilk defa müsabakaya çıkmıştır. Ulvi Ziya Yenal, döneminde milli müsabaka yapılmasına ayrı önem verilmiş ve federasyon dışı temaslar ile milli müsabaka tecrübesini en fazla dönemde yaşamıştır. Yine Ulvi Ziya Yenal döneminde profesyonelleşme kabul edilmiş ve Avrupa'daki futbol sistemi getirilmiştir. Yenal, 1950 – 1960 yılları arasında iki defa TFF Başkanlığı yapmıştır. Orhan Şeref Apak'da aynı Ulvi Ziya Yenal gibi iki dönem başkanlık yapmış ve Türk futbolunun genç takımlar ile gelişebileceğine inanmıştır. Apak, kendisinin çabalarıyla kurulan genç milli takım ilk kez Dünya Gençler Şampiyonasına katılmış ve Türkiye Genç Milli Takımı on sekiz takım içinde üçüncü olarak büyük bir başarı elde etmiştir. Bu dönemde Türk futbolunda genç takımlar oluşturulması davası ileriki dönemler için büyük bir hamle olmuştur. Son isim Hasan Polat dönemi TFF yönetim kurulu açısından da yenilikler getirmiş Türk futbolunun önemli isimleri yönetimde kendine yer bulmuştur.

³⁶² *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Şubat 1959, s. 6.

³⁶³ *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Şubat 1959, s. 6.

³⁶⁴ *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Şubat 1959, s. 6.

³⁶⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Kasım 1959, s. 6.

³⁶⁶ Gökaçtı, M. A. (2008). *a.g.e.*, s. 194.

Polat, döneminin bir diğer gelişmesi 1950’li yıllar için yabancı bir uygulama olan “*Tek Seçicilik*” bugünkü anlamada Teknik Direktörlük sistemini getirmekle yapmıştır. Daha önce “*Seleksiyon Komitesi*” (Seçici Kurul) sistemi uygulanmış bu dönemin ardından TFF’de ikinci Orhan Şeref Apak dönemi ile Seleksiyon sistemine geri dönmüştür. Dünya’da “*Tek Seçicilik*” sistemini ilk kez Hugo Meisl³⁶⁷ ortaya çıkarmıştır. Avusturya milli takımı Hugo Meisl ile önemli başarılar kazanmıştır.³⁶⁸

1950 – 1960 yılları arasında futboldaki bu kurumsallaşma, profesyonellik sadece futbolu değil Türkiye’de spor anlayışını değiştirmiş özellikle profesyonelliğin kabulü ile futbolun ekonomik yönünün ortaya çıkıp gelişmesi halkın tüm kesimlerinden insanların futbola ilgi duymasını sağlamıştır.³⁶⁹

2.4. 1950’li Yıllarda Gençlik Yapılanmaları ve Spor

1950’li yıllarda Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) Türkiye’de en örgütlü gençlik teşkilatı olarak öne çıkmıştır. Birliğin faaliyetleri 1916 yılında başlamış 1936-1946 arasında kapatılmış ve faaliyet gösterememiş daha sonra çok partili hayata geçiş ile birlikte gelen yeni siyasi ortamın ardından çalışmalarına yeniden başlamıştır.³⁷⁰ Birliğin yeniden açılmasında Genel Başkan Vekili Süleyman Berk Karayazılı’nın DP’ye Milletvekili teklifi alacak kadar yakın bir kişi olmasının etkisi göz ardı edilmemelidir.³⁷¹ Ayrıca DP döneminde farklı yıllarda birden fazla Milli Eğitim Bakanlığı yapan Tevfik İleri’nin 1930’lu yıllarda MTTB’de başkanlık yapması 1950’li yıllarda teşkilatın spor dâhil birçok alanda faaliyetlere başlamıştır.³⁷²

Teşkilat on yıllık süreçte gelişen spor faaliyetlerine kayıtsız kalamayarak bünyesinde Türk Talebe Spor Birliği’ni (TTSB) kurmuş ve 1950’li yıllarda önemli sportif faaliyetlerde bulunmuş özellikle okullarda yürütülen sporlar faaliyetlerinin yurt dışına açılmasına imkân

³⁶⁷ 1881-1937 yılları arasında yaşamış Avusturya Futbol’unun en önemli isimlerinden biridir. Futbolcu, hakem olarak futbola hizmet etmiş teknik direktörlük kavramının tek seçici olarak dünya futboluna girmesini sağlamıştır. Ayrıca Avusturya Futbol Federasyonu Genel Sekreterliği yapmış ve bu dönemde FIFA delegesi olmuştur, *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Kasım 1957, s. 6.

³⁶⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Kasım 1957, s. 6.

³⁶⁹ Tunç, S. (2011). *a.g.e.*, s. 121.

³⁷⁰ Öz, İ. (2014). *Demokrat Parti’nin Gençlik Politikaları ve Gençlik Teşkilatı (1946-1960)*, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s. 44.

³⁷¹ Öz, İ. (2014). *a.g.t.*, s. 45.

³⁷² Demirel, T. (2016). *Türkiye’nin Uzun On Yılı Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 226.

sağlayacak önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Birliğin önemli faaliyetleri arasında yurt dışından özellikle bu girişimlerin sonucunda Türk üniversitelerinin spor kolları yurt dışından teklifler almaya başlamıştır. 8 Ocak 1951'de İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Genel Sekreteri Faik Güven'in, Başbakan Adnan Menderes'e gönderdiği mektupta birliğin spor kolu olarak kayak takımının 22 Ocak 1961'de Avusturya'da yapılacak Dünya Gençlik Birliği tarafından organize edilen turnuvaya davet edilmesini aktarılır. Birlik tarafından 1949 yılında Üniversitelerarası Kayak Şampiyonası birincisi İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencisi Abdurrahim Esat'ın katılması kararlaştırılmış ve Adnan Menderes'in gereken desteği vermesi istenmiştir.³⁷³

On yıllık süreçte birliğin faaliyetleri spor dışında da önemli ilişkilerin kurulmasına ön ayak olmuştur. 15 Ocak 1957'de İran'ın Tahran Üniversitesi Spor Teşkilatı Başkanı Hüseyin Sadakyani ile TTSB aracılığıyla irtibata geçilerek İstanbul Üniversitesi ve kendi üniversitelerinin futbol, basketbol, voleybol ve güreş branşlarından oluşan müsabakalar yapılması teklif edilmiştir. Tüm masrafların Tahran Üniversitesi Rektörü Dr. İkbaldahi tarafından karşılanacaktı. Konunun Adnan Menderes'e aktarılmasıyla birlikte Menderes bu temaslar için MTTB İstanbul şubesi başkanı Oktay Bey'i görevlendirilmiştir.³⁷⁴

MTTB'nin bir kolu olan TTSB, bu dönemde üniversite öğrencilerinin spor kültürünün gelişimi, spor tecrübesinin artırılması ve gençlerin beden sağlıklarının korunması için çalışmalar yapmış yurtdışında da dünya üniversite oyunlarına Türkiye'nin de katılması için Uluslararası Üniversiteler Spor Federasyonu'na(FISU³⁷⁵) üye olmuştur. Bu durumda FISU organizasyonları için yapılacak müsabakalarda Türkiye adına TTSB sorumlu olarak tayin edilmiştir.³⁷⁶ TTSB, başkanı Oktay Topçuoğlu FISU'nun 18-24 Şubat 1957'de Almanya'nın Oberammergav şehrinde yapılan kongresi dönüşünde Türkiye'nin asil üye olarak seçildiğini ve 31 Ağustos - 8 Eylül tarihleri arasında Fransa'da yapılacak Üniversite Oyunlarına davet edildiğini bildirmiştir.³⁷⁷

³⁷³ BCA, FK: 030.01.00.00. YN: 18.100.2.

³⁷⁴ BCA, FK: 030.01.00.00. YN: 6.32.4.

³⁷⁵ FISU: Federation Internationale du Sport Universitaire, Dünya Yaz ve Kış Üniversite Oyunlarını organize eden kuruluş olimpiyatlardan sonra dünyanın ikinci büyük spor organizasyonun yürütücülüğünü üstlenir. Merkezi Paris olan kurumun idari kısmı Belçika'da genel sekreterliği Zürih'te bulunmaktadır.

³⁷⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Ocak 1957, s. 6.

³⁷⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Mart 1957, s. 6.

II. Dünya Savaşı sonrasında oluşan yenedünya düzeninde birçok denge yeniden oluşurken Batılı ülkelerin Kıbrıs'a bakışında da bir değişim yaşanmıştır. 1950'li yıllarda İngiltere'nin Kıbrıs'taki askeri ve siyasi varlığı hala devam ediyor olmasına rağmen Kıbrıs'ın bağımsız devlet olma fikri yaygınlık kazanmaya başlamıştı. Bu koşullar altında Türkiye Kıbrıs ile daha yakından ilgilenir olmuştur. Türkiye'nin Kıbrıs'ı koruma ve etkinlik sağlama düşüncesi sportif faaliyetlere de yansımış spor aracılığıyla Türkiye ile Kıbrıs arasındaki ilişkilerin korunması ve güçlendirilmesi amaçlanmıştır.³⁷⁸ 1950'li yıllarda spor, uluslararası kamuoyunun dikkatinin Kıbrıs'a çekilmesi açısından da büyük bir önem taşımaktaydı. MTTB bu konuda on yıllık süreçte önemli temaslarda bulunmuştu. 1958'de MTTB'nin teklifiyle “*Profesyonel Lig Düzenleme Kurulu*” tarafından organize edilecek profesyonel takımlar arasında bir Kıbrıs turnuvası adında bir turnuva düzenlenmesi kararlaştırılır. Kıbrıs Turnuvası'na katılacak kulüpler Beykoz, Adalet, İstanbulspor ve Vefa olarak belirlenir. Galatasaray ise Irak'ta yapacağı spor temaları sebebiyle katılamayacaktır.³⁷⁹ MTTB, bu dönemde Kıbrıs ile sportif ilişkiler kurma konusunda büyük çalışmalar yapmış ve birlik Kıbrıs Futbol Karması kafilesini Türkiye'ye davet etmiştir. Yirmi beş kişiden oluşan kafilede on dokuz futbolcu, dört idareci, bir antrenör ve bir malzemeci bulunur. MTTB, 20-23 Nisan tarihleri arasında iki karşılaşma organize etmiştir.³⁸⁰ TTSB'nin sporuna yapmış olduğu bu yararlı faaliyetler DP hükümeti tarafından 12922 sayılı, 13 Nisan 1960 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile “*Milli*” unvanı verilerek teşkilatın ulusal ve uluslararası alanda okul sporlarında en yetkili teşkilatı olmuştur.³⁸¹ İstanbul Üniversitesi Türk Talebe Birliği Şubesi 1958 yılı kongresinde tüzel bir kişiliğe kavuşurken, 1953'te kurulan İstanbul Üniversitesi Spor Kulübü'nün pasif kalması nedeniyle MTTB VE TTSB İstanbul Üniversitesi şubelerine bağlanması kararlaştırılmıştır.³⁸² Kulüp dönemin rektörü Prof. Dr. Fahir Yeniçay tarafından kurulur ve ilk olarak atletizm, masa tenisi, basketbol ve voleybol branşlarında faaliyete başlar.³⁸³ İstanbul'da bir diğer eğitim kurumu İstanbul Teknik Üniversitesinde Prof. Dr. İlhami Civaoglu ve Naim Şukal'ın öncülüğünde 1953 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Spor Kulübü kurulur. Özellikle okulun II. Dünya Savaşı'ndan sonra bir spor salonuna sahip

³⁷⁸ Gökaçtı, M. A. (2008). *a.g.e.*, s. 208.

³⁷⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Nisan 1958, s. 6.

³⁸⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Nisan 1958, s. 6.

³⁸¹ BCA, FK: 030.18.01.02. YN: 154.88.14.

³⁸² *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Ocak 1958, s. 6.

³⁸³ Hasdemir, H. (2010). *İstanbul'un 100 Spor Kulübü*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A. Ş. Yayınları, s. 154.

olması salon sporlarında büyük bir ilgi uyandırır. Özellikle 1950’li yıllarda okulun basketbol takımı İstanbul Basketbol Ligi birinci kümeye kadar yükselerek başarılı bir dönem geçirmiştir.³⁸⁴ Ayrıca bu dönemde Kıbrıs kulüpleri amatör veya profesyonel birçok kulübün davetlisi olarak Türkiye’ye gelmiştir. 29-30 Mart tarihlerinde Kıbrıs Demirspor Kulübü, Torosspor ile müsabaka yapmak için Adana’ya gelmiştir.³⁸⁵ 1 Haziran 1959’da Fenerbahçe Spor Kulübü Kıbrıs’ın Doğan Türkbirliği Spor Kulübünün davetlisi olarak Lefkoşa’ya gitmiştir. Aynı tarihlerde Kıbrıs Ağdelen Spor Kulübü Torosspor’un davetlisi olarak Antalya’ya ve Çetinkaya Spor Kulübü de İdmanyurdu Spor Kulübünün davetlisi olarak gelir.³⁸⁶ Fenerbahçe, Kıbrıs’ta bulunduğu süre içinde sadece sportif faaliyetlerde bulunmamış Kıbrıs Türklerinin o dönemdeki önderi Dr. Fazıl Küçük’ü³⁸⁷ de ziyaret ederek kamuoyunun dikkatini bu çekmiştir.³⁸⁸ Fenerbahçe Spor Kulübünün bu ziyareti üzerine Doğan Türkbirliği’nin başkanı Ziya Rızkî tarafından mesaj yayınlanır. Mesajda *“Hiçbir maddi gaye gütmenden bir maç yapmak Türk’ün spor kabiliyetini Kıbrıs halkına tanıtmak maksadı ile yavru vatanımıza gelmek zahmet ve fedakârlığına katlanan Fenerbahçe’nin bu asil jesti Kıbrıs spor tarihinde şerefli bir hadise olarak anılacaktır.”* demiştir.³⁸⁹

Bu tarihlerde Kıbrıs Doğan Türkbirliği Spor Kulübü Anadolu’nun çeşitli yerlerinden davetler almayı sürdürmüş ve Kayseri’nin Sümerspor takımı ile 14-18 Haziran 1959 tarihlerinde müsabaka yapmak için Türkiye’ye gelmiştir.³⁹⁰ Bu dönemde spordaki Kıbrıs temaslarına BTGM’de kayıtsız kalmamış Kıbrıs Türk Gençlik Teşkilatı ile temaslar kurmuştur. 30 Ağustos için iki teşkilat Kıbrıs’a dört milli güreşçi gönderilmesi konusunda anlaşmışlardır. Konu ile ilgili BTGM müdürü Mehmet Alkan bizzat ilgilenmiş ve güreş müsabakalarının yapılmasını sağlamıştır.³⁹¹ Bu temaslar spor Kıbrıs’ta spor eğitimi konusunda BTGM, Kıbrıs Türk Gençlik Teşkilatı’nda çalışmak üzere Beden Öğretmeni tayin etmiştir. Bunun için BTGM Balıkesir Bölge Müdürü Şeref Ayrılın

³⁸⁴ Hasdemir, H. (2010). *a.g.e.*, s. 156.

³⁸⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Mart 1958, s. 6.

³⁸⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Haziran 1959, s. 6.

³⁸⁷ Dr. Fazıl Küçük, Rauf Denktaş’tan önce Kıbrıs Türklerinin önderidir. 1906 Lefkoşa doğumlu olan Küçük, 1959 yılı sonunda Kıbrıs’ta Türkler ve Rumların ortak kurduğu Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ilk Cumhurbaşkanı yardımcısıdır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz: Maden, M. (2014). *Dr. Fazıl Küçük ve Kıbrıs*, İstanbul: Tarihi Kitapevi.

³⁸⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Haziran 1959, s. 6.

³⁸⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Haziran 1959, s. 6.

³⁹⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Haziran 1959, s. 6.

³⁹¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Ağustos 1959, s. 6.

seçilmiştir.³⁹² Ayrıca bu dönemde siyasi partilerde yeni oluşturulan gençlik teşkilatları kendi aralarında sportif faaliyetler düzenlemişlerdir. DP, ilk gençlik teşkilatı kuran siyasi parti olarak yine bu dönemde ilk kez futbol turnuvaları düzenlemiştir. İlk turnuva DP Konya gençlik teşkilatı tarafından yapılmış turnuvaya partili gençler, amatör kulüpler İdman Yurdu, Karapınargücü, ve Şekerspor katılmıştır.³⁹³

II. Dünya Savaşı ile birlikte ilerleyen yıllarda ekonomik politikalar, çok partili demokratik siyaset ve Marshall yardımları ile gelişen diplomatik ilişkiler bütünüyle hem siyasal hem de toplumsal açıdan farklı bir dönemin başlamasına yol açmıştı.³⁹⁴ 1950’li yıllarda ABD tarafından yapılan dış yardımlarla birlikte üretimin artması ülkenin bütünüyle toplumsal refaha kavuşmasını sağlamıştır. Ayrıca bütün bu ekonomik büyüme özellikle 1950’li yılların ilk yarısında halkın üzerinde ekstra bir yük getirmemişti.³⁹⁵

1950’li yıllar boyunca DP yönetimi batılı ülkeler ve özellikle ABD ile yakın diplomatik ilişkiler kurmuştur. Bu ilişkilerin en önemli sonucu Türkiye’nin NATO’ya üye olmasıdır. Yakınlaşan diplomatik ilişkiler Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın ABD’ye yaptığı ziyaret ile ikili temasları kuvvetlendirmişti. Siyasi açıdan çok yer tutmasa da toplumsal açıdan iki ülkenin kaynaşmasının önünü açmıştır.³⁹⁶ Bu diplomatik ilişkilerin spordaki bir yansıması da Beşiktaş Spor Kulübünün ABD ziyareti olmuştur. 1950’li yılların getirdiği en önemli farklılık II. Dünya Savaşının ardından Batılı ülkeler ile kurulan kurumsal ilişkiler ve uzun yıllar boyunca sporun propaganda olarak kullanılma durumu bu dönemde de kendisini göstermekteydi. 1950 yılında Beşiktaş Spor Kulübünün ABD gezisi spor ile kültürel yakınlaşmaların bir örneği olmuştur. Beşiktaş’ın bu temasları Türkiye’de tüm çevrelerce büyük önem verilmiştir. Bu seyahat kamuoyunda ABD ile gerçekleşen siyasi ve ekonomik ilişkilerin futbola dolayısıyla da spora yansıması olarak değerlendirilmekteydi. Spor çevrelerinde milli bir görev olarak değerlendirilen bu sportif gezi basın tarafından “*Mühim bir memleket propagandası.*” olarak görülmekteydi.³⁹⁷

³⁹² *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Haziran 1959, s. 6.

³⁹³ *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Ağustos 1959, s. 6.

³⁹⁴ Özcan, F. C. (2015). Ellili Yıllarda Türkiye Ekonomisi. *Türkiye’nin 1950’li Yılları*. Mete Kaan Kaynar (Hazırlayan), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 39.

³⁹⁵ Özcan, F. C. (2015). *a.g.m.*, s. 41.

³⁹⁶ Erdem, E. E. (2015). Türkiye-ABD İlişkilerinin Zirve Noktası: Celal Bayar’ın ABD Ziyareti. *Türkiye’nin 1950’li Yılları*. Mete Kaan Kaynar (Hazırlayan), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 135.

³⁹⁷ Akar, R. ve Tunç, S. (2017). *a.g.e.*, s. 168.

Beşiktaş'ın bu seyahati ile kurulan ilişkiler “*Milli bir vazife*” gördüğü bu gezi tüm spor çevreleri tarafından önemsenmiş ve kafiyeyle seyahat dönüşü TFF temsilcisi Kemal Halim ile birlikte İstanbulspor ve Galatasaray Spor Kulübünün temsilcileri tarafından karşılanmıştır.³⁹⁸ Bu gelişmeler Türk futbolunun ve dolayısıyla Türk sporunun gelişmesi açısından 1950’li yılların bir dönüşüm dönemi olduğu tezini doğrular niteliktedir. Ayrıca bu dönemde İsrail’in Hapoel Kulübünün İstanbul’a gelmesi ve Galatasaray’ın İngiltere’ye gitmesi Türk futbolunun uluslararası alanda tanıtılması açısından büyük gelişmelerdir.³⁹⁹

1950’li yılların futbola getirdiği önemli bir kazanımda kulüplerin finansal imkânlarının artmasıyla birlikte yurt içi ve yurt dışından futbolcu transferi yapması olmuştur. Çünkü bu döneme kadar kulüpler en fazla kendi çevrelerinden futbolcu almaktaydılar. Ayrıca artan stadyum gelirleri ve DP döneminde yaşanan ekonomide liberalleşmenin bir sonucu olarak iş adamlarının futbolla yakından ilgilenmesi, finansal destekte bulunmalarını sağlamıştır.⁴⁰⁰ Kıbrıs ile spor üzerinden kurulan ilişkiler ve gençlik yapılanmalarının spora olan katkısı on yıllık süreçte Türk sporunun gelişmesinde büyük katkılar sağlamıştır.

³⁹⁸ Akar, R. ve Tunç, S. (2017). *a.g.e.*, s. 172.

³⁹⁹ Gökaçtı, M. A. (2008). *a.g.e.*, s. 183-184.

⁴⁰⁰ Gökaçtı, M. A. (2008). *a.g.e.*, s.196.

3. BÖLÜM

3. 1950-1960 YILLARI ARASINDA FUTBOL DIŞINDA SPORDA KURUMSALLAŞMA ÇABALARI

3.1. At Yarışları Kanunu ve Türkiye Jokey Kulübünün Kurulması

At yarışları 1950’li yıllara kadar İstanbul, Ankara ve İzmir’de At Yetiştiricileri ve Sahipleri Derneği aracılığıyla birbirinden ayrı olarak organize edilmekteydi. Ancak 31 Temmuz 1949 Veli Efendi Hipodromu⁴⁰¹ Yangını ile karışık bir döneme girilmiştir. At yarışlarının yapılması bir disiplin ve şehirler arasında organizasyon bağlantısının sağlanması ile mümkün olacağı bunun içinde Batılı anlamda bir Jokey Kulübünün kurulması fikri ön plana çıkmıştı. 1950 seçimleriyle DP’nin iktidara gelmesinin ardından Adnan Menderes, eşi Berrin Menderes’in yakını ve kedisinin de dostu olan Nejat Evliyazade⁴⁰² ile yedi maddelik bir kanun tasarısı üzerinde çalışmıştır. Menderes, aile olarak at yetiştiriciliği ile ilgilenen ve DP’nin önemli isimlerinden Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu’nu⁴⁰³ bu iş için görevlendirmişti.⁴⁰⁴ Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Ege Bölgesinin büyük ve köklü ailelerinden Karaosmanoğullarına mensup biri olarak Manisa’da doğmuş ve genç yaştan itibaren gazetecilik yapmaya başlamıştı. Ayrıca İstanbul Ziraat Yüksel Okulu mezunuydu. Ailesinin büyük bir çiftçi ailesi olması sebebiyle özellikle İzmir ve Manisa’da At Çiftlikleri bulunuyordu. Ayrıca aile Milli Mücadele döneminde Ege Bölgesindeki süvari birliklerinin hazırlanmasında önemli bir rol oynamıştı. Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, gazetecilikten yasaklı olduğu dönemde Mustafa Kemal Atatürk’ün direktifiyle çiftçiliğe geri dönmüş daha sonra İsmet İnönü tarafından siyasete kazandırılmıştı. İlerleyen dönemde DP’nin kurucuları

⁴⁰¹ Osmanlı döneminin en ünlü mesire alanı olan arazi Sultan III. Mustafa’nın bir iftira üzerine sürgün ettiği Şeyhülislam Veliyyüddin Efendi’ye özür olarak verilir. Bu dönemden sonra Veliefendi Çayırı olarak bilinen arazi Enver Paşa’nın 1911 yılında Alman bilim adamlarından oluşan heyetin İstanbul’da at yarışı yapılabilen arazi istemesi üzerine hipodrom inşa edilmiştir. Hipodrom bu yıldan itibaren at yarışlarının Türkiye’de merkezi olmuş ve Türkiye Jokey Kulübünün kurulmasının ardından 1950’de Tarım Bakanlığı tarafından kulübe kiralanmıştır, Üyken, N. (2015). *Kulüp Ülkemizde At Yetiştiriciliği ve Türkiye Jokey Kulübü Tarihçesi*, İstanbul: Türkiye Jokey Kulübü Yayınları, s. 16.

⁴⁰² İzmir Karşıyaka Spor Kulübü kurucu ve Belçika’ya futbol oynayan böylece yurt dışına ilk transfer olan futbolculardan birisidir. Aynı zamanda Adnan Menderes’in eşi Berrin Menderes’in eniştesidir, Üyken, N. (2015). *a.g.e.*, s. 42.

⁴⁰³ Manisa’nın Karaosmanoğlu ailesine mensup olarak 13 Haziran 1900 yılında doğmuştur. Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun ikinci kuşak amcasıdır. Gazeteci ve Siyaset adamı Karaosmanoğlu, 1950-1955 yılları arasında DP’nin içerisinde önemli görevler almıştır. Hayatı ve yazıları için bkz: Karaosmanoğlu, F. L. (2014). *Bir Muhaliğin Edebi ve Sosyal Yazıları*. Sınar Uğurlu, A. (Hazırlayan), İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.

⁴⁰⁴ Üyken, N. (2015). *a.g.e.*, s. 41-43.

arasında yer alan Karaosmanoğlu, Adnan Menderes'in en yakınındaki isimlerden biri olarak Devlet ve İçişleri bakanlığı görevlerinde bulunmuştu. TJK'nın kuruluş aşamasında ailesinden gelen tecrübe ile kulübün kuruluş ve teşkilatlanma sonrasında da çiftlik temininde önemli yardımları olmuştur.⁴⁰⁵

Kulübün kurucusu olarak belirlenen; Fevzi Lütfi Karasomanoğlu, Şanlıurfa milletvekili Saim Önhon, at yetiştiricisi ve hara (at üretim çiftliği) sahibi Prens Halim Sait Türkhan, Sait Akson ve İzmir'de ilk kez at yarışlarını başlatan Refik Evliyazade'nin oğlu Nejat Evliyazadeler tarafından Jokey Kulübü Tüzüğü'nü hazırlanmıştı. İlk yönetim kurulu, Başkan Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Genel Sekreter Saim Önhon, sayman Halim Sait Türkhan, üyeler Nejat Evliyazade ve Sait Akson'dan oluşmaktadır.⁴⁰⁶ 1952'de yeni yönetim kurulunda DP'den dönemin İçişleri Bakanı Ethem Menderes ve Sadık Giz'de kulübe katılmıştır.⁴⁰⁷

Kulüp, kuruluşunun ilk dönemlerinde at yarışları için yetki alamamıştır. 1953 yılında yayımlanan 6132 sayılı “*At Yarışları Kanunu*”nda dünyada at yetiştiriciliğinde en başlarda olan Türklerin at yarışlarını milli bir spor olarak görüldüğünü fakat ulusun yaşadığı sıkıntılar ile atçılığında gerilediği fakat son yirmi yıldır önemli bir gelişme sağlandığına yer verilmişti. Bu kanunla önceden sadece Ankara, İstanbul ve İzmir ile sınırlı olan at yarışlarının tüm yurda yayılacak şekilde yeniden düzenlenmesi zorunlu hale gelmiştir. Kanun ile birlikte Bakanlar Kurulunun uygun gördüğü yerlerde at yarışları yapmak ve at yarışlarında müşterek bahis düzenleme yetkisi Tarım Bakanlığına sorumluluğundadır. Böylece Türkiye’de ilk defa at yarışlarında bir kuruma bahis yetkisi verilmiş oluyordu. Tasarının en önemli kısımlarından biri at yarışlarının devlet hazinesine yük olmayacak şekilde kendi gelirleri ile oluşturulmuş bütçe ile yürütülmesiydi. Kanuna göre bu konuyu düzenlemek amacıyla hazırlanan talimatnamede müşterek bahisten elde edilecek gelirin % 75’i bilet sahiplerine dağıtılıp, % 25’lik kısmı yarış gelirleri olarak kalması öngörülmüştü.⁴⁰⁸ At Yarışları Kanununun beşinci maddesince Tarım Bakanlığı at yetiştiriciliği amacıyla kurulmuş kamu yararına çalışan derneklere belirli koşullarda otuz seneyi geçmeyecek

⁴⁰⁵ Demirel, T. (2015). Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu. *Türkiye'nin 1950'li Yılları*. Mete Kaan Kaynar (Hazırlayan), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 349-350.

⁴⁰⁶ Tutel, E. (1998). *At Yarışları ve Atlı Sporlar*, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 82.

⁴⁰⁷ Üyken, N. (2015). *a.g.e.*, s. 47.

⁴⁰⁸ Tutanak Dergisi, *At Yarışları Kanunu Lahiyası ve Tarım, Geçici, Adalet ve İçişleri Komisyonları Raporları (1/431)*, Cilt: 24, Devre: 10, s.s. 154, s. 1-3.

sürede Bakanlar Kurulu Kararı ile devretmesi yetkisi verilmişti. Bu düzenleme ile Jokey Kulübünün yetki problemi de aşılmıştır.⁴⁰⁹

1958 yılında başka bir önemli gelişme BTGM tarafından İstanbul, Ankara ve İzmir’de binicilik şubelerinin açılmasıdır. Aynı yıl Binicilik Federasyonu ordu spor teşkilatı içinden alınarak BTGM’ye bağlanmış ve başkanlığına ilk kez sivil bir işadamı Nejat Eczacıbaşı ve ikinci başkanlığa da yine ünlü iş adamı Vehbi Koç getirilmiştir.⁴¹⁰ Bu isimler aynı zamanda TJK üyesi olmaları binicilik ve at sporlarının gelişiminde önemli katkı sağlamıştır. Binicilik Federasyonu yönetim kurulu, “*Başkan Nejat Eczacıbaşı, İkinci Başkan Vehbi Koç, Genel Sekreter Hakkı Erkiner, Ankara temsilcisi Mazhar Vural ve İzmir temsilcisi Esad Can*” isimlerinden oluşmaktadır.⁴¹¹TJK’nın kurulmasıyla birlikte on yıllık süreçte İstanbul, İzmir, Adana, Bursa, Ankara, Şanlıurfa ve Elazığ gibi şehirlerde hipodrom ve bu hipodromlarda modern haralar yapılmıştır.⁴¹²

1959’da bu gelişim sonuç vermiş ilk kez İstanbul İnönü (Dolmabahçe-Mithatpaşa) stadında Uluslararası Konkurhipikleri (At Yarışları) Turnuvası düzenlenmiştir. Turnuvanın şeref başkanlığını Cumhurbaşkanı Celal Bayar, müsabaka başkanlığını ise Uluslararası Binicilik Federasyonu Başkanı Prens Bernhard Oriola yapmıştır.⁴¹³İlk sivil federasyonun en önemli hedefi TJK ile birlikte temas kurarak binicilik ve atçılık faaliyetlerini tüm ülkeye yayılmasını sağlamak olmuştur.⁴¹⁴Binicilik ve atçılığın gelişmesinde 1956’da kurulan İstanbul Atlı Spor Kulübü ile aslında sivilleşmede ilk sinyali vermiştir. İstanbul Maslak’ta Nuri Oğlakçı’nın girişimleriyle kurulan kulüp günümüzde dünyanın en iyi tesislerine sahip şekilde faaliyetlerine devam etmektedir.⁴¹⁵ TJK’nın kurulması Türk binicilik faaliyetlerinde sivilleşmeyi getirmiş ve giderek askeri hegemonya’nın kırılmasını sağlamıştır.

Bu hızlı gelişme Tarım Bakanlığını harekete geçirmiş ve At Yarışları Kanununun beşinci madde gereğince at yarışları düzenleme yetkisini yirmi yıllığına Jokey Kulübüne devretmiştir. 1954 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile Milli At Yetiştiriciliği ve At Yarışlarının düzenlenmesi için ülkede tek yetkili kurum haline gelen kulübe “*Türkiye*”

⁴⁰⁹ Tutanak Dergisi, *At Yarışları Kanunu Lahiyası ve Tarım, Geçici, Adalet ve İçişleri Komisyonları Raporları* (1/431), Cilt: 24, Devre: 10, s.s. 154, s. 11.

⁴¹⁰ Tutel, E. (1998). *a.g.e.*, s. 114-115.

⁴¹¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Haziran 1958, s. 6.

⁴¹² Yıldız, D. (2002). *Çağlarboyu Türk’lerde Spor*, İstanbul: Telebasım Yayıncılık, s. 241.

⁴¹³ *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Ağustos 1959, s. 6.

⁴¹⁴ *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Haziran 1958, s. 6.

⁴¹⁵ Hasdemir, H. (2010). *a.g.e.*, s. 161.

unvanını kullanmasına izin verilir ve kulübün ismi “*Türkiye Jokey Kulübü*” (TJK) olarak değiştirilir. Bu gelişmeler neticesinde kulübün üye sayısında da büyük artış yaşanmış 1954 yıllı kongresinde üye sayısı yirmi yediye yükselmiştir. Kongre’de yönetim kurulu, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu başkanlığında “*Ethem Menderes, Saim Önhon, Fikret Yüzatlı, Sadık Giz, Özdemir Atman ve Sait Akson*” isimlerinden oluşur.⁴¹⁶

TJK, 19 Temmuz 1955 tarihinde “*At Yarışları Nizamnamesi*”ni yayımlayarak Türkiye’de At Yarışçılığını günümüz düzenine getirmiştir. Bu dönemde yönetim kuruluda değişmiş ve TJK’nın en etkin ismi Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu yönetimden ayrılırken, Tarım Bakanı Esat Budakoğlu ve Maliye Bakanı Nedim Ökmen yönetim kuruluna girmiştir.⁴¹⁷ 1959’da TJK ve at yarışlarını etkileyecek Spor-Toto Kanununun TBMM’de kabul edilmesi TJK içerisinde at yarışlarının bahislerinde azalma olacağı endişesini ortaya çıkarmıştır.⁴¹⁸

27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi sonrasında sportif faaliyetlere yasak geldiği için yarışlarda yapılamamıştır. TJK, zor bir süreçten geçmiştir. Yönetim kurulundan Ethem Menderes, Sadık Giz, Nurullah Tolon ve Genel Kurul Üyelerinden birçok isim gözaltına alınmışlardır. Ayrıca askeri müdahale sonrası kurulan Milli Birlik Komitesi tarafından TJK’ya yolsuzluk suçlamalarında bulunmuştur. Kulübün büyük bir kısmının DP’li isimlerden oluşması TJK’yı spor çevresinde bu sıkıntılı süreci en şiddetli yaşayan spor kurumu yapmıştır.⁴¹⁹ TJK’nın kuruluşundan 27 Mayıs Askeri Müdahalesine kadar on yıllık süreçte 1950-1956 arasında Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu ve 1956-1960 arasında Ethem Menderes başkanlık yapmıştır.⁴²⁰

3.2. 1950’li Yıllarda Spor Oyunları Federasyonun Gelişimi ve Tek Sporlu Federasyonlar

Dönemin basketboldaki ilk önemli gelişmesi 1950-1953 yılları arasında yapılan Uluslararası Basketbol Turnuvası’dır. Turnuva İstanbul’un 500. Fetih yıldönümü nedeniyle dönemin spor çevreleri ve yöneticileri çok önemsenmiştir. Avrupa basketbolunun önemli ülkeleri dört yıl boyunca Türkiye’de müsabaka yapmaları basketbol’un gelişmesine katkı

⁴¹⁶ Üyken, N. (2015). *a.g.e.*, s. 57.

⁴¹⁷ Üyken, N. (2015). *a.g.e.*, s. 62.

⁴¹⁸ Üyken, N. (2015). *a.g.e.*, s. 72.

⁴¹⁹ Üyken, N. (2015). *a.g.e.*, s. 76.

⁴²⁰ Tutel, E. (1998). *a.g.e.*, s. 84.

sağlamıştır.⁴²¹ Bu turnuva Türk basketbolunun Cumhuriyet Dönemindeki en büyük hamlelerinden biridir. Dört yıl boyunca yapılan müsabakalar sonucunda turnuva şampiyonuna verilmek için üzerinde Fatih Sultan Mehmet'in bronz heykelinin olduğu kupa yapılmıştır. Madalyaların üzerinde de Fatih Sultan Mehmet silueti yer alır.⁴²² Turnuva BTGM İstanbul Bölge Müdürü Vahyi Oktay, Spor Oyunları Federasyonu (SOF) basketbol ajanı Turgut Atakol⁴²³ ve Said Selahaddin Cihanoğlu'nun kişisel çabaları ile hazırlanmıştır.⁴²⁴

Turnuva düzenleme kurulunda, Bölge Müdürü “Vahyi Oktay, Turgut Atakol, Cem Atabeyoğlu⁴²⁵, Vamık Gezen, Muhterem Gökmen, Osman Karaca, Said Nil, Haluk San⁴²⁶, Muhtar Sencer, İzzettin Somer, Muvakkar Ekrem Talu ve Sedat Taylan” yer alır. Turnuva Uluslararası Basketbol Federasyonları Birliği (FIBA) faaliyet programı içerisinde bulunup Genel Sekreter William Jones'un direktifleriyle yürütülür.⁴²⁷ Bu dönemin ve Türk sporunun önemli ismi Faik Gökay SOF başkanlığına 1949'da gelmiş ve bu görevi 1958 yılına kadar sürdürmüştür. Özellikle BTGM İstanbul Bölgesi Basketbol Ajanı Turgut Atakol'la birlikte önemli adımlar atılır.⁴²⁸ Turgut Atakol sadece Türk basketbolu için değil FIBA'da aldığı görevler ve FIBA hakemi olarak birçok önemli görevler üstlenmiştir.⁴²⁹ Atakol'un başkan olduğu dönemde Spor Oyunları Düzenleme Kurulunda Türk sporunun önemli isimleri görev yapmıştır. 1953-1954 yılları arasında bu kurulda Osman Solakoğlu, Niko Zervudaki, Vahit Çolakoğlu, Recep Ogan, Osman Kaymak, Fethi Dinçer, Cem Atabeyoğlu, Vehbi Nasır,

⁴²¹ Atabeyoğlu, C. (1983). Basketbol. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. (8), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 2245.

⁴²² Atabeyoğlu, C. (1991). *a.g.e.*, s. 215.

⁴²³ 1915 doğan, 1988 yılında vefat eden Turgut Atakol, Spora lise yıllarında başlamış lisanlı olarak Galatasaray Spor Kulübünde basketbol ve kürek branşlarında faaliyette bulunmuştur. Aktif spor yaşantısının ardından Galatasaray Spor Kulübü Yönetim Kurulu üyeliği yapmış ve FIBA'nın en önemli hakemlerinden biri olarak 79 uluslararası müsabakayı yönetmiştir. Bu müsabakalar içerisinde en önemlisi 1955 Avrupa Basketbol Şampiyonası finalidir. 1946-1958 yılları arasında Spor Oyunları Federasyonunda basketbolun en yetkili ismi olmuştur. Hasdemir, H. (2011). *a.g.e.*, s. 87.

⁴²⁴ Atabeyoğlu, C. (1970). *a.g.e.*, s. 29.

⁴²⁵ Araştırmacı-gazeteci ve spor tarihçisi olan Cem Atabeyoğlu, 1924 yılında İstanbul'da doğup, 2012'de vefat etmiştir. Fenerbahçe Spor Kulübü Basketbol Şubesinin kurucuları arasında yer alır. Basketbol Federasyonunda 1955-1980 yılları arasında yönetim kurulu üyeliği ve ikinci başkanlık görevlerinde bulunmuştur. İbar, G. (2016). *Spor Âlem'inden Gol'e Spor Basını*, İstanbul: Atlas Tarih Dergisi, Özel Sayı: 38, s. 101.

⁴²⁶ Dönemin ünlü spor yazarı ve yöneticilerinden olan Haluk San, 1955'de Uluslararası Spor Yazarları Birliği üyesi olmuştur. Spor yazarlığının yanında 1934 yılından başlayarak Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı, Türk Spor Kurumu, Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi, Spor Oyunları Federasyonu ve Atletizm Federasyonunda önemli görevler üstlenmiştir. Ayrıca atletizm ve basketbolda ulusal hakemlik, voleybolda uluslararası düzeyde hakemlik yapmıştır. Türk Spor Vakfı'nın kurucusudur. Atabeyoğlu, C. (1970). *a.g.e.*, s. 17.

⁴²⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Haziran 1951, s. 6.

⁴²⁸ Atabeyoğlu, C. (1970). *a.g.e.*, s. 109.

⁴²⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Nisan 1957, s. 4.

Nazım Özbay ve Muhtar Sencer gibi isimler yer almıştır. Bu isimler 1950’li yıllarda özellikle salon sporlarının gelişimine büyük katkılar sağlamışlardır.⁴³⁰

1950’li yıllarda basketbolda ilk kez Türk kulüpleri yurt dışına çıkmış ve yabancı kulüplerle müsabaka yapma fırsatı yakalamışlardır. Galatasaray Spor Kulübünü 1952’de o dönemki ismiyle Yugoslavya’ya gitmiş ve Belgrad’da köklü Sırp takımları olan Kızılyıldız, Partizan ve Yunan Sporting Kulübü ile müsabakalar yapmıştır. Bu dönemde basketbolda yurtdışı ilişkileri geliştiren isimler Turgut Atakol ve Osman Solakoğlu olmuş ve onların gayretleriyle Galatasaray tekrar Yugoslavya’ya gitmiş burada Pirot şehrinde Pirot kulübü, Belgrad’da Beograd ve günümüzde Slovenya’nın başkenti olan Lujiblijana, Maribor gibi şehirlerde müsabakalara katılmıştır. 1955’te Fenerbahçe Spor Kulübü Yugoslavya’nın Proleter Kulübüyle müsabaka yapmak için yurtdışına ilk kez çıkmıştır. Bu gelişmeler hem Türk basketbolunun tanıtılması hem de yabancı ülkelerdeki basketbol seviyesinin öğrenilmesi açısından basketbolda 1950’li yıllardaki önemli kazanımlar arasındadır.⁴³¹

1957 yazında SOF, FIBA’ya 1959 Avrupa Basketbol Şampiyonası’nın İstanbul’da düzenlenmesi için başvurmuştur. SOF’nin başvurusu basketbolun gelişimi açısından Türk basketbolunun geldiği noktayı göstermektedir. FIBA, Genel Sekreteri William Jones ve uluslararası basketbolun önemli ismi Robert Busnel⁴³² ve Macaristan İstanbul’un adaylığını desteklemişlerdir.⁴³³ Şampiyonayı düzenlemek için üç federasyon İspanya, İsrail ve Türkiye başvurur ve şampiyonanın İstanbul’da düzenlenmesi kararlaştırılır.⁴³⁴

Federasyon şampiyona için Türkiye’den Turgut Atakol, Zeki Öztaş, İhsan Uyguç ve Yuda Cerasi’yi hakem olarak belirleyip FIBA’ya bildirir.⁴³⁵ 1959 Avrupa Şampiyonası 22-31 Mayıs tarihlerinde Dolmabahçe (Mithatpaşa) standında yapılması ve Şampiyona için Dolmabahçe stadında düzenleme yapılarak parke kaplanıp ve müsabakaların açık havada oynanması kararlaştırılır. Şampiyonaya on yedi ülke katılmıştır.⁴³⁶ Ayrıca Avrupa Şampiyonası için bir düzenleme kurulu oluşturulur. Kurulda “*Faik Gökay, Muhtar Sencer,*

⁴³⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, 24 Eylül 1953, s. 4.

⁴³¹ Atabeyoğlu, C. (1970). *a.g.e.*, s. 87.

⁴³² Fransız basketbol adamı 1934-1949 yılları arasında milli takım oyuncusu olarak 1948 Olimpiyatlarında ve 1949 Avrupa Şampiyonasında ikinci Fransa takımı içinde yer aldı. 1951, 1953 Fransa Erkek Milli Takımı ile üçüncü oldu. Fransa Kadın Milli Takımı ile 1953’te şampiyonluk yaşadı. Ayrıca 1950’li yıllarda Uluslararası Basketbol Federasyonu temsilcisi olarak çalışmıştır, *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Haziran 1957, s. 6.

⁴³³ *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Haziran 1957, s. 6.

⁴³⁴ *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Kasım 1957, s. 6.

⁴³⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Aralık 1957, s. 6.

⁴³⁶ Kılıç, B. (2011). *a.g.e.*, s. 141.

Turgut Atakol, Muzaffer Tunçalp, Haluk San, Osman Kermen, Vahit Çolakoğlu, Nezih Demirkent ve Recep Ogan” yer alır.⁴³⁷ 1950’li yıllarda basketboldaki gelişim sporcuların yurtdışına transfer olmalarını sağlamış ve dönemin en önemli basketbolcularından Yalçın Granit, Robert Busnel’in isteğiyle Racing Club Paris’e transfer olur. Granit, 1955-1956 yılları arasında bir yıl Fransa’da bulunmuştur.⁴³⁸ Gelişimde bir diğer etkende Türk Basketbol Milli Takımını 1952 Helsinki Olimpiyat Oyunlarına hazırlamak için gelen Elliot Van Zandt’ın Türk basketboluna katkılarıyla olmuştur. Zandt, modern basketbol kuralları ve oyun sistematüğini Türk Basketboluna yerleştiren isim olarak bilinmektedir.⁴³⁹

Yalçın Granit’in bu kadar ün yapması ülkede birçok genci etkilemiş futboldan uzaklaştırıp basketbola yönelmelerini sağlamıştır. Mehmet Baturalp ve Hüdaî Budanur Darüşşafaka’da Granit’i örnek almışlar futboldan uzaklaşarak okul yıllarında basketbola yoğunlaşmasıyla ve daha sonra önemli basketbolcular olmuşlardır.⁴⁴⁰ Yurtdışı temaslarda bunlar olurken yurt içinde de basketbola olan ilgi artmış Türk basketbolu Ali Uras, Samim Göreç, Yalçın Granit, Mehmet Baturalp ve daha birçok önemli sporcular kazanmıştır.⁴⁴¹ Yaşanan bu gelişmeler ile futbol kadar olmasa da İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi’nde kurulan spor kulüpleri ile basketbola olan ilgi büyük oranda artmıştır. İki okul takımı 1950’li yıllardan itibaren başarılı olarak günümüze kadar basketbolda öncü olmuşlardır.⁴⁴² İstanbul Teknik Üniversitesi Spor Kulübünün basketbol şubesinin kurulmasına Muammer Tunçman ön ayak olmuş ve belli bir süre hem oyuncu-kaptan hem de çalıştırıcı olarak büyük çabalar vermiştir. Teknik Üniversite basketbol takımı Tunçman’ın da gayretleriyle 1957’de İstanbul ikinci kümeden birinci kümeye yükselmiş ve uzun yıllar üst düzey mücadele etmeye devam etmiştir.⁴⁴³ Bu takımlar ile 1950’li yıllarda ilk defa Türkiye Genç Milli Takımı kurularak yeni bir atılım gerçekleştirilmişti. Bu dönemde Fenerbahçe Spor Kulübünde Önder Dai, Galatasaray’da Osman Solakoğlu ve Yalçın Granit, Moda Sporda Kenan Evranos, Ankara Yenışehir Kulübünde Arman Talay gibi antrenörlerin çabaları ile oluşturulan genç takımlar 1954’te genç milli takım kurulacak duruma gelmiştir. Bu dönemde kurulan genç milli takımdan Mehmet Baturalp, Doğan Hakyemez, Haluk

⁴³⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Ocak 1958, s. 6.

⁴³⁸ Granit, A. (2016). *Adanmak* (İkinci Baskı) İstanbul: Can Sanat Yayınları, s. 93.

⁴³⁹ Atabeyoğlu, C. (1970). *a.g.e.*, s. 32.

⁴⁴⁰ Granit, A. (2016). *a.g.e.*, s. 124.

⁴⁴¹ Atabeyoğlu, C. (1983). *a.g.m.*, s. 2246.

⁴⁴² Atabeyoğlu, C. (1970). *a.g.e.*, s. 98.

⁴⁴³ *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Mayıs 1957, s. 6.

Tunçeri, Kemal Erdenay gibi önemli basketbolcular yetişmiş daha sonraki dönemde hem sporcu hem antrenör olarak önemli hizmetler vermişlerdir.⁴⁴⁴ Ayrıca bu dönemde Posta ve Telgraf Teşkilatı (PTT) gibi birçok kurum basketbol takımı kurarak Türk sporuna büyük katkı vermişlerdi. PTT, 1954 yılında kurulmuş ve uzun yıllar üst liglerde mücadele etmiş daha sonra ismi Türk Telekom Gençlik Spor olarak değiştirilmiştir. Kulüp günümüzde de sportif faaliyetlerine devam etmektedir.⁴⁴⁵

Dönemin özel sporcularından biri de Can Bartu olmuştur. Türk sporunun bu özel ismi 25 Ocak 1957’de hem futbolda gündüz Fenerbahçe- Beyoğlu müsabakasında hem de basketbolda gece Fenerbahçe-Galatasaray müsabakasında forma giymiştir. Can Bartu, milli formayı her iki spor branşı için giymiş ve bu onun bir başka özelliği olmuştur.⁴⁴⁶ Ayrıca 1950’li yıllarda basketbolda yaşanan bir ilk de bayanların ilgisinin lig kurulacak seviyeye gelmiş olmasıdır. 1957’de İstanbul ve Ankara’da bayan basketbol ligi kurulur. Bu dönemin iki önemli bayan takımı İstanbul Üniversitesi ve Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü spor kulüpleri olmuştur.⁴⁴⁷

Dönemin siyasi gerginlikleri neticesinde 1955 yılında gerçekleşen 6-7 Eylül⁴⁴⁸ olayları gayrimüslim sporcuları etkilemiş ve spor çevrelerinde sıkıntılı bir kargaşa yaşanmıştır. Bu olaya en büyük tepkiyi spor elitlerinden eski basketbolcu, uluslararası basketbol hakemi ve antrenörü olan Yakovos Bilek⁴⁴⁹ vermiştir. Bu dönemde spor-siyaset ilişkisinin bir başka boyutu da yaşanmış ve o günlerdeki gergin ortam nedeniyle sporcularda durumdan olumsuz etkilenmişlerdir. Yakovos Bilek, Başbakan Adnan Menderes’e gönderdiği mektupta Yunanlılar İzmir’i işgal ettiğinde işgalcilerin babasına “*Fesini çıkar ve şapka koy*” emrine karşı gelerek “*Siz burada misafırsınız, yakın bir günde geldiğiniz yere gideceksiniz, bu fesin sayesinde ben ailemi geçindiriyorum, vatanımdır.*” cevabını verdiğini

⁴⁴⁴ Atabeyoğlu, C. (1970). *a.g.e.*, s. 35-36.

⁴⁴⁵ Atabeyoğlu, C. (1970). *a.g.e.*, s. 99.

⁴⁴⁶ Kılıç, B. (2011). *a.g.e.*, s. 137.

⁴⁴⁷ Yıldız, D. (2002). *a.g.e.*, s. 596.

⁴⁴⁸ Siyasi ve toplumsal açıdan 6-7 Eylül Olayları için bkz: Sakin, S. ve Dokuyan, S. (2013). *Kıbrıs ve 6-7 Eylül Olayları Menderes ve Zorlu’nun Tarihi Sınırı* (İkinci Baskı). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

⁴⁴⁹ 1930-1950 yılları arasında Kurtuluş (Tatavla) Gençlik Kulübünde Basketbol oynayan Yakovos Bilek, daha sonra 1950’li yıllarda basketbol hakemliği ve antrenörlüğü yapmıştır. Almanya milli takımını çalıştırmış ve Alman Basketbol’unun kurucusu olarak adlandırılır, Hacaloğlu, H. (2016). *Türkiye’de Basketbolun İlk 50 Yılı*, İstanbul: Atlas Tarih Dergisi, Özel Sayı: 38, s. 54-55.

ve işgalcilere itaat etmediğini söyler. Bilek, babasının kendilerini bu anlayışla yetiştirdiğini ve Türkiye’yi öz vatanımız saydıklarını aktarır.⁴⁵⁰

Kendisinin sporcu biri olarak en yüksek noktalara gelerek Türk Basketbol Milli Takımıyla Atina’da Yunanlıları kendi evlerinde mağlup ettiklerini ve en fazla sayıyı kendisinin attığını belirtir. Türk basketbolunun uluslararası hakemlerinden biri olduğunu, Yugoslavya ve 1952 Olimpiyat Oyunlarında hakem olarak Türkiye’yi bir Türk olarak şerefle temsil ettiğini söylemiştir. Yakovos Bilek siyasilerin “*Azınlıkların artık burada yeri yoktur.*” gibi yersiz söylemlerden hiçbir endişe duymadığını fakat ailesinin geleceğini düşünmek zorunda olduğunu o dönemde DP’ye yakın bir gazeteci ve 1957 seçimleriyle DP milletvekili olan Mithat Perin’in de kendisi tanıdığını belirtir. Bilek, kendisini her Müslüman Türk kadar Türk hissettiğini ve Adnan Menderes’e “*Bütün vazifelerimi yerine getirdikten sonra, bir din farkı ile mi bu Türklük benden alınmaktadır.*” siteminde bulunur. İstanbul’daki tüm Rumların hiçbir şekilde Yunanistan ile alakadar olmadıklarını ve onları umursamadıklarını söylemiştir. Türkiye’deki tüm Rumların Türk gibi düşündüklerini, Kıbrıs davası dâhil ülkemizin bütün meselelerinde yirmi dört milyon Türk’ten farksız aynı anlayışta olduklarını amaçlarının ülkemizin geleceği için çalışmak olduğunu aktarır. Mektup o dönemde hem spor çevresinde hem de siyasette gerginliği azaltan bir unsur olarak yer almış ve özellikle Yakovos Bilek’in samimi görüşleri kamuoyunda memnuniyet ile karşılanmıştır. Ancak bazı gazeteciler Yakovos Bilek’in bu şekilde bir bağlılık mektubu vermek zorunda kalmasını talihsizlik olarak değerlendirmişlerdir.⁴⁵¹ Ayrıca basketbolda İstanbul’daki gayrimüslim sporcu ve spor kulüpleri özellikle Yunanistan ve Bulgaristan gibi ülkelerdeki takımlarla bağlantı kurarak sportif ilişkiler kurmuşlardır. Bunu yaparken YMCA misyonerlik kurumu aracılığını kullanmışlardır. YMCA’nın Selanik basketbol şampiyonu Beyoğlu Spor Kulübü ile temaslarda bulunmuş müsabaka teklif etmiştir. İstanbul’a gelen YMCA Basketbol Takımı Galatasaray, Fenerbahçe, Moda ve Beyoğlu Spor Kulüpleriyle müsabakalar yapmıştır. YMCA’nın Cumhuriyet öncesi ve sonrası modern sporların Türkiye’ye girişinde önemli rol oynaması ve sonrasında dışarıdan sportif ilişkilerine devam etmesi 1950’li yıllarda devam etmesi ile birlikte bu durumun 1950-1960 yılları arasında daha sınırlı olduğu görülmektedir.⁴⁵²

⁴⁵⁰ BCA, FK: 030.01.00.00. YN: 133.870.2.

⁴⁵¹ BCA, FK: 030.01.00.00. YN: 133.870.2.

⁴⁵² *Akşam Gazetesi*, 5 Mart 1955, s. 2.

SOF, 1938’de BTGM’nin kurulmasının ardından üç spor branşı (basketbol-voleybol-hentbol) ile birleşik federasyon şeklinde kurulur. 1950’li yılların ortalarından itibaren SOF’nin içindeki spor branşlarının ayrılması düşüncesi spor çevreleri ve yöneticileri tarafından tartışılır. 1957 yılında SOF’de yapılan değişikle Federasyon Yönetim Kurulu yapısında değişikliğe gidilerek bir başkan, bir genel sekreter, üç spor branşı basketbol, voleybol ve hentbol için birer asbaşkan ve dört üyeden oluşacaktır.⁴⁵³ 19 Nisan 1958 tarihinde Faik Gökay’ın istifasına kadar SOF, bu yapıda çalışmalarına devam etmiştir.⁴⁵⁴ Federasyonun başına Türk basketbolunun en önemli ismi Turgut Atakol getirilmiştir. Federasyon Yönetim Kurulu, “*Başkan Turgut Atakol, Asbaşkan Muhtar Sencer, Genel Sekreter Muammer Pamuk, Üyeler Vahit Çolakoğlu ve Zeki Saner*”den oluşturulur.⁴⁵⁵ Atakol, basketbolun gelişmesi için federasyon dışında kalan bazı yöneticiler ile temas halinde olunacağını ve federasyonun üç ayrı federasyona ayırarak Avrupa’daki gibi kurumsallaşmış şekilde basketbolu yönetmeyi istediklerini belirtir. Ayrıca basketbol maçlarında iki yabancı oyuncu oynatma izni getirilmiştir.⁴⁵⁶

Turgut Atakol’un SOF Başkanı olmasından sonra basketbol sporunun ülkeye yayılması için çalışır. Atakol, uluslararası alandaki tanınırlığı ve görevleri sayesinde basketbolun gelişimi hızlanmıştır. Ancak 1950-1960 yılları arasında Türk basketbolunun en önemli gelişmesi SOF’nin 1 Mart 1959 tarihinde ayrılarak Türkiye Basketbol Federasyonu (TBF) ve Türkiye Voleybol Federasyonu (TVF) şeklinde ikiye ayrılmasıdır. TBF’nin ilk başkanı Turgut Atakol 1964 yılına kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁵⁷ İlk TBF yönetim kurulu, “*Başkan Turgut Atakol, İkinci Başkan Muhtar Sencer, Genel Sekreter Muammer Pamuk, Genel Sekreter Yardımcısı Osman Solakoğlu, Üyeler Osman Kermen ve Zeki Saner*” isimlerinden oluşturulur. Merkez Hakem Kurulu, Talimatname Komitesi gibi kurullar oluşturularak TBF’yi günümüz yapısına götürecek yönetime geçilmiştir.⁴⁵⁸ Turgut Atakol, birçok spor tarihçisi tarafından Türk basketbolunun en önemli ismi olarak değerlendirilir. FIBA Teknik Sorumlusu olarak uzun yıllar uluslararası basketbola hizmet etmiştir.⁴⁵⁹

⁴⁵³ *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Kasım 1957, s. 6.

⁴⁵⁴ *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Nisan 1958, s. 6.

⁴⁵⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Mayıs 1958, s. 6.

⁴⁵⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Mayıs 1958, s. 6.

⁴⁵⁷ Atabeyoğlu, C. (1970). *a.g.e.*, s. 110.

⁴⁵⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Şubat 1959, s. 6.

⁴⁵⁹ Hasdemir, H. (2011). *a.g.e.*, s. 87.

1950’li yıllara kadar ikinci planda kalan voleybol 1950 sonrasında yaşanan siyasal, sosyal ve ekonomik gelişmelerin paralelinde bir gelişim dönemine girmiştir. Voleybolun gelişmemesinin önemli bir sebebi de kamuoyunda kadın sporu olarak algılanmasıdır. Bu dönemde voleybolda yaşanan ilerlemelerin bir sonucu olarak Türkiye’de ilk voleybol milli maçı 30 Mayıs 1953’te İstanbul’da oynanmıştı. Bu müsabakada milli takımın antrenörlüğünü Haluk Kanbay yapmıştı. Bu müsabakada dönemin önemli voleybolcuları Beyoğluspor oyuncuları Aleksander Holyavkim, Valentin Holyavkim, Marsel Şalabi, Lui Şalabi kardeşler ve Türk sporunun önemli ismi Sinan Erdem’de bulunur.⁴⁶⁰ Bu dönemde ilk olarak Voleybol Milli Takımına oyuncu ve antrenör yetiştirmek için Çekoslovakya’dan Prag Beden Terbiyesi Enstitüsü Profesörü Jiri Koble getirilir. Koble’nin çalışma programı için SOF’dan Muzaffer Tunçalp, Haluk Kanbay ve Haluk San görevlendirilir.⁴⁶¹ Voleybol tarihinde ilk yurtdışı temasta 1950’li yıllarda gerçekleşmiş, 1950 yılında İstanbul karması oluşturulmuş ve Mısır’ın başkenti Kahire’de Mısır karmasıyla müsabaka yapılmış yapılan karşılaşmayı Türk Milli Takımı kaybetmiştir. Bu müsabaka sonucunda Türk voleybolcuların voleybol teknik bilgisi açısından ne denli geri olduklarının ortaya çıktığı gibibu sporun geliştirilmesi için yurtdışından hoca getirilmesinin de ne denli bir ihtiyaç olduğu açıkça anlaşılmıştı.⁴⁶²

Jiri Koble’nin gelişiyle özellikle yurtdışı temasları artmış ve kendisinin girişimleriyle Uluslararası İstanbul Turnuvaları düzenlenmiştir. Turnuvaya Çekoslovakya, Sovyetler Birliği, Macaristan, Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya gibi dönemin voleybolda önemli başarılar elde eden ülkeleri katılmıştır. Daha sonra 20 Mart 1958’de Romanya’dan Nikola Sotir altı ay süre için Türkiye’ye getirilmiştir.⁴⁶³ Nikola Sotir, özellikle voleybola ilginin artmasını sağlamış voleybolda teknik bilgilerin sporculara kazandırılmasını sağlamıştır. Sotir, dönemin hem önemli bir antrenörü hem de uluslararası bir hakem olması Türkiye’de voleybola büyük katkı sağlamıştır. Altı aylık süre için hakem ve antrenör kursları açarak önemli isimlerin yetişmesine katkıda bulunmuştur. Sotir’in bu çabaları 1958’de sonuç vermiş Çekoslovakya’da düzenlenen Avrupa Erkekler Şampiyonasında milli takım büyük bir başarı sağlayarak ikincilik derecesini elde etmişti.⁴⁶⁴ Üç farklı branşı bünyesinde barındıran Spor Oyunları Federasyonun da bu tarihte bir ayrışma süreci başlamıştı. Bu

⁴⁶⁰ Kılıç, B. (2011). *a.g.e.*, s. 129-130.

⁴⁶¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ocak 1957, s. 6.

⁴⁶² Yıldız, D. (2002). *a.g.e.*, s. 574-575.

⁴⁶³ BCA, FN: 030.18.01.02. YN: 149.25.1.

⁴⁶⁴ Altav, N. (1988). *Voleybol Tarihi*, Türk Spor Vakfı Yayınları, s. 32.

ayrışmanın ilk adımı olarak federasyona BTGM tarafından basketbol ve voleybol için iki yardımcı ajan atanmıştı.⁴⁶⁵ Voleybolda bu dönemde yaşanan önemli dönüm noktalarından biride 1957’de ilk kez Bayan Milli Voleybol takımının kurulmasıdır. Bayan Milli Voleybol Takımı ilk maçını Romanya’ya karşı yapmıştır.⁴⁶⁶

31 Ocak 1959’da SOF’da voleybol ajanı olan Vahit Çolakoğlu⁴⁶⁷ TVF’nin ilk başkanı olmuş ve yönetimi belirlemeden önce federasyonun programını açıklamıştır. Çolakoğlu, programda voleybolun tüm ülkeye yayılması için çalışacağını, ülkede yüzden fazla voleybol şubesi olan kulüp bulunduğunu bunlarla birlikte Federasyon kupası gibi yeni turnuvalar düzenleyeceklerini açıklar.⁴⁶⁸ İlk TVF yönetim kurulu, “*Başkan Vahit Çolakoğlu, İkinci Başkan Berrin Yıldırım, Genel Sekreter Selahaddin Kocabaş, Üyeler Haluk Kanbay ve Tevfik Tiryakioğlu*” isimlerinden oluştu. Federasyon 1950’li yıllarda başlayan kurumsallaşma-profesyonelleşme hareketine uyum sağlayarak günümüzdeki yapısına benzer bir kurumsallaşmaya gitmişti. Hentbolda TVF içinde “*el topu*” olarak yerini almıştı.⁴⁶⁹ Yeni federasyon Mart 1958’de altı aylığına Türkiye’ye gelen Nikola Sotir ile tekrar bir yıllık daha sözleşme imzalayarak onun tecrübe ve birikimlerinden faydalanmak istemişti.⁴⁷⁰ TVF, kurulduktan sonra ilk kez 1960 yılında Avrupa Voleybol Şampiyonasına katılmıştır.⁴⁷¹ Ayrıca federasyonun kurulmasının ardından TVF başkanı Vahit Çolakoğlu Uluslararası Voleybol Federasyonu (FIVB) üyeliğine seçilmiştir. Çolakoğlu, TVF başkanlığını 1970’e, FIVB üyeliğini de 1978 yılına kadar sürdürmüştü.⁴⁷²

TİCİ, kuruluşundan itibaren 1953 yılına kadar tenis sporu da SOF bünyesi içinde yer almıştı. Tenis, bu birleşik federasyon içinde gereken gelişimi gösterememiş özellikle spor çevreleri 1950’li yılların başından itibaren tüm spor branşları gelişirken Hasan Akev yönetimindeki Tenis sporunun bir gelişme gösterememesinden rahatsızlık duymaktaydı. Tenis için bu dönemde İstanbul Dağcılık Kulübü önem taşımaktaydı. Federasyonun merkezi İstanbul Dağcılık Kulübü binası içersinde bulunmaktaydı. Bu kulübün dönemin şartları göz

⁴⁶⁵ Cumhuriyet Gazetesi, 14 Mayıs 1958, s. 6.

⁴⁶⁶ Talimciler, A. (2014). *a.g.m.*, s. 486.

⁴⁶⁷ Vahit Çolakoğlu, 1923 doğumludur. Türkiye Voleybol Federasyonun ilk ve en uzun süre başkanlık yapan ismidir. FIVB ve TMOK üyeliği yapmıştır, Somalı, V. (1986), *1895-1986 Türk-Dünya Voleybol Tarihi*, İstanbul: Dur Ofset, s. 215.

⁴⁶⁸ Cumhuriyet Gazetesi, 3 Şubat 1959, s. 6.

⁴⁶⁹ Cumhuriyet Gazetesi, 10 Şubat 1959, s. 6.

⁴⁷⁰ Cumhuriyet Gazetesi, 21 Şubat 1959, s. 6.

⁴⁷¹ Cumhuriyet Gazetesi, 12 Aralık 1959, s. 6.

⁴⁷² Somalı, V. (1986), *a.g.e.*, s. 215.

önünde bulundurulduğunda sportif açıdan büyük imkânlara sahip olduğu görülmektedir. Spor kamuoyunda yöneticilerin kulübün sosyal tesislerinde keyif sürdükleri, sporla ilgili bir faaliyette bulunmadıkları haberleri çıkmış bu gelişmeler BTGM yöneticilerini harekete geçirmişti.⁴⁷³ Bu durum spor çevreleri tarafından Tenisin gelişmemesinin nedeni olarak görülmüş ve Teniste kalkınmanın gerçekleşmesi için dönemin yöneticilerinin değişmesinin zorunlu olduğu fikri spor kamuoyunda yüksek sesle dillendirilmeye başlanmıştır.

BTGM, ilk olarak 1955'te Tenis Federasyonu'nun merkezini diğer federasyonlar gibi Ankara'ya taşımış ve tenisi SOF'un bünyesinden ayırarak müstakil Türkiye Tenis Federasyonu'nu kurmuştur. DP döneminde yaygın görülen bürokratların spor kurumlarına yönetici olma durumu tenise de yansımış ve Emlak Kredi Bankası Müdürü Medeni Berk Tenis Federasyonu Başkanlığına getirilmiştir. Önce Berk'in Tenis Federasyon Başkanlığına getirilmesinin ardından da 1958-1960 yılları arasında Türk sporunun önemli isimlerinden olan Ulvi Ziya Yenel'in Federasyon Başkanlığına getirilmesi ile istenilen gelişim yakalanmıştı. Örneğin uzun yıllar tenis ile ilgilenmiş daha sonra bu spordan uzaklaşmış önemli isimler tekrar tenis içerisinde çalışma imkânı bulmuştur.⁴⁷⁴

Bu yeni dönemde yaşanan önemli bir gelişme de tesisleşme çalışmalarında görülmüştü. İlk olarak Ankara Tenis Kulübü 150-200 bin liralık bir bedelle kulüp binası ve tenis kortlardan oluşan modern bir tesis yapımına başlamıştır. İnşaatlar, Ankara valiliği ve Federasyon Başkanı Medeni Berk'in çabalarıyla gerçekleşmiştir.⁴⁷⁵ Yaşanan gelişmeler neticesinde kısa bir süre sonra İstanbul, Ankara ve İzmir'de Türkiye şampiyonaları düzenlenmiş, 17-23 Ağustos tarihlerinde İstanbul'da Uluslararası Tenis Turnuvası düzenlenmiştir. Ancak bu gelişim tüm spor branşlarında olduğu gibi 27 Mayıs Askeri Müdahalesiyle durmuş ve 1960'lı yılların ortalarına kadar bu duraklama dönemi devam etmiştir.⁴⁷⁶

3.3. Su Sporları Federasyonunda Branşlaşma

Su Sporları Federasyonu (SSF) 1950'li yıllarda büyük gelişim göstermiş bünyesinde bulunan yelken, yüzme ve kürek sporları bu dönemde önemli bir atılım gerçekleştirmiştir.

⁴⁷³ *Akşam Gazetesi*, 19 Mayıs 1955, s. 8.

⁴⁷⁴ *Akşam Gazetesi*, 1 Haziran 1955, s. 8.

⁴⁷⁵ *Akşam Gazetesi*, 1 Haziran 1955, s. 8.

⁴⁷⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Mart 1959, s. 6.

1934'te Celal Bayar ve Zeki Rıza Sporel'in girişimleriyle kurulan Moda Deniz Kulübünün ardından 1952'de Türk yelkenciliğinin önemli isimleri Behzat Baydar, Şeref Birgen, Burhan Kunt ve Harun Ülman'ın kulüp kurma istekleri yelken sporunun gelişmesinin önünü açan en önemli faktördü.⁴⁷⁷ Ayrıca bu dönemde yelken sporuna ilgiyi artırmak için seçilecek deneyimli bir yelken sporcusu Okyanusu açılarak Filipinlere kadar uzanacak büyük bir geziye çıkması kararlaştırılır.⁴⁷⁸

1952'de İstanbul Yelken Kulübü ismiyle elli kişiyle kurulan kulüp günümüzde de yelken sporuna önemli katkılar vermeye devam etmektedir.⁴⁷⁹ Yine kurucuları Faruk Birgen⁴⁸⁰'in de yer aldığı İstanbul'da 1958'de Marmara Yelken Kulübü de kurulmuştur.⁴⁸¹ Yelken sporunda 1923 TİCİ'nin kuruluşundan 1950 yılına kadar geçen yirmi yedi yıllık süreçte lisanslı yelkenci sayısı seksen bir'dir. 1950'li yıllarda yaşanan Türk sporundaki büyüme ile birlikte 1950-1957 yılları arasında yedi yıllık zaman zarfında lisanslı sporcu sayısı yedi yüz on sekize ulaşmıştı. Yelken sporunun gelişmesinde deniz sporlarına büyük ilgisi olan Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın katkısı büyüktür.⁴⁸²

BTGM özellikle yelken ve yüzme sporlarının gelişimine kayıtsız kalmamış ve genel müdür Nizamettin Kırşan tarafından SSF'nin üç ayrı federasyon halinde faaliyet göstermesini istediklerini açıklamıştır.⁴⁸³ Mayıs 1957'de SSF, üç federasyona ayrılarak BTGM İstanbul Bölge Müdürü Said Selahadin Cihanoğlu Yelken Federasyonu, eski SSF Başkanı Rıza Salih Saray Yüzme Federasyonu ve eski Kürek Ajansı Efdal Nogan'da Kürek Federasyonu başkanlığına getirilmişti.⁴⁸⁴ Türkiye'nin ilk kürek kulübü de 1959'da Efdal Nogan'ın girişimleriyle Anadoluhisarı Kürek Kulübü ismiyle kurulmuştur.⁴⁸⁵

Kürek sporu 1950'li yıllarda dünya genelinde gelişme göstermiş ve bu spor denizlerden alınarak göllere ve yapay göletlerde yapılmaya başlanmıştır. Bu adımla birlikte uluslararası yarışlarda durgun sığ sularda gerçekleştirilmekteydi. Türk kürekçiliği de bu

⁴⁷⁷ Atabeyoğlu, C. (1986). *Türk Yelken Sporuna Tarihi*, İstanbul: Türk Spor Vakfı Yayınları, s. 16-17.

⁴⁷⁸ Besim Ö. *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Mayıs 1951, s. 4.

⁴⁷⁹ Hasdemir, H. (2010). *a.g.e.*, s. 149.

⁴⁸⁰ Yelken sporunun ilk ve en ünlü sporcularından biridir. Birgen ailesinden birçok önemli yelkenci yetişmiştir. 1950'li yıllarda yelken sporunun gelişmesi için hem kulüpleşme hem de federasyonun kurumsallaşmasında önemli katkıları olmuştur. Türkiye'de yatçılığın gelişmesi içinde adımlar atmış "*Milletlerarası Yacht Yarış Birliği 1961 Yarış Kuralları*" isimli yayını Türkçeye çevirmiştir, Hasdemir, H. (2010). *a.g.e.*, s. 163.

⁴⁸¹ Hasdemir, H. (2010). *a.g.e.*, s. 164.

⁴⁸² *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Haziran 1957, s. 6.

⁴⁸³ *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Mart 1957, s. 6.

⁴⁸⁴ *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Mayıs 1957, s. 6.

⁴⁸⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, 28 Temmuz 1959, s. 6.

gelişime bağımsız federasyonun kurulmasının ardından değişikliklere hemen adapte olmuştur. Bu dönemde kürek sporu Ankara Mogan gölü, İstanbul'da Küçükçekmece gölü ve Sakarya gölüne kürek parkurları kurularak yapılmaktaydı. Ayrıca yine bu dönemde modern tekneler ve araçlar kullanılarak dönemin spor gelişiminin bir örneğini daha vermiştir.⁴⁸⁶

İlk Yelken Federasyonu Başkanı Said Selahaddin Cihanoğlu'nun kurduğu yönetim kurulu;İkinci Başkan Faruk Birgen, Genel Sekreter Zerrin Demir, üye Orhan Arka ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığından katılacak isimlerden oluşmuştu. Federasyon bu dönemde tüm kurullarını oluşturup Sümerbank ile temas kurmuş ve kendi yelken bezlerini üretmek için çalışmalara başlamıştır.⁴⁸⁷ Bu gelişmeler yurtdışı ile temasların önünü açmış ilk olarak Hollanda Yelken Federasyonu BTGM aracılığı ile yapılacak yelken müsabakalarına davet edilmişti.⁴⁸⁸ 1 Aralık 1959 tarihinde Uluslararası Yelken Federasyonunda (ISAF World Sailing) Türkiye ve yedi ülkenin daha temsilcisi olan Kont de Caria İstanbul'a gelmiştir. Caria, "*Yelken Türkiye için ideal spordur.*" açıklamasında bulunmuştur.⁴⁸⁹ Yelken Federasyonu Başkanlığına Said Selahaddin Cihanoğlu'dan sonra Orhan Saka gelmiş ve 1959-1968 yılları arasında görevini sürdürmüştür.⁴⁹⁰ 30 Ağustos-6 Eylül 1958 tarihleri arasında Macaristan'da yapılacak Avrupa Yüzme Şampiyonasına katılacağı kesinleşir.⁴⁹¹ Üç federasyonun ayrılmasıyla su sporlarındaki büyüme ve gelişim daha nitelikli hale geldiği görülmektedir.

Yüzme sporunda da bu dönemde gelen kurumsallaşma ile önemli gelişmeler yaşanmış ve özellikle Adana gibi kentlerde yüzme sporu gelişmiş 1950'li yıllarda su topunda Adana Demirspor İstanbul kulüplerinin önüne geçmiş Modaspor, Galatasaray ve İstanbul Yüzme İhtisas Kulübü gibi önemli rakipleri geride bırakmıştır. Yüzme sporunun bu dönemde en önemli isimlerinden biri Suat Erler⁴⁹² olmuş ve kulüpleşmede önemli adımlar

⁴⁸⁶ Yıldız, D. (2002). *a.g.e.*, s. 349.

⁴⁸⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Haziran 1957, s. 6.

⁴⁸⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Şubat 1959, s. 6.

⁴⁸⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 1 Aralık 1959, s. 6.

⁴⁹⁰ Atabeyoğlu, C. (1986). *a.g.e.*, s. 44.

⁴⁹¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Ocak 1958, s. 6.

⁴⁹² Türk sporunda olimpiik ve amatörlük anlayışının yayılmasını ve gelişmesini sağlayan en önemli isimlerinden biri olan Erler, Türkiye Milli Olimpiyat Komitesine 1955'te seçimle gelmiş dördüncü genel sekter olmuştur. Okul yıllarında Robert Kolej'de jimnastik ve yüzme sporuyla ilgilenmiş ve daha sonra Galatasaray Spor Kulübünde hem yüzme de hem de sutopun da şampiyonluk kazanmıştır. Türkiye'de ve uluslararası alanda 29 yıl olimpiyat komitelerinde görev almış ve uluslararası alanda büyük saygınlık kazanmıştır, Hasdemir, H. (2011). *a.g.e.*, s. 60-61.

atmıştır.⁴⁹³Yüzme sporunun en önde gelen isimlerinden biri olan Erler, bu çabalarının bir sonucu olarak 1943 yılında Abbas Sakarya ile birlikte İstanbul Yüzme İhtisas Kulübünü kurmuştur. Kulüp1950’li yıllarda büyük bir gelişim göstermiş önemli başarılarla yaşarken 1958 yılında IOC’nin “*Olimpiyat fikrinin yayılmasına ve amatörlüğe en çok hizmet eden.*” kulüplere verdiği “*Fearnley Kupası*”nı alarak Türk Sporunda bir ilke imza atmıştır.⁴⁹⁴

Yüzme sporu ilk önce Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı içerisinde *Denizcilik Heyet-i Müttehidesi* ve sonra Denizcilik Federasyonu şeklinde yapılanmıştır.Beden Terbiyesi Kanunu ile Su Sporları ismini alan yüzme sporu 1923’ten 1957 yılına kadar geçen otuz dört yıllık süre içerisinde kısıtlı imkânlar ve dar kadrolarla Amiral Mehmet Ali Ülgen⁴⁹⁵, Deniz Albay Abdurrahman Benlioğlu, Gözen, aynı zamanda ünlü bir futbolcu olan Zeki Rıza Sporel ve Kerim Büyek tarafından yönetilmiştir. Ancak 1950’li yıllardaki sporda yaşanan kurumsallaşma hamleleriyle bağımsız bir Yüzme, Atlama ve Sutopu Federasyonu kurulmuş ve yüzme sporu günümüz yapısına yakın duruma gelmiştir. Federasyon Başkanlığına gelen Rıza Salih Saray 1961 yılına kadar görevi sürdürmüştür.⁴⁹⁶

3.4. 1950’li Yıllarda Ata Sporü Güreşin Gelişimi

Güreş, Orta Asya’dan beri Türklerin yaşamında önemli bir yer tutmuştur. Türk spor tarihçiliğinin en önemli isimlerinden Cem Atabeyoğlu, “*Güreş*” kelimesinin Özbek ve Başkırt Türklerinin kullandığı “*kures*” kelimesinden geldiğini belirtmektedir. Güreşin ilk çıktığı yer olan Orta Asya’da “*aba güreşleri*” ve “*karakucak*” türlerinde yapıldığı bilinmektedir. Türklerin Rumeli’ye geçişinden sonra Balkanlar’da “*yağlı güreş*” olarak yeni bir tür ortaya çıkmış ve XIX. yüzyıla kadar Türkler yağlı güreşi benimsemiştir.⁴⁹⁷ Türklerin Anadolu ve Balkanlara yerleşmeye başladığı dönemden beri Kırkpınar güreşlerinin yapıldığı bilinir. Bu gelenek altı yüz elli yıl devam etmiş özellikle daha İstanbul alınmadan önce Rumeli’de akıncıların Kırkpınar adıyla bilinen bölgede güreş tutmuşlardır.⁴⁹⁸ Özellikle bu yüzyılda güreşi seven ve aynı zamanda iyi bir pehlivan olan Sultan Abdülaziz döneminde

⁴⁹³ Atabeyoğlu, C. (1993). *Türk Yüzme Tarihi*, İstanbul: Türk Spor Vakfı Yayınları, s. 27-28.

⁴⁹⁴ Hasdemir, H. (2010). *a.g.e.*, s. 129.

⁴⁹⁵ 1887’de doğup 1952 yılında vefat eden Ülgen, 1949-1950 yılları arasında Deniz Kuvvetleri Komutanı olarak görev yapmıştır. Balkan ve Kurtuluş Savaşına katılmış ve Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı içerisinde su sporlarının gelişmesi için askeri alandan destek vermiştir, Atabeyoğlu, C. (1993). *a.g.e.*, s. 39.

⁴⁹⁶ Atabeyoğlu, C. (1993). *a.g.e.*, s. 39.

⁴⁹⁷ Atabeyoğlu, C. (1983). *Güreş, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. (8), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 2219.

⁴⁹⁸ Yıldız, D. (1978). *Türk Spor Tarihi*, İstanbul: Ser Yayıncılık, s. 217.

güreşçiler İstanbul'da toplanmış ve kendilerine çeşitli görevler verilerek destek olunmuştur. Bu dönemin ardından cumhuriyetin kuruluşuna kadar çok büyük güreşçiler yetişmiştir. Kel Aliço, Koca Yusuf, Adalı Halil, Katrancı Mehmet, Hergeleci İbrahim ve Kurtdereli Mehmet bunlardan sadece bazılarıdır. Güreş, cumhuriyetin ilanından sonra yeni bir döneme girmiştir. 1924 Paris Olimpiyatlarına hazırlanmak için getirilen antrenör Macar Raol Peter Türkiye'de minder güreşini tanıtan ve çalıştıran kişi olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında Ahmet Fetgeri Aşeni, Mehmet Ali Fetgeri Aşeni, Kemal Türel, Mahzar Kazancı, Seyfi Cenap Berksoy⁴⁹⁹ ve Vehbi Emre gibi önemli güreşçiler yetişmiştir. Türk sporunun en önemli dönüm noktalarından birisi güreş'te gerçekleşmiş ve 1936 Berlin Olimpiyatlarında greko-romen stilde Yaşar Erkan⁵⁰⁰ Türkiye'nin ilk altın madalyasını almıştır.⁵⁰¹ Güreşteki gelişim 1948 Londra Olimpiyatlarıyla zirveye ulaşmış ve 1950'li yıllara gelindiğinde bu gelişim artarak devam etmişti. 1950 yılında Uluslararası Güreş Federasyonu (FILA) tarafından ilk kez düzenlenen Dünya Güreş Şampiyonası greko-romen stilde yapılmıştır. Türk güreşçileri başarılı bir turnuva geçirir. 1951'de yine FILA tarafından ilk kez düzenlenen Dünya Serbest Güreş Şampiyonası'nda Türk güreşçiler damga vurur. Ünlü güreşçi Yaşar Doğu liderliğinde toplamda altı dünya şampiyonluğu kazanılmıştır. 1950'li yıllardaki bu gelişimin en önemli sebeplerinden biri eski güreşçi Vehbi Emre⁵⁰² gibi tecrübeli ve uluslararası saygınlığı olan bir ismin federasyonun başında bulunmasıdır. Güreş Federasyonu'nda 1950-1960 yılları

⁴⁹⁹ Minder güreşine Fenerbahçe Spor Kulübünde başlayan Berksoy, cumhuriyet kurulduktan sonra ilk olimpiyat olan 1924 Paris'de güreş kafilesi içerisinde yer almıştır. 1935'ten sonra İstanbul Güreş İhtisas Kulübünde yöneticilik yapmış 1936 Berlin Olimpiyat Oyunlarında güreş hakemi olarak görev yapmıştır. 1957'de halter'den ayrılarak Türkiye Güreş Federasyonu olarak kurulan yeni federasyonun ilk başkanı olmuştur, Yıldız, D. (2002). *a.g.e.*, s. 212-218.

⁵⁰⁰ Cumhuriyet tarihinin ilk altın madalya alan sporcusu olarak tarihe geçmiş olan Yaşar Erkan, Türkiye'nin 1930'lu yıllarda uluslararası alanda en başarılı sporcularından biridir. 1936 Berlin olimpiyatlarında altın madalya almasının ardından Mustafa Kemal Atatürk tarafından bizzat ödüllendirilmiş ve yine Atatürk'ün isteği ile çaresiz anlamına gelen "Naçar" soyadının yerine bir topluluğun ileri geleni anlamına gelen "Erkan" soyadını verilmiştir, San, H. (1981). *a.g.e.*, s. 122-123.

⁵⁰¹ Atabeyoğlu, C. (1983). *a.g.m.*, s. 2219-2221.

⁵⁰² 1903 yılında doğan Emre, farklı dönemlerde olmak üzere toplam 12 yıl Türkiye Güreş Federasyonu Başkanı görevinde bulunmuştur. Ayrıca Uluslararası Güreş Federasyonunda hakem ve asbaşkanlık görevi üstlenmiştir. Türk güreş sporunun en öncü ismi olarak adına turnuvalar organize edilmiştir, Yıldız, D. (2002). *a.g.e.*, s. 215-219.

arasında sırasıyla Vehbi Emre, Sadullah Çiftçioğlu⁵⁰³, Seyfi Cenap Berksoy ve ikinci kez Vehbi Emre başkanlık yapmıştır.⁵⁰⁴

Gelişim döneminde özellikle futbolda kabul edilen profesyonelliğin güreşe sıçramasıyla 1952 Helsinki Olimpiyatları öncesi sıkıntılı bir süreç yaşanmıştı. Futbolda profesyonelliğin kabulünden sonra ilk olimpiyatlar olan Helsinki'ye amatör sporculardan oluşan futbol takımı gönderilmiştir. 1952'de "*Amatörlük Olayı*" olarak bilinen süreçte güreşte 1948 Londra Olimpiyatlarında şampiyon olan Yaşar Doğu, Gazanfer Bilge, Nasur Akar, Halil Kaya ve üçüncü olan atlet Ruhi Sarıalp'in "*Sporcuları Koruma Derneği*" tarafından verilen maddi ödülleri olimpiyatlara katılım konusunda tartışmalara neden olmuştu.⁵⁰⁵

1950'li yıllarda BTGM içerisinde yer alan TMOK, 1952'de Helsinki'de yapılacak olimpiyat oyunlarına katılım için başvuruları incelemiş ve Nasuh Akar, Gazanfer Bilge, Halil Kaya, Yaşar Doğu ve Ruhi Sarıalp'in amatör olmadıklarını gerekçe göstererek başvuruları reddetmiştir. Dönemin BTGM müdürü Mehmet Arkan, konu hakkında "*Sporcuları Koruma Derneği'nden para aldıkları belirlenmiştir. Amatörlük talimatnamesine göre, hangi suretle olursa olsun, para aldıkları belirlenen amatörlik vasfını kaybeder.*" açıklamasında bulunmuştur. 9 Haziran 1952'de TMOK Genel Sekreteri Burhan Felek, BTGM'ye gönderdiği yazıda güreşçilerin amatör olmadıklarını belirtmiştir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri kuralların kesin olduğunu ve bu konuda yapılacak bir şeyin olmadığını açıklamıştır. Ancak olimpiyat kafilesindeki genç güreşçilere destek olmak için Yaşar Doğu'nun kafileye katılabileceğini belirtir.⁵⁰⁶ Türkiye olimpiyatlara beş şampiyon güreşçinin misafir olarak katılmasıyla yönetici, antrenör, hakem, atlet güreşçi, futbolcu, basketbolcunun yer aldığı 85 kişilik kafile ile katılır.⁵⁰⁷

⁵⁰³ Türkiye'nin ilk minder güreşçileri arasındadır. 1924 Paris Olimpiyatlarına katılmasına az bir zaman kalmışken kaza sonucu olimpiyatlara gidememiş ve aktif sporu bırakmıştır. 1950-1960 yılları arasında Sporcuları Koruma Derneği yöneticisi ve 1951-1953 yılları arasında Türkiye Güreş Federasyonu Asbaşkanlığı ve vekâleten başkanlık yapmıştır. Uluslararası Güreş Federasyonunda da görev alan Çiftçioğlu, hakem olarak da görev yapmış ve Türk güreşinin öncü isimleri arasında yer almıştır, Atabeyoğlu, C. (1983). *a.g.m.*, s. 2219.

⁵⁰⁴ Atabeyoğlu, C. (1983). *a.g.m.*, s. 2226-2228.

⁵⁰⁵ Özsoy, S. (2011). Basına Yansımalarıyla 1952 Amatörlük Olayı ve Türk Sporunda Amatörlük, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (2), s. 100.

⁵⁰⁶ Atabeyoğlu, C. (1997). *Olimpiyat Oyunlarının 100 Yılında Türkiye*, İstanbul: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Belgesel Yayınları, s. 89.

⁵⁰⁷ Serdaroğlu, M. S. (2002). *Olimpiyat Tarihi ve Türkiye'nin Olimpiyatlardaki Durumu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Niğde, s. 104.

Olayların çıkış noktasında TMOK'un tüm uyarılarına rağmen devlet ve özel kuruluşların şampiyon sporculara para ve ev gibi bağışlar yapması o dönemde Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin (IOC) kesin çizgilerle belirlediği “amatörlük” statüsüne aykırı bir durumdur. Dönemin BTGM müdürü ve kuruma bağlı olan TMOK'un Başkanı Danyal Akbel sporcuların durumunun gözden geçirilmesini istemiştir. IOC'nin belirlediği kurallar çerçevesinde bu duruma göz yuman ülke komitelerinin ağır şekilde cezalandırılmaları durumu sporcuların amatörlüklerinin onaylanmasını engellemiştir. Bu kararın genel sekreter Burhan Felek tarafından açıklanması kendisinin Milli Eğitim Bakanlığı ve spor çevreleri tarafından hedef alınmasına olmuştur.⁵⁰⁸

Yaşanan olaylar giderek büyümüş ve Milli Eğitim Bakanı Tefik İleri, tarafından TMOK'un kapatılıp genel sekreter Burhan Felek'te görevden alınmasıyla sonuçlanmıştır. Bakanlık, 1948 Londra Olimpiyat Oyunlarında güreşçilerin hiçbir şekilde para istemediklerini, Türk halkı tarafından şampiyon güreşçilerine küçük bir yardım yapıldığı açıklanmıştır. Bu konuda amatörlük-profesyonellik kurallarını BTGM ve Güreş Federasyonunun⁵⁰⁹ yöneticilerinin uyarması gerektiği belirtilmişti. 9 Temmuz 1952'de BTGM danışma kurulu görevinden alınarak yerine Denizcilik Bankası Genel Müdürü Ulvi Ziya Yenal getirilmiştir.⁵¹⁰

TMOK'un yeni Genel Sekreteri Hamza Osman Erkan ile toplantı yapılmış ve daha önce alınan karara yeni bir düzenleme getirerek güreşçilerin Helsinki'ye katılmasını sağlamaya çalışmıştır. Düzenlemede aldıkları yardımları ailelerine bir ev almak için borç olarak aldıkları belirtilmiştir. Bu sebeple güreşçilerin amatörlük niteliklerini kaybetmedikleri yorumunda bulunulur. Bu noktada spor konularında her zaman ilgili olmuş Başbakan Adnan Menderes tartışmaların büyümesi neticesinde güreşçilerin Helsinki'ye katile ile birlikte gitmesini BTGM'ye bildirmiştir. Konu kamuoyunda da tartışılmış dönemin gazetecileri Burhan Felek'i eleştiren yazılarında olimpiyatlara az bir zaman kala anlaşılmayan sebeplerle güreşçileri profesyonel ilan edilmesi suçlamaları dile getirilmiştir.⁵¹¹ Burhan Felek, konu hakkında daha sonraki yıllarda yaptığı bir açıklamada,

⁵⁰⁸ Atabeyoğlu, C. (2003). *Hocamız ve Başkanımız Burhan Felek*, İstanbul: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları, s. 61.

⁵⁰⁹ Türkiye Güreş Federasyonunun kurumsal yapısı için bkz: Akdenk, M. (1989). *Türk Sporunun Gelişmesinde Spor Federasyonlarının Rolü Güreş Federasyonu Örneği*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, İstanbul.

⁵¹⁰ Atabeyoğlu, C. (1991). *a.g.e.*, s. 240.

⁵¹¹ Özsoy, S. (2011). *a.g.m.*, s. 109-110.

bütün yapılanlar TMOK kuralları ve uluslararası kararlara göre yapıldığını kesinlikle kendisinin kişisel bir uygulamasının olmadığını belirtilmiştir. Kendisinin TMOK genel sekreteri olarak sadece görevini yaptığını açıklamıştır.⁵¹²

Federasyon yetkililerinin bütün girişimlerine rağmen IOC'nin Olimpiyatlara kısa bir süre kala aldığı karar ile güreşçilerin olimpiyatlara katılımı gerçekleşmemiştir.⁵¹³ 1952'de Türk sporunda yaşanan bu olay yurt dışında da tartışma konusu olmuştur. Yaşananlar sonrasında 1950'li yıllarda sporda gerçekleşen değişimin bir yansıması olarak amatörlük kavramı da büyük bir değişime uğramış amatör sporcuların başarıları sonucunda ödüllendirilmesi “gelir” olarak sayılmamış ve 1952 sonrasında bu anlayışın değişmesine yol açmıştır. Bu olaydan sonra başarılı sporculara devlet tarafından maddi ve manevi yardımların yapılmasının önü açılmış, günümüz spor anlayışında tüm ülkelerin yaptığı bir uygulamaya dönüşmüştür.⁵¹⁴

1952'de güreşte yaşanan bu olaylar ülkede tüm sporu etkilemiş ve bu durumun tek sorumlusu olarak görülen Burhan Felek cezalandırılmıştır. Ancak hem BTGM müdürü Danyal Akbel hem de Adnan Menderes bu önemli spor adamına haksızlık yapıldığı düşüncesinde birleşirler. Danyal Akbel, Adnan Menderes'in birlikte futbol oynadıkları İzmir Altay Spor Kulübünden arkadaşıdır. Burhan Felek'e haksızlık yapıldığını Adnan Menderes'e iletmış ve Menderes de Türk Spor Kurumu (TSK) döneminde kendisiyle birlikte çalıştığını olayın üzerinden zaman geçtikten sonra spor işleri için kendisinden istifade edileceği cevabını verir. Olayların üzerinden iki yıl geçtikten sonra 1954'te İstanbul'da yaptığı bir basın toplantısı sırasında Burhan Felek de Gazeteciler Cemiyeti Başkanı olarak orada bulunmuş ve spor işleri için görüş alışverişinde bulunurken bu konuda gündeme gelmiştir. Adnan Menderes, verdiği talimat ile BTGM Danışma Kurulu üyesi Ulvi Ziya Yenel'in istifa ederek boş olan TFF Başkanlığına getirilmesini, Yenel'dan boşalan BTGM danışma kurulu üyeliğine Burhan Felek'in getirilmesini istemiştir. Böylece Türk Spor Tarih'inin bu önemli olayı Türkiye'deki spor kamuoyu gündemini iki yıl meşgul ettikten sonra kapanmıştır.⁵¹⁵

⁵¹² Atabeyoğlu, C. (1997). *a.g.e.*, s. 89-91.

⁵¹³ Özsoy, S. (2011). *a.g.m.*, s. 113.

⁵¹⁴ Özsoy, S. (2011). *a.g.m.*, s. 115.

⁵¹⁵ Atabeyoğlu, C. (20013). *a.g.e.*, s. 64-65.

1955'te sıkıntılı bu dönem geride kalarak Türk güreşinde önemli gelişmeler yaşanmış nitelikli isimlerin yer aldığı bir federasyon yönetimi kurulmuştur. Efsane güreşçi Vehbi Emre'nin başkanlığında Haydar Bostancı, Hüseyin Erkmen, Şevket Ustaoglu, Cemal Gülleci, Sadullah Çiftçioğlu gibi güreş sporunun önemli isimlerinin yer aldığı bir yapılanmaya gidilmişti. Bu yönetimde Ahmet Fetgeri Aşeni ve İsmail Hakkı Vefa'da şeref üyesi olarak yer almıştı.⁵¹⁶ Federasyon ilk olarak önemli bir adım atmış FILA'yı 1957'de Serbest Güreş Şampiyonasını Türkiye'de yapmaya ikna etmiştir. Ayrıca Türk güreşi için büyük bir gelişme yaşanmış Federasyon Başkanı Vehbi Emre, FILA'nın Türk delegesi olarak genel kurulda bir yıl süreliğine FILA başkan yardımcılığına seçilmiştir.⁵¹⁷ Yine 1950'li yıllarda sadece bununla kalmamış iki eski milli güreşçi Nuri Boytorun ve Hüseyin Erkmen yabancı federasyonlardan antrenörlük teklifleri almıştır. Nuri Boytorun Fransa'da Hüseyin Erkmen'de İspanya'da belli bir süre güreş hocası olarak çalışmışlardır.⁵¹⁸

1957'de bir başka önemli isim Seyfi Cenap Berksoy federasyonun başına gelmiş ve federasyon İsmail Hakkı Vefa, Fethi Aktan gibi tecrübeli isimlerden kurulmuştur. Bir önceki federasyondan Vehbi Emre, Sadullah Çiftçioğlu, Şevket Ustaoglu, Cemal Gülleci gibi önemli isimler danışma kurulunda yer alamaya devam etmişlerdi. Güreşte ilk defa BTGM'nin kurulduğu 1938 yılından bu yana Güreş Federasyonu içerisinde yer alan Halter sporu için ayrı bir kurul oluşturulmuş ve bu kurulda ünlü halterci Gülleci Cemal lakaplı Cemal Erçman'ın yanında Rıza Alakoç, Ohannes Yadikyan, Esat Kazancı gibi eski halterciler yer almıştır.⁵¹⁹ Ayrıca bu federasyon döneminde İstanbul'da düzenlenecek 1957 Dünya Güreş Şampiyonası için kurullar oluşturulmuş 1950'li yıllarda sporda yaşanan gelişme ve kurulsallaşmanın bir başka boyutu olarak ilk defa sağlık kurulu oluşturulmuştur. Doktor ve sağlıkçılardan oluşan ekip bilimsel olarak sporcuların sağlık ve sakatlık durumlarıyla yakından ilgilenecekti. Türk spor tarihi açısından bu önemli gelişme bu dönemden sonra sağlık konusuna daha fazla önem verilmesi ve bu alanda çalışmaların önünü açmıştı.⁵²⁰ 1957'de Türkiye'de yapılan şampiyonada tecrübeli isimlerin yer aldığı Türk Güreş Milli Takımın büyük bir başarıya imza atarak takım halinde kırk iki puan ile şampiyon olmuştur. Takımda Mehmet Kartal, Hüseyin Akbaş, Mustafa Dağıstanlı, Hamit

⁵¹⁶ *Akşam Gazetesi*, 7 Nisan 1955, s. 2.

⁵¹⁷ *Akşam Gazetesi*, 21 Nisan 1955, s. 8.

⁵¹⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Ağustos 1959, s. 6.

⁵¹⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Şubat 1957, s. 6.

⁵²⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Mart 1957, s. 6.

Kaplan altın, Hayrullah Şahin, İsmail Ogan gümüş, Hasan Güngör bronz madalyanın sahibi olmuşlardı.⁵²¹

Vehbi Emre bu dönemde uluslararası alanda da ağırlığını koyarak güreşin gelişmesi için kuralların tekrar gözden geçirilmesini sağlamış ve aynı zamanda Türk güreş sporunu FILA, nezdinde tanıtmıştı.⁵²² 1959'da güreşte maddi açıdan önemli bir gelişme yaşanmış Federasyon Başkanı Seyfi Cenap Berksoy'un BTGM ile yaptığı görüşmeler sonucu federasyon bütçesi dört yüz elli bin lira'ya yükseltilerek diğer dönemlerle kıyaslandığında ciddi bir artış sağlanmıştır.⁵²³ Bu dönemde federasyon yönetimi tekrar değişmiş ve başkanlığa FILA Başkan Yardımcısı Vehbi Emre getirilmiştir. Federasyon yönetim kurulunda Mevlüt Göksan, Cihan Uskan, Reşat Çoşkunsu ve halter kurulunda Gülleci Cemal⁵²⁴ lakaplı Cemal Erçman, İhsan Kırğül, Boğos Kambur gibi isimler yer almıştı.⁵²⁵ 1959'da haltere büyük önem verilmiş bunun sonucunda BTGM bölge müdürlüklerinde kurslar açılmış, İsveç'ten halter aletleri getirilmiştir.⁵²⁶

Birleşik federasyonların kurumsallaşma çabaları neticesinde ayrıldığı bu dönemde güreş ve halterinde birbirinden ayrılarak iki ayrı federasyon olması düşünülür. Özellikle Temmuz 1959'da BTGM müdürü Mehmet Arkan döneminde birçok federasyonun ayrıldığı bir dönem olmuş Arkan, güreş ve halterinde ayrılması gerektiğini belirtmiştir.⁵²⁷ Halter 1938 BTK'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte Güreş Federasyonu içerisinde değerlendirilmiş ve Güreş – Halter Federasyonu olarak isimlendirilmiştir. Fakat hem faaliyetlerinde hem de spor kamuoyunda Güreş Federasyonu olarak yer alır. Federasyonun bütçesi de güreşin bu dönemdeki başarılı faaliyetleri sebebiyle güreşe aktarılır. Bu nedenle halteri bağımsız bir federasyon haline getirmek için 1950'li yılların sonunda büyük çaba harcanır. Bu dönemde Anadolu, İstanbul Güreş, Şişli ve Bostancı gibi haltere büyük önem veren spor kulüpleri halterin bağımsızlığı çabalarını desteklemişler ve en çok isteyenler olmuşlardır. Bu dönemde halterde büyük gelişmelerde yaşanmıştır. 1928 yılından sonra ilk kez 1957'de

⁵²¹ Kılıç, B. (2011). *a.g.e.*, s.138-140.

⁵²² *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Ocak 1959, s. 6.

⁵²³ *Cumhuriyet Gazetesi*, 28 Şubat 1959, s. 6.

⁵²⁴ Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk olimpiyatı oyunları olan 1924 Paris'te halterde tek temsilci olan Cemal Erçman 1900 Selanik'te doğmuş ve 1978 yılında vefat etmiştir. 1950-1960 yılları arasında ilk önce Güreş Federasyonu içerisinde halter sorumlusu olmuş daha sonra yeni kurulan Halter Federasyonunda yöneticilik yapmıştır, Atabeyoğlu, C. (1992). *Türk Halter Tarihi*, İstanbul: Türk Spor Vakfı Yayınları, s. 16.

⁵²⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, 1 Nisan 1959, s. 6.

⁵²⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Nisan 1959, s. 6.

⁵²⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Temmuz 1959, s. 6.

Halter Milli Takımı kurulmuş ve aynı yıl İran'ın başkenti Tahran'da yapılan Dünya Halter Şampiyona'sına gitmişlerdir. Şampiyonaya Anadolu Spor Kulübünden Kayhan Bora ve Reşit Ören, Şişli Spor Kulübünden Metin Gürman ve Sarkis Güllap, Bostancı Spor Kulübünden Nuri Akın, İstanbul Güreş Kulübünden Ferdi Türkdamar katılır. Şampiyonada bir başarı sağlanamamış olsa da ilerisi için bir tecrübe olmuş ve 1959'da Akdeniz Oyunlarında Metin Gürman ikinci olarak Türkiye'ye halterde ilk madalyasını getirmiştir.⁵²⁸ Bu gelişmeler halteri olumlu etkilemiş ve Ocak 1960'da halter için bir dönüm noktası olan BTGM bağlı olarak başka hiçbir spor federasyonlarıyla bağlantısı olmayan Türkiye Halter Federasyonu kurulur. Federasyonun başkanlığına 1940'lı yılların halterde önemli ismi Haşim Ekener getirilir. Halter, boks ve güreş sporlarıyla ilgilenen Boğos Kambur'unda sporun merkezi olan İstanbul'a halter ajanı olarak atanması birlikte halter de yeni bir dönem başlamıştır.⁵²⁹

3.5. 1950'li Yıllarda Atletizm ve Boksta Yaşanan Büyüme

Türkiye'de özellikle II. Dünya Savaşı döneminde “*Beden Terbiyesi Mükellefiyeti*” uygulaması ile birlikte atletizm sporu gelişmeye başlamıştır. Bu gelişme özellikle 1960 yılına kadar devam etmiş ve 1950'li yıllar uluslararası alanda başarıların geldiği bir dönem olmuştur.⁵³⁰ Bunun en açık örneği 1951 yılında Mısır'ın İskenderiye şehrinde ilk kez düzenlenen Akdeniz Oyunlarında atletlerimiz, Akın Altınok, Ahmet Aytar, Cahit Önel, Doğan Acarbay ve Halit Zıraman ile gümüş madalya almış. Mustafa Özcan, Ekrem Koçak, Mustafa Balman, Avni Akgün, Nuri Turan, Ekrem Koçak, Cahit Önel, Emin Doybak ve Doğan Acarbay bronz madalya almıştır. Böylece atletizm kafilesi toplamda on dört madalya ile oyunları tamamlanmıştır.⁵³¹

Atletizm, tüm spor branşlarında olduğu gibi futbolun gerisinde kalmış 1955'te kurulan Atletizm Federasyonu yönetiminden beklentiler artmıştır. Yönetimde, başkan Naili Moran, ikinci başkan Semih Türkdoğan, genel sekreter Jerfi Fıratlı, üyeler Sava Hezencioğlu, Kamran Tekil, Neriman Tekil, Tevfik Böke, Sami Yavrucuk, danışma kurulunda Ali Rıza Sözealp, Recep Ogan, İsmail Hakkı Güngör ve Behzat Akdeniz isimleri

⁵²⁸ Atabeyoğlu, C. (1992). *a.g.e.*, s. 19-22.

⁵²⁹ Atabeyoğlu, C. (1992). *a.g.e.*, s. 6.

⁵³⁰ Atabeyoğlu, C. (1983). *Atletizm, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. (8), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 2267.

⁵³¹ Yıldız, D. (2002). *a.g.e.*, s. 272.

yer almaktadır. Türk sporunun tecrübeli isimlerinden kurulu bu isimler atletizmin gelişmesi için büyük çaba harcamışlardır. Atletizm Federasyonu'nda 1945 – 1957 yılları arasında Naili Moran ve 1957 – 1960 arasında Jerfi Fıratlı⁵³² başkanlık yapmıştır.⁵³³

Burada Naili Moran'a değinecek olursak atletizm, basketbol, boks ve yüzme branşlarında milli formayı giyen tek Türk sporcu olarak Türk Spor tarihinin en önemli isimlerinden birisidir. Bu branşların yanında futbol, Amerikan futbolu, beyzbol gibi birçok sporla ilgilenmiş komple bir sporcu olarak cumhuriyetin ilk yıllarında sporda öncü isim haline gelmiştir. Yurtdışında eğitim için gittiği Amerika Birleşik Devletlerinde ve Fransa'da basketbol ve Fransa'nın Nice Kulübünde futbol oynamıştır. 1937 yılında Chicago Yüksek Beden Eğitimi Enstitüsünden spor uzmanlığı diploması almış ve Türk sporunun hem sporcu hem yönetici olarak en eğitimli isimlerinden olarak uzun yıllar hizmet vermiştir.⁵³⁴

1955'te tecrübeli isimlerden kurulu yönetimden istenilen kurumsallaşma ve sportif başarı gelmemiştir. 3 Ocak 1957 tarihinde Atletizm federasyonu yönetimi değişir, başkanlığa bir önceki dönemim genel sekreteri Jerfi Fıratlı getirilir. Yönetimde fazla bir değişiklik olmamış sadece bir önceki dönemden farklı olarak Niyazi Küdemir genel sekreterliğe getirilmiştir. Federasyon amaçlarının atletizm branşını bütün ülkeye yaymak olduğunu açıklamış bu sebeple ilk defa okullar için program geliştirilmiştir. Özellikle lise ve üniversite öğrencilerinin atletizm ile tanışmasının sağlanması noktasında çok önemli bir adım olmuştur. Bu adımların ardından yetişen dönemin önemli genç yeteneği Mustafa Maviengin 1959'da gülle atmada Türkiye rekoru kırmıştır.⁵³⁵

1957'deki çalışmalarda ilk kez atletizm okullara dâhil olmuş ve çeşitli okullara atletizm antrenörleri gönderilmiştir. Bununla kalınmamış eski atlet, dönemin atletizm hakemlerinden Dr. Nurettin Otmar Savcı, Ender Karay ve Tevfik Tiryakioğlu'ndan oluşan bir kurul Atletizmi geliştirmek için bölgelerde incelemeler ve toplantılar

⁵³² Spora Galatasaray Spor Kulübü'nde kürek ve yüzme branşlarında başlayan Jerfi Fıratlı, bu sporların dışında futbol, voleybol ve basketbol ile ilgilenmiştir. Ancak atletizm sporu bunlar arasında en önem verdiği spor olmuş belirli aralıklarla toplamda 14 yıl Atletizm Federasyonu Başkanlığı yapmıştır. Galatasaray yönetim kurulu üyeliği Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi üyeliği ve 1988-1989 yılları arasında başkanlık, Türk Spor Vakfı Başkanlığı ve birçok olimpiyat oyunlarında yönetici olarak görev almıştır. Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Onursal Başkanlığı ve IOC tarafından Olimpik Nişan'a layık görülen önemli bir spor adamıdır, TMOK Tarihi (1997), s. 34-35.

⁵³³ *Akşam Gazetesi*, 22 Nisan 1955, s. 8.

⁵³⁴ Hasdemir, H. (2011). *a.g.e.*, s. 56.

⁵³⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Ocak 1957, s. 6.

yapmıştır.⁵³⁶Özellikle bu dönemde yapılan kalkınma hamleleri sonuç vermiş federasyon başkanı Jerfi Fıratlı'nın çabalarıyla Amerikalı atletizm antrenörü Victor E. Francy 1958'den itibaren düzenlenen bir programla hem atletleri eğitime almış hem de milli takımı çalıştırmıştır.⁵³⁷Bu gelişmeler federasyonun bütçesinin yeniden düzenlenmesinin önünü açarak bütçenin yüz otuz bin liraya yükseltilmesini sağlamıştır. 1950 yılında atletizme ayrılan bütçenin otuz bin lira olduğu düşünüldüğünde bütçedeki artışın ne kadar büyük olduğu açıkça görülmektedir.⁵³⁸ Federasyon başkanı bu gelişim konusunda kamuoyuna 14 Eylül 1958'de bir açıklama yapmıştır. Açıklamada Federasyon Başkanlığına geldiği günden bu yana on şehirde atletizmi geliştirmek için okullarda çalışma başlattıklarını bundan sonraki çalışmalarında hedefin okullardaki gençlerden bir milli takım oluşturulması olduğunu belirtmiştir.⁵³⁹

Kalkınma hamlesi DP döneminde bütün sporlarda yaşanmış, farklı noktalarda bütün spor dalları kurumsallaşma hamleleri gerçekleştirmişlerdir. Bu gelişme Boks Federasyonu'nda farklı noktada gerçekleşmiştir. Boks, TİCİ'nin kuruluşundan 1942 yılına kadar güreş ve halter sporları ile birleşik federasyon şeklinde varlığını sürdürmekteydi. 1942'de bağımsız olarak kurucu başkan Melih Açba ile yeni bir döneme girilmiştir. Özellikle bu dönemde Dr. Raşit Serdengeçti ve Eşref Şefik'in antrenör, eğitimci ve yönetici olarak Boks için büyük çabalar harcanmışlardır. Ancak bu çabalara rağmen 1950 yılına kadar Boks Federasyonunda yaşanan sık yönetim değişiklikleri gelişmenin önündeki engel olmuştur.⁵⁴⁰

1950'li yıllar tüm sporlarda olduğu gibi Boks içinde büyük gelişmelerin yaşandığı yıllar olmuştur. Bu dönemde boks sadece 2-3 şehirde değil birçok şehirde yapılar duruma gelmişti. İzmir, Mersin, Sivas, Kayseri, Zonguldak gibi şehirlerde boks kulüpleri kurulmuştur.Boks için 1950'li yılların en önemli özelliği futboldaki profesyonelleşme ile birlikte Türk boks sporcularının da profesyonel boksa yöneldikleri ve bu noktada adımlar attıkları yıllar olmuştur. Bokstaki profesyonellik çabaları futboldaki gibi programlı değil kişisel çabalar ile gerçekleşmişti. 1950'li yıllardaki iki önemli profesyonel boksçu Mustafa Kefeli ve Gabris Zakaryan'ın yanında Kefeli'nin girişimleriyle Adnan İnan, Vural İnan

⁵³⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Şubat 1957, s. 6.

⁵³⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Kasım 1957, s. 6.

⁵³⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ocak 1958, s. 6.

⁵³⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Eylül 1958, s. 6.

⁵⁴⁰ Şengül, K. (1991). *Türk Boks Tarihi*, İstanbul: Türk Spor Vakfı Yayınları, s. 21.

kardeşler Halit Ergönül, Abdi Özkutlu ve Necati Korkut gibi isimler profesyonel boksör olmuşlardı. Ancak bu isimlerden sadece Gabris Zakaryan profesyonel boksör olarak kalabilmiş diğer sporcular kişisel girişimlerinin kurbanı olarak amatörlüğe dönmek durumunda kalmışlardı. Gabris Zakaryan⁵⁴¹ Türkiye’de profesyonel olarak lisans alamayan diğer arkadaşlarından ayrılarak yurtdışında Uluslararası Boks Federasyonu’na (IBF) başvurup profesyonel lisans almıştı. Bu dönemde Rum boksör Taki Ziyaris – Ermeni Gabris Zakaryan çekişmesi boks açısından önemlidir.⁵⁴²

1950’li yıllarda Gabris’in ünü tüm dünyaya yayılmış birçok ülkeden ünlü boksörler müsabaka teklifinde bulunmuşlardı. Ayrıca bu dönemde Gabris’e sinema, reklam hatta vatandaşlık teklifi dahi yapılmıştı.⁵⁴³ 1950’li yıllarda dünyaca ünlü bir boksör haline gelen Gabris Zakaryan, siyasi açıdan sıkıntılı ve tansiyonun yüksek olduğu bir dönem geçiren Kıbrıs konusunda kamuoyunun dikkatini Atina’da yunan boksör Jean Papadopoulos ile yaptığı maç sonunda Türk bayrağını sırtına alması ile dikkatleri üzerine çekmiştir. Gabris’in galibiyeti Kıbrıs Türklerine armağan ettiğini söylemesi dönemin Türk sporunda gururla hatırlanan bir olay olmuştur.⁵⁴⁴

Bu dönemde kamuoyunun dikkatinin Kıbrıs’a yöneltilmesi için spor da araç olarak kullanılmış ve BTGM boksta İstanbul, Kocaeli ve Konya’dan boksörlerin katıldığı turnuvalar düzenlenmişti.⁵⁴⁵ Ayrıca Gabris Zakaryan ününü Çanakkale Şehitler Abidesi’nin yapımı için çeşitli spor branşlarında yapılan yardım müsabakaların yer almış ve Vural İnan, Vedat Karakum gibi boksörle maçlar yaparak destek olmuştur.⁵⁴⁶ Zakaryan, aktif sporu bıraktıktan sonra Boks Federasyonunun girişimleriyle boks antrenörü olmuş ve Cemal Kamacı, Seyfi Tatar, Celal Sandal gibi önemli boksörler yetiştirmiştir.⁵⁴⁷ Ancak Bokstaki bu parlak dönem sosyal ve ekonomik olarak tüm ülkeyi etkileyen 27 Mayıs Askeri Darbesiyle duraklama dönemine girmiş ve 1960’li yılların ortalarına kadar durağanlık sürmüştür.

⁵⁴¹ 1950’li yılların Boks’ta dünyaca ün salmış Ermeni asıllı Türk sporcudur. Yaşamı için bkz: Temel, E. (2017). *Garı Nerdesin*, İstanbul: Eton Yayıncılık.

⁵⁴² Şengül, K. (1991). *a.g.e.*, s. 24-26.

⁵⁴³ Temel, E. (2017). *a.g.e.*, s. 75.

⁵⁴⁴ Temel, E. (2017). *a.g.e.*, s. 89.

⁵⁴⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Haziran 1958, s. 6.

⁵⁴⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Ocak 1958, s. 6.

⁵⁴⁷ Hasdemir, H. (2011). *a.g.e.*, s. 107.

3.6. Sporcu Sağlığı ve Spor Hekimliği Meselesi

1950’li yıllarda sporun gelişmesiyle birlikte Türkiye’nin yeni tanıştığı “*sporcu sağlığı*” ve “*spor hekimliği*” konularında çalışmalar başlatılmıştı. Bunda özellikle futbolla gelen profesyonelleşmenin büyük katkısı olmuştur. Profesyonelleşme ile birlikte sporcuların en büyük korkusu sakatlanmaktır. Çünkü sakatlanmaların çoğu o dönemde ancak yurt dışında tedavi edilebiliyordu. Sporcuların yurt dışı tedavileri için “*Sporcuları Koruma Derneği*” yetersiz kalmakta zaten dernek de iyi yönetilememekteydi.⁵⁴⁸ Özellikle profesyonel lig maçları ile artan müsabaka sayısı, sıkışık takvim ve profesyonel sporcuların ücretlerinin karşılanması için sürekli kulüpler tarafından müsabaka yapılması durumları sporcu sağlığı konusunda çalışmalar yapılmasını zorunla hale getirmişti.⁵⁴⁹

1950’li yıllara kadar eski yönetmelerle yorulan ve güç kaybeden sporculara oksijen verilirdi. Bu yöntem ilk olarak Amerika’da sporcular üzerinde uygulanmış daha sonra İspanya’da Barselona Kulübü tarafından Avrupa’ya getirilmişti.⁵⁵⁰ Ancak bu eski uygulamalar sporun gelişmesiyle birlikte Amerika ve Avrupa’da spor hekimliği alanının açılarak daha bilimsel çalışmaların yapılmasını sağlamıştır. Özellikle futbolda yaşanan büyük gelişmeler sporcu sağlığı ve spor hekimliğinin çıkış noktası olarak görülebilir. 1950’li yıllarda sporun Türkiye’de gelişmesi ile birlikte Prof. Dr. Rasim Adasal’ın sporcu sağlığı, sporcuların ruh hali ve sporun cinsiyet üzerindeki etkileri konularında önemli çalışmaları olmuştur. Adasal, futbolun atletizm ve yüzme gibi soyut bir spordan farklı olarak takım sporu olduğunu kolektif şekilde teknik ve ruh ile oynanan bir spor olduğunu belirtir. Kulüpler için en önemli noktanın sporcuların sağlığı olduğunu söyleyen Rasim Adasal futbolcular için yetenek kadar fiziki beden yapılarının da önemli olduğunu söylemiştir. Bu nedenle basit fizyoloji ve hekimlik terminolojisi ile bu konun açıklanamayacağını belirtir. Adasal, sporun gelişimi ile birlikte eski spor alışkanlıklarının bırakılarak eğitimin önemine vurgu yapmıştır. Sağlıklı ve iyi bir futbolcu olmanın fiziki olarak uzun boylu, uzun bacaklı, geniş omuzlu ve adaleli olmak anlamına gelmediğini sporda fizyolojik dengenin profesyonel futbol ve diğer sporlarda artık büyük önem taşıdığını belirtmiştir.⁵⁵¹

⁵⁴⁸ *Akşam Gazetesi*, 25 Ocak 1955, s. 8.

⁵⁴⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Ocak 1957, s. 6.

⁵⁵⁰ *Akşam Gazetesi*, 3 Mayıs 1955, s. 8.

⁵⁵¹ Adasal, R. *Tam Spor*, 16 Ocak 1950, Yıl: 1, Sayı: 9, s. 1. (BCA, FK: 490.1.0.0. YN: 1310.348.2.).

Sporcu sağlığı konusunda Türk sporunun en önemli isimlerinin başında gelen Selim Sırrı Tarcan, “*Hayat mücadelesine hazırlanacak gençlerde ilk aranacak sağlıktır. Sağlıklı vücutların mensup oldukları millete faydaları dokunması için, vücutları gibi fikirlerinin, ahlaklarının gelişmesi şarttır. Bize lazım olan milletimizi ve irfanımızı yükseltmektir.*” diyerek sporda sağlık bilgisi, anatomi, fizyoloji, biyoloji, pedagoji, fizik ve kimya gibi bilimlerin önem kazandığını bu bilimlerin ışığında sporun gelişebileceğini söylemiştir.⁵⁵²

Özellikle 1950 öncesi dönemde spor ve futbol sahalarında sakatlanma sonucu ölümler bile yaşanmıştır. Türk futbolunda ilk ölüm vakası 1928’de dönemin nl Taksim Stadyumunda Beşiktaş ve Askeri Sanayi Kulüpleri arasında yapılan müsabakada Beşiktaşlı oyuncu Adil Bey aldığı darbe sonucu hastanede yaşamını yitirmesi ile gerçekleşmişti.⁵⁵³ Bir yıl sonra İzmir Alsancak Stadyumunda Altay ve Altınay Kulüpleri arasında oynanan müsabakada Altay spor kulübü oyuncusu Vehbi Bey sert bir darbe sonucu hayatını kaybetmişti.⁵⁵⁴ Bu tip olayların yaşanmasının önüne geçilmesi sporcuların sağlığı ile yakından ilgilenmek için 1955’te “*Sporcuları Koruma Derneği*” kurulur. Ancak dernek 1950’li yıllardaki sporda yaşanan gelişmelere ayak uyduramamış bunun yanında yolsuzluk iddiaları ile uğraşmak durumunda kalması derneğin asıl görevi olan sporcuların sağlık masraflarının karşılanması ve tedavi için yurtdışına gidecek sporculara maddi yardım işlerini aksatmıştır. Daha önemlisi artık sportif koşulların gelişmesiyle dernek değişen koşullara ayak uyduramamış yetersiz kalmıştır.⁵⁵⁵

1951’de Ulvi Ziya Yenal yönetimindeki TFF’de yönetim kurulu üyesi olan Prof. Dr. Rasim Adasal, spor çevrelerinde eğitimi olmayan sağlık uzmanlarının sayısının fazlalaşması sebebiyle yönetimde kaldığı süre içinde bu konuyla mücadele etmiştir. Adasal, sezon öncesi sporculara yapılan muayenelerin formalite olarak yapıldığını ve ciddi bir sağlık taramasının yapılmadığı konusunda yönetimi uyarmıştır. Adasal, özellikle profesyonel futbolun kabulü ile bu branşta sağlık konusunun ihmal edilmemesi gerektiğini savunur. Prof Dr. Rasim Adasal uzmanlığı olan ruh sağlığı konusunda sporcuların sinir sistemi, fizyolojik yeterlilikleri alanlarında bilimsel çalışmalar yürütür.⁵⁵⁶

⁵⁵² apan, Ş. M. (1999). *a.g.e.*, s. 117.

⁵⁵³ Atabeyoğlu, C. (1991). *a.g.e.*, s. 105.

⁵⁵⁴ Atabeyoğlu, C. (1991). *a.g.e.*, s. 109.

⁵⁵⁵ *Akşam Gazetesi*, 25 Mayıs 1955, s. 8.

⁵⁵⁶ Akal, S. *Türkspor Ėlemi*, 19 Şubat 1951, Yıl: 1, Cilt: 1, Sayı: 5, s. 1.

Prof. Dr. Rasim Adasal, 1902'de Girit'de doğmuş ve 1982 yılında İzmir'de vefat etmiş yaşamını psikiyatri çalışmalarına adanmıştır. Sporü küçük yaştan itibaren yaşamının bir parçası haline getirmiş, aktif sporculuğundan sonra 1949 – 1952 yılları arasında Ulvi Ziya Yenäl başkanlığında TFF yönetiminde ikinci başkanlık ve 1953 – 1954 yılları arasında Ankaragücü Spor Kulübü Başkanlığı görevinde bulunmuştur.⁵⁵⁷ Vefa Kulübünün Yüksek Divan Kurulu üyeliğı yapmıştır. Adasal, özellikle 1940 – 1960 yılları arasında Kırmızı Beyaz Spor, Tam Spor, Türkspor Âlemi ve Türkspor gibi spor dergilerinde sportif faaliyet konularının dışında, sporcu sağlığı, sporcuların ruh ve sinir yapıları, cinsiyet ve spor, spor psikolojisi gibi konularda yayınlar yapmıştır. 1950'li yıllarda Harp Okulu'nda spor fizyolojisi ve sporcu sağlığı dersleri vermiştir. Yine bu dönemde profesyonelliğın futbola girmesiyle profesyonel sporcuların sağlığı için TFF, bünyesinde konferanslar vermişti.⁵⁵⁸

Spor hekimliğı ve sporcu sağlığı çalışmalarının ilki 1911'de Almanya'da yapılmış ve 1912'de Almanya'nın Oberhof şehrinde ilk spor hekimliğı ve sporcu sağlığı kongresi düzenlenmiştir. 14 Şubat 1928'de on bir ülkeden otuz üç doktor İsviçre'de Uluslararası Spor Hekimleri Birliğı (FIMS) kurmuşlardı. Daha sonra 1952'de dünya sağlık örgütü ve IOC tarafından Federasyon olarak onaylanmıştı.⁵⁵⁹ Türkiye'de 1940'lı yıllardan itibaren özellikle sporcu ölümleri ve yıldız sporcuların sakatlıkları sporcu sağlığı konusunun kamuoyunda tartışılmasına neden olur. Bu dönemdeki çalışmalar sistemsiz ve kurumsal çalışmalardan uzaktır.⁵⁶⁰

Türkiye'de bu konuda ilk defa 3289Sayılı BTGM Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile sporda sağlık eğitimi veren kuruluşlara düşen görevleri içeren kanun düzenlenmiştir. Türkiye'de spora ilk bilimsel yaklaşım TİCİ, döneminde Ali Sami Yen ve Burhan Felek'in çabalarıyla 1924 Paris Olimpiyat Oyunlarına hazırlanacak sporcuların sağlık taramaları için Askeri Tıp Uzmanı Dr. Sırrı Alıçlı görev almıştır. Ancak sportif koşullar ile ilgili bilgilerin zayıf olması nedeniyle 1938'de BTK ile BGTM'ye bağılı Sağlık Dairesi kurulur. Dairenin başına ülkemizde spor hekimliğinin en büyük ismi Raşit Serdengeçti getirilir. Serdengeçti, 1947 – 1950 yılları arasında spor hekimliğı konusunda Türkiye'de ilk kursları vermiştir. 1950'de “spor şurası” toplantılarında spor hekimliğı konusunda yapılması gereken çalışmaları açıklamıştır. Raşit Serdengeçti, 1940-1960 yılları

⁵⁵⁷ Sayıl, I. (1999). Biyografi Prof. Dr. Rasim Adasal, *Ankara Üniversitesi Kriz Dergisi*, 7 (2) s. 37.

⁵⁵⁸ Sayıl, I. (1999). *a.g.m.*, s. 38-39.

⁵⁵⁹ Ergen, E. (2001). Spor Hekimliğı, *Dirim Dergisi*, Yıl: 76, Sayı: 5, s. 13.

⁵⁶⁰ Ergen, E. (2001). *a.g.m.*, s. 17.

spor hekimliği ve sporcu sağlığı konusunda “*Beden Eğitimi ve Spor Fizyolojisi, Spor Hekimliği Nedir ve Nasıl Teşkilatlanmalıdır, Spor Hekimliği, Hekim Gözüyle Futbol, Hekim Gözüyle Tenis, Sağlık Meselelerimiz, Dinlenme ve Yorgunluk*” isimli bilimsel kitap ve iki yüz elliden fazla makale yayımlamıştır. Serdengeçti spor ile yakından ilgilenmiş yönetici olarak 1964 – 1965 yıllarında TMOK başkanlığı yapmıştır. Aynı dönemde 1954’te Ege Üniversitesi Tıp Fakóltesi fizyoloji anabilim dalı kurucusu Prof. Dr. Necati Akgün⁵⁶¹, Spor Fizyolojisi ile ilgili çalışmalar yapmıştır.⁵⁶²

⁵⁶¹ 1921, Aydın doğumlu olan Prof. Dr. Necati Akgün 1949 yılında Ankara Üniversitesi fizyoloji doktoru unvanı ile mezun olmuştur. 1958’de Ege Üniversitesi fizyoloji kürsüsü doçenti olarak atanmış 1959 yılında profesör olmuştur. Bu dönemde Ege Üniversitesi Beden Eğitimi Spor Yüksek Okulu spor fizyolojisi dersleri veren Akgün, 1950’li yıllarda sporcu sağlığı ile ilgili çalışma yapan üç isimden biridir. Akgün, Prof. Dr. Raşit Serdengeçti’nin öğrencisidir, Bilgehan, H. ve Ertaş, İ. (2005). *Kuruluşundan Günümüze Ege Üniversitesi 1955-2005*, Cilt 1, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, s. 97.

⁵⁶² Ergen, E. (2001). *a.g.m.*, s. 15-16.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin kazanılmasının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti, her alanda savaşın acılarını silecek ve Türkiye’yi muhasır medeniyetler seviyesine ulaştıracak köklü hamleler yapmaya başlamıştı. Bu durum kaçınılmaz olarak spor alanında da kendini göstermişti. Yeni cumhuriyetin spor alanında karşılaştığı en ciddi problem spor yönetiminin kimlerin elinde olacağı meselesi idi. Osmanlı Devletinin dağılma sürecinde ortaya çıkan Batılı devletlerin Türkiye üzerindeki bazı emelleri ve bunların bir uzantısı olan yabancı misyoner faaliyetleri Kurtuluş Savaşından sonra cumhuriyetin ilk yıllarında da varlıklarını devam ettirmekteydiler. Onların bu varlığı spor alanında spor yönetimine müdahil olma arzularıyla kendisini göstermekteydi. Yabancılar Genç Erkekler Hristiyan Birliği (YMCA) ve Genç Kadınlar Hristiyan Birliği (YWCA) gibi misyoner amaç taşıyan ve dışarıdan yönetilen kuruluşlarla Türkiye’deki spor yönetimini ellerinde tutmaya yönelik girişimlerde bulunmuşlardı. Her alanda millileşmeyi kendine hedef edinen genç cumhuriyetin yöneticileri spor alanında da milli bir yönetim oluşturmak amacıyla Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı’nı kurmuşlardı. Böylece Türkiye’de ilk defa milli bir spor yönetim kurumu oluşturulmuştu.

Türkiye Cumhuriyeti sporda millileşmeyi temin ettikten sonra, pek çok alanda olduğu gibi sporda da devletten bağımsız liberal bir yapılanmayı planlamaktaydı. Bu anlamda bazı girişimler başlamış olmakla beraber, 1929 yılında yaşanan ekonomik buhran ve daha sonrasında gelen II. Dünya Savaşı yıllarında yaşanan sıkıntılı ortam kaçınılmaz olarak devletçi politikalara geri dönülmesini beraberinde getirmişti. Bu genel yapı spor alanına da yansımış bunun ilk adımı olarak yarı devletçi bir özelliğe sahip olan Türk Spor Kurumu kurulmuştu. Savaş koşulları altında yurt çapında bütün yurttaşları savaşa hazır hale getirmek amacıyla 1938 yılında Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Böylece spor yönetimi tamamen devletin kontrolüne geçmişti. Beden Terbiyesi Kanunun bu dönemde getirdiği en önemli yenilik 1938-1946 yılları arasında uygulanan “*Beden Terbiyesi Mükellefiyeti*” olmuştur. Bu dönemde Türk Spor Kurumu’ndaki tecrübesinden sonra Adnan Menderes’in Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Danışma Kurulu içerisinde yer alması daha sonraki yıllarda kendisinin sporla yakından ilgilenmesini sağlamıştır. Beden Terbiyesi Kanununa göre eğitim, sağlık ve kültür işleri gibi sporda devletin görevi sayılmıştır. Spordaki bu yapı 1950’li yıllardaki gelişmelerin kavranması açısından oldukça önemlidir.

1950 yılında Demokrat Parti iktidara geldiğinde spor yönetimi, yaşanan siyasi gelişmelerin bir sonucu olarak devlet kontrolüne geçmiş, bütün iyi niyet ve gayretlere rağmen branş bazında kurumsallaşmasını sağlayamamış ve yurt çapına yaygınlaşamamış bir spor yönetimi yapısını devralmıştı. II. Dünya Savaşının sona ermiş olmasının tüm dünyaya getirdiği rahatlamadan istifade eden Demokrat Parti iktidarı bu rahat koşulları değerlendirerek kendi misyon ve vizyonunun da etkisiyle yurt çapında hemen her alanda büyük bir kalkınma ve gelişme hamlesi göstermişti. Şehirli nüfusun artması, endüstrinin gelişmesi, yabancı sermayenin artışıyla ekonominin canlanmasının başlıcalarını oluşturduğu bu gelişim hamleleri spor alanına da yansımıştı. Sporda yönetsel olarak Cumhuriyet Halk Parti'sinden farklı bir yol izleyemeyen Demokrat Parti iktidarı 1938'de geçilen devletçi yönetim modeline sadık kalmıştı. Fakat özel girişimciliğin ve sermayenin desteklendiği bu dönemde yasal mevzuat gereği devletçi yapı korunmasına rağmen fiili uygulamalarda spor alanında pek çok özel girişim desteklenmiş ve önü açılmıştır. Demokrat Parti iktidarında Cumhuriyet Halk Partisi döneminden farklı olarak görülen bir uygulama ise Cumhuriyet Halk Partisi döneminde bürokrat veya siyasi isimler spor kuruluşlarına yönetici olurlarken Demokrat Parti iktidarında ise spor geçmişli olan isimler ve yöneticiler siyasette aktif rol almışlardır.

Demokrat Parti döneminde rahatlayan sosyal ve ekonomik koşulların tesiriyle sporun kurumsallaşmasında büyük gelişme kaydedilmiş, sporu yakından tanıyan Adnan Menderes'in de doğrudan ilgilenmesiyle spor dallarında branşlaşma ve kulüpleşme oranında ciddi bir artış yaşanmıştır. Bunun sonucu olarak 1938 Beden Terbiyesi Kanunu ile gelen Birleşik Spor Federasyon modeli Demokrat Parti ile terk edilmiş yerini Tek Sporlu Federasyonlar almıştır. Yine ülkede yaşanan ekonomik rahatlama ve büyüme spora da yansımış hem sporu yöneten kurumun hem de spor kulüplerinin bütçelerinde ciddi bir artış görülmüştü. Her ne kadar spor kurumları ekonomik anlamda güçlenmiş olsa da Demokrat Parti iktidarının başlattığı sporu yaygınlaştırma ve büyük tesisler inşa etme faaliyetleri güçlü bir bütçe ihtiyacını ortaya çıkarmıştı. Bu durum karşısında ülkede uzun yıllardan beri tartışılan sporda müşterek bahis konusu gelir elde etme arayışının bir sonucu olarak resmen yürürlüğe girmişti. Böylece Demokrat Parti döneminde spor alanında bir yenilik daha yaşanmış sporda ilk defa bahis bu dönemde gelmiştir.

Demokrat Parti iktidarında sporda görülen önemli gelişmelerden biri de yaşanan profesyonelleşmedir. Spordaki ekonomik büyümenin ve kurumsallaşmanın bir göstergesi

olan profesyonelleşme hemen her branşta gündeme gelmiş olmasına rağmen en büyük karşılığı futbolda bulmuştu. Demokrat Parti iktidarında 1952’de “*Futbolda Profesyonellik Talimatnamesi*” yayımlanmasıyla beraber yerel profesyonel ligler kurulmuş bunların yaygınlaşması ve büyümesinin bir sonucu olarak 1959’da Türkiye Ulusal Ligi kurulmuştur. Bu gelişmeler çerçevesinde görülen bir başka yenilikte sporcu sağlığı ve spor hekimliği alanının oluşmasıdır.

Demokrat Parti döneminde spor alanında yaşanan önemli başarılardan birisi de Türk sporunun çok yaygın ve güçlü bir biçimde uluslararası arenaya taşınmasıdır. Sporda yaşanan bu uluslararası gelişim Türkiye’nin NATO’ya dâhil olduğu ve Kore Savaşı’nın yaşandığı 1950’li yılların diplomatik koşullarının spordaki karşılığı olarak değerlendirilebilir. Türkiye uluslararası ortamda spor branşları içerisinde en çok futbol ile temsil edilmişti.

Sonuç olarak Demokrat Parti döneminde spor diğer tüm alanlarda olduğu gibi yurt geneline yaygınlaşmanın, kurumsallaşmanın, büyümenin ve yurt dışına açılmanın dönemi olmuştu. Spor alanında uzun yıllar tartışılmasına rağmen aşılamayan pek çok sorun Demokrat Parti döneminde çözüme kavuşturulmuştu. Gerek sağlanan ekonomik destek, gerekse yapılan yasal düzenlemeler ve tabi ki gelişen toplumsal ve ekonomik koşullar sporda büyümenin önünü açmış önemli başarılar elde edilmeye başlanmıştı. Bu başlayan olumlu değişim daha da gelişerek devam edebilecekken yaşanan 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi bu gelişmeleri sekteye uğratmıştı.

5. KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA):

BCA, FK: 030.11.1.00. YN: 257.20.2.

BCA, FK: 030.11.1.00. YN: 268.3.12.

BCA, FK: 030.18.01.02. YN: 145.110.17.

BCA, FK, 030.01.00.00. YN: 50.301.4.

BCA, FK: 030.01.00.00. YN: 20.118.8.

BCA, FK: 030.01.00.00. YN: 10.61.10.

BCA, FK: 030.01.00.00. YN: 18.100.2.

BCA, FK: 030.01.00.00. YN: 18.100.3

BCA, FK: 030.01.00.00. YN: 19.109.6.

BCA, FK: 030.01.00.00. YN: 133.870.2.

BCA, FK: 490.1.0.0. YN: 1310.348.2.

BCA, FK: 030.01.00.00. YN: 6.32.4.

BCA, FK: 030.18.01.02. YN: 154.77.19.

BCA, FK: 030.18.01.02. YN: 154.88.14.

BCA, FK: 030.18.01.02. YN: 126.69.11.

BCA, FK: 030.18.01.02. YN: 136.65.15.

BCA, FK: 030.18.01.02. YN: 144.76.6.

BCA, FK: 030.18.01.02. YN: 147.58.5.

BCA, FK: 030.18.01.02. YN: 149.25.1.

Resmi Yayınlar

T.C. Maarif Vekâleti Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü Futbol Federasyonu, *Futbol Hakem Talimatnamesi*, Ankara: Emek Basım Yayınevi, 1955.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Futbol Federasyonu, *Futbol Müsabaka Talimatnamesi*, Ankara: Güven Basımevi, 1950.

- Tutanak Dergisi, “*Beden Terbiyesi Müdürlüğü 1955 yılı Bütçe Kanununa bağlı cetvellerde değişiklik yapılması hakkında kanun lahiyası ve Bütçe Encümeni mazbatası*”, TBMM 83 no’lu Komisyon Raporu, C. 10, Devre: 10, 7/11/1956, s.s. 83.
- Tutanak Dergisi, “*Beden Terbiyesi Müdürlüğü 1956 yılı bütçe kanunu lahiyası ve Bütçe Encümeni mazbatası*”, TBMM 61 no’lu Komisyon Raporu, C. 10, Devre: 10, 17/12/1955, s.s. 61.
- Tutanak Dergisi, “*Beden Terbiyesi Müdürlüğünün 1955 mali yılı hesabı katisine ait mutabakat beyannamesinin sunulduğuna dair Divanı Muhasebat Reisliği tezkeresi Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1955 mali yılı Hesabı Kati kanunu lahiyası ve Divanı Muhasebat Encümeni mazbatası*”, TBMM 260 no’lu Komisyon Raporu, C.5, Devre: 11, 18/04/1957, s.s. 260.
- Tutanak Dergisi, “*Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1957 mali yılı Bütçe Kanunu lahiyası ve Bütçe Encümeni Mazbatası*”, TBMM 63 no’lu Komisyon Raporu, C. 17, Devre: 10, 30/11/1956, s.s. 63.
- Tutanak Dergisi, “*Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1958 yılı Bütçe lahiyası ve Bütçe Encümeni Mazbatası*”, TBMM 33 no’lu Komisyon Raporu, C. 2, Devre: 11, 30/11/1957, s.s. 33.
- Tutanak Dergisi, “*Futbol Müsabakalarında Müsterek Bahisler Tertibi Hakkında Kanun Lahiyası ve Maarif, Adliye ve Bütçe Encümenleri Mazbataları*”, TBMM 219 no’lu Komisyon Raporu, C. 8, Devre: 11, 19/12/1958, s.s. 219.
- Tutanak Dergisi, *At Yarışları Kanunu Lahiyası ve Tarım, Geçici, Adalet ve İçişleri Komisyonları Raporları*, TBMM 154 no’lu Komisyon Raporu, Cilt: 24, Devre: 10, 5/8/1952, s.s. 154.
- Tutanak Dergisi, *Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1959 Yılı Bütçe Kanunu Lahiyası ve Bütçe Encümeni Mazbatası*, TBMM 43 no’lu Komisyon Raporu, C. 7, Devre: 11, 19/1/1959, s.s. 43.
- Tutanak Dergisi, *Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1960 Yılı Bütçe Kanunu Lahiyası ve Bütçe Encümeni Mazbatası*, TBMM 45 no’lu Komisyon Raporu, C. 12, Devre: 11, 22/1/1960, s.s. 45.

Süreli Yayınlar

Akşam Gazetesi (1955)

Cumhuriyet Gazetesi (1950 – 1960)

T.C. Resmi Gazete, 16 Temmuz 1938, Sayı: 3961.

T.C. Resmi Gazete, 9 Mayıs 1959, Sayı: 10201.

Tam Spor Dergisi (1949 – 1950)

Türkspor Âlemi Dergisi (1951 – 1952)

Türkspor Dergisi (1950 – 1951)

İnceleme Eserleri

Akar, R. ve Tunç, S. (2017). *Beşiktaş'ın Mimarları Baba Hakkı*, İstanbul: İnkılâp Kitapevi.

Akcan E. ve Geçikli R. M. (2016). *Cumhuriyet Dönemi Türk Spor Tarihinde Carl Diem ve Raporu*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.

Akdenk, M. (1986). *Türkiye’de Hükümet Programlarında ve Planlı Dönemde Beden ve Spor Eğitim Uygulamaları (1920-1985)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Akdenk, M. (1989). *Türk Sporunun Gelişmesinde Spor Federasyonlarının Rolü Güreş Federasyonu Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, İstanbul.

Akın, Y. (2014), “Gürbüz ve Yavuz Evlatlar” *Erken Cumhuriyet’te Beden Terbiyesi ve Spor* (İkinci Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları.

Alemdar, K. (2015). “Yeni Zamanların Sıhhat ve Kuvvet Mebdei” Olarak Stadyum, Ankara 19 Mayıs Stadı’nın Açılış Hikâyesi. *Futbol ve Kültürü, Takımlar, Taraftarlar, Endüstri, Efsaneler*, Roman Horak, Wolfgang Reiter, Tanıl Bora (Derleyenler), (Sekizinci Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 117-124.

Alkan M. Ö. (2015). Evita Peron Kupası. *Türkiye’nin 1950’li Yılları*. Mete Kaan Kaynar (Hazırlayan), İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 621-622.

Altav, N. (1988). *Voleybol Tarihi*, Ankara: Türk Spor Vakfı Yayınları.

Arıpınar, E., Altun, T. Ü., Atabeyoğlu, C., Aydın, N., Hiçyılmaz, E., San, H., Sevinçli, O. S. ve Somalı, V. (1991). *Türk Futbol Tarihi (1904 – 1991)*. Cilt 1, Türkiye Futbol Federasyonu Yayınları.

As, E. (2016). İktidar-Spor Kurumları İlişkileri Bağlamında İki Dünya Savaşı Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nin Katıldığı Olimpiyatlar (1924 Paris, 1928 Amsterdam, 1936 Berlin). *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi CTAD*, 24, ss. 156-204.

Atabeyoğlu, C. (1970). *Türk Basketbolu*, İstanbul: İstanbul Matbaası.

Atabeyoğlu, C. (1983). Atletizm, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. (8), İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 2262-2272.

Atabeyoğlu, C. (1983). Basketbol. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. (8), İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 2243-2253.

Atabeyoğlu, C. (1983). Cumhuriyet Dönemi Spor Politikası. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, (8), İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 2187-2197.

Atabeyoğlu, C. (1983). Futbol, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. (8), İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 2198-2218.

- Atabeyoğlu, C. (1983). Güreş, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. (8), İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 2219-2235.
- Atabeyoğlu, C. (1985). Basketbol, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*. (6), ss. 1499-1500.
- Atabeyoğlu, C. (1986). *Türk Yelken Sporları Tarihi*, İstanbul: Türk Spor Vakfı Yayınları.
- Atabeyoğlu, C. (1991). *1453-1991 Türk Spor Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul: Fotospor Yayınları.
- Atabeyoğlu, C. (1991). *1453-1991 Türk Spor Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul: Fotospor Yayınları.
- Atabeyoğlu, C. (1992). *Türk Halter Tarihi*, İstanbul: Türk Spor Vakfı Yayınları.
- Atabeyoğlu, C. (1993). *Türk Yüzme Tarihi*, İstanbul: Türk Spor Vakfı Yayınları.
- Atabeyoğlu, C. (1997). *Olimpiyat Oyunlarının 100 Yılında Türkiye*, İstanbul: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Belgesel Yayınları.
- Atabeyoğlu, C. (2000). *Kurucumuz Selim Sırrı Tarcan*. İstanbul: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları.
- Atabeyoğlu, C. (2001). *Sporda Devlet Mi? Devlette Spor Mu?*. İstanbul: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları.
- Atabeyoğlu, C. (2003). *Hocamız ve Başkanımız Burhan Felek*, İstanbul: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları.
- Aykin, A. G. (2013), Meşrutiyetten Günümüze Türkiye'de Spor Politikaları ve 1980 Sonrası Parti ve Hükümet Programları ile Kalkınma Planlarında Sporun Yeri. *Akademik Bakış Dergisi*, 38, ss. 1-16.
- Aytuna, F. (2015). *Vefa'nın Galip'i Galip Haktanır'ın Anıları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bilgehan, H. ve Ertaş, İ. (2005). *Kuruluşundan Günümüze Ege Üniversitesi 1955-2005*, Cilt 1, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Çapan, Ş. M. (1999). *Türk Sporunda Selim Sırrı Tarcan (1874-1957)*, Muğla: Ünyay Basımevi.
- Çatalbaş, R. (2014). Young Men's Christian Association'ın Türkiye'deki Faaliyetleri. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 55(1), ss. 101-122.
- Demirel, T. (2015). Fevzi Lutfi Karaosmanoğlu. *Türkiye'nin 1950'li Yılları*. Mete Kaan Kaynar (Hazırlayan), İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 349-354.
- Demirel, T. (2016). *Türkiye'nin Uzun On Yılı Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi* (İkinci Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Erdem, E. E. (2015). Türkiye-ABD İlişkilerinin Zirve Noktası: Celal Bayar'ın ABD Ziyareti. *Türkiye'nin 1950'li Yılları*. Mete Kaan Kaynar (Hazırlayan), İstanbul: İletişim Yayınları,
- Ergen, E. (2001). Spor Hekimliği, *Dirim Dergisi*, Yıl: 76, Sayı: 5, ss. 9-21.
- Eroğul, C. (1990). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi* (İkinci Baskı). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Evcin, E. (2014). Atatürk'ün Spora ve Sporculara Bakışı. *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, 55 (33), ss. 303-378.
- Fişek, K. (1980). *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Dünyada ve Türkiye'de Spor Yönetimi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Fişek, K. (1983). Türkiye'de Spor. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. (8). İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 2176-2186.
- Fişek, K. (1985). *100 Soruda Türkiye Spor Tarihi*, İstanbul: Gerçek Yayınevi
- Gökacı, M. A. (2008). *"Bizim İçin Oyna" Türkiye'de Futbol ve Siyaset*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Granit, A. (2016). *Adanmak* (İkinci Baskı) İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Günay, N. (2013). Atatürk Döneminde Türkiye'de Beden Eğitiminin Gelişimi ve Gazi Beden Terbiyesi Bölümü. *Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM) Dergisi*, 85(29), ss. 74-99.
- Hacaloğlu, H. (2016). *Türkiye'de Basketbolun İlk 50 Yılı*, İstanbul: Atlas Tarih Dergisi, Özel Sayı: 38, ss. 48-57.
- Hacıköylü, C. (2001). *Türkiye'de Profesyonel Spor Kulüplerinin ve Sporcuların Vergilendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Hamlin, C. (2015). *Türkler Arasında Türkiye'deki Misyonerlik Faaliyetleri ve Robert Kolej*. İstanbul: Kahverengi Kitap (Eserin orijinali 1876'da yayımlandı).
- Hasdemir, H. (2010). *İstanbul'un 100 Spor Kulübü*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A. Ş. Yayınları.
- Hasdemir, H. (2011). *İstanbul'un 100 Sporcusu*. İstanbul: İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Kültür A. Ş. Yayınları.
- Hergün, H. (2012). *Lefter Futbolun Ordinaryüsü*, İstanbul: NTV Yayınları.
- Hiçyılmaz, E. (1974). *Türk Spor Tarihi*. İstanbul: Demet Ofset.
- İbar, G. (2016). *Spor Âlem'inden Gol'e Spor Basını*, İstanbul: Atlas Tarih Dergisi, Özel Sayı: 38, ss. 94-101.

- Karaosmanoğlu, F. L. (2014). *Bir Muhalifin Edebi ve Sosyal Yazıları*. Sınar Uğurlu, A. (Hazırlayan), İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014
- Kaynar, M. K. (2015). Türkiye'nin Ellili Yılları Üzerine Bazı Notlar. *Türkiye'nin 1950'li Yılları*. Mete Kaan Kaynar (Hazırlayan), İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 15-38.
- Kılıç, B. (2011). *İstanbul'un 100 Spor Olayı*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A. Ş. Yayınları.
- Kılıç, M. (2013). Tek Partili Dönemde Türkiye'de Modern Sporun Teşekkülü. *Tarih Okulu-The History School Dergisi*, 24, ss. 27-53.
- Kıvanç, H. (2015). *Futbol! Bir Aşk!* (İkinci Baskı). İstanbul: NTV Yayınları.
- Kişisel Arşiv**
- Koçak, C. (2012). *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)* (Altıncı Baskı). 2 Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Koçak, C. (2016). *Umumi Müfettişlikler (1927-1952)* (Üçüncü Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Maden, R. (2014). *Dr. Fazıl Küçük ve Kıbrıs*, İstanbul: Tarihçi Kitapevi.
- Muammer Tunçman Özel Arşivi.
- Neziroğlu, İ. ve Yılmaz, T. (2014). *Başbakanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları*. Cilt 3, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yayınları, TBMM Basımevi.
- Öner, E. (1994). Cumhuriyet Dönemi Türk Bütçeleri (1924-1993). *İstanbul Üniversitesi Maliye Araştırmaları Merkezi Konferansları Dergisi*, 36, ss. 9-44.
- Öz, İ. (2014). *Demokrat Parti'nin Gençlik Politikaları ve Gençlik Teşkilatı (1946-1960)*, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özcan, F. C. (2015). Ellili Yıllarda Türkiye Ekonomisi. *Türkiye'nin 1950'li Yılları*. Mete Kaan Kaynar (Hazırlayan), İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 39-67.
- Özelçi, M. A. (2007). *Türk Spor Yönetiminde Kendine Özgü Yapılanma: Türkiye Futbol Federasyonu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özgentürk, N. (2017). *Galatasaray Tarihi ve Efsaneleri*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Özmaden, H. (1999). *Cumhuriyet Dönemi İlk Spor Teşkilatı Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (1922-1936)'nın Yapılanma Sürecinde Beden Eğitimi ve Sporun Fonksiyonları, Fonksiyonlardaki Değişimler ve Toplumsal Hayata Etkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, İstanbul.

- Özmaden, M. (2010). Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı (TİCİ) Dönemi Milli Ruh ve Milli, Siyasi ve Milli Propaganda ile Ülkeyi Tanıma-Tanıtma Çabaları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(7), ss. 1439-1457.
- Özsoy, S. (2011). Basına Yansımalarıyla 1952 Amatörlük Olayı ve Türk Sporunda Amatörlük, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (2), ss. 97-119.
- Öztürk, K. (1968). *Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları*. İstanbul: Ak Yayınları.
- Sakin, S. ve Dokuyan, S. (2013). *Kıbrıs ve 6-7 Eylül Olayları Menderes ve Zorlu'nun Tarihi Sınavı* (İkinci Baskı). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- San, H. (1981). *Belgeleri İle Türk Spor Tarihinde Atatürk*, Cilt 1, İstanbul: Türk Spor Vakfı Yayınları.
- Sayıl, I. (1999). Biyografi Prof. Dr. Rasim Adasal, *Ankara Üniversitesi Kriz Dergisi*, 7 (2) ss. 37-41.
- Serdaroğlu, M. S. (2002). *Olimpiyat Tarihi ve Türkiye'nin Olimpiyatlardaki Durumu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Niğde.
- Somalı, V. (1978). *Türk Sporunda 75 Yıl Beşiktaş Tarihi 1903-1978*. İstanbul: Be-Ka Basımevi.
- Somalı, V. (1986). *1895-1986 Türk-Dünya Voleybol Tarihi*, İstanbul: Dur Ofset.
- Somalı, V. (1989). *Teknik, Taktik Yönleriyle Futbol ve Tarihi*, İstanbul: İnkılâp Kitapevi.
- Sümer, R. (1989). *Sporda Demokrasi Belgeler/Yorumlar* (İkinci Baskı). Ankara: Şafak Matbaası.
- Şahin, M. Y. (2011). *Türkiye'de Spor Siyaset Etkileşimi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara.
- Şarman, K. (2016). *Halit Kıvanç Ustalarını Anlatıyor*, İstanbul: Atlas Tarih Dergisi, Özel Sayı: 38, ss. 102-107.
- Şengül, K. (1991). *Türk Boks Tarihi*, İstanbul: Türk Spor Vakfı Yayınları.
- Talimciler, A. (2014). Toplumsal Yapı ve Değişim Ekseninde Türkiye'de Spor Futbol 1920-2012 (Üçüncü Baskı). *1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim*, Alpkaya, F. ve Duru, B. (Hazırlayanlar) İstanbul: Phoenix Yayınevi, ss. 479-508.
- Talimciler, A. (2015). *Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Sportu*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Temel, E. (2017). *Garı Neredesin*, İstanbul: Eton Yayıncılık.

- Tokathioğlu, A. E. (2012). *İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Türkiye’de Spor ve Siyaset İlişkisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Toksoy, N. (2007). *Halkevleri Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak*. Ankara: Orion Kitapevi
- Tunç, S. (2011). *Trabzon’da Futbolun Toplumsal Tarihi Mektepliler, Münevverler, Meraklılar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tutel, E. (1998). *At Yarışları ve Atlı Sporlar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tümerdem, Y. C. (2016). *Türk Sporunun Usta Mimarı Atatürk*, İstanbul: Cevahir Yayınları.
- Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (1997). *TMOK Tarihi*, İstanbul: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınlar
- Üyken, N. (2015). *Kulüp Ülkemizde At Yetiştiriciliği ve Türkiye Jokey Kulübü Tarihçesi*, İstanbul: Türkiye Jokey Kulübü Yayınları.
- Yarar, B. (2014). Osmanlı’dan Cumhuriyete Geçiş Süreci ve Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Modern Sporun Kuruluşu. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 21, ss. 301-317.
- Yıldız, A. (2016). “Ne Mutlu Türküm Diyebilene” Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları (1919-1938), (Altıncı Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yıldız, D. (1978). *Türk Spor Tarihi*, İstanbul: Ser Yayıncılık.
- Yıldız, D. (2002). *Çağlarboyu Türk’lerde Spor*, İstanbul: Telebasım Yayıncılık..
- Yüce, M. (2015). *Osmanlı Melekleri Futbol Tarihimizin Kadim Devreleri Türkiye Futbol Tarihi*. 1. Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yüce, M. (2016). *Romantik Yüreklere Futbol Tarihimizin Yeni Devreleri: 1952 – 1992 Türkiye Futbol Tarihi*. 3. Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yücebulut, Z. (2004). *Türk Futbol Tarihine Adını Yazdıranlar Onların Hikâyesi Futbolun Duayenleri*, İstanbul: Tarih Düşünce Kitapları.
- Yücel, Serhan M. (2001). *Demokrat Parti*. İstanbul: Ülke Kitapları.

İnternet Kaynakları

- Gençlik ve Spor Bakanlığı, Genel Müdürler/ Mehmet Alkan, (erişim 30 Ekim 2017), <http://sgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/216/110/mehmet-arkan.aspx>.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı, Genel Müdürler/Vildan Aşır Savaşır, (erişim 30 Ekim 2017), <http://sgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/219/110/vildan-asir-savasir.aspx>.
- <http://www.biyografya.com/biyografi/10844> (erişim: 17 Nisan 2017).

<http://www.biyografya.com/biyografi/11967> (erişim 21 Mayıs 2017).

<http://www.biyografya.com/biyografi/18378> (erişim: 8 Temmuz 2017).

<http://www.biyografya.com/biyografi/9638> (erişim: 4 Aralık 2017).

6. EKLER

Ek 1. 1950-1953 Milletler Arası Basketbol Turnuvasında Verilen Madalyalar. (Muammer Tunçman Arşivi)

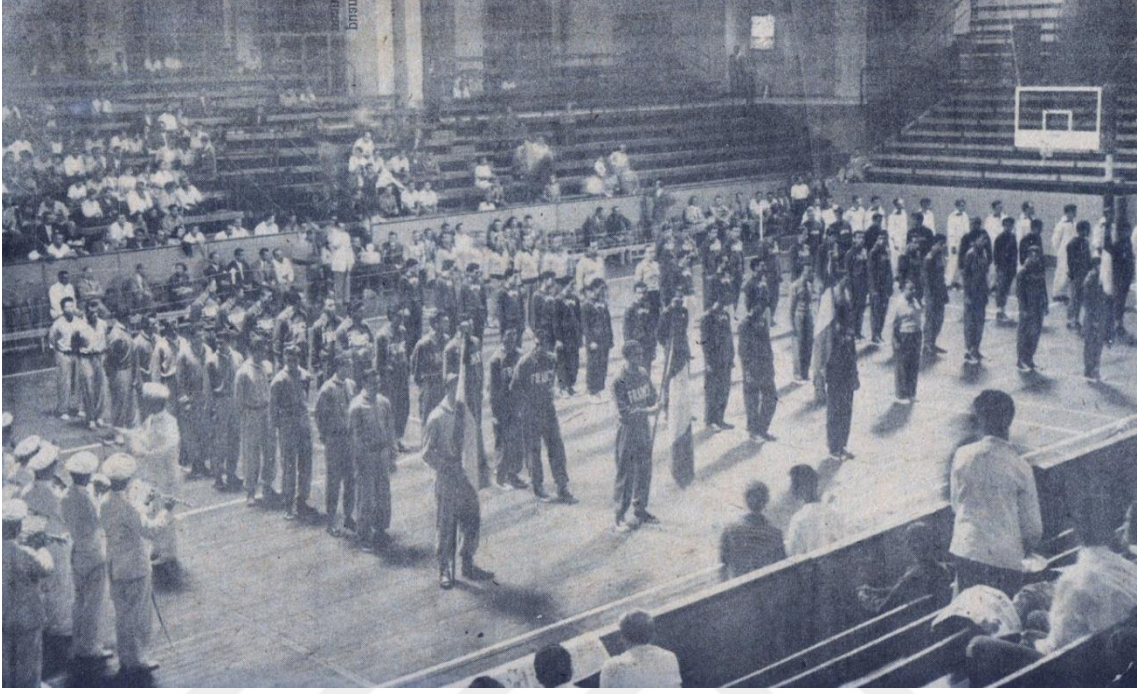
Ön Yüz

Arka Yüz

Ek 2. Türkiye’deki İlk Uluslararası Basketbol Organizasyonu - İstanbul Milletlerarası Basketbol Turnuvasının Spor ve Sergi Sarayındaki Açılışı - 1950 Nisan (Kaynak: Atabeyoğlu, C. (1970). *a.g.e.*, s. 29).

Ek 3. Türkspor Âlemi Dergisinde 6 Ocak 1952'de Profesyonel Lig Açılışı Haberi (Kaynak: Türkspor Âlemi, 7 Ocak 1952, Yıl: 1, Cilt: 2, Sayı: 50, s. 1).

Profesyonel Lig Maçları Başladı..

Galatasaray Kasıpa'yı 2:0 yendi

Nihayet dün başlayabildi profesyonel lig maçlarının ilk karşılaşmasını Galatasaray ile Kasıpa arasında oynadılar. Müsabaka bir saat kadar evvel başlayan ve devamlı yakan - yakılan, kaygan ve top kontrolünü geçiren bir vaziye sokmuş. Takımlar sahaya çıktıkları anda Galatasaraylıların geçen hafta

Kasıpa maçında sakatlanan oyuncularından mahrum oldukları Galatasaray: Turgay, Naci, ve hakem Feridun Kilitçi ile Kasıpa: Öcan, Doğan, Rober, Mehmet, Reha; Gündür; Muzaf, Recep.

Kasıpa: Mehmet, Kenan, Tuna, Ziya, Fethi, Teyyar, Sahar, İsmail; Niyazi.

Yana Galatasaray başladı ve (Devamı 16 inci sayfada)

Vefa - Beykoz'u mağlup etti

İkinci maç Vefa - Beykoz takımları yepyeni formalarıyla oynadılar. Vefalıların idaresinde çıkan Cihat E-gün'ün Sahaya giren Melih'in antrenörlüğü altında bulunan İsmet'in ve Fransızlar bugünlerde dönmek olan Cihat'ın bulunmadığı görülmüştür.

Takımlar: Vefa: Sükrü, Mustafa, Rahmi, Gültekin, Tahir, Salih.

Beykoz: Donan, Galip, Ali; İsmet, Hikmet, Mehmet, Hasan, Leon, Saim, Hakan, Tekin, Nusret, Nurettin.

Başlama vuruşunu Vefalıların yaptı. Daha birinci dakika sonunda İsmet'in avut çığışına sarduktan sonra yaptığı (Devamı 12 inci sayfada)

Fenerbahçe - İstanbulspor'u 2:1 yendi

Dün Dolmabahçe stadında ikinci lig maçı Fenerbahçe ile İstanbulspor arasında oynandı. Hakem E-gün Bilgin'in idaresinde her iki takım sağıdaki kadrolarla sahaya çıktılar.

FENERBAHÇE: Salihattin, Mustafa, Orhan, Nedim, Kamil, M. Ali, Filizet (kapit.), Fahri, Barhan, Akil, Abdullah.

İSTANBULSPO: Süleyman, Kamil, Kenan (kapit.), Salih, Mervit, Nuri, Nurettin, Aydemir, Ruhi, Temel, Metin.

Oyun cumhuri bir sahada olduktan ve saat bir saatte başladı. 15 inci dakikada Abdullah'ın vakti olan avut çığışından sonra Fenerbahçeliler hücumu ele alırlar. Bu avut çığışından ikinci gol eden ikinci bir sarı - kırmızı avut çığışından sonra Fenerbahçe hücumu ele alırlar. Bu avut çığışından ikinci gol eden ikinci bir sarı - kırmızı avut çığışından sonra Fenerbahçe hücumu ele alırlar. Bu avut çığışından ikinci gol eden ikinci bir sarı - kırmızı avut çığışından sonra Fenerbahçe hücumu ele alırlar.

Oyunda esat bir birgünlük gö. (Devamı 16 inci sayfada)

Beşiktaş - Emniyet'i 3:0 yendi

Dolmabahçe stadında Pasaz gününün ilk müsabakası; Beşiktaş - Emniyet takımları; hakem Doktor Tahir Ösereng'in idaresinde şu kadrolarla yapıldı:

BEŞİKTAŞ: Mehmet, Kamil, Vedat, E-gün, Ali, Hasan, Nurettin, Sami, Recep, Servet, Rıdvan, Faruk.

EMNİYET: Metin, Cahit, Fahri, Doğan, Naci, Nurettin, Vedat, Servet, Salihattin, Cihat, Barhan.

Birgün önce bütün gün yağın ve pasaz günü de zaman zaman devam eden yağın sahaya çok camur ve işer bir hale getirmişti.

İlk dakikalarda Emniyetliler Beşiktaş hücumu ele aldılar. Bu avut çığışından sonra Beşiktaş hücumu ele aldılar. Bu avut çığışından sonra Beşiktaş hücumu ele aldılar. Bu avut çığışından sonra Beşiktaş hücumu ele aldılar.

Bir Beşiktaş avut çığışından sonra Beşiktaş hücumu ele aldılar. Bu avut çığışından sonra Beşiktaş hücumu ele aldılar. Bu avut çığışından sonra Beşiktaş hücumu ele aldılar.

Beşiktaşlular oyunda hücumu ele aldılar. Bu avut çığışından sonra Beşiktaş hücumu ele aldılar. Bu avut çığışından sonra Beşiktaş hücumu ele aldılar.

(Devamı 16 inci sayfada)

Ek 4. Burhan Felek'in Başbakan Adnan Menderes'e Yeni Spor Teşkilatı Kanun Tasarısı Çalışmaları Konusundaki Mektubu(Kaynak: BCA. FN: 030.01.00.00 YN: 18.100.3).

BURHAN FELEK
GAZETECİ
DEVLET ARŞİVİ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Belgenin Transkripsiyonu

İstanbul 15 Ocak 1951

Pek Aziz Başbakanım

İstanbul mutabık kaldığımız vechle bu cuma günü yeni spor kanun lahiyasını birlikte tedkik için Ankara'ya gelecektim. Ancak hazırlanan metni İstanbul'da incelemek ve varsa ricalarını size iblağ için buradaki sporcu arkadaşlar birkaç gün daha beklememek istediler. Bende bunda faide mülahaza ederek keyfiyeti ve tehir-i azimetim müsalesini Size arza zaruret hissettim. Bu gecikme herhalde bir hafta, on günü geçmeyecektir. Emirlerinize intizâren isticlâb-ı teveccüh ederim efendim.

Ek 5. Demokrat Parti Konya Milletvekili Saffet Gürol'un Yeni Spor Teşkilatı Kanun Tasarısı Hakkında Burhan Felek İle Birlikte Başbakan Adnan Menderes'le Görüşme Talebini İçeren Mektubu (Kaynak:BCA. FN: 030.01.00.00 YN: 50.301.4).

MEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
SİYASİ ARŞİV

T. B. M. M.

Ö Z E L

Istanbul, 3/3/1951

Sayın Başbakanım,

Burhan Felek ile birlikte Amatör spor teşkilâtı kurulmasına mütedair olan, kanun projesini, direktifiniz dairesinde, hazırlamış bulunuyoruz.

Tatil münasebetiyle İstanbul'a geldim. Ayın onuna kadar kalacağım. Burada öğrendiğime göre, bir kaç gün sizin de İstanbul'a teşrifiniz muhtemelmiş.

Bu takdirde Burhan Felek ve bendenizi buradamı, yoksa Ankaradamı kabul buyurmak istersiniz? Ankara'ya gelmemiz emir buyururlursa, bir tarih tesbit olunarak, İstanbul Emniyet Müdürü Kemal Bey vasıtasıyla tebliğine müsaade edilmesini derin saygılarımla arz ve rica ederim.

Konya Millet Vekili

Saffet Gürol

030 01 50 301 4

Ek 6. 1950-1960 Kulüpleşme Çabalarına Örnek Olarak Yeni Kurulan – İsmi Değişen – Gençlik Kulübü Statüsünden Çıkarılıp Dernekleşen Kulüplerin Gösterildiği Cetvel (Kaynak: BCA. FN: 030.18.01.02 YN: 136.65.15.1).

Belgenin 1. Sayfası

T. C.
BÂŞVEKÂLET
KANUNLAR VE KARAHLAR
Tetkik Dairesi

KARARNAME

Karar Sayısı

4

3362

- 1- Beden Terbiyesi Teşkilâtı ve Kurumlar tarafından kurulacak olan ilişik 1 sayılı cetvelde adları ve bulundukları yerler yazılı 15 gençlik kulübünün açılmasına izin verilmesi,
- 2- İlişik 2 sayılı cetvelde yazılı üç gençlik kulübünün adlarının hizalarında gösterilen adlarla değiştirilmesi,
- 3- Adı ve bulunduğu yer ilişik 3 sayılı cetvelde yazılı bir gençlik kulübünün kapatılması,
- 4- İlişik 4 sayılı cetvelde adları ve bulundukları yerler yazılı iki gençlik kulübünün 10/6/1944, 7/6/1945 tarihli ve 3/968, 3/2629 sayılı kararnamelere bağlı cetvellere çıkarılması;
- Maarif Vekâletinin 7/7/1954 tarihli ve 53/3776 sayılı yazısı üzerine, 3530 sayılı kanunun 13 üncü maddesine tevfiğe, İcra Vekilleri Heyetince 10 / 7 /1954 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR VEKİLİ

[Signature]

Başvekil
Devlet Vekili ve Başvekil Yardımcısı
Devlet Vekili
Devlet Vekili
Adliye Vekili
Mâhî Müdafaa Vekili
Dahiliye Vekili
Hariciye Vekili
Maliye Vekili
Maarif Vekili
Nafza Vekili
İkt. ve Ticaret Vekili
Sih. ve İç. Muv. Vekili
Güm. ve İnş. Vekili
Ziraat Vekili
Münasakât Vekili
Çalışma Vekili
İşletmeler Vekili

136 65 15

Belgenin 2. Sayfası

1 Sayılı cedvel

<u>Bölgesi</u> <u>Vilayeti:</u>	<u>Kulübün adı:</u>	<u>Bulunduğu yer:</u>
Balıkesir	Ayvalık Çınarspor G.K.	Ayvalık
Balıkesir	Bandırma Çelikspor G.K.	Bandırma
Bolu	Abantspor Gençlik K.	Bolu
Çankırı	Çerkeş Gençlik K.	Çerkeş
Çankırı	Yapraklı Gençlik K.	Yapraklı Bucağı
Çorum	Çelikspor gençlik K.	Sungurlu
Denizli	Denizli Sümerspor	Denizli
Edirne	Keşan Doğan gençlik K.	Keşan
Elâzığ	Master gençlik K.	Elâzığ
Gümüşane	Kelkit Gençlerbirliği G.A.	Kelkit
İsparta	Atabey gençlik K.	Atabey Bucağı
İzmir	Tekel Tütün Fb.Gençlik K.	İzmir
Kırklareli	Pehlivanıköy gençlik K.	Pehlivanıköy
Sivas	Fener gençlik K.	Sivas
Van	Yolspor gençlik K.	Van

2 Sayılı Cedvel

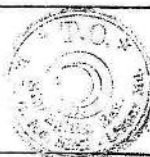
<u>Kulübün adı:</u>	<u>Bölgesi:</u>	<u>Yeni aldığı isim:</u>
Bafra gençlik	Samsun	Bafra gençlik K.
Yeşilay gençlik		
Aksu gençlik	Giresun	Giresun Beşiktaş G.K.

3 Sayılı cedvel

<u>Kulübün adı:</u>	<u>Bölgesi :</u>	<u>Bulunduğu yer:</u>
Liman İnşaatı G.K.	Zonguldak	Merkez

4 Sayılı cedvel

<u>Kulübün adı:</u>	<u>Bölgesi :</u>	<u>Bulunduğu yer:</u>
Zirai Donatımspor	Kocaeli	Adapazarı
Demirspor G.K.	Seyhan	Adana

030 18 01 02 136 65 15

Ek 7. İstanbul Teknik Üniversitesi'nin Kurulduğu İlk Sezonunda İkinci Kümleden Birinci Kümeye Yükselen Basketbol Takımını Kadrosu. Ayakta Soldan Birinci Takımın Kaptanı Muammer Tunçman (Muammer Tunçman Arşivi)

Ek 8. Tarhan Üniversitesinin İsteği ve Talebe Birliğinin Girişimleriyle Düzenlenecek Spor Müsabakaları İçin Başbakan Adnan Menderes'e Gönderilen Mektup (Kaynak: BCA. FN: 030.01.00.00 YN: 6.32.4).

DEVLET ARŞİVİ - GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

C/3

اداره
دايره
شماره 340
بتاریخ
ضمیمه

Tahran 15 Ocak 1957

Sayın Baş Bakan Adnan Menderes,

A N K A R A

İstanbul Üniversitesinin Tahran Üniversitesile Güreş, Futbol, Voleybol ve Basketbol branşlarında karşılaşma yapılması Tahran Üniversitesinin Spor teşkilatı Talebe birliğinde görüşülüb ve Mart ayının ortalarına doğru Tahran Üniversitesinin kapalı salonunda İran Şahı Hazretlerinin huzurlarında açılış töreninde İstanbul Üniversitesi sporcularının iştirakile yapılmasını kabul etmiştir ve Tahran Üniversitesinin Rektörü Ekselans Dotor İkbâl İlahi muvafakat eylemiştir.

İstanbul Üniversitesinin 45 kişilik kafilesini Erzurum'ian itibaren Tahran'a kadar işe ve ibatesini Tahran Üniversitesinin kabul ettiğini muhterem huzuruza arz ederiz. Bu davetimiz kabul buyurulduğu takdirde gereken tertibatı zamanında ala bilmemiz için Üniversite kafilesinin hareket tarihlerini İstanbul Talebe Milli Birliği Federasyonu Başkanı Bay Oktay vasıtasile eşarını rica eyler saygılarımızı sunarız.

Tahran Üniversitesinin Spor teşkilatı
Başkanı

Hüseyin Salakyani

H. SADACİYANİ

Aİres:-
Hiyabane Şahriza
Debirhaneye Danışgah
Hüseyin Salakyani
Tahran/İran

030	01			6	72	4
-----	----	--	--	---	----	---

Ek 9. Su Sporları Federasyonunun Ayrılarak Bağımsız Üç Federasyona Dönüşmesinin Gazetedeki Haberleri (Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 27 Mart 1957). (Cumhuriyet Gazetesi, 29 Mayıs 1957).

“Su Sporları,, üç ayrı Federasyona ayrılıyor

Ankara 26 (A. Yücelman bildiriyor) Merkez istişare heyeti cuma günü şehrimizde toplanacaktır. Bu toplantıda Federasyonların 1957 yılı bütçeleriyle programları ve yabancı temasları görüşülecektir.

Diğer taraftan, haber aldığımız göre; Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü su sporlarıyla ilgili olarak bir teklifi Merkez İstişare heyetine sunacaktır. Bu mevzuda fikrini sordumuz Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü Nizameddin Kırşan

— «Su sporları faaliyetimiz gün geçtikçe büyük inkişaflar kaydetmektedir. Bu cümleden olmak üzere beynelmilel kaideler gereğince tek federasyon halinde çalışan su sporlarının Yelken, Kürek ve Yüzme branşları olmak üzere üç ayrı Federasyon halinde faaliyet göstermelerini uygun bulduk. Yaptığımız teklif hakkında nihai kararı Merkez İstişare heyeti verecektir.» demıştır.

Su Sporlarında Yeni Federasyon Başkanları

Cihanoğlu Yelken, Efdal Nogan Kürek, Salih Saray Yüzme Federasyon Reisi oldular

Su Sporları Federasyonu üçe ayrıldıktan sonra yelken, kürek ve yüzme olarak kurulacak üç ayrı federasyonunun başkanlıklarına kimlerin getirileceklerine dair verdiğimiz haber tahakkuk etmiştir. Yeni kurulan Yelken Federasyonu reisliğine İstanbul bölge başkanı Said Salâhaddin Cihanoğlu, Kürek Federasyonu başkanlığına Efdal Nogan, Yüzme ve Sutopu Federasyonu reisliğine de eski susporları federasyonu reisi Rıza Salih Saray getirilmişlerdir. Umum müdürlüğün tayini Maarif Vekilinin de tasdikından geçmiş ve keyfiyet yeni Federasyon reislerine bildirilmiştir.

Yelken Federasyonunun yeni başkanı Said Salâhaddin Cihanoğlu dün kendisile konuşan bir arkadaşımıza şunları söylemiştir:

— «Yelken sevdiğim ve yaptığım bir spordur. İlk yelkencilerden biriyim. 3 ilâ 5 kişilik bir federasyon heyeti ve yüksek hakem komitesi kuracağım. Mali imkânlar hasıl olursa beynelmilel temaslar üzerinde de bilhassa durmak fikrindeyim. Yelkencilüğimizin inkişafı için dış temaslar şarttır. Mağlûb ola ola galib gelmesini öğreneceğiz.»

Ek 10. 11 Kasım 1958'de İzmir Bayraklı Gençlik Kulübü Tarafından Adnan Menderes'e Verilen Fahri Başkanlık Mazbatası (Kaynak: BCA. FN: 030.01.00.00. YN: 10.61.10).

Bayraklı
Gençlik Spor Kulübü
Başkanlığı
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
GEMERKİLET ARŞİVİ

İzmir, 18/Kasım/1958

Muhterem Büyüğümüs Sayın Bay Adnan Menderes:

9/Kasım/1958 tarihinde icra edilen Gençlik Spor kulübümüzün kongresinde idare heyeti üyeliğine seçilen bizler, 11/Kasım/1958 tarihinde akdettiğimiz ilk toplantımızda her hususta örnek ittihaz ettiğimiz Siz Büyüğümüs Kulübümüz Fahri Başkanlığına getirmekle taraftarlarımızın en büyük arzularını ifa etmiş bulunuyoruz.

Durumu Sati Milerine ıblâğ eder, manen aramızda bulunmanız bizlere azim ve enerji bahşedeceğinden çok kıymetli manevi alâkanızı Biz Bayraklı gençliğinden esirgenemeyizi istirham eder ellerinizden öperiz.

Bayraklı
Gençlik Spor Kulübü
Başkanı

Vakur 8/10/58
İZMİR 1958

Muhasip

Burhan Yorgancıoğlu

Üye

Asım Alaca

Başkan Vekili
Kamuran Badur

K. Badur

Veznedar

Lütfi Küçüktaşcı

Üye

İsmail Uysal

Umumi Kaptan
Bali Ürdün

B. Ürdün

Katip

Selâhattin Kayı

Üye

Şakir Dağdelen

030 01 10 61 10

Ek 11. 10 Şubat 1959'da Milli Lig Fikstürü – Spor Oyunları Federasyonunun Ayrılacak Yeni Basketbol ve Voleybol Federasyonları Aynı Gün Kuruluyor (Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 10 Şubat 1959).

16 futbol takımı 106 günde 3 şehirde 112 maç yapacak

Millî lig fikstürü ilân edildi

İlk hafta F.Bahçe, İ.Spor şehrimizde, G.Saray, Adalet Ankara'da; Beşiktaş, Beykoz ise İzmirde karşılaşmalar yapacaklar

Ankara, 9 (Telefonla) — Futbol Federasyonu bugün resmi ajansı vasıtasıyla 21 Şubat'ta başlayıp, 7 Haziranda sona erecek olan millî ligin fikstürünü ilân etti.

Küçük bir hesap

Buna göre İstanbul'dan 8 (Fenerbahçe, Galatasaray, Karagümrük, İstanbulspor, Beşiktaş, Adalet, Vefa), Ankara'dan 4 (Ankaragücü, Demirspor, Hacettepe, Gençlerbirliği), İzmir'den 4 (Karşıyaka, Altay, İzmirspor, Göztepe) yani 16 takımın katılacağı lig (Şubat 7, Mart 31, Nisan 30, Mayıs 31, Haziran 7) yani 106 gün devam edecektir. Bu 16 takım bu müddet zarfında tam 112 maç yapacaklardır.

İlk haftanın programı

Fikstüre göre ilk hafta programı şu şekildedir:

21 Şubat (İstanbul):

İstanbulspor - Hacettepe,

Fenerbahçe - Ankaragücü.

22 Şubat:

Fenerbahçe - Hacettepe,

İstanbulspor - Ankaragücü.

21 Şubat (Ankara):

Adalet - Gençlerbirliği,

Galatasaray - Demirspor

22 Şubat:

Adalet - Demirspor,

G. Saray - Gençlerbirliği,

21 Şubat (İzmir):

Beykoz - İzmirspor,

Beşiktaş - Altay,

22 Şubat:

Beşiktaş - İzmirspor,

Beykoz - Altay,

Karagümrük ile Vefa bu hafta bay kalmışlardır.

Yeni Basketbol Federasyonu belli oldu

Ankara, 9 (Telefonla) — Yeni teşekkül eden Basketbol Federasyonu Umum Müdürlük tasdikinden çıkmıştır. Federasyon şu şekildedir: Başkan: Turgut Atakol, 2. Başkan: Muhlis Senger, G. Sekreter: Muhammer Pamuk, Genel Sekreter Yardımcısı: Osman Solakoglu, Aza: Z. Saner, Aza: O. Kermen. Merkez Hakem Komitesi: C. Gümüşdereli, T. Tankut, Y. Çerassi. İstisna Heyeti: Zehra Alagün, S. Özgermen, Z. Çilingiroğlu, C. Silav, O. Ergin. Teknik Komite: S. Görec, Dr. Ali Uras, M. Ali Kışlalı, M. A. Yalın, S. Ertan. Talimatname Komitesi: Dr. Rüstü Dağlaroglu, C. Tuna, N. Zarakada.

Bu haftaki basketbol lig maçları

Dün toplanan Basketbol lig tertip komitesi bu hafta oynanacak olan maçların programını tesbit etmiştir.

Cumartesi: 14.00 de Beykoz - Kadıköyspor, 15.30 da Moda - İ. T. Ü., 17.00 de Fenerbahçe - Vefa, 18.30 da Beşiktaş - Şişli, 20.00 de Galatasaray - D. Safaka.

Pazar: 14.00 de Galatasaray - Vefa, 15.30 da Şişli - Kadıköyspor, 17.00 de Beykoz - İ. T. Ü., 18.30 da D. Safaka - Beşiktaş, 20.00 de Fenerbahçe - Moda.

Diğer taraftan Moda maçında Sengün ve hakeme itiraz eden Galatasaraylı basketbolcu Tunç Erim ceza heyetine verilmiştir.

KULÜB TEMSİLCİLERİ — Ankara'da yapılan toplantıda kulüb temsilcileri kur'aları kendi ellerile çekmişlerdi. Bakalım bu kur'alar takımlarına uğur getirecek mi? Resimde toplantıdan bir an görülmüş.

Güzel müsabakalara sahne olan Harb Okulları Bayramı Bugün Nihayete Eriyor

Futbolda Hava ve Kara Harb Okulları müşterek şampiyon oldular — Hentbol finali bugün oynanıyor — Kapalı salonda Kara Harb Okulu birinci

Harb Okulları'nın 4. Spor Bayramı bütün heyecanı ile devam etmekte. Bayram bugün yapılacak müsabakalarla sona erecek. Diğer günlerde olduğu gibi dün de güzel ve çekişmeli müsabakalara şahit olduk. Büyük kabiliyetler spor alanında da kendilerini gösterdiler ve takımlarına şampiyonluklar kazandırdılar.

Hentbol daha belli değil

Hava Hentbol Takımı dünkü karşılaşmada Deniz Takımını 16-8 mağlûb etti. Hava takımı çok iyi bir oyun çıkardı. Havanın en iyi oyuncularından Fikret, takımına 11 sayı kazandırdı. Oyunun devresi 7-6 Havanın galibiyeti ile bitti. Bu gün Kara ile Deniz takımları karşılaşacak ve birinci belli olacaktır. İlk maçta Hava'yı yenen Karanın birinci olacağı kuvvetle muhtemeldir.

HADİSE ÇIKARAN TAKIM — Antalyada geçen pazar günü oynanan ve lig şampiyonunu averajla tayin edecek olan lüksük - Gençlikspor maçında hadise çıkın ve oyun yarda kalmıştı. Yukarıdaki fotoğrafta, galib gelebileceği bir maçta, versiz titiz yüründen, oyunun yarda kalmışın a ve hükmen mağlûbiyete sebeb olan lüksük on biri görülmektedir.

Futbolda Kara - Hava birinci Kara Futbol Takımı Deniz Takımını ilk devrede attığı 2 golle 2-1 mağlûb etti. İkinci devre Denizciler tek bir gol daha çıkarmak istedikleri de muvaffak olmadılar. Maç da böylece 2-1 Karanın galibiyeti ile bitti.

Kara Futbol Takımı ile Havanın puanları ve averajları bir olduğundan iki takım da birinci sayılırlar. Birincilik Kupası: İlk defa olarak ikisi bölünüp iki takıma verilecektir.

Kapalı salonda Kara birinci Kadıköy Halk Eğitim salonunda saat 15.30 da yapılan kapalı salo müsabakalarında Kara Harb Okulu 35 puanla birinci, Deniz 32 puanla ikinci, Hava 17 puanla üçüncü oldular. Diğer neticeler şöyledir:

Gülle atma:

1 — Ertan Atagül (Dz.) 11.40

Durarak uzun atlama:

1 — Nurban Güneren (Kara) 2.90

Durarak üç adım atlama:

1 — İsmet Sehol (Kara) 9.00

Yüksek atlama:

1 — Rüsen Tezoglu (Deniz) 1.70

Bugünkü program

Spor Bayramının son gününe ait program şöyledir: Saat 8.30 da Fenerbahçe Stadında Kara - Deniz hentbol takımları karşılaşacaklardır. Saat 10.00 da Kanlıca - Beylerbeyi arasında kır koşusu yapılacak. Koşuyu müteakip Beylerbeyi Deniz Anadolay Hazerlama Okulunda mükâfat tevzi töreni ile bayram bitecektir. Tunçer BENOKAN

Millî eskrim takımı İrana gidiyor

Millî eskrim takımımız önümüzdeki mayıs ayı içerisinde İrana giderek muhtelif temaslarda yarışacak. Bu esyabate son Türkiye birinciliğinde derece alan eskrimciler görülecektir.

şampiyon olabilir?

G. Saray:	10	Karagümrük:	0
G. Saray:	4	•	10
G. Saray:	3	•	10
G. Saray:	1	•	10

Voleybol Federasyonu resmen açıklandı

Ankara 9 (Telefonla) — Umum Müdürlüğe tasdik edilen Voleybol Federasyonu dün kat'ı olarak ilân edilmiştir.

Reis: Vahid Çolakoglu, 2. Reis: Berrin Yıldırım, Sekreter: Salâhaddin Kocabaş, Aza: Haluk Kanbay, Aza: Tevfik Tiryakioğlu.

Merkez Hakem Komitesi: Abdi Aşamer, Muzaffer Tuncel, Orhan Gürdaneli, Recob Oğuz, A. Hilyafkan. Teknik Müşavere Heyeti: Adnan Yegin, M. Zamboglu, Nusrat Vuran, Osman Özden, Orhan Tigin, Vahid Erkan, Ziya Çilingir.

Karagümrük kampa girdi

Yarın Galatasaray ile karşılaşacak olan Karagümrük futbol takımı bu kritik maç için dün akşam Çınar o-telinde kampa girmiştir. Kırmızı-siyahlılar bu maça çok ehemmiyet vermektedirler.

Ek 12. TürkiyeFutbolda Asya Grubu Yerine Avrupa Grubuna Alınmasının Gazetedeki Haberi (Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 14 Kasım 1959).

Futbol Fed. Reisi Faik Gökay'ın basın toplantısı
Nihayet Avrupalı sayıldık!

Macaristandan genç takım için antrenör gelecek

FAİK GÖKAY

Ankara, 13 (Telefonla) — Futbol Federasyonu Reisi Faik Gökay bugün burada yaptığı basın toplantısında milli lig, genç maçları ve antrenörleri hakkında açıklamada bulunmuştur. Açıklamaya göre milli lig maçları 27 ocak tarihinde başlayıp 8 mayısta nihayete erecektir. Ayrıca 18 - 24 nisan tarihleri arasında Avusturyada oynanacak olan Dünya Genç Takımlar Şampiyonasına da katılmamız ka-
tinet kesbetmiştir.

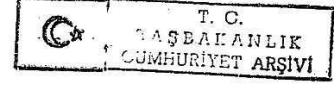
Diğer taraftan genç milli takımı çalıştırmak için Macaristandan antrenör getirilmesi için teşebbüse geçilmiştir. Macarların isimlerini bildirdikleri Albert Darvas, Resso Samlay veya Andreas Matsay'dan biri memleketimize gelecektir. Bu arada Federasyon Reisi bundan böyle Avrupalı sayılacağımızı ve Avrupa Grubuna alındığımızı bildirmiştir. Beynelmillel Futbol Federasyonu İcra Komitesi üyesi Yugoslav Andriyevic'ten gelen bir mektupta, İcra Komitesinin Türkiye'yi Avrupalı kabul ettiği yazılmaktadır.

1. Prof. lig karşılaştırmaları

Ek 13. 23 Mayıs'ta yapılan Mısır milli maçında Adnan Menderes (ortada) seremonide (Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 24 Mayıs 1957).

Ek 14. 9 Şubat 1960 Tarihinde Müşterek Bahis'in Kabul Edilmesi İle İlgili Kanun
Hükmüne Kararname (Kaynak: BCA. FN: 030.18.01.02. YN: 154.77.19).

T. C.
BAŞVEKÂLET
KANUNLAR VE KARARLAR

Tetkik Dairesi

Karar Sayısı

4

22702

KARARNAME

Ekl.

1

7258 sayılı kanunun 3 üncü ve 6 ncı maddelerine göre hazır-
lanmış ve Şûrayı Devletçe tetkik edilmiş olan ilişik "Futbol Müsabakala-
rında Müşterek Bahis Nizamnamesi"nin meriyete konulması; İcra Vekilleri
Heyetince 9 /2 /1960 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR VEKİLİ

[Signature]

Başvekil

Devlet Vekili ve
Başv. Yardımcısı

Devlet Vekili

Devlet Vekili

Devlet Vekili

Adliye Vekili

Millî Müdafaa Vekili

Dahiliye Vekili

Hariciye Vekili

Maliye Vekili

Maarif Vekili

Nafia Vekili

Ticaret Vekili ve
İmar ve İskân V. V.

Sih. ve İc. Mua. Vekili

Güm. ve İnh. Vekili

Ziraat Vekili

Münakalat Vekili

Çalışma Vekili ve
Bas. V. ve Turizm. V. V.

Sanayi Vekili

Bas. V. ve Turz. Vekili

İmar ve İskân Vekili

Koordinasyon Vekili

Dosya No:

73-89

080 18 01 22 154 77 19

Ek 15. Türkiye Talebe Spor Teşkilatı'na "Millî" Unvanının Verilmesi İle İlgili Kanun
Hükmünde Kararname (Kaynak: BCA. FN: 030.18.01.02. YN: 154.88.14).

T. C.
BAŞVEKÂLET
KANUNLAR VE KARARLAR
Tetkik Dairesi

Karar Sayısı

4

12922

KARARNAME

Merkezi İstanbul'da bulunan "Türkiye Talebe Spor Teşkilatı"
nın "Millî" unvanını kullanmasına müsaade olunması; Dahiliye Vekâletinin
9/3/1960 tarihli ve 30-2559/24293 sayılı yazısı üzerine, 3512 sayılı ka-
nunun 16 ncı maddesine göre, İcra Vekilleri Heyetince 13 / 4 / 1960 tari-
hinde kararlaştırılmıştır.

REİS İCUMHUR

[Signature]

Ekl

Başvekil

Devlet Vekili ve
Başv. Yardımcısı

Devlet Vekili

Devlet Vekili

Devlet Vekili

Adliye Vekili

Millî Müdafaa Vekili

Dahiliye Vekili

Hariciye Vekili

Maliye Vekili

Maarif Vekili

Nafia Vekili

Ticaret Vekili
İmar ve İskan V.V.

Sih. ve İc. Mua. Vekili

Güm. ve İn. Vekili

Sih. ve İc. Mua. V.V.

Münakalat Vekili

Bas-Y. ve Turz. V.V.

Sanayi Vekili

Bas-Yoy. ve Turz. Vekili

İmar ve İskan Vekili

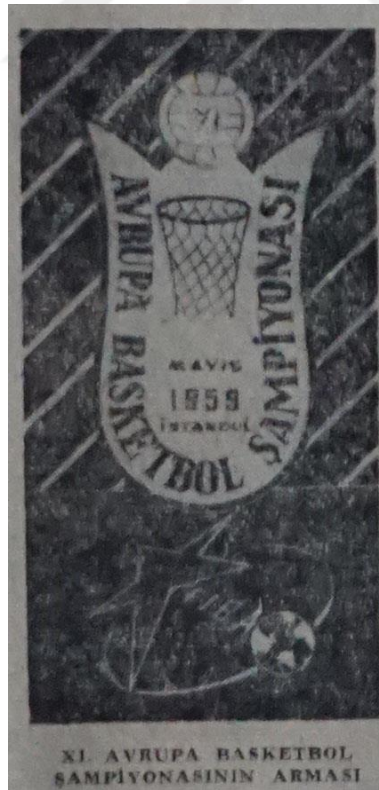
Koordinasyon Vekili

Dosya No:

13-137

366

Ek 16. 1959 Avrupa Basketbol Şampiyonasının Gazetede İç ve Dış Basın Tanıtımı
(Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 22 Kasım 1958).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Doğan AKBEYAZ
Doğum Yeri ve Tarihi : Çanakkale / 24.09.1991

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.
Lisansüstü Öğrenimimi : Adnan Menderes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih ABD / Yüksek Lisans
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Tarih Öğretmenliği: (2011-2013) Yeşilyurt Özel Eğitim Merkezi

Katıldığı Akademik Toplantılar

I. Lisansüstü Tarih Öğrencileri Uluslararası Sempozyumu / Adnan Menderes Üniversitesi / 20-21-22 Kasım / Kuşadası-Aydın.

İletişim

e-posta Adresi : dogan.akbeyaz@gmail.com
Tarih :